

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

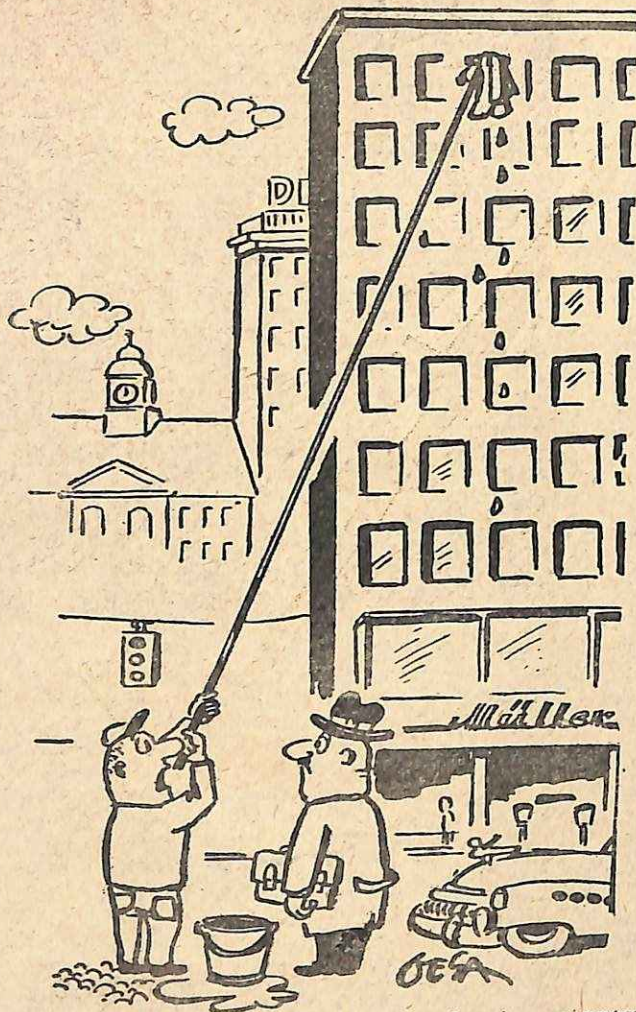
27

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

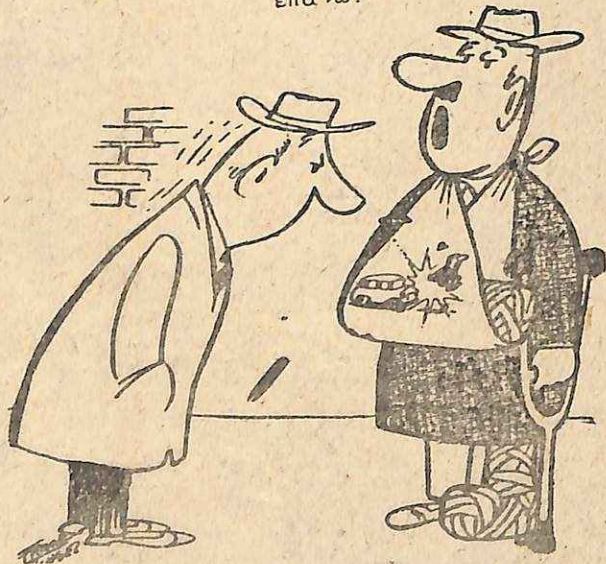
ΔΡΑΧΜΑ

3

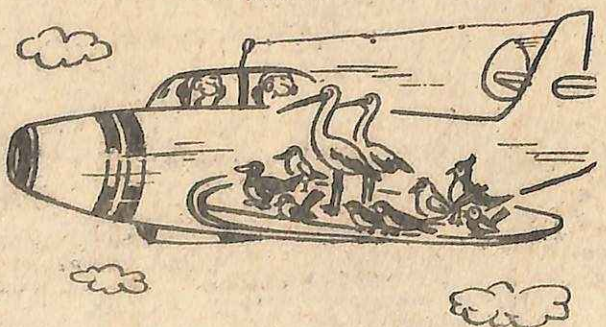
Ο ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΟΥ

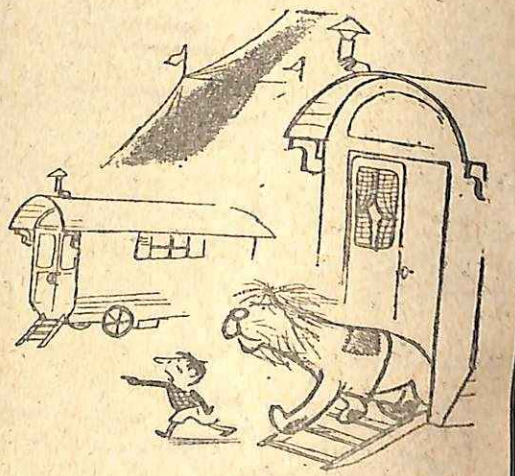
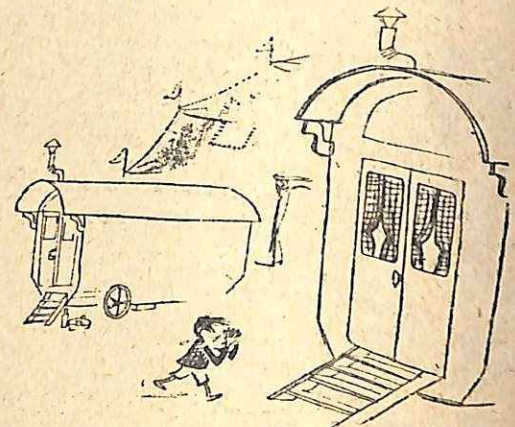
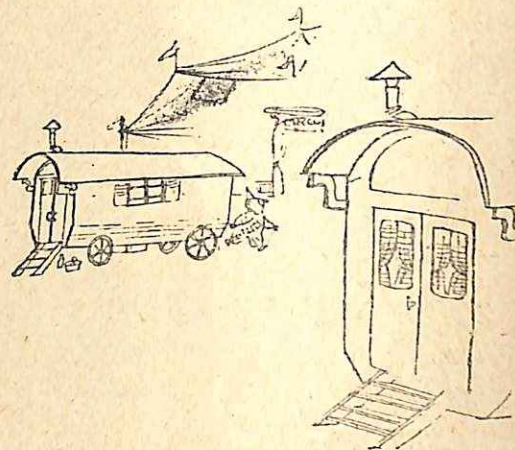
— Με πιάνει ξέρετε ίλιγγος και δὲν μπορῶ νὰ σκαρφαλώνω ἐπ' αὐτό!

— Βαρέθηκα νὰ δίνω συνεχῶς ἐξηγήσεις πὼς τῶπαθα κι' ἔτσι τὸ ζωγράφισα.

ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ἐκδότης:
ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 63Β' ΤΗΛ. 813180 ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 3

Η «ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ», μπαίνει με το τεύχος αυτό στο δεύτερο εξάμηνο της ζωής της. Ἀφού ευχαριστήσει τους αναγνώστες της για τη συμπαράστασή τους στη μορφωτική ἀποστολή της, αισθάνεται την ὑποχρέωση νὰ δώσει μερικές ἐξηγήσεις.

Πιστεύει, ὅτι μέσα στο πρώτο εξάμηνο, κατάρθωσε νὰ βελτιώσει σημαντικά τὴν ὕλη καὶ τὴν ἐμφάνισή της. Τὸ πεδίου ἐνδιαφέροντός της ἔχει γίνει πλαύτερο, ἡ ἐπικαιρότητά της πρὶο ἄμση, ἡ παρουσίαση τῶν θεμάτων πρὶο ὑπεύθυνη. Τὸ περιοδικὸ ἔχει ἀποκτήσει τὴν προσωπικότητά του καὶ τὸ σύνθημά του μένει: νὰ εἶναι κάθε τεύχος καὶ καλύτερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο. Ἀπευθύνεται τώρα σὲ εὐρύτερο κοινό, σὲ κάθε μορφωμένον ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους πού ἐνδιαφέρονται, χωρὶς νὰ ἔχουν εἰδικὲς γνώσεις, γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας. Δὲ σταματᾷ, ὅμως, ἐδῶ ἡ ἀποστολή της «Ἐπιστήμης καὶ Ζωῆς», πού φιλοδοξεῖ νὰ γίνει ὁ ἀπαραίτητος σύντροφος κάθε μορφωμένου Ἑλλήνα. Οἱ ὑποχρεώσεις της εἶναι περισσότερες καὶ γίνονται διαρκῶς περισσότερες. Καὶ ἡ σημαντικώτερη ἀπὸ αὐτὲς εἶναι νὰ ὁμολογήσει τὶς ἐλλείψεις καὶ τὶς ἀτέλειές της. Δὲν τὶς ἀρνείται καὶ δὲν τὶς ἀγνοεῖ. Προσπαθεῖ νὰ τὶς ὑπερικήσει καὶ ἡ σταθερὴ βελτίωση τῆς ὕλης, μαρτυρεῖ γιὰ τὴν προσπάθειά της. Ἀλλὰ ἐλλείψεις καὶ ἀτέλειες ἐξακολου-

θοῦν νὰ ὑπάρχουν. Τὸ ξέρουμε. Μποροῦμε, ὅμως, νὰ δεβαιώσουμε τοὺς ἀναγνώστες μας, ὅτι θὰ εἶναι πολὺ λιγώτερες στὸ μέλλον καὶ ὅτι τὸ σύνθημά μας γιὰ τὸ δεύτερο εξάμηνο, εἶναι νὰ ἐκλείψουν ἐντελῶς.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ τῶν ἀναγνωστῶν μας εἶναι πολὺτιμη. Πολλὰ χρήσιμα συμπεράσματα, ἔχουμε δῦναι ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς πού παίρνουμε, πολλὲς ὑποδείξεις ἦσαν σωστὲς, πολλὲς φορὲς ἡ κριτικὴ τῶν ἐπιστολογράφων μας συνέβαλε νὰ διορθωθοῦν ἀτέλειες καὶ ἐλλείψεις. Πρέπει, ὅμως, νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι ἡ «Ἐπιστὴμη καὶ Ζωή» εἶναι περιοδικὸ — καὶ μάλιστα ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα — καὶ ὄχι βιβλίο. Κάνουμε αὐτὴ τὴν παρατήρηση, γιὰτὶ μερικοὶ ἀναγνώστες διατυπώνουν γνώμες καὶ κάνουν ὑποδείξεις, πού θὰ ἦσαν σωστὲς γιὰ ἓνα βιβλίο, εἶναι ὅμως ἀστοχες γιὰ ἓνα περιοδικό, πού παρακολουθεῖ τὴν ἐπικαιρότητα, καὶ κατατοπίζει γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ κίνηση τοῦ κόσμου.

Σ ΧΕΤΙΚΑ, πρέπει νὰ προσθέσουμε, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἡ «Ἐπιστὴμη καὶ Ζωή», ἀπέφυγε νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ θέματα, πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια μιᾶς γενικῆς μορφώσεως. Τὰ γενικὰ θέματα, τὰ νοητὰ στὸ μέσο μορφωμένο ἀναγνώστη, εἶναι ἡ περιοχὴ της. Δὲν εἶναι εἰδικὸ περιοδικὸ πού ἀπευθύνεται σὲ εἰδικούς. Ἀλλή, γενικώτερη, εἶναι ἡ ἀποστολή της. Καὶ θὰ μείνει πιστὴ σ' αὐτή.

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Ἐνα φανταστικὸ τοπεῖο στὸν Ἑρμῆ, τὸν πλησιέστερο πρὸς τὴ Γῆ πλανήτη, ὁ πού θάβει τὸ πρῶτο διαστημόπλοιο γιὰ ν' ἀντικρύσει μιὰ πυρακτωμένη σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἡλιακὴ θερμότητα ἑκταση, μὲ χρώματα, ὅπως στὴν εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου μας, πού ἀποτελεῖ μιὰ, πρὶο τὴν ἀναπαράσταση σύμφωνα μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα.

Ο ΠΡΩΤΟΣ τόμος τῆς «Ἐπιστήμης καὶ Ζωῆς», εἶναι τὸ πρῶτο χρῆσιμο πρωτοχρονιάτικο δῶρο, γιὰτὶ θὰ πλουτίσει τὶς γνώσεις καὶ θὰ πλατύνει τὰ ἐνδιαφέροντα ἐκείνου πού θὰ τὸ λάβει. Ἐχει περισσότερη χρησιμότητα καὶ πρὶο σημαντικὴ ἀποστολή, καὶ τὸ καλύτερο δῶρο.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΜΑΚΡΗΣ

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

Β.ΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Φρ. Τσιόβου

ΗΜΕΡΟΜ. 24-6-92

ΑΡΙΘ. 45573

ΤΖΟΥΛΙΑΝ ΧΑΞΛΕ-Υ'

Ἄς μεγάλος Ἀγγλος ζωολόγος καὶ βιολόγος, εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς γνωστότερους ἐπιστήμονες τοῦ καιροῦ μας. Οἱ ἐργασίες του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ζῶων ἔχουν ἀνοίξει νέους ὁρίζοντες στὴ ζωολογία καὶ τὴ βιολογία καὶ εἶναι ἀπὸ τὶς πρὶο σημαντικὲς τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης. Τὰ βιβλία τοῦ Τζούλιαν Χάξλεϋ εἶναι πολυάριθμα καὶ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς μὴ εἰδικούς, χάρις στὸ ἐπαγωγὸ γράψιμο καὶ τὸ θαυμασιὸ ὕφος τοὺς.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀρθρα - Ἐπικαιρότητες

Η ΑΦΡΙΚΗ ΕΥΠΝΑΕΙ	Σελ. 32
ΡΟΜΠΕΡΤ ΚΛΑΡΚ: ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ	» 22
ΚΛΩΝΤ ΕΝΤΕΛΜΑΝ: ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ	» 12
ΤΟ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟ «H3»	» 5
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Μπροστά στὸ τηλέφωνο	» 4
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Οἱ «Μενίνας» τοῦ Βελάσκουεθ	» 10
ΝΙΚΟΛΑΪ ΚΟΖΥΡΙΕΦ: Τὰ ἡφαίστεια τῆς Σελήνης	» 20
* Τεχνικὰ θαύματα τοῦ παρελθόντος	» 15
* Φίλιπ Πινέλ	» 17
* Ὑπνοπαίδεια	» 19
* Ἡ ἄμυνα κατὰ τοῦ κρύου	» 30

Ἐπιστὴμη καὶ Ἄνθρωπος

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ (Α'. εἰσαγωγή)	» 7
ΛΩΡΕΝΣ ΒΑΝ ΝΤΕΡ ΜΠΟ	
ΕΤ: Ἡ φυσιογνωμία μιᾶς ἡπείρου	» 32
ΚΑΙ ΤΑ ΘΗΡΙΑ ΕΧΟΥΝ ΚΑΡΔΙΑ	» 40

Ἀναγνώσματα

ΠΕΡΑ ΜΠΑΚ: Τὸ πορτραῖτο ἑνὸς γάμου	» 25
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Γεωργία Σάνδη καὶ ὁ Φρ. Σοπὲν	» 28
Χ. ΟΥΕΛΛΕΣ: Ἡ Μηχανὴ πού τρέχει στὸ χρόνο	» 35

Μέ το τηλέφωνο

Μπροστά στο τηλέφωνο

ΟΤΙ και να κοιτάζει κανείς περπατώντας στο δρόμο, ή και μέσα στο σπίτι του άκομα, του δημιουργεί ένα σωρό σκέψεις. "Αν μπορούσαμε να βλέπουμε τα πράγματα με το μάτι ενός πρωτόγονου, δεν θα μπορούσαμε να κοιμηθούμε από την κατάπληξη μας. Θα φοβόμαστε τους άλλους ανθρώπους και τον εαυτό μας. Θα νοιώθαμε περήφανοι και πλημμυρισμένοι από ένα είδος αυτοθαυμασμού, που θα μάς στερέωνε το ήθικόν, και θα μάς έκανε δυνατώτερους.

Μία τηλεφωνική πρόσκληση από ένα χωριό, που δεν την περίμενα, ήρθε άπ'απ'ω στην ώρα που είχα απλώσει το χαρτί στο τραπέζι κι' είχα πάρει το μολύβι στο χέρι μου να γράψω ένα χρονογράφημα. Τώρα θα ρωτήσετε: Τί σχέση έχει ή τηλεφωνική πρόσκληση με το χρονογράφημα; Απλούστατα: ή σκέψη που έκανα μετά την άξαφνη αυτή τηλεφωνική επικοινωνία, μ' έκανε να ξεχάσω το θέμα του χρονογραφημάτος μου.

Μου γύρισε το μυαλό αλλού, μου τόφερε πολύ πίσω. Πόσα χρόνια πίσω; Αυτό δεν ενδιαφέρει κανένα. Σημασία έχει, πώς εγώ βρέθηκα σ' ένα χωριό με πενήντα - εξήντα σπίτια στη ρίζα μιας ξυλοκερατιάς που βρίσκεται στον αυλόγυρο μιας εκκλησίας. Θυμήθηκα τον αγροτικό διανομέα, που έρχότανε δυο φορές την εβδομάδα — ή μία απαραίτητως ήταν την Κυριακή — στέκότανε όρθιος, έβγαζε από την τσάντα του μια καρμπούζα, και σφύριζε στους χωρικούς να πάνε να πάρουν την άλληλογραφία τους. Και τα εξήντα σπίτια έστελναν στο διανομέα από έναν αντιπρόσωπο, ενώ τα γράμματα που τους έφερνε δεν ήταν περισσότερα από πέντε ή έξη. "Ολοι περίμεναν ένα γράμμα, κι' εγώ που δεν περίμενα τίποτα στεκόμουνα πρώτος και καλύτερος μπροστά του με τα χέρια μου πίσω και τον κοιτούσα από πάνω ως κάτω με θαυμασμό. Μου φαινόταν παράξενος. «Πολύ μεγάλο μυστήριο τούτος ο διανομέας» έλεγα. Φέρνει τα γράμματα από την Αμερική, από την Εύρωπη κι' από την Αθήνα άκόμα. Δεν είχα άκόμα καταλήξει, δεν ήξερα ποιά ήταν μακρύτερα: Η Αθήνα ή ή Αμερική. Φανταζόμουνα όμως εκείνα τα γράμματα

νέρχονται από πολύ μακριά. Να περνάνε θάλασσες, νύχτες, δάση, που από μέσα τους εξαγιναν φαντάσματα, και θαύμαζα αυτή την ανθρώπινη ανακάλυψη που ήταν από τα μεγαλύτερα πράγματα που είχα σκεφτεί. Αργότερα κατάλαβα πώς δεν είχα άδικο. Να γράφει ο ένας άνθρωπος στον άλλο από τόσο μακριά και να μπορεί να του τα λέει όλα, να του μιλάει για τις δουλειές του, για τους καυμούς του, για την αγάπη του, ήταν ένα πράγμα που σε παλιότερες εποχές δεν θα το χωρούσε το μυαλό του ανθρώπου.

Και σήμερα ήρθε ένα τηλεφώνημα από τριακόσια χιλιόμετρα μακριά, μία φωνή ζεστή, σαν ναρχόταν από το άλλο δωμάτιο.

Και σκέφτηκα, πώς οι τόποι και οι άνθρωποι έχουν έρθει τόσο κοντά που οι άνθρωποι δεν θα πρέπει πια να λυπούνται, όταν χωρίζουνε. Δεν βρίσκονται, παρά σε απόσταση που ακούει ο ένας τον άλλο. Κι' όταν σκεφτεί κανείς πόση πρόοδο σημειώθηκε από κείνα τα χρόνια, που εγώ άκουγα τον αγροτικό διανομέα με την καρμπούζα του, δεν του μένει αμφιβολία, πώς ύστερα από άλλα τόσα χρόνια, θαχουν γίνει κι' άλλα τόσα, τόσο σπουδαία ή και σπουδαιότερα πράγματα.

Πώς ο άνθρωπος από την Αθήνα, κι' ο άνθρωπος από τη Νέα Υόρκη, δεν θα κουβεντιάζουν μόνο από το τηλέφωνο. Πώς θα μπορούν να δίνουν και τα χέρια. Και μάλιστα να διακρίνουν πολύ καλά ο ένας τα χέρια του άλλου. Να τα βλέπουνε να κινούνται μ' όλη τους τη ζωντάνια, με τις ρυτίδες και με τις φλέδες τους. Να διακρίνονται τόσο καλά σαν να βρίσκονται ο ένας τους απέναντι στον άλλο. Να ψυχολογεί μάλιστα ο ένας τον άλλο. Ν' ακούει τη μυρωδιά του. Να βλέπει το χαμόγελό του ή τα δάκρυά του. Έτσι που οι άνθρωποι να μπορούν να σκέφτονται: Γιατί πολεμούσαμε τόσους αιώνες, αφού είμαστε τόσο κοντά;

Κι' ο ένας από την Αθήνα, ο άλλος από την Νέα Υόρκη όπως δίνουν τα χέρια τους, να σκύβουν λίγο άκόμα και να φιλιούνται:

— Έπί γής ειρήνη και έν άνθρωποις ευδοκία.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αξιότιμε κ. Διευθυντά,

"Αν και γνωρίζετε άσφαλώς, ότι προς έπαίνους και λόγια κολακευτικά κινούνται συνήθως τα χείλη συμφεροντολόγων ατόμων, έν τούτοις θέλω να παραδίστατε την άνωτέρω πίστιν σας και να πιστεύσετε, πώς ή παρακάτω δήλωσίς μου είναι άπόλυτα ειλικρινής, ως άνιδιοτελής και ξένη οίουςδήποτε συμφέροντος:

Το περιοδικόν σας άνταποκρινόμενον πάντοτε προς την έπωνυμίαν του δεν είναι κάτι το σύνθημα διά τον τόπον μας έντυπον. Είναι άκένωτος πηγή αληθινού πνευματικού πλούτου, φάρος φωτεινός φωτίζων τους λαθάνοντας σκοπέλους άνα τα πνευματικά πελάγη, πολύτιμος οδηγός και έφθαστος εισηγητής είς τα θαυμαστά έπιτεύγματα της σύγχρονης έπιστήμης.

Απονέμων θερμά συγχαρητήρια και τις καλύτερες εύχες μου διά την επιτυχίαν της άποστολής σας,

Διατελώ μετά τιμής
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Απόφοιτος Παιδαγ. Ακαδημίας, Άρτα.

Κύριε Διευθυντά,

Είμαι άναγνώστης της έβδομαδιαίας έγκυκλοπαιδικής έπιθεωρήσεως «Έπιστήμη και Ζωή» λαμβάνων παρά του πρακτορείου έφημερίδων της πόλεώς μου όλα τα τεύχη σας. Δυστυχώς όμως δεν μπόρεσα να πάρω το 15ον τεύχος του περιοδικού σας, λόγω της μεγάλης ζητήσεως αύτων.

Σας συχαίρω γιατί μπόρεσατε να εκδώσετε το περιοδικό, που περίμενε όλος ο Έλληνισμός σ' όλα τα μέρη της γής και θα προσπαθήσω, όσο μπόρω, να φέρω και άλλους άναγνώστες του περιοδικού σας.

Με εκτίμησιν
ΚΩΝ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
Τ.Κ. 52 Άρμόχωτος

Αξιότιμοι κύριοι,

Η ιδέα σας διά την έκδοσιν του περιοδικού «Έπιστήμη και Ζωή» υπήρξε λαμπρά, καθ' όσον τούτο συνεπλήρωσεν ένα μεγάλο κενόν των περιοδικών και έβδομαδιαίων εκδόσεων της χώρας μας.

Η «Έπιστήμη και Ζωή» είναι ένα περιοδικό είς το όποιον δύναται να δρής κανείς τόν τελειότερον συνδυασμό και την ωραιότερη ποικιλία ύλης, σεις δε άξιοι παντός έπαίνου.

Μετά τιμής
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΚΑΛΗΣ
Θεσσαλονίκη

Κύριε Διευθυντά,

Γώρα που έχει συμπληρωθεί ο Α τόμος του περιοδικού «Έπιστήμη και Ζωή» εκφράζω τα θερμά μου συγχαρητήρια για την εξαιρετική αυτή έκδοση, που χάρισε σέ μένα — καθώς και σ' όσους είχαν την τύχη να κάνουν κτήμα των τό περιοδικό σας — νέους όρίωντες. Έπίσης χαιρετώ με σεβασμό τόν συνεργάτη σας κ. Βρεττάκον για τό τόσο έμπνευσμένα άρθρα του.

Μετά τιμής
ΡΙΖΟΣ ΤΣΙΓΑΝΗΣ
Πελαγονία Λαμίας

ΤΟ "ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟ" Η 3

Πόση αλήθεια κρύβεται πίσω από την ώργανωμένη διαφήμιση του «έλιξιρίου της νεότητος» της Ρουμανίδας "Αννας Άσλάν;

ΤΟ γήρας είναι ασθένεια. που μπορεί να θεραπευθεί όπως οποιοδήποτε άλλη, δήλωσε ή Ρουμανίδα καθηγήτρια "Αννα Άσλάν, που έφθασε την περασμένη έβδομάδα στο Λονδίνο για μία σειρά διαλέξεων με σκοπό τη διύδοση του θαυματουργού «έλιξιρίου της νεότητος» που όνομάζει "Η3". Η έπίσκεψή της στην άγγλική πρωτεύουσα ώργανώθηκε από τη λαϊκή εφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας «Νιέλυ Μαιηλ» και προκάλεσε μεγάλο όρση. Οί δηλώσεις της άπασχολούν τις πρώτες σελίδες των εφημερίδων, όχι μόνο στην Άγγλια, αλλά και σ' όλες τις δυτικές χώρες. Οί σοβαροί έπιστήμονες, ώστόσο, παραμένουν έπιφυλακτικοί. Πόση αλήθεια κρύβεται πίσω από την ώργανωμένη διαφήμιση και τις τυμπανοκρουσίες; Η καλή πίστη της Ρουμανίδας γιατρού δεν μπορεί ν' άμφισβητηθεί: Έχει άφιερώσει τη ζωή της στη γεροντολογία, την έπιστήμη που άσχολείται με τη μελέτη των προβλημάτων του γήρατος. Άλλά μπορεί τό γήρας να καταπολεμηθεί με χάπια και με ένεσεις; Υπάρχουν «έλιξια της νεότητος»; Το θέμα συναρπάζει την ανθρώπινη φαντασία γιατί τό γήρας, για όλους τους ανθρώπους, είναι άναπόφευκτο όσο και ο θάνατος. Άλλά τις τελευταίες δεκαετίες πριν και μετά τον πόλεμο, έχουμε διαχθεί από την πικρή πείρα των επανειλημμένων άπογορευσεων να είμαστε δύσπιστοι. Ο θόρυβος γύρω στο θαυματουργό «Η3» θυμίζει πολύ τις άνάλογες τυμπανοκρουσίες για τόν έδρο Μπογκομόλετς και τις μεταμοσχεύσεις αόδων του Βορονόφ. Φαίνεται πώς οι έπιστήμονες, όπως όλοι οι άνθρωποι, συχνά παρασύρονται καλόπιστα από τον ένθουσιασμό τους. Είναι δύσκολο ν' άντισταθούν οι γιατροί στην πεισση των ρευμάτων της «μόδας» που έπικρατούν κατά καιρούς στη φαρμακολογία και στην ίατρική, νοθεύοντας τ' άντικειμενικά δεδομένα της έπιστημονικής παρατηρήσεως και του ένδελεχούς, άδιάστου πειραματισμού. Η γεροντολογία φαίνεται πώς είναι θέμα ιδιαίτερα έλκυστικό για τόν έπιστημονικό κόσμο των Λατικών Δημοκρατιών και της Σοβιετικής Ένώσεως. Ινστιτούτα γεροντολογίας λειτουργούν σχεδόν παντού. Η καθηγήτρια "Αννα Άσλάν έργάζεται στο Ινστιτούτο Γεροντολογίας του Βουκουρεστίου που διευθύνεται από τόν ένδοκρινολόγο καθηγητή Πάρον, ο όποιος όπως λέγεται, έφηρμωσε τη θεραπεία της Άσλάν στον Χρυστάση

Η καθηγήτρια "Αννα Άσλάν, στο έργαστήριο γεροντιατρικών έρευνών του Βουκουρεστίου.

Η ΑΝΝΑ Άσλάν είναι 61 έτών, αλλά δε φαίνεται παραπάνω από 45. Αποδίδει την ανηρότητά της στη χρήση του Η3, του φαρμάκου που έφευρε ή ίδια και τό όποιο, όπως λέει, χρησιμοποιείται από όλη την οικογένειά της. Υπήρξε μία από τις πρώτες γυναίκες που πήραν δίπλωμα γιατρού στη Ρουμανία. Ειδικεύθηκε αρχικά στην καρδιολογία, γρήγορα όμως τράβηξαν την προσοχή της οι ασθένειες και τα προβλήματα γενικά της γεροντικής ήλικίας. Σήμερα εργάζεται σε μία ειδική γεροντιατρική κλινική του Βουκουρεστίου και έχει εγκαταλείψει την πανεπιστημιακή της έδρα για ν' άφιερωθεί άποκλειστικά στην έρευνητική της εργασία.

Πριν από δώδεκα χρόνια άρχισε να εφαρμόζει τη θεραπεία με τό Η3 σε πειραματόζωα. Τ' άποτελέσματα την ένεθάρρυναν ν' άρχισει την εφαρμογή της θεραπείας στους ανθρώπους. Τό φάρμακο, όπως τονίζει ή "Αννα Άσλάν, δεν είναι ένα «έλιξιο της νεότητος» υπό τη λαϊκή σημασία του όρου, και δε μεταβάλλει τους γέρους σε έφηβους. Άπλως καταπολεμά τις ασθένειες που συνδέουν συνήθως τό γήρας, όπως τα αρθριτικά, τό άσθμα, οι ρευματισμοί, και ένισχύει την αντίσταση του οργανισμού στις ασθένειες που όδηγούν στο πρόωρο γήρας και στο θάνατο.

ΤΟ «θαυματουργό» (κατά τους ισχυρισμούς της ίδιας της Άσλάν) φάρμακο Η3 δεν περιέχει ούτε μία καινούργια και άγνωστη ουσία. Πρόκειται για ένα άναισθητικό που χρησιμοποιούν οι όδοντίατροι σ' όλο τόν κόσμο για την τοπική άναίση

σία κατά την έξαγωγή των χαλασμένων δοντιών. Είναι γνωστό με τα όνόματα «νοβοκαΐνη» και «προκαΐνη». Χρησιμοποιείται υπό μορφήν ένεσεων για την τοπική άναίσηση στη χειρουργική γενικά.

Η νοβοκαΐνη ή προκαΐνη έχει περίπου την ίδια χημική σύνθεση με την κοκαΐνη, τό γνωστό ναρκωτικό των τοξικομανών, αλλά είναι λιγώτερο τοξική και συγχρόνως περισσότερο δραστική, χωρίς έρεθιστικές επιδράσεις επί των ιστών και χωρίς ναρκωτικές ιδιότητες.

Την ουσία αυτή ή "Αννα Άσλάν τη διαλύει σ' ένα όξύ και τη χορηγεί με ένεσεις στους γερασμένους οργανισμούς. Άλλά γιατί την όνόμασε Η3; Η Ρουμανίδα καθηγήτρια θεωρεί τη νοβοκαΐνη ως «βιταμινικό παράγοντα» και της έδωσε ένα όνομα που ταιριάζει στις βιταμίνες, έφ' όσον έχει επικρατήσει να όνομάζονται οι βιταμίνες με γράμματα της αλφαβήτου (βιταμίνη Α, βιταμίνη Ε κλπ.).

Η θεραπεία με τό Η3 πρέπει να συνεχίζεται επί χρονικό διάστημα άπροσδιόριστο, τρεις ένεσεις την έβδομάδα ή δώδεκα τό μήνα.

Η ανακάλυψη του φαρμάκου από την Άσλάν υπήρξε τυχαία: Τό 1948 την έπεσκέφθη ένας άνθρωπος προχωρημένης ήλικίας που υπέφερε από έξαιρετικά άδύνηση άρθρίτιδα στο γόνατο. Έφ' όσον καμιά θεραπεία δεν είχε πέτυχει, ή "Αννα Άσλάν σκέφθηκε να κάνει στον άρρωστο ένεσεις νοβοκαΐνης, όχι με θεραπευτικούς σκοπούς, αλλά απλώς για ν' άνακουφίσει τούς πόνους του. Έπειτα από λίγες μέρες, τό άρθρικό πόδι του άρρώστου παρουσίασε δελτίωση. Η "Αννα Α-

σλάν, χωρίς να δώσει μεγάλη σημασία, συνέχισε τις ενέσεις νοβοκαΐνης. Με μεγάλη έκπληξη, όμως, παρατήρησε ότι η υγεία του άσθενους είχε βελτιωθεί γενικά. Η καθηγήτρια κατάλαβε ότι βρίσκεται στο δρόμο μιας σημαντικής ανακαλύψεως ιδίως όταν είδε, άναμεσα στα άσπρα μαλλιά του άσθενούς, να βγαίνουν άπροσδόκητα δυνάτες μαύρες τρίχες! Από τότε, η Άννα Άσλάν αποφάσισε ν' αφιερώσει όλες τις δυνάμεις της στην αναζήτηση της «αίωνιας νεότητας».

ΤΟ 1950 της έπετράπη νά εφαρμόσει για πρώτη φορά τη θεραπεία της σε μικρές ομάδες ηλικιωμένων άσθενών. Στην αρχή, η Άσλάν περιωριζόταν στη θεραπεία των ρευματισμών και των αρθριτικών. Αργότερα τελειοποίησε τη σύνθεση του φαρμάκου αυτού, πάντα με βάση τη νοβοκαΐνη, που άνωμασθηκε στους εξεπιστημονικούς κύκλους «επιταγή της νεότητος». Η σύνθεση δεν έχει τίποτα τδ μυστηριώδες: Είναι νοβοκαΐνη διαλυμένη σε αναλογία δύο τοις εκατό σ' ένα άξυνο διάλυμα στο όποιο προστίθενται διάφορα βοηθητικά στοιχεία σε μικρές αναλογίες. Η επίδραση του φαρμάκου οφείλεται στις κανονικές ιδιότητες της νοβοκαΐνης επί των ιστών.

Στη γεροντιατρική κλινική της στο Βουκουρέστι η Άννα Άσλάν έφάρμοσε τη θεραπεία της σε εκατοντάδες άσθενείς. Ισχυρίζεται ότι πέτυχε έκπληκτικές θεραπείες επί ηλικιωμένων προσώπων που έπασχαν από ρευματισμούς, νευροπάθειες, καρδιοπάθειες, αρθριτικά, έγκεφαλική αρτηριοσκληρώση. Πέτυχε, όπως λέει, ακόμα και τη θεραπεία της φοβερης άσθενείας του Πάρκινσον.

Εκτός αυτού, άκόμη και άπλά γεροντικά φαινόμενα, όπως τδ λευκό χρώμα των μαλλιών, εξαφανίζονται: Τά άσπρα μαλλιά γίνονται μαύρα, τδ γερασμένο δερμα γίνεται ροδαλό και έλαστικό. Αν η θεραπεία με τδ H3 άρχισει στην ηλικία μεταξύ 40 και 60 ετών, βελτιώνεται η Άσλάν, τδ γήρας επιβραδύνεται. Τδ φάρμακο, έξ άλλου, άφειλε και τούς νέους στην αντιμετώπιση επιδημικών άσθενειών, όπως η άσισιατική γρίπη.

ΣΤΙΣ διαλέξεις που έδωσε στο Λονδίνο την περασμένη εβδομάδα, η Άννα Άσλάν τεκμηρίωσε τούς ισχυρισμούς της με την προβολή φωτογράφων εικόνων και την έκθεση των άποτελεσμάτων της θεραπείας επί ζώνων καθώς και επί δύο χιλιάδων άσθενών. Στα πειράματά της η Ρουμανίδα καθηγήτρια χρησιμοποίησε τρεις ομάδες συγκρίσεως. Στην πρώτη ομάδα χορηγήθηκε H3, στη δεύτερη διταμίνη E και όρμόνες, στην τρίτη δεν χορηγήθηκε κανένα φάρμακο. Η ύπεροχή του H3 φάνηκε από τδ εύνοϊκά του άποτελέσματα στην πρώτη ομάδα. Η Άσλάν βελτιώνει πώς η νοβοκαΐνη επενεργεί στα νευρικά κύτταρα και προκαλεί μίαν εύνοϊκή αντίδραση στο κεντρικό νευρικό σύστημα. Παρατηρήθηκε, έξ άλλου, σημαντική μείωση τδ ποσοστου της θνησιμότητος μεταξύ των υπερηλικιών και μεσηλικών ατόμων που ύποφέρουν από χαρακτηριστικές άσθενείες του γήρατος.

Τδ H3, κατά την Άννα Άσλάν, επιδρά εύνοϊκά και στις διανοητικές και τις σεξουαλικές ικανότητες. Ανέφερε την περίπτωση ενός Ρουμάνου μυθιστοριογράφου ηλικίας 65 ετών, ό όποι-

ος είχε χάσει κάθε ενδιαφέρον για τη ζωή και είχε πάψει νά γράφει. Έπειτα από μία σειρά ενέσεων H3 έγινε και πάλι παραγωγικός και δημοσιεύσε τελευταία ένα μυθιστόρημα με περιπαθές έρωτικό θέμα!

Όλα αυτά είναι άναμφισβήτητα πολύ έντυπωσιακά. Και όμως, οι διακόσιοι Άγγλοι γιατροί που παρηκολούθησαν τις διαλέξεις της Άννας Άσλάν στο Λονδίνο, δεν ικανοποιήσαν τουλάχιστον όχι όλοι. Γιατί;

Οι αντίρρήσεις των Άγγλων επιστημόνων άφορούν κυρίως τις μεθόδους εργασίας της Άσλάν τις όποιες χαρακτηρίζουν ως αντιεπιστημονικές.

Η Ρουμανίδα καθηγήτρια ύπηρεζε έξαιρετικά εύλογητη στην παρουσίαση των επιστημονικών της τεκμηρίων, αλλά πολύ επιφυλακτική όταν τδ επιστημονικό της άκροατήριο άρχισε νά τις ύποβάλει έρωτήσεις. Από τις δυστακτικές άπαντήσεις της οι Άγγλοι έπιστήμονες απέκόμισαν την έντύπωση πώς η μέθοδος της δεν είχε ύποβληθεί σε ήλεγμένη κλινική δοκιμασία. Σε μία πρόσφατα δημοσιευμένη επιστημονική διατριβή της η Άννα Άσλάν άναφέρει ότι έφάρμοζε τη θεραπεία της σε άσθενείς ηλικίας μεταξύ 50 και 155 ετών! Οι Άγγλοι γιατροί παρα-

τηρούν εύρωνα ότι η κ. Άσλάν καλώς έκανε νά εξετάζει πιο προσεκτικά τις ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεως των άσθενών της.

Οι άκροαταί των διαλέξεων της στο Λονδίνο ενδιαφέρθηκαν για την εργασία της, άλλ' άπογοητεύθηκαν «για την έλλειψη άντικειμενικότητος και έπιστημονικότητος στη μέθοδό της».

Έξ άλλου, ένας Άγγλος επιστήμων ειδικευμένος στη γεροντολογία έφάρμοζε πειραματικά σ' ένα νοσοκομείο του Γιορκαΐρ τη θεραπεία της Άσλάν. Τά πειράματά έχουν άρχισει έδώ κι ένα χρόνο, άλλ' ό Άγγλος γεροντολόγος δηλώνει κατηγορηματικά ότι δεν παρητήρησε την παραμικρή βελτίωση στους άσθενείς του. Έξ ίσου άπογοητευτικά ύπηρεξαν τ' άποτελέσματα παρομοίων πειραμάτων που έγιναν στην Ιταλία. Πολλοί σοβανοί επιστήμονες στην Εύρώπη και στην Άμερική θεωρούν τούς ισχυρισμούς της Άσλάν ως ύπερβολικούς.

Η ΡΟΥΜΑΝΙΔΑ καθηγήτρια είναι άσφαλώς ειλικρινής και πιστεύει στις θαυματουργές ιδιότητες τδ φαρμάκου της. Θεωρεί τδ γήρας ως άσθένεια που μπορεί νά θεραπευθεί και πιστεύει πώς η μέθοδος της μπορεί νά παρατείνει την ανθρώπινη ζωή. Δημοσίευσε πολλές μελέτες, κυρίως στα έπιστημονικά έντυπα της Ανατολικής Γερμανίας. Έξω από τη Ρουμανία, η μέθοδος της δεν εύρηκε άπληξη παρά μόνο στη Γαλλία, όπου (πως παρατηρούν οι Άγγλοι) ύπάρχει μία «παράδοση επιστημονικής θαυματουργίας».

Άλλά τότε πώς εξηγούνται τά άποτελέσματα που πέτυχε με τδ φάρμακό της η Άννα Άσλάν;

Ύπάρχουν πολλές εξηγήσεις: Πρώτα απ' όλα, είναι οι ψυχολογικοί παράγοντες. Οι γέροι που γίνονται άντι κείμενα προσοχής και περιποιήσεως σ' ένα νοσοκομείο είναι φυσικό νά αισθανθούν για λίγο «ξανανειωμένοι». Σημαντικό ρόλο μπορεί νά παίξουν και οι ειδικοί παράγοντες που επικρατούν στη Ρουμανία: Η κατάσταση διατροφής τδ πληθυσμού δεν είναι καλή. Οι γέροι που «ξανανειώνουν» μπορεί άπλως νά ήταν... πεινασμένοι. Η άύθυποδοξη άσκει επίσης σοβαρή επίδραση.

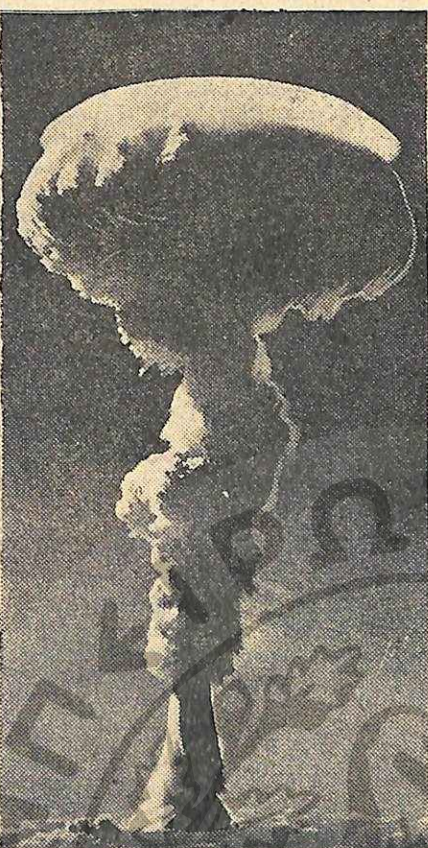
Και άκριβώς γι' αυτό οι Άγγλοι κατηγορούν τη μέθοδο Άσλάν ως «άντι επιστημονική». Για νά είναι ό έλεγχος «έπιστημονικός» οι ομάδες συγκρίσεως πρέπει νά μη γνωρίζουν με πιο φάρμακο θεραπεύονται. Μόνον έτσι μπορούν ν' άποκλεισθούν οι ψυχολογικές επιδράσεις. Εκτός αυτού, η Άσλάν αναγκάσθηκε νά όμολογήσει ότι δεν είχε γίνει καμιά προσπάθεια έπιστημονικής έπιλογής των ομάδων συγκρίσεως και ότι δεν είχαν καν τηρήσει άκριβείς άριθμητικές αναλογίες: Η ομάδα στην όποία χορηγήθηκε τδ H3 ήταν η πολυαριθμότερη.

Όλα αυτά κάνουν τη μέθοδο της Άννας Άσλάν έξαιρετικά διαδελητή από επιστημονικής άπόψεως. Όπως παρατήρησε ένα σοβαρό ιατρικό περιοδικό στην Άγγλία: «Έχουμε κάθε λόγο νά είμαστε έξαιρετικά επιφυλακτικοί ως προς την άποτελεσματικότητά της θεραπείας Άσλάν μέχρις ότου τδ θέμα μελετηθεί με κριτήρια έπιστημονικά άδιάδελητα...».

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

1.- ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ (ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΗΜΑ)

Ζούμε στην εποχή των θαυμάτων. Έχουμε γίνει κύριοι της Γης και είμεθα έτοιμοι νά κατακτήσουμε τδ διάστημα. Ό υλικός πολιτισμός έχει φθάσει σε σημείο που μπορεί νά προσφέρει όλες τις άνέσεις και τις εύκολιες στον άνθρωπο. Τίποτε πιά δεν φαίνεται άκατόρθωτο. Κι όμως η εποχή μας έχει την τραγωδία της. Είναι η έλλειψη ίσορροπίας άνάμεσα στην υλική και την πνευματική πρόοδο, τόν τεχνικό και τόν ήθικό πολιτισμό. Δεν είμεθα ψυχικά, ήθικά, πνευματικά καλύτεροι από τούς προγόνους μας. Και η ζωή μας γίνεται όλοένα πιο πεζή.

κόμα και σ' ό,τι φαίνεται νά είναι πιο καινούργιο και πιο πρωτότυπο. Μόνο που ό ρυθμός της είναι πολύ πιο γρήγορος και τά μέσα της πιο άφθονα και πιο άποτελεσματικά.

Η επανάσταση που συντελείται γύρω μας, έχει τούς προδρόμους της. Ό Ίκαρος, ήταν η πρώτη εκδήλωση τδ ανθρώπου νά πετάξει, κι ό Λεονάρδος Ντά Βίντσι, πριν από πεντακόσια χρόνια, είχε φαντασθεί τη δομή της ύλης και είχε διασθανθεί την πυρηνική φυσική. Ό Ράδερφορντ, τόν περασμένο αιώνα, είχε βάσει τά θεμέλια της ατομικής εποχής. Ό σύγχρονός του Τσιολκόφσκι διατύπωνε τις θεωρητικές άρχες των σπουτών. Σ' όλες τις έπιστήμες, κάποια παλιά λησμονημένη ή περιφρονημένη ιδέα, άρχίζει τώρα νά καρποφορεί. Η όμαδική έρευνα και προσπάθεια, έπέτρεπε οικονομία δυνάμεων, συντονισμό της εργασίας, συστηματικώτερη μελέτη των στοιχείων παλαιότερων εποχών και, κατά συνέπεια, ταχύτερα και πλουσιώτερα άποτελέσματα.

Οι ρίζες της εποχής μας

ΑΥΤΑ που μας καταπλήσσουν σήμερα, έχουν την άρχή τους σε παλαιότερες εργασίες και θεωρίες. Τδ τέλος τδ 19ου και οι άρχες τδ 20ου αιώνα, είναι τά χρόνια που είδαν τδ φώς οι επαναστατικότερες — και γονιμότερες — θεωρίες, στις όποιες στηρίζεται η ιλιγγιώδης έπιστημονική και τεχνική πρόοδος των ημερών μας. Η θεωρία των Κβάντα τδ Πλάνκ, οι ατομικές θεωρίες τδ Ράδερφορντ, η θεωρία της σχετικότητος τδ Αϊνστάιν, είναι σχετικά παλιές. Χρειάσθηκαν μισόν αιώνα περίπου γι' ν' άποδώσουν στην πράξη. Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, που έκαναν την έπιστήμη και την τεχνική βεβαβαινίδες τδ πολέμου, τις ύποχρεώσαν νά ταχύνουν τδ βήμα τους, νά δώσουν την προτεραιότητα στις πρακτικές εφαρμογές, νά έντείνουν τις έρευνες και τις προσπάθειές τους. Η ατομική ένεργεια, τδ ραντάρ, οι ηλεκτρονικές συσκευές, οι πυραύλοι είναι προϊόντα της

ΤΑ θαύματα που βλέπουμε τώρα κάθε μέρα γύρω μας, είναι σχεδόν άπίστευτα, αλλά για εκείνους που άπραγματοποιούν δεν είναι τόσο άπροσδόκητα ή ξαφνικά. Ό Είκοστός Αίώνας είναι, βέβαια, η πιο επαναστατική εποχή σ' όλόκληρη την Ιστορία τδ ανθρώπου, αλλά τά έπιτεύματά του, σ' όλους τούς τομείς, έχουν σχεδόν όλα μία προιστορία. Τδ βασικό γνώρισμα τδ αιώνα μας είναι, ότι τόλμησε εκεί που οι άλλοι αιώνες φάνηκαν διστακτικοί, ότι έδωσε σάρκα και όστά σε παλιά όνειρα και σε ξεχασμένες ιδέες. Στη διαδρομή τδ πολιτισμού, τίποτε δεν είναι έντελως καινούργιο. Τά άλματα είναι σπάνια κι' η πρόοδος είναι μεθοδική εξέλιξη. Έτσι, η εποχή μας βγαίνει από προηγούμενες εποχές, ά-

πραγματική κοσμογονία συντελείται παντού γύρω μας. Οι άλλες εποχές άλλαζαν μερικές πλευρές τδ κόσμου. Η δική μας, τις αλλάζει όλες και δημιουργεί καινούργιες έντελως προϋποθέσεις για τδ μέλλον: είναι κοσμογονική. Η Ιστορία τδ ανθρώπου δε μπορεί πιά νά είναι με την εποχή μας, η φυσική συνέχεια τδ παρελθόντος. Είναι μία άλλη πλέον, έντελως διαφορετική Ιστορία, που άρχίζει από άλλες άφετηρίες. Ό πολιτισμός αλλάζει κι' αυτός ριζικά μορφή. Ζούμε στην καταπληκτικότερη περίοδο τδ βίου της ανθρώπινης ζωής. Και μόνο, όταν κάνουμε ένα συνοπτικό άπολογισμό της εποχής μας, θά μπορούσαμε νά συλλάβουμε τδ νόημά της, ν' άντιληφθούμε τι έχει γίνει, τι έχει αλλάξει, τι έχει δημιουργηθεί — γενικά τις κατακτήσεις και τάσεις τδ καιρού μας.

«πολεμικής» επιστήμης. Είναι επιτεύγματα που θα ήταν απραγματοποίητα χωρίς τα τεράστια κρατικά μέσα, χωρίς σπατάλη χρημάτων, χωρίς πειθαρχημένο συντονισμό των έρευνών. Οι θεωρητικές δόσεις τους, όμως, υπήρχαν από τις αρχές του αιώνα, χάρη στη μεγαλοφυΐα ενός Πλάνκ, ενός Ράδερφορντ, ενός Αϊνστάιν, ενός Τσιολκόφσκυ.

Και στους άλλους, όμως, τομείς ή Επανάσταση του καιρού μας, έχει τις ρίζες της στο παρελθόν. Η σύγχρονη ποίηση οφείλει από τον Ρεμπώ, η σύγχρονη μουσική από τον Ντεμπυσί, η σύγχρονη ζωγραφική από τον Σεζάν — από τον 19ο αιώνα. Ο Καντίνσκυ, ο πατέρας της αφηρημένης ζωγραφικής, κήρυξε την επανάστασή του στις αρχές του αιώνα μας, όπως κι' ο Σαίν-μπεργκ, ο πατέρας της δωδεκάφωνης μουσικής. Τα Γράμματα κι' οι Καλές Τέχνες, είχαν αρχίσει ν' αλλάζουν μορφή, πριν από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο με τον Άπολλινάιρ, τον Μαρινέλλι, τον Μπρετόν, τον κυβισμό, τον εξπρεσιονισμό, τον σουρρεαλισμό και τις διάφορες άλλες σχολές. Ολόκληρος ο Προύστ υπάρχει ήδη — σ' α γενική θεωρία — σ' ένα ποίημα του Ζεράρ ντε Νερβάλ. Οι ζυμώσεις είχαν αρχίσει από τον 19ο αιώνα. Ο Εικονισμός τις γονιμοποίησε. Γρηγορότερος σ' αυτό, έπιτάχυνε τα αποτελέσματα. Και έδωσε μορφή σ' μια κοσμογονική Επανάσταση, που είχε ήδη αρχίσει.

Φαντασία και επιστήμη

ΣΗΜΕΡΑ, όλα είναι διαφορετικά. Οι επιστήμες άλλαξαν δρόμους, αναζητώντας νέους ορίζοντες. Η κλασική φυσική, παραμέρισε μπροστά στην πυρηνική φυσική, όταν δεν είχε πια να προσθέσει τίποτε άλλο στις γνώσεις της. Η Κβαντική θεωρία, μας έκανε να εισδύσουμε στον μικρόκοσμο βαθύτερα κι' από το ισχυρότερο μικροσκόπιο και η βιολογία, εγκαταλείποντας τις μηχανοκρατικές θεωρίες του 19ου αιώνα, βρήκε συντομότερους δρόμους για την εξιχνίαση του μυστηρίου της ζωής. Η χημεία άπλωσε την έρευνά της σ' ένα πεδίο, η αστρονομία βρήκε μεθόδους και μέσα, που της επέτρεψαν να εισχωρήσει πιο μακριά στο Σύμπαν, καινούργιες επιστήμες γεννήθηκαν από τις προεκτάσεις επιστημών που υπήρχαν. Παντού, όμως, προϋπήρχε κάποια παλιά ιδέα που είχε μείνει ανεκμετάλλευτη, κάποιο παλιό πέταγμα φαντασίας που το είχαν χλευάσει στην εποχή του.

Έτσι, η εποχή μας είναι, ως ένα σημείο, μια αποκατάσταση όλων των χαμένων ευκαιριών του παρελθόντος. Η συστηματική μελέτη των ιδεών, των θεωριών και των επιτευγμάτων των παλαιότερων εποχών απέκαλυψε στοιχεία, που φάνηκαν χρήσιμα τώρα. Η Επιστήμη, αφήνοντας κατά μέρος τη φιλοσοφία που την έπηρεάζε άλλοτε και της ήταν συχνά τροχοπέδη, θεμελίωσε οριστικά πλέον στον αιώνα μας την έρευνά της σε δυο πράγματα: στο πείραμα και στη φαντασία. Όσο κι' αν φαίνεται παράξενο, είναι γεγονός ότι η εκπληκτική ανάπτυξη της Επιστήμης στην εποχή μας, οφείλεται στη δημιουργική φαντασία μερικών μεγάλων διανοιών. Το πείραμα επιβεβαιώνει μια θεωρία, δεν τη δημιουργεί. Οι μεγάλες, οι γόνιμες θεωρίες, γεννιούνται από την έννοια και τη φαντασία — όπως η

θεωρία της σχετικότητας, ή θεωρία των Κβάντα, ή θεωρία του επεκτεινόμενου Σύμπαντος και άλλες. Με το θάνατο των μηχανοκρατικών αντιλήψεων του 19ου αιώνα, η Επιστήμη ξαναβρήκε την ελευθερία της, λυτρώθηκε από τα δεσμά της, ένοιωσε καινούργια δύναμη και όρμη. Αν μελετήσει κανένας την ιστορία της, τα τελευταία έξήντα ή εβδομήντα χρόνια, θα δει ότι είναι μια διαδοχή από τολμηρά όραματα, από εξορμήσεις της φαντασίας στην περιοχή του Άγνωστου. Οι επιστήμονες της εποχής μας, «φαντάζονται» θεωρίες και τις δοκιμάζουν πειραματικά. Κι' απλώνουν διαρκώς περισσότερο τους ορίζοντές τους, που ήταν άλλοτε περιορισμένοι και κλειστοί.

Τόλημ και πειραματισμοί

ΕΤΣΙ, έγινε δυνατή η Επανάσταση. Έτσι, έγινε δυνατή η ριζική αλλαγή. Η Επιστήμη είχε την τόλημ να αλλάζει πορεία, να αμφιβάλλει για όσα ήξερε, να μην αρνιέται προκαταβολικά, ότι δεν ήταν σύμφωνο με τα παραδεγμένα, να αναζητά νέους τρόπους έρευνας, να παίρνει στα σοβαρά τις φαντασιοπληξίες ενός Ντά Βίντσι, ενός Ίουλιού Βέρν, ενός Τσιολκόφσκυ και να τις μελετά χωρίς προκαταλήψεις. Τίποτε δεν περιφρονείται, τίποτε δεν απορρίπτεται χωρίς να δοκιμασθεί, χωρίς πειραματισμό. Συχνά, συνυπάρχουν αντίθετες θεωρίες που καταλήγουν σ' ίδια πρακτικά αποτελέσματα ή που αλληλοσυμπληρώνονται, όπως η θεωρία της βαρύτητας του Νεύτωνα και η θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάιν ή η Εύκλειδης Γεωμετρία και η μη Εύκλειδης Γεωμετρία του Λομπασέφσκι, όπως η κλασική και η πυρηνική φυσική.

Άνθρωπος, ο άργοπορημένος...

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ήρθε άργα να προστεθεί στα ζωντανά πλάσματα της φύσεως. Η ιστορία του, μ' όλο που απλώνεται σ' ενάμιση χιλιετίδες, είναι έντελως πρόσφατη. Μια άπλη σμίκρυνση της χρονολογικής κλίμακας θα μας βοηθήσει να το καταλάβουμε καλύτερα:

Ας υποθέσουμε, πώς οι σημαντικότεροι σταθμοί της βιολογικής εξέλιξης, κατανέμονται σ' ένα μονάχα έτος και πώς η εμφάνιση της ζωής πάνω στη Γη, συμβαίνει την 1η Ιανουαρίου. Θα πρέπει τότε να περιμένουμε τις τελευταίες ημέρες του Ιουλίου για να δούμε να εμφανίζονται τα πρώτα υδρόβια σπονδυλωτά. Τα μεγάλα έρπετα και τα πρώτα θηλαστικά θα εμφανισθούν στο δεύτερο μισό του Οκτωβρίου. Στις 13 Δεκεμβρίου εμφανίζονται οι πρώτοι πίθηκοι. Και μόνο στις 31 Δεκεμβρίου, γύρω στις 2 μ.μ., αρχίζει η τεταρτογενής γεωλογική περίοδος, στην οποία ζούμε ακόμα. Άλλα θα πρέπει να περιμένουμε ως τις 5.30' μ.μ. της 31ης Δεκεμβρίου για να δούμε την εμφάνιση των πρώτων ανθρωποειδών πλασμάτων (πιθηκάνθρωποι, σινάνθρωποι). Κάπου ανάμεσα στις 8 και στις 10 μ.μ. μπαίνει στη σκηνή για πρώτη φορά ο «χόμο σάπιενς», ή μάλλον οι πρώτες μορφές του αληθινού ανθρώπου, που δεν έχει ακόμα ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς του με τους πιθηκοειδείς προγόνους του. Ο Νεανδερθαλός άνθρωπος, εμφανίζεται στις 11.40' μ.μ. και μόνο στις 11.50' ο άνθρωπος, όπως τον γνωρίζουμε σήμερα, κυριαρχεί οριστικά στη σκηνή.

Από δω και πέρα, υπολογίζουμε πια σε πρώτα λεπτά:

Η δημογραφική και οικονομική επανάσταση, που ονομάζουμε «Νεολιθική εποχή», εκδηλώνεται στη Δύση γύρω στις 11.54' μ.μ. Η εποχή του χαλκού, αρχίζει στις 11.59'. Βρισκόμαστε πια στο τελευταίο λεπτό. Στα πρώτα δευτερόλεπτα, αρχίζει η «ιστορική περίοδος», δηλαδή η ανάπτυξη της γραφής και η δημιουργία των πρώτων γραπτών μνημείων...

Στη χρονολογική κλίμακα της βιολογικής εξέλιξης, ή ανθρώπινη ιστορία, δεν καταλαμβάνει παρά μόνο το τελευταίο λεπτό.

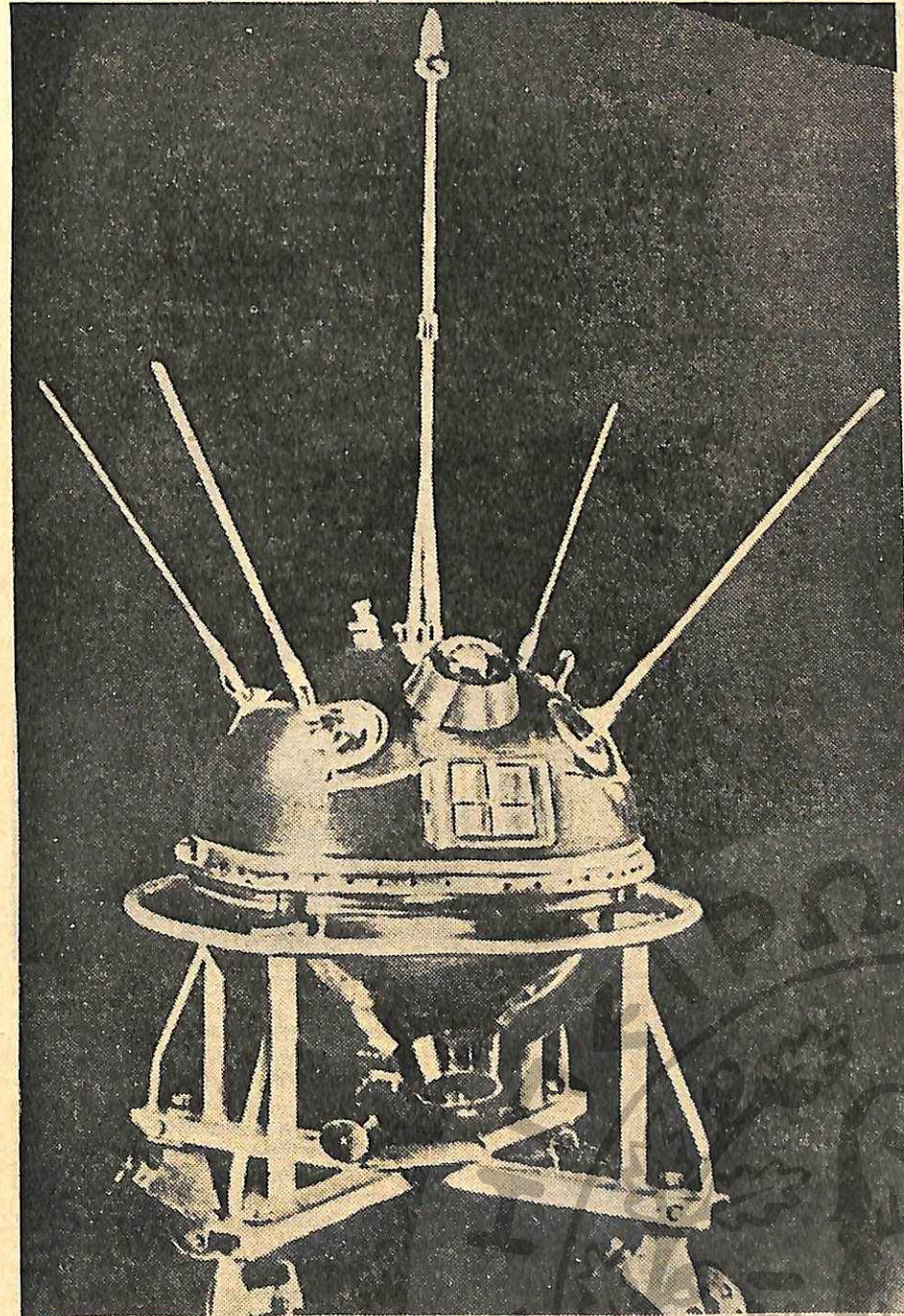
Ένα ελεύθερο αντιδογματικό πνεύμα χαρακτηρίζει την Επιστήμη σήμερα. Κι' αυτό της επιτρέπει να προχωρεί με τόση τόλημ, να μη διστάζει μπροστά στην αμφιβολία, να πειραματίζεται κάποτε παρά τη λογική. Γιατί η στενή, ή αύστηρη λογική, αποκλείει τη φαντασία και έμποδίζει την επανάσταση.

Δεν περιορίζεται, όμως, μόνο στην Επιστήμη ή επαναστατικότητα της εποχής μας. Έχει επεκταθεί σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας: πολιτικό, κοινωνικό, ιδεολογικό, λογοτεχνικό, καλλιτεχνικό, φιλοσοφικό. Ποτέ άλλοτε δεν είχαν γίνει τόσο πειραματισμοί, όσοι σήμερα. Από την Οκτωβριανή Επανάσταση ως τα λαϊκά κοινοβούλια της Κίνας, από το φασισμό ως την ελεγχόμενη οικονομία στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες στον πολιτικό τομέα, από τις κοινωνικές ασφάλισεις ως τις λαϊκές κατοικίες στον κοινωνικό τομέα, από την οργάνωση της παραγωγής ως τον κρατικό παρεμβατισμό στον οικονομικό τομέα, ή εποχή μας έχει αποτολμήσει όλους τους πειραματισμούς. Κάθε κράτος, κάθε κοινωνία έχει σήμερα ξεχωριστά γνωρίσματα. Άλλοτε τα πολιτεύματα και οι κοινωνίες, περιορίζονταν σ' λίγους γενικούς τύπους: μοναρχία, δημοκρατία, δικτατορία. Οι παραλλαγές ήταν ελάχιστες. Στον αιώνα μας κάθε χώρα κάνει τον πολιτικό πειραματισμό της: ή Ιταλία του Μουσολίνι, ή Γερμανία του Κάιζερ, της Βαϊμάρης και του Χίτλερ, ή Σοβ. Ένωση του Λένιν, του Στάλιν και του Χρουστώφ, ή Κίνα του Τσιανγκ Κάι Σέκ και του Μάο Τσέ Τούγκ, ή Ισπανία του Αθάνια και του Φράνκο, ή Γαλλία της Τρίτης, της Τετάρτης και της Πέμπτης Δημοκρατίας, οι Ην. Πολιτείες του Νιού Ντλ και των μονοπω-

λίων, ή Κούβα του Μπαττίστα και του Κάστρο, ή Αίγυπτος του Φαρούκ και του Νασέρ κλπ. κλπ. Κάθε κοινωνία, έχει την ιδιομορφία της. Η Εύρώπη του Μεσαίωνα, της απόλυτης μοναρχίας, του φιλελευθερισμού ήταν ενιαία. Σήμερα, στον αιώνα μας, είναι ένα μωσαϊκό συστημάτων, ιδεολογιών και τάσεων, ένα εργαστήριο πειραματισμών.

τα, τις σχολές, τους «...ισμούς» της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής παραγωγής του Εικοστού αιώνα. Ντανταϊσμός, φοβισμός, κυβισμός, εξπρεσιονισμός, παραστατική και αφηρημένη ζωγραφική, σουρρεαλισμός, υπαρξισμός, πειραναλισμός, επικό θέατρο, ούνανιμισμός — είναι μερικές μόνο από τις ετικέτες της πνευματικής δη-

Ο ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΣ ΛΟΥΝΙΚ III

Οι τεχνητοί δορυφόροι μας, οι διαπλανητικοί σταθμοί, έχουν γίνει το σύμβολο της εποχής μας, που είναι ήδη η Εποχή του Διαστήματος. Ο άνθρωπος, προσπαθεί να ξεφύγει από τη γήινη φυλακή του και να εξερευνησει το Σύμπαν. Ο «Λούνικ III» έκανε την αρχή, με τη φωτογράφιση της αθέατης πλευράς της Σελήνης.

Τί άλλο είναι παρά πειραματισμοί και οι διαρκείς νέες κι' αντιφατικές εκδηλώσεις των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών στον αιώνα μας; Άλλοτε, κάθε εποχή είχε τη γενική τάση της: το νεοκλασικισμό, το ρωμαντισμό, το νατουραλισμό, το συμβολισμό κλπ. Σήμερα — δηλαδή στο σύνολο της εποχής μας — δεν υπάρχει ενιαία τάση. Θα χρειάζονταν στήλες ολόκληρες για να παραθέσει κανένας τα κινή-

μιουργίες του καιρού μας. Η mania του καινούργιου, του πρωτότυπου, του εντυπωσιακού είναι ένα από τα γνωρίσματα της εποχής μας. Η αποσύνθεση κι' η σύγχυση που προκάλεσαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι, είχαν την αναπόφευκτη επίδρασή τους. Ενώ η Επιστήμη έκανε και κάνει άλματα, ή πνευματική δημιουργία, βρίσκεται ακόμα σ' ένα στάδιο αναζητήσεων και πειραματισμών. Η εύκολια κι' ή προχειρότητα

έχουν αντικαταστήσει την επίπονη προσπάθεια κι' εργασία. Από την άποψη αυτή, ή εποχή μας περνά κρίση. Τα μεγάλα όνόματα των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών γίνονται διαρκώς λιγώτερα στις ημέρες μας — ενώ ήταν άφθονα στις πρώτες δυο - τρεις δεκαετίες του αιώνα μας. Η διαρκής αναζήτηση δεν έχει ακόμα απολήξει σε κάτι θετικό, οι αναρίθμητοι πειραματισμοί δεν έχουν δώσει ακόμα σταθερά αποτελέσματα. Η «εποχή των θαυμάτων» δεν έχει δώσει κανένα λογοτεχνικό ή καλλιτεχνικό θαύμα. Είναι ή αδυναμία της.

Η έλλειψη ισορροπίας

Η ΒΑΘΥΤΕΡΗ αλλαγή, έχει γίνει στη ζωή μας. Ο ταχύς ρυθμός, που προκαλεί άγχος, έχει σκοτώσει την ξενοιασιά και τη γαλήνη. Ο κινηματογράφος, το αεροπλάνο, το αυτοκίνητο, το ραδιόφωνο, ή τηλεόραση μας παρασέρνουν στον ίλιγγό τους. Οι ιδέες μας προσφέρονται έτοιμες από μια επίμονη, αδιάκοπη προπαγάνδα — ανάλογη κάθε φορά με τις επιδιώξεις της — ο Τύπος διαμορφώνει τις γνώμες μας, το κράτος ελέγχει τη σκέψη μας. Ο τεχνικός, ο υλικός πολιτισμός έχει αλλάξει τα ενδιαφέροντά μας, τα έχει κάνει πρακτικά, πεζά. Οι απληπάλληλες απογοητεύσεις, έχουν μαράνει τους ένθουςισσμούς μας, οι πολιτικοί και κοινωνικοί πειραματισμοί έχουν φέρει σύγχυση στις πεποιθήσεις μας, ή δυσκολία της ζωής έχει περιορίσει τη δημιουργική προσπάθειά μας. Ζούμε πιο άνετα, πιο ευχάριστα από άλλοτε, αλλά ή ζωή μας έχει χάσει ένα μέρος από το περιεχόμενό της. Έχουμε λιγώτερη ικανότητα για μακροπρόθεσμη προσπάθεια. Είμεθα διασπαστικοί, ανυπόμονοι. Οι ιδέες μας δεν είναι ξεκαθαρισμένες, τα αισθήματά μας περιφρονούν την ανάταση. Η ψυχολογία μας είναι φθηνής ποιότητας. Και ή μικρή μειοψηφία που διατηρεί μια πνευματικότητα, μια ψυχική ισορροπία, που υψώνει τα ενδιαφέροντά της από την πεζότητα της υλικής ευημερίας μένει απομονωμένη, είναι άκατανόητη για την ογκώδη πλειοψηφία. Ζούμε το δράμα μιας μεταβατικής εποχής, που έχει πάρει διαζύγιο από το παρελθόν, αλλά δεν έχει ακόμη διαμορφώσει το παρόν και δεν ξέρει πώς ν' ατενίσει το μέλλον. Η επιστημονική και ή τεχνική πρόοδος είναι εκπληκτική, αλλά ή ήθική, ψυχική και πνευματική πρόοδος, είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Και ή δυσαναλογία αυτή, κάνει την εποχή μας να μην έχει ισορροπία. Έχουμε σπουτνικ και ατομική ενέργεια, ηλεκτρονικούς εγκεφάλους και αυτοματισμό, μεταμορφούμε νεφρά και μάτια, ταξιδεύουμε με ταχύτητα χιλιάδων χιλιομέτρων την ώρα, αποθανατίζουμε τα γεγονότα και τους ανθρώπους με τον κινηματογράφο, εξορμούμε στο διάστημα και εξερευνούμε τα βάθη των ωκεανών, πολεμούμε τα γεράσια και την αβρόσπεια, οργανώνουμε την κοινωνική πρόνοια και αυξάνουμε με καταπληκτικό ρυθμό την παραγωγή, αλλά δεν είμεθα ψυχικά, ήθικά και πνευματικά καλύτεροι από τους αρχαίους Αθηναίους, από τους Ιταλούς της Αναγέννησης, από τους Ευρωπαίους του Ρωμαντισμού. Η τραγωδία του καιρού μας είναι, ότι δε συμβαδίζουν ή επιστημονική και ή πνευματική ανάπτυξη, ο υλικός και ο ήθικός πολιτισμός.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Το δεύτερο άρθρο.

Οι μεγάλες στιγμές του ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ και της ΤΕΧΝΗΣ

Όταν η ζωγραφική στην Αναγέννηση, αναζητούσε την όμορφη και το ιδεώδες, ο Βελάσκουεθ ήταν ο μόνος που πίστευε ότι σκοπός της τέχνης του έπρεπε να είναι η Αλήθεια.

Η αντίληψή του αυτή, στην οποία έμεινε πιστός, είναι η πηγή απ' όπου έχει αναβλύσει η σύγχρονη τέχνη. Το έργο του ξεχωρίζει στην εποχή του με τον ψυχογραφικό ρεαλισμό του. Και μέσα στο έργο του, το τόσο σημαντικό στην Ιστορία της ζωγραφικής, ξεχωρίζει ένα μοναδικό αριστούργημα, που μένει μία από τις πιο «μ.ε.γάλες στιγμές» της Τέχνης: «Ο περίφημος «Λας Μενίνας»». Η ιστορία του είναι σταθμός στα παγκόσμια καλλιτεχνικά χρονικά.

ΟΙ «ΜΕΝΙΝΑΣ» ΤΟΥ ΒΕΛΑΣΚΟΥΕΘ

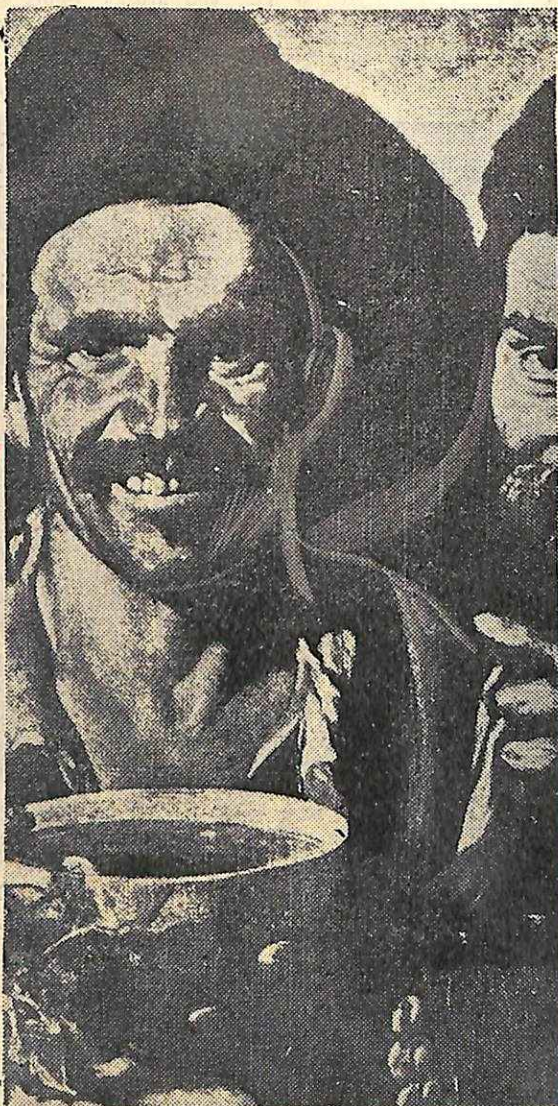
Η ΠΡΩΤΗ μας εντύπωση μπροστά στις «Μενίνας» — το αριστούργημα του Βελάσκουεθ κι' ένας από τους περιφημότερους πίνακες της παγκόσμιας ζωγραφικής — είναι, ότι εμμέσα παρύντες στη σκηνή που εικονίζεται. Στεκόμεθα δεξιά στο βασιλιά και στη βασίλισσα — που τα είδωλά τους μπορούμε να τα διακρίνουμε στο μακρινό καθρέφτη στο κέντρο του πίνακα — κοιτάζοντας ένα αούστηρό δωμάτιο του Άλκαζάρ, (όπου είναι κρεμασμένα αντίγραφα του Ρούμπενς από τον Ντέλ Μάθο) και παρακολουθώντας μια γνώριμη κατάσταση. Η 'Ινφάντη (πριγκίπισσα) Μαργαρίτα, δεν θέλει να παζάρει. Ο Βελάσκουεθ* (που διακρίνεται στον πίνακα, αριστερά, κρατώντας το πινέλο) την έχει ζωγραφίσει πολλές φορές από τη στιγμή που στάθηκε στα πόδια της και η μικρή 'Ινφάντη, θαρρήθηκε πιά. Αυτή τη φορά, όμως, πρόκειται για κάτι διαφορετικό: για έναν τεράστιο πίνακα, τόσο μεγάλο, που είναι στημένος ορθός στο πάτωμα και όπου η Μαργαρίτα, θα εικονισθεί μαζί με τους γονείς της. Και πρέπει με όποιονδήποτε τρόπο να πεισθεί να παζάρει. Οι Κυρίες επί των Τιμών, οι ακόλουθές της, που είναι γνωστές με το πορτογαλικό όνομα «Μενίνας», κάνουν ό,τι μπορούν για να την καλοπιάσουν και της έχουν φέρει τους νάνους της, την Μαρί—Μπαρμπολα και τον Νικολασίτο (δεξιά), για να την διασκεδάσουν. Στην πραγματικότητα, όμως, ενοχλούν τη μικρή 'Ινφάντη, που είναι πέντε χρόνων και βλέπουμε ό,

Ο δριμύς του Βάχου
Ένας από τους πιο ρεαλιστικούς πίνακες του Βελάσκουεθ.

δεν θα την πείσουν. Η εντύπωσή μας από τον πίνακα είναι, ότι το επίσημο πορτρέτο της Μαργαρίτας, μαζί με τους βασιλικούς γονείς της, δε θα γίνει ποτέ. Και δεν έγινε.

Αυτοπροσωπογραφία του Βελάσκουεθ. Λεπτομέρεια από τον περίφημο πίνακά του «Λας Μενίνας».

Ο ΠΙΝΑΚΑΣ αυτός, οι «Μενίνας», όπου ο Βελάσκουεθ, έδωσε την τελειότερη έκφραση στην περιφημη θεωρία του για την αλήθεια — όχι την όμορφη — στην τέχνη κι' όπου έκανε μία από τις λαμπρότερες αυτοπροσωπογραφίες του, μένει ένα από τα εκπληκτικότερα έργα της ζωγραφικής. Ο Πिकासό τον θεωρεί ανυπερόβλητο αριστούργημα και τον ξαναζωγράφισε, πριν από λίγα χρόνια, με το δικό του τρόπο, προσπαθώντας να του δώσει τη «μικρότερη έκφραση» του. Οι μοντέρνοι ζωγράφοι, βρίσκουν στον Βελάσκουεθ τα πρώτα σημάδια της μοντέρνας ζωγραφικής, με κατοπινούς σταθμούς τον Γκόγια, τον Ντελακρουά και τον Σεζάν — σ' αυτούς, δηλαδή, που δεν αναζητούν την όμορφη, αλλά την αλήθεια. Η δόξα του Βελάσκουεθ μεγαλώνει σταθερά, με το πέρασμα του χρόνου. Τα πορτρέτα του είναι εκπληκτικά, σ' έκφραση και αλήθεια. Μια μέρα ο βασιλιάς της Ισπανίας Φίλιππος ο 4ος — ο προστάτης και φίλος του — πήρε τον Βελάσκουεθ κατά μέρος και του είπε:

— Ξέρεις, Δόν Διάγο, ότι σε ζηλεύουν; Αντίζηλοι σου, που ή μεγαλοφυΐα σου σκίασε το ταλέντο τους, ο Εύγενιος Καζές, ο Άλγκε Νόρδι, ο Βιθένιο Καρτούτσο, είπαν στον 'Υλδαρές (τον πρωθυπουργό του Φίλιππου),

πού μου το επανέλαβε: «Όλη η Ικανότητα αυτού του Βελάσκουεθ, περιορίζεται στο να ξέρει να ζωγραφίζει ένα κεφάλι».

Αυτό με τιμάρ υπερεκτικά, Μεγαλειότατε, απάντησε ο Βελάσκουεθ. «Γιατί πιστεύω, ότι κανένας τους δεν ξέρει να ζωγραφίζει ένα κεφάλι».

Για να δώσει τέλος σ' αυτές τις αντιζηλίες, ο Φίλιππος, αποφάσισε να προκηρύξει διαγωνισμό για την έκθεση ενός μεγάλου πίνακα, με θέμα το διώξιμο των Αράβων από την Ισπανία, που είχε διατάξει ο πατέρας του, ο Φίλιππος 3ος. Παρά την αντίπαθείά του για τους διαγωνισμούς, ο Βελάσκουεθ πήρε μέρος σ' αυτόν, κι' η ελληνόδικη επιτροπή δράβουσε το έργο του. Ο βασιλιάς ενθουσιάστηκε και δώρισε τον Βελάσκουεθ αυλικό και μέλος της στενής ακολουθίας του.

Έτσι ο Βελάσκουεθ, ήταν πλάι στον Φίλιππο, όταν αυτός δέχθηκε τον Ρούμπενς, τον Σεπτέμβριο του 1628. Ο διάσημος Φλαμανδός ζωγράφος, δεν ήταν μόνο ο πιο γνωστός καλλιτέχνης της εποχής του: ήταν και φημισμένος διπλωμάτης. Τον είχε διαλέξει ο Δούκας του Μπάκιγχαμ, που ήταν φίλος του, κατά παράκληση της 'Ινφάντης 'Ισαβέλλας, θείας του Φίλιππου 4ου, για να ανακοινώσει στο βασιλιά της Ισπανίας, ότι ο Κάρολος 1ος της Αγγλίας, ήθελε να κλείσει ειρήνη μαζί του.

Ρούμπενς και Βελάσκουεθ

Η ΤΑΝ ένας πραγματικός άρχοντας ο Ρούμπενς. Προσπάθησε να μη χαμογελάσει, όταν ο Βελάσκουεθ υποκλήθηκε με θαυμασμό μπροστά του και αντίκρισε με υπεροπτική συγκάταση τον μικρόσωμο 'Ισπανό συνάδελφό του με το μεγάλο δέρμα και το ανεπιτήδευτο ντύσιμο. Θαύμασε τα έργα του, αλλά έμεινε έκπληκτος μπροστά στη φτωχικότητα του ατελιέ του Βελάσκουεθ, στο βασιλικό παλάτι του Άλκαζάρ: ο ίδιος είχε τη μανία να περιτοιχίζεται από ώραία και πανάκριβα επίπλα, από σπάνια έργα τέχνης, από πολυτίμη αντικείμενα και να ζει με χλιδή. Πήγαν μαζί στο Έσκοριάλ, στο Πράδο και γύρισαν όλη τη Μαδρίτη. Έγιναν γρήγορα φίλοι. Ο Ρούμπενς ήταν φλύαρος, περιέγραφε τα έργα του, αλλά έδινε ελάχιστες συμβουλές, γιατί μάντεψε άμέσως τα εκπληκτικά χαρίσματα του Βελάσκουεθ, που ήταν τότε μόλις 29 χρόνων. Ο Βελάσκουεθ άκουε με ευγένεια, αλλά αψηφόμενος, τα λόγια του Φλαμανδού, γιατί ήξερε ότι ολόκληρος κόσμος χωρίζει την πλούσια, πληθωρική, επιδεικτική τέχνη του Ρούμπενς από τη δική του αντίληψη για τη ζωγραφική, που πλησίαζε πιο πολύ στην ανθρώπινη αλήθεια. Και για να αποδείξει τι τους ξεχώριζε, διάλεξε, μόλις έφυγε ο Ρούμπενς, ένα από τα προσφιλή θέματα του Φλαμανδού δασκάλου, το θέμα του Βάχου και, απογυμνώνοντας το από το μυθολογικό εξωραϊσμό του, το έκανε ένα ρεαλιστικό θέμα, ένα «κομμάτι ζωής». Κατέβασε δηλαδή, το θεό Βάχχο στη γη, τον έκανε άνθρωπο, του έδωσε την αλήθεια της πραγματικότητας και ο πίνακός του αυτός «Θρίσκιος του Βάχου», είναι μία από τις πηγές, απ' όπου έχει προέλθει η μοντέρνα ζωγραφική. Έπειτα, αφού τελείωσε έναν άλλο περίφημο πίνακά του, τους «Μπεκρήδες», έφυγε για την 'Ιταλία, όπως τον συμβούλεψε ο Ρούμπενς.

— Δόν Διέγο, τι έκανε στη Ρώμη; — Δόν Διέγο, ο 4ος μετά την

επιστροφή του στην 'Ισπανία, έπειτα από ένα μισό χρόνο.

Ο Βελάσκουεθ, του έδειξε την αυτοπροσωπογραφία του και τους πίνακες «Ο Χιτώνας του 'Ιωσήφ», «Το Σιδηρουργείο του 'Ηραίου», δύο τοπία της Βίλλας Μέντσι και αντίγραφα έργων του Ραφαήλ, του Μιχαήλ-Αγγέλου και του Τιντορέτου και του είπε:

— Καθώς βλέπετε, Μεγαλειότατε, τα χέρια μου δεν ξεκουράστηκαν.

αίσθησής και φινέτσας. Η μικρή αυτή πριγκίπισσα, είναι το πρόσωπο και το κεντρικό πρόσωπο του πιο φημισμένου πίνακά του «Λας Μενίνας» — αυτό που αναφέραμε στην αρχή και που είναι μία από τις «μεγάλες στιγμές» της ζωγραφικής, όλων των χωρών και όλων των αιώνων.

Ο Βελάσκουεθ ζούσε αποκλειστικά για την τέχνη του. Μόνο από τα έργα του μπορούμε να τον γνωρίσουμε, να

«Λας Μενίνας», ο περίφημος πίνακας του Βελάσκουεθ. Αριστερά ο ίδιος ο ζωγράφος, στο κέντρο η μικρή 'Ινφάντη Μαργαρίτα με τις δύο «Μενίνας» δεξιά και αριστερά της και δεξιά ο δούκας νάνος. Στον καθρέφτη, στο βάθος, διακρίνονται τα είδωλα του βασιλιά Φίλιππου 4ου και της βασίλισσας.

Ο ΒΕΛΑΣΚΟΥΕΘ, είχε γίνει ο ζωγράφος της Αυλής. Ζωγράφιζε τα αιώνα μοντέλα της Αυλής: τους πριγκίπες, τους καρδινάλιους, τους γελωτοποιούς, τους νάνους, τους υπηρέτες και τους περαστικούς ξένους και δημιούργησε έναν ολόκληρο κόσμο από αληθινά, ζωντανά πρόσωπα, που έκφραζαν με εκπληκτική αλήθεια το περιβάλλον και την εποχή τους. Ποτέ δεν επεχείρησε να εξωραΐσει τα μοντέλα του: αναζητούσε την ψυχή και το χαρακτήρα τους και τους έδειχνε όπως ήσαν, χωρίς την παραμικρή κολκακία. Θάλεγε κανένας, πώς τα πορτρέτα του είναι ψυχαναλυτικές σπουδές; Ο Φίλιππος 4ος, ήταν το συχνότερο μοντέλο του: έκανε σ' 30 χρόνια 15 πορτρέτα του, που είναι μία ψυχογραφική ιστορία του περιήμφου αυτού βασιλιά της Ισπανίας. Όταν ο Φίλιππος γέραςε και ήταν φανερό η σωματική κατάπτωση του ο Βελάσκουεθ δε δίστασε να δείξει την αλήθεια στο τελευταίο πορτρέτο του βασιλιά. Ζωγράφιζε, όμως, τώρα με πολύ μεγαλύτερη ευχαρίστηση τη μικρή 'Ινφάντα Μαργαρίτα — που είχε γεννηθεί το 1651 — που τα πορτρέτα της είναι αριστουργήματα ευ-

πληροφορηθούμε το χαρακτήρα του. Όπως ο Τισιανός, δε δείχνει σημάδια παρορμητισμού και η ζωή του, όπως του Τισιανού, ήταν μία σειρά από συνεχείς επιτυχίες. Έδω, όμως, τελειώνει η ομοιότητά τους. Ο Βελάσκουεθ ζει σ' διαφορετική θερμοκρασία. Σ' τα έργα του — που έκφραζουν την ιδιοσυγκρασία του — δε διακρίνουμε πάθη, πόθους, ανθρώπινες αδυναμίες, ούτε αισθησιασμό. Όταν ήταν νέος — γεννήθηκε το 1599 και πέθανε το 1660 — είχε τις ποιητικές εκστάσεις του, τους δραματισμούς του, αλλά κατόπι, με την ωριμότητα, το μόνο ενδιαφέρον του ήταν η αλήθεια — ολόκληρη ή αλήθεια. Τον απασχολούσαν έντονα τα προβλήματα της ζωγραφικής και, αντίθετα με τους άλλους μεγάλους ζωγράφους, αυτός είχε καθαρή ιδέα του τι ήθελε να κάνει. Ήταν κάτι το αφάνταστα δύσκολο, που του стоίχισε τριάντα χρόνια επίμονης εργασίας, αλλά στο τέλος το πραγματοποίησε.

Τι ήταν αυτό; Η επιδίωξη του ήταν, να πει ολόκληρη την αλήθεια για μία πλήρη, συνολική οπτική εντύπωση. Η 'Ιταλική Αναγέννηση, ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 24

Τα όνειρα

ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ - ΑΓΓΕΛΟΙ ΤΟΥ ΥΠΝΟΥ

ΤΗ νύχτα της 9ης προς τη 10η Απριλίου 1865, ο Άβραμ Λίνκολν, είδε ένα παράξενο όνειρο:

Είδε πως ο Λευκός Οίκος, ήταν έρημος και κανείς δεν απαντούσε στα καλέσματά του. Γεμάτος αγωνία, γύριζε εδώ κι εκεί στις άδειες αίθουσες, αλλά το προσωπικό είχε εξαφανισθεί. Τέλος, σ' ένα απόμερο δωμάτιο, βρήκε μερικούς ανθρώπους που φορούσαν πένθος και θρηνούσαν γύρω από ένα φέρετρο.

— Ποιός πέθανε; ρώτησε ο Λίνκολν.

— Ο πρόεδρος, απάντησε κάποιος. Τον έδολοφόνησαν...

Λίγες μέρες αργότερα, στις 14 Απριλίου, ένας φανατικός Νότιος σκότωσε τον πρόεδρο Λίνκολν με μία πιστολιά φωνάζοντας:

— Ο Νότος εκδικείται!

Στ' όνειρο του προέδρου, ο θάνατος ανήγγειλε την άφιξη του και ήρθε χωρίς μεγάλη καθυστέρηση στο ραντεβού του...

Τί είναι, λοιπόν, τα όνειρα, που εισβάλλουν έτσι στην απηγορευμένη περιοχή του άγνωστου μέλλοντος και μας φέρνουν τραγικά μηνύματα, ποδοπατώντας κάθε κανόνα της κοινής λογικής;

Μερικοί άνθρωποι είδαν τη ζωή τους να φωτίζεται από ένα όνειρο. Ένα όνειρο, μπορεί να σπρώξει τους ανθρώπους στην αυτοκτονία. Θρησκείες θεμελιώθηκαν, έθνη ανασυγκροτήθηκαν, εξ αιτίας ενός ονείρου.

Τ' όνειρο είναι μία πόρτα ορθάνοιχτη προς το υπερφυσικό, προς τ' άπρόσιτα μυστήρια της ζωής. Τα συνηθισμένα, παράλογα, έφιαλτικά όνειρα, μπορούμε ίσως να τα ερμηνεύσουμε. Άλλα πως ερμηνεύονται τα προφητικά όνειρα;

Δεν πιστεύουμε πιά, όπως οι αρχαίοι, πως οι θεοί μας επικοινωνούν στον ύπνο μας, για να μας φέρουν βαρυσήμαντα μηνύματα. Ωστόσο, τα προφητικά όνειρα δε βρίσκονται μονάχα στη Βίβλο και στη μυθολογία. Είναι γεγονότα της καθημερινής ζωής, ακόμα και σήμερα, στον αιώνα του ατόμου.

Οι έρασιτέχνες της ανώμαλης

ψυχολογίας, έχουν συγκροτήσει μία εκπληκτική συλλογή προφητικών ονείρων. Όσο για την έρμηνεία του φαινομένου, δεν είναι καθόλου εύκολη...

Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ψυχολόγος Τζών Ράιν, διάσημος για τις εργασίες του στο πεδίο του «υπερμαλού» και τα πειράματα που διεξήγαγε στο εργαστήριο «παραιψυχολογίας» του Πανεπιστημίου Ντιούκ της Βόρειας Καρολίνας, δε διστάζει να δώσει μία απάντηση στο πρόβλημα της έρμηνείας των προφητικών ονείρων.

Γι' αυτόν, ένα προφητικό όνειρο είναι αποτέλεσμα ή ενός τηλεπαθητικού φαινομένου, ή μιας πραγματικής δράσεως του μέλλοντος. Ο Άβραμ Λίνκολν,

δέχθηκε ίσως κατά τη διάρκεια τοῦ ὕπνου του—τηλεπαθητικά—τη σκέψη τοῦ φανατικοῦ, ποὺ σχεδίαζε νὰ τὸν σκοτώσει. Δεύτερη ὑπόθεση: Ὁ Λίνκολν εἶχε μιὰ ἄμεση, ἀλλὰ «ἐξωαισθητηριακή» ἀντίληψη τοῦ μέλλοντος. Κατὰ τὸν Ράιν, πράγματι, «οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ χώρος, ἀποτελοῦν ἐμπόδια γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα».

Ἐξηγήσεις πολὺ ἐλκυστικές, οἱ ὁποῖες ὥστόσο, δὲν ικανοποιοῦν τοὺς περισσότερο ἐπιφυλακτικοὺς ψυχολόγους. Γιατί μᾶς μεταφέρουν ἐξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης, στὴν περιοχή τῶν συναρπαστικῶν ἐρευνῶν τῆς «παραιψυχολογίας», ὅπου ὑποθέσεις καὶ ἀποδείξεις, εἶναι ἀκόμα χτισμένες στὴν ἄμμο.

Εἶναι μεγάλος πειρασμὸς τὸ ν' ἀποδώσουμε στὰ ὄνειρα τὴ δύναμη νὰ ξεσκεπάζουν ἄμεσα τὸ μέλλον μας, ἀλλὰ οἱ σύγχρονοι ψυχολόγοι ἀποφεύγουν τὶς περιπέτειες στὸ γλιστερό ἐδοφος τοῦ υπερφυσικοῦ. Καὶ φυσικά, ἔχουν δίκιο. Κάθε ἐπιστημονικὴ δεβαιότητα, πρέπει νὰ στηρίζεται στὰ ἄμεσα δεδομένα τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως. Ἀλλοιῶς ἡ ἐπιστήμη, παύει νὰ εἶναι ἐπιστήμη καὶ γίνεται μεταφυσικὴ ἢ, τὸ χειρότερο, μαγεία.

Πάντως, εἶναι λογικὸ καὶ νόμιμο νὰ θέσουμε στοὺς ἐπιστήμονες τὴν ἐρώτηση:

Πῶς ἐξηγεῖται τὸ ὄνειρο τοῦ Ἀβραάμ Λίνκολν καὶ οἱ ἐκατοντάδες ἀναλόγων ὀνείρων, ποὺ ἔχουν ἀξιοπίστα καταγραφεῖ;

Ψυχολόγοι καὶ ψυχίατροι σήμερα δίνουν δύο ἀπαντήσεις διαφορετικές, ἀλλ' ὅχι ἀντιφατικές, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ τους τοποθέτηση στὴ σχολὴ τοῦ διάσημου Βιεννέζου ψυχαναλυτοῦ Σίγκμουντ Φρόϋντ, ἢ τοῦ ψυχιάτρου τῆς Ζυρίχης Κάρλ Γιούνγκ, αἰρετικοῦ μαθητοῦ τοῦ Φρόϋντ.

Γιατί ἡ ἐπιστήμη τῶν ονείρων διχάζεται σήμερα ἀνάμεσα σὲ δύο σχολές τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων δασκάλων τῆς ψυχολογίας, ποὺ ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, μποροῦν νὰ δώσουν μιὰ ἐξήγηση στὸ ὄνειρο τοῦ Ἀβραάμ Λίνκολν.

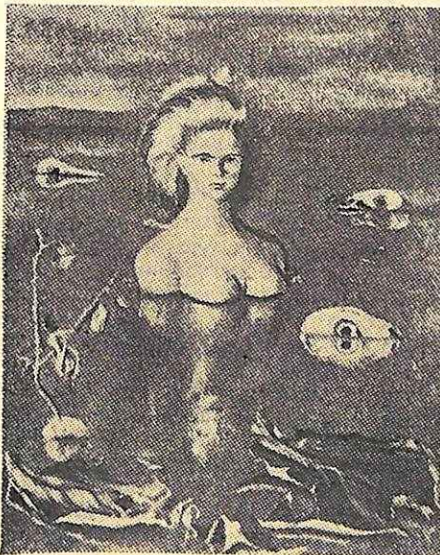
Δαίμονες τῆς νύχτας

ΤΟ 1895, ὅταν ἦταν ἀκόμα νεαρὸς γιαντρός, ὁ Φρόϋντ ὠνευρέθηκε μιὰ νύχτα, ὅτι περιποιοῦτο τὴν ἐξάδελφον καὶ πελάτισσάν του Ἴρμα, ποὺ εἶχε ἀρρωστήσει σοβαρά. Ὁ Ὀττο, ἕνας κοινὸς φίλος, γιαντρός ἐπίσης, ἦρθε καὶ τοῦ πήρε τὴν πελάτισσα μέσα ἀπὸ τὰ χέρια. Τῆς ἔκανε μιὰ σειρά ἐνέσεων πολὺ ἀδέξια καὶ οἱ ἐνέσεις προκάλεσαν

Μὲ τὸ σημερινὸ ἄρδρο δά ταξιδέψουμε στὴ χώρα τοῦ ὀνείρου τὴ χώρα τῶν δαυμάτων καὶ τῆς φρίκης, στὴν ἐφιαλτικὴ φαντασμαγορία ποὺ ἀναστατώνει συχνὰ τὴν ὕπαρξή μας.

φλεγμονή. Ἡ ἀρρωστὴ δρισκόταν στὰ τελευταῖα τῆς...

Ὁ Φρόϋντ ξύπνησε ἀνεξήγητα ἱκανοποιημένος ἀπ' αὐτὸ τὸ κοινότυπο ὄνειρό. Ἐψαξε στὶς ἀναμνήσεις του καὶ ἀνεκάλυψε ὅτι, χωρὶς σχεδὸν νὰ τὸ καταλαβαίνει, ἀντιπαθούσε τὸ φίλο του Ὀττο. Ὁ γιαντρός αὐτός, δὲν ἦταν μὲν ἄλλα ἕνας ἐπαγγελματικὸς ἀντίζηλος,

Ένα σουρρεαλιστικὸ ὄνειρο. Ζωγραφικὸ ἔργο τοῦ Λεονάρδου Φινί.

ἀλλὰ καὶ λίγο μεγαλύτερος στὰ χρόνια καὶ κοίταζε τὸ νεαρὸ Φρόϋντ «ἀφ' ὕψους». Τὴν προηγουμένη μέρα, ὁ Ὀττο τοῦ εἶχε κάνει μιὰ ἐπιστημονικὴ παρατήρηση γιὰ τὴν θεραπεία τῆς Ἴρμας καὶ ὁ Φρόϋντ πειράχθηκε.

Ἐξάσσε γρήγορα αὐτὸ τὸ περιστατικὸ, ἀλλὰ στ' ὄνειρό του ἡ κρυφὴ ἀντιπάθεια γιὰ τὸν Ὀττο ἐκδηλώθηκε σὲ ὅλη τῆς τὴν ἐνταση. Ὁ Φρόϋντ ἐδίκηθη τὸν ἀντίζηλό του ἀποδίδοντάς του ἕνα σοδὸρ ἐπιστημονικὸ σφάλμα (τὶς ἀδέξεις ἐνέσεις) ποὺ τὸν ἐυέλωνε ἐπαγγελματικά.

Ἔτσι τὸ ὄνειρο αὐτὸ γίνονταν ἡ ἱκανοποίηση, ἡ πραγματοποίηση — σὲ εἰκόνες — μιᾶς ὑποσυνειδητῆς ἐπιθυμίας ποὺ ἡ συνειδήσή του κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας, εἶχε ἀπωθήσει.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ ἀληθινὴ σημασία τοῦ ονείρου αὐτοῦ, ὁ Φρόϋντ ἄρχισε νὰ σημειώνει ὅλα τὰ ὄνειρα ποὺ τοῦ ἀφηγούντο οἱ φίλοι καὶ οἱ ἀρρωστοί του. Ὁ Φρόϋντ ἔγινε ὁ ἐξερευνητὴς μιᾶς φοβερῆς, ὅσο καὶ ἀγνωστής περιοχῆς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς: τοῦ ὑποσυνειδήτου.

Τί εἶναι τὸ ὑποσυνειδητό; — Ἐνὸς σκοπιδαριῶ, ἢ ἕνα καμίνι τῆς συναισθηματικῆς κολάσεως. Ὅλοι οἱ δαίμονες τοῦ πόθου καὶ τοῦ μίσους χοροπηδᾶνε ἐκεῖ μὲ μιὰ θλιθερὴ συντροφιά: τοὺς ἠθικοὺς κλονισμοὺς, τὶς αἰσθηματικὲς συγκρούσεις, τὶς ἔμμενες ἰδέες, τὶς ἀγωνίες ποὺ ἀνοίγονται στὰ ἀπώτερα παιδικὰ μας χρόνια, κάθε τι ποὺ ἡ συνείδηση δὲν εἶχε ποτὲ τὸ θάρρος νὰ κοιτάξει κατὰμάτα.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ ὑποσυνειδητό μέρος τῆς

ψυχῆς μας θεωρεῖ τὶς ἀναμνήσεις αὐτῆς καὶ τὶς ἐπιθυμίες ὡς δυσάρεστες, ταπεινωτικὲς ἢ αἰσχρὲς, δὲν τὶς ἀνακαλεῖ ποτὲ στὴν ἐπιφάνεια. Παίξει μιὰ κωμωδία: Προσποιεῖται πὺς οἱ δαίμονες αὐτοὶ δὲν ὑπάρχουν. Τοὺς «ἀπώθει» στὸ χάος τῆς ἀνυπαρξίας μὲ ἕνα εἶδος αὐτόματης λογοκρισίας.

Ἀλλ' ὅσο κι' ἂν ἡ συνείδηση προσπαθεῖ νὰ τὶς ξεχάσει, οἱ ἀναμνήσεις καὶ οἱ ἐπιθυμίες συνωστίζονται στὴ μαγικὴ ὀθόνη τῶν ονείρων. Μόνο ποῦ, γιὰ νὰ μὴν ἀισγῶνισθοῦν, «μεταμφιέζονται», φοροῦν διάφορα προσώπεια, γίνονται «σύμβολα».

Ὁ κόσμος τῶν συμβόλων

ΜΙΑ φίλη τοῦ Φρόϋντ ὠνευρέθηκε κάποτε ὅτι στραγγάλισε ἕναν ἄσπρο σκύλο. Ὁνειρο παράλογο; — Κάθε ἄλλο.

Ἡ φίλη τοῦ Φρόϋντ ἦταν τρελλὰ ἐρωτευμένη μ' ἕναν ἑγγαμὸ κύριο. Τὴν προηγουμένη μέρα εἶχε συναντήσει στὸ δρόμο τὴν ἀντίζηλό της, τὴ γυναῖκα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀγαπούσε. Ἡ μισή τὴν ἀντίζηλος ἔσερνε παντοῦ μαζί της ἕνα λευκὸ σκυλάκι. Ἡ φίλη τοῦ Φρόϋντ θὰ ἤθελε πολὺ νὰ στραγγαλίσει τὴ γυναῖκα τοῦ ἀγαπημένου της, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία της αὐτὴ ἦταν πολὺ τερατώδης καὶ ἐγκληματικὴ, ἐκδικήθηκε — στ' ὄνειρό της — πάνω στὸ σκυλάκι ποὺ συμβόλιζε, στὸ ὑποσυνειδητό της, τὴν ἀντίζηλο.

Κάθε ἄνθρωπος ἔχει μέσα του ἕνα δολοστάσιο ἀπὸ εἰκόνες, ἀναμνήσεις καὶ σύμβολα ποὺ διαφέρουν λίγο ἢ πολὺ, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶναι τὸ ἔργο τοῦ ψυχαναλυτοῦ νὰ συνθέτει, σὲ κάθε περίπτωση, ἕνα καινούργιο λεξικὸ τῆς φαντασμαγορικῆς αὐτῆς γλώσσας, τῶν ονείρων.

Ἐνὰ παιδί, πρεσβύτερος βλαστὸς μιᾶς πολύτεκνης οἰκογενείας, ὠνευρέθηκε μιὰ νύχτα πὺς εἶπαι μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὶς ἀδελφές του σ' ἕνα ἀπέραντο λιβάδι. Ἐμφανικά, τ' ἀδελφία του ἔδωσαν φτερά καὶ πέταξαν στὸν οὐρανό. Τὸ παιδί ἔμεινε μόνον κι' ἐνοιωθε πολὺ εὐτυχισμένο.

Εἶναι φανερό ὅτι τ' ὄνειρο αὐτὸ μὴνάχα μὲ τὴν προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ παιδιοῦ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ. Κανένας ὀνειροκρίτης δὲ δίνει τὸ κλειδί του. Λίγες μέρες πρὶν ὠνευρεθεῖ, τὸ παιδί παρasedάθηκε στὸ θάνατο ἑνὸς συμμαθητῆ του. Ρώτησε τοὺς γονεῖς του ποῦ πηγαίνουν τὰ παιδιά ποὺ πεθαίνουν καὶ τοῦ ἀπάντησαν ὅτι γίνονται ἄγγελοι καὶ ἀνεβαίνουν στὸν οὐρανό.

Ἔτσι, στὴ φαντασία τοῦ παιδιοῦ, ὁ θάνατος πήρε αὐτὴ τὴ συγκεκριμένη μορφή τοῦ φτερωτοῦ ἄγγελου. Στ' ὄνειρό του εἶχε ἐπιθυμήσει τὸ θάνατο τῶν ἀδελφῶν του γιὰ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, ὅπως συμβαίνει σὲ πολλὰ παιδιά, ζήλευε τ' ἀδελφία του καὶ δὲν ἤθελε νὰ μοιράζεται μαζί τους τὴ στοργὴ τῆς μητέρας του. Ἡ ζήλεια τοῦ ἱκανοποιήθηκε μὲ μιὰ συμβολικὴ ἐξάφηση τῶν ἀδελφῶν του, ποὺ ἐδωσαν φτερά καὶ πέταξαν στὸν οὐρανό, δηλαδὴ πέθαναν.

Ἰσχύουν, λοιπόν, ὡρισμένοι νόμοι

στὸν κόσμον τῶν ονείρων. Οἱ σύγχρονοι ψυχολόγοι καὶ ψυχίατροι δέχονται ὅτι τὰ ὄνειρα ἀποτελοῦν ἄμεση ἔκφραση τοῦ ὑποσυνειδήτου ποὺ συμπεκνώνεται συχνὰ σ' αὐτὰ τὰ δύο ἀντιφατικὰ συναισθήματα: τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ φόβο. Στὸ ὄνειρο, τὰ συναισθήματα αὐτὰ «μεταφράζονται» σὲ σύμβολα. Ἡ ἀσυναρτησία τῶν ονείρων εἶναι μόνον φαινομενικὴ.

Γιατί ὠνευρεύομαστε;

ἈΛΛΑ τὰ ὄνειρα δὲν εἶναι ἀπλῶς εἰκόνες τοῦ ὑποσυνειδήτου ποὺ ἀπελευθερώνονται κατὰ τὸν ὕπνο, δὲν εἶναι χίμαιρες χωρὶς σκοπὸ. Δὲν εἶναι τ' ἀπορρίμματα τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου.

Ἐκπληρώνουν ἕναν προορισμὸ πολὺ σημαντικόν: Προστατεύουν τὸν ὕπνο μας. Ὁ Φρόϋντ παρατηρεῖ πρώτος ὅτι ἐνὰ ὄνειρο εἶναι οἱ φύλακες ἄγγελοι τοῦ ὕπνου.

Ἡ γυνὴ αὐτὴ συνάντησε στὴν ἀρχὴ πολλὰς ἀντιρρήσεις:

Τὰ ὄνειρα, παρατήρησαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Φρόϋντ, συχνὰ ταραξοῦν τὸν ὕπνο. Γίνονται κάποτε ἐφιαλτικὰ καὶ προκαλοῦν ἀγωνία καὶ τρόμο.

Δὲν ὑπάρχει ὕπνος χωρὶς ὄνειρα, ἀπάντησε ὁ Φρόϋντ. Ἄν χάνουμε τὴν ἱκανότητα νὰ ὠνευρεύομαστε, δὲ θὰ μποροῦσαμε νὰ κοιμηθούμε. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ βυθισθούμε στὸν ὕπνο, ὡς τὴ στιγμή ποὺ θὰ ξυπνήσουμε, βλέπουμε συνεχῶς ὄνειρα. Τὴν ὥρα ποὺ ξυ-

Τὸ σχέδιο αὐτὸ τὸ ἔχει κάνει ἕνας νευροπαθὴς ποὺ ἐθεράπευσε ὁ Κάρλ Γιούνγκ. Εἶναι ἕνα ὄνειρο τοῦ ἀσθενοῦς. Τὸ σχέδιο θυμίζει τὰ ἀληθινὰ χειρόγραφα τοῦ μεσαίωνα. Παριστάνει ἕναν ἄνδρα καὶ μιὰ γυναῖκα ποὺ ἐνώνουν τὰ χέρια γιὰ ν' ἀνασύρουν ἀπὸ τὴ θάλασσα (τὸ ὑποσυνειδητό) τὴ φιλοσοφικὴ λίθο (τὴ γνώση).

πνάμε, δὲ θυμόμαστε συνήθως παρὰ μόνον τὰ πιὸ πρόσφατα.

Οἱ φροντίδες, τὰ προβλήματα, οἱ ξ-

νικανοποίητες επιθυμίες της ημέρας δε θα μάς αφήναν να κοιμηθούμε αν δεν υπήρχαν τα όνειρα. Ο ύπνος προστατεύεται από τις συμβολικές διεξόδους που προσφέρουν τα όνειρά μας σ' αυτές τις επιθυμίες. Η κυρία που ζνιεύεται ότι πνίγει το σκυλάκι της αντζήλου της, ή ο φοιτητής που ονειρεύεται ότι σπάει το κεφάλι μιας κούκλας με τα χαρακτηριστικά του καθηγητή που τον απέριψε προστατεύουν τον ύπνο τους με τη συμβολική αυτή διεξόδο των συναισθημάτων του μίσους και της ταπεινώσεως, που αλλιώς δε θα τους άφηναν να κλείσουν μάτι όλη τη νύχτα.

Οί προστάτες του ύπνου

ΤΑ όνειρα, ωστόσο, δε γεννιούνται μόνο από τις παρορμήσεις του υποσυνείδητου μας. Υπάρχουν και δυο άλλοι τύποι ονείρων: Είναι αυτά που προκαλούνται από έναν εξωτερικό έρεθισμό των αισθήσεων (οί θόρυβοι των αυτοκινήτων στο δρόμο, το κρύο, ή ζέση, ή δυσπεία, ή άβολη στάση στο κρεβάτι κλπ.) και αυτά που όφείλονται στις φροντίδες των προηγούμενων ημερών (οικογενειακές ή επαγγελματικές φροντίδες, σχέδια για την επόμενη κλπ.).

Τα πειράματα του Αλφρέδου Μωρύ, του Γάλλου σοφού του περασμένου αιώνα, δίνουν χυπητά παραδείγματα της κατηγορίας αυτής των ονείρων.

Ο Μωρύ ανέθεσε στο πρόσωπο του οικογενειακού του περιβάλλοντος να τον υποβάλλουν σε ώριμους αισθητηριακούς έρεθισμούς κατά τον ύπνο του.

Τη νύχτα του έρριξαν μια σταγόνα νερό στο μέτωπο. Ο Μωρύ όνειρεύθηκε ότι βρισκόταν στην Ιταλία, ότι έκανε φοβερή ζέστη και ο ιδρώτας έσταζε από το πρόσωπό του και ότι έπινε λευκό κρασί του Ορβιέττο για να ξεδιψάσει.

Το εύχαριστο αυτό όνειρο — που θα μπορούσε να είναι και δυσάρεστο — δικαιολογούσε και «μετέφραζε» σε συμβολικές εικόνες τον άπτικό έρεθισμό της σταγόνας. Ήταν σά υδλεγε στον Μωρύ: «Μην ανησυχείς, δε χρειάζεται να ζυγνήσεις, η σταγόνα αυτή είναι ο ιδρώτας σου. Ιδρώνεις γιατί βρίσκεσαι στην Ιταλία...».

Το ατέλειωτο νήμα των νυκτερινών εικόνων μεταφράζονται κάθε τι που θα μπορούσε να ζυγνήσει τον άνθρωπο που κοιμάται, όπως το στρείδι που ένοχλείται από έναν κόκκο άμμου τον περιβάλλει με οργανικές έκκρίσεις και τον μεταμορφώνει σε μαργαριτάρι. Το όνειρο είναι μια ψυχική έκκριση αυτοαμύνης. Χάρης σ' αυτό μπορούμε να κοιμάμαστε ήσυχοι και ν' ανασυγκροτούμε τις δυνάμεις μας στα μυστικά εργαστήρια του κορμιού μας.

Οργανικές αιτίες

ΑΛΛ' ο έρεθισμός που προκαλεί τ' όνειρο δεν είναι απαραίτητα εξωτερικός. Μπορεί να είναι και εσωτερικός, οργανικής φύσεως. Στις περιπτώσεις αυτές συμβαίνει κομμάτι φώρα ν' αποκαλύπτεται στον άνθρωπο που ονειρεύεται ή παρουσία μιας άρρώστειας που δεν υποπτευόταν.

Μια κοπέλλα όνειρευόταν συχνά ότι πέθαινε πνιγμένη στο αίμα ή περικυλωμένη από φλόγες. Ένας γιατρός την

εξετάσε και ανέκαλυψε πως η κοπέλλα έπασχε από ρευματική καρδιοπάθεια. Τα όνειρα σταμάτησαν την ημέρα που η ασθένεια επιδεινώθηκε και ο πόνος έγινε συνειδητός. Η κοπέλλα πέθανε έπειτα από μερικά χρόνια.

Ένας οργανικός πόνος, που υποδηλώνει την ύπαρξη μιας οργανικής θλάξης, δε γίνεται πάντοτε συνειδητός κατά τη διάρκεια της ημέρας, όταν ο άρρωστος είναι πολύ απασχολημένος με τη δουλειά και τις φροντίδες για να προσέξει αυτές τις «φωνές» του οργανισμού του. Αλλά τη νύχτα η συνείδηση δεν έχει τίποτα άλλο να κάνει και συγκεντρώνει την προσοχή της στην κρυφή εσωτερική ζωή του σώματος. Τα όνειρα μεταμορφώνουν τις «φωνές» του οργανισμού σε σύμβολα.

Όνειρα γίνονται επίσης και οι φυσιολογικές ανάγκες, όπως η πείνα. Οι πεινασμένοι ναυαγοί όνειρεύονται λουκούλια γεύματα μόνο και μόνο για να μην ζυγνήσουν.

Τα όνειρα συνδέουν

Τα όνειρα της δεύτερης κατηγορίας που προκαλούνται από τις φροντίδες και τις ανησυχίες της ημέρας, είναι εξίσου εκπληκτικά. Είμαστε συνήθως τόσο έκνευρισμένοι από τη δραστηριότητα της ημέρας, ώστε η προστασία των ονείρων κατά τη νύχτα γίνεται απαραίτητη.

Συχνά οι καλλιτέχνες, οι μαθηματικοί και οι σοφοί που βασανίζονται από ένα πρόβλημα, ζυγνούν ένα πρωί με τη λύση έτοιμη: Έχουν λύσει το πρόβλημα σ' όνειρό τους!

Ο Ιταλός μουσικός Γκιουζέππε Ταρτίνι συνέθεσε το άριστο έργο του, τη «Σονάτα του Διαβόλου», κατά τη διάρκεια ενός ονείρου. Και ο Άγγλος ποιητής Κόλεριας ένεπνεύσθη σ' όνειρό του ένα μεγάλο άποσπασμα του έργου του «Ιούμπλα Χάν».

Ένας Άγγλος γλωσσολόγος δεν κατάρθωνε ν' αποκρυπτογραφήσει τις βαβυλωνιακές επιγραφές που ήταν χαραγμένες σε πανάρχαια δαχτυλίδια από άχρηστη. Μια νύχτα ο σοφός όνειρεύθηκε πως ένας Βαβυλωνίος Ιερέας του αποκάλυπτε το μυστικό: Α' τα τα κομμάτια του άχρητη δεν ήταν δαχτυλίδια, αλλά τμήματα ενός κυλίνδρου. Το άλλο πρωί ο γλωσσολόγος ένωσε τα δαχτυλίδια σε ώριμένη σειρά και αποκρυπτογράφησε τις σφηνωειδείς επιγραφές τους...

Η σχολή της Ζυρίχης

ΕΠΕΙΤΑ απ' αυτή τη μακρά παρεκκλιση μπορούμε να επιστρέψουμε στο παράξενο όνειρο του Λίνκολν. Τα όνειρα συνδέουν άριστογραμματικές συνάσεις και αποκρυπτογραφούν σφηνωειδείς επιγραφές. Αλλά πως εξηγείται το γεγονός ότι ο Αμερικανός πρόεδρος είδε τον εαυτό του δολοφονημένο τέσσερες μέρες προτού δολοφονηθεί;

Κατά τους φροϊδιανούς ψυχαναλυτές ο Λίνκολν, χωρίς την παραμικρή άμφιβολία, φοβόταν υποσυνείδητα τις άπειρες δολοφονίες των φανατικών Νοτίων. Μια μέρα πριν από το όνειρο, ο στρατηγός των Νοτίων Ρόμπερτ Λή παραδόθηκε με τα στρατεύματά του στο στρατηγό Γκόαντ των Βορείων. Έτσι ο

εμφύλιος πόλεμος έληξε με ήττα των Νοτίων, αλλά τα πνεύματα ήταν ακόμα πολύ εξημένα και στίς δυο παρατάξεις. Δεν ήταν καθόλου παράλογο να φοβάται ο πρόεδρος μίαν απόπειρα κατά της ζωής του.

Αλλά το θάρρος και η αξιοπρέπεια του τον έμπόδιζαν να παραδεχθεί συνειδητά έναν τέτοιο φόβο, που ίσως θεωρούσε ως δειλία. Στον ύπνο του, όμως, η αγωνία του μεταμορφώθηκε σ' ένα τραγικό όνειρο...

Εξήγηση ανεπαρκής, θα έλεγε ένας οπαδός του Κάρλ Γιούγκ.

Το όνειρο δεν είναι μονάχα η έκφραση μιας άπαθημένης επιθυμίας, ενός άπαθημένου φόβου. Το υποσυνείδητο είναι ολόκληρη ή ανθρώπινη ψυχή εκτός από ένα μικρό τμήμα, τη συνείδηση της έγρηγόρεως. Τα όνειρα προσκατεύουν τον ύπνο μας, αλλά τείνουν, επίσης, προς μια άποκατάσταση της ψυχικής ισορροπίας μας. Και συχνά μάς φέρνουν ένα μήνυμα, που δεν έχει τίποτα το υπερφυσικό...

Ο Κάρλ Γιούγκ για πολλά χρόνια δούλεψε σ' άχάρια του Φρόϋντ. Αλλά το 1914 ξεκαθάρισε τους λογαριασμούς του με το μεγάλο δάσκαλο γιατί ο Φρόϋντ είχε προχωρήσει, στο μεταξύ, στη διατύπωση της θεωρίας ότι όλες οι νευρώσεις και σχεδόν όλα τα όνειρα ανάγονται σ' ένα πρόβλημα σεξουαλικής φύσεως. Θεωρία απαράδεκτη για τον Γιούγκ, για τον όποιον η ισχυρότερη παρόρμηση του ανθρώπου είναι η αναζήτηση της δυνάμεως, ή προσπάθεια επικρατήσεως.

Μηνύματα της ψυχής

ΓΙΑ τον Φρόϋντ, λοιπόν, το όνειρο είναι μια ψυχική λειτουργία που μεταμορφώνει συμβολικά ώριμμένα συναισθήματα και προστατεύει τον ύπνο. Ο Κάρλ Γιούγκ διευρύνει τον έρισμό αυτό και παραδέχεται πως υπάρχουν «προειδοποιητικά» όνειρα που προέρχονται από τα βάθη του υποσυνείδητου και προσανατολίζουν τη συμπεριφορά του ανθρώπου στις κρίσιμες ώρες της υπάρξεώς του.

Έτσι, ένας οπαδός του Γιούγκ θα έλεγε ότι τ' όνειρο του Λίνκολν δεν ήταν μονάχα προϊόν του υποσυνείδητου φόβου της δολοφονίας. Έρχόταν από τα βάθη της ψυχής του και είχε την αξία ενός μηνύματος. Γιατί ο Άβραμ Λίνκολν είχε κι αυτός, όπως όλοι οι άνθρωποι, ένα πρόβλημα «ψυχικής ισορροπίας» να λύσει: Άγνος ιδεαλιστής, δεν έδινε μεγάλη σημασία στην πραγματικότητα και υποτιμούσε τον κίνδυνο. Τ' όνειρο του μνημόνευσε: «Πρόσεξε! ο ιδεαλισμός σου νίκησε τους δουλεμπόρους του Νότου, αλλά οι δυνάμεις του κακού είναι μια πραγματικότητα που δεν επιτρέπεται να την αγνοήσεις. Γίνε πιο ρεαλιστής, πρόσεξε τους κινδύνους που σε απειλούν!».

Τ' όνειρο του Λίνκολν είχε την προέλευσή του στον υποσυνείδητο φόβο της δολοφονίας, όπως θα έλεγε ο Φρόϋντ; Ή δεν ήταν ποτέ ένα προειδοποιητικό μήνυμα της ψυχής του, όπως θα ήθελε ο Γιούγκ; Ή μήπως ήταν μια άληθη προφητική πρόβλεψη του μέλλοντος, όπως πιστεύει ο Ράιν;

Είναι δύσκολο να δισλέξουμε...

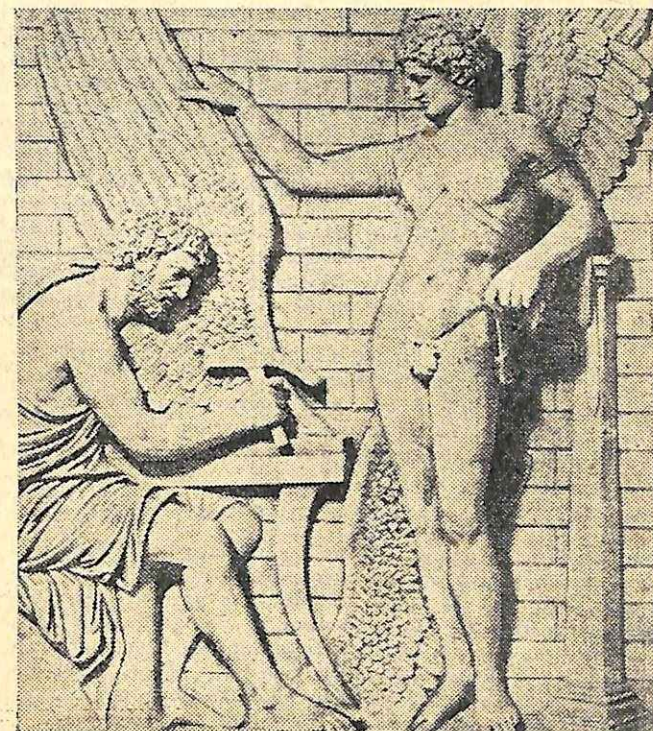
CLAUDE EDELMANN

ΤΕΧΝΙΚΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

Τα τεχνικά επιτεύγματα των αρχαίων που ξεπερνούν το επιστημονικό επίπεδο της εποχής τους. Γιατί οι άνθρωποι βρίσκουν συχνά τον τρόπο να παραβιάζουν το φράγμα του αδυνάτου. Τα όρια του δυνατού είναι μια έννοια σχετική...

ΣΕ όλες τις εποχές της ιστορίας τα όρια του δυνατού και του αδυνάτου είχαν καθορισθεί από το επίπεδο της επιστημονικής και, προ πάντων, της τεχνικής τελειότητας στην όποιαν έφτανε κάθε ιστορική περίοδος. Οι άνθρωποι, ωστόσο, έβρισκαν συχνά τον τρόπο να ξεπερνούν αυτά τα όρια και να μάς εκπλήσσουν με τις απροσδόκητες επιτυχίες τους. Και τότε, τα τεχνικά θαύματα του παρελθόντος μάς γεννούν απορίες που μένουν συνήθως αναπάντητες. Πολλά τεχνικά έργα των αρχαίων που φαίνονται να ξεπερνούν το επιστημονικό επίπεδο της εποχής τους, θα μείνουν για πάντα άλυτα ιστορικά αινίγματα.

Όπωςδήποτε, πρέπει ν' αποφεύγουμε να χαρακτηρίζουμε τις τεχνικές ικανότητες των αρχαίων ως «πρωτόγονες», αλλά και δεν πρέπει να κάνουμε το λάθος να υπερεκτιμάμε τη δεξιότητά τους. Πολλά μυθεύματα έχουνε νοθεύσει την ιστορική παράδοση. Οι αφηγήσεις των μηχανικών θαυμάτων ενός μακρινού παρελθόντος αναφέρουν «ίπτάμενα έρματα» που χρησιμοποιούσαν οι

τες εποχές τα σιδερένια αντικείμενα κατασκευάζονταν με την προσθήκη ξένων ουσιών. Σ' αυτό πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι σήμερα, στις πολιτισμένες χώρες, η ατμόσφαιρα είναι μολυσμένη από τ' αέρια των βιομηχανιών, πράγμα που επιταχύνει το σχηματισμό σκουριάς. Η κολώνα του Δελχί βρισκόταν, και βρίσκεται ακόμα, σε ατμόσφαιρα πολύ καθαρή. Έκτος αυτού, οι ίδιοι που έρχονται να προσευχηθούν στο ναό του Δελχί, έχουν τη συνήθεια να σκαρφαλώνουν ως την κορφή της, γιατί πιστεύουν ότι φέρνει γούρι. Έτσι, με τη συνεχή τριβή των χεριών και των ρούχων η κολώνα μένει πάντα γυαλιστερή.

Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιούσε μια χαλύβδινη πέννα, την εποχή που το συνηθισμένο μέσο γραφής ήταν τα φτερά της χήνας. Η πέννα του Αριστοτέλη ήταν ένα κομμάτι μετάλλου σκαλισμένου σε σχήμα φτερού.

Οι χειρουργοί της Αλεξανδρείας, στην ελληνιστική εποχή, χρησιμοποιούσαν τελειότατα νυστέρια και άλλα χειρουργικά εργαλεία. Οι αρχαίοι χειρουργοί ήξεραν κιόλας να κάνουν καισαρικές τομές και έγχειρήσεις στον εγκέφαλο.

Ένας αρχαίος συγγραφέας περιγράφει έτσι το πρώτο, ταξίμετρο, το όποιο ονομάζει «δόδομετρο» ή «ποδόμετρο»:

«Με το δόδομετρο μπορούμε να μετρήσουμε την απόσταση που διανύουμε χωρίς να χρησιμοποιούμε τις δύσχρηστες αλυσίδες ή τις ράβδους μετρήσεως. Καθόμαστε άνετα μέσα στο άμαξι και υπολογίζουμε την απόσταση ανάλογα με τις στροφές της ρόδας...».

Παρακάτω γράφει ότι μπορούμε να υπολογίσουμε το δρόμο που διατρέξουμε με μια βελόνα που μετακινείται πάνω σ' ένα δίσκο ή με σφαιρίδια που πέφτουν ρυθμικά σ' ένα δοχείο.

Οι Κινέζοι γνώριζαν τη μαγνητική πυξίδα πολύ προτού οι Ευρωπαίοι αρχίσουν να τη χρησιμοποιούν. Η Δύση ανέκαλυψε πολύ άργα την τεράστια σημασία της. Οι άνθρωποι του Μεσαίωνα πίστευαν — όπως, άλλωστε, και οι Κινέζοι — ότι ένα δαιμόνιο κινεί το αξιοθαύταστο και μυστηριώδες αυτό όργανο. Το «μαγνητικό έρμα» ήταν μια από τις αρχαίες

Τι ήξεραν οι αρχαίοι

ΑΠΙΣΤΕΥΤΑ, ΑΛΛΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ

Ινδοί για να ρίχνουν αναμμένα δαδιά στον έχθρο και άλλα παρόμοια που ανήκουν περισσότερο στην περιοχή του θρύλου παρά της ιστορίας.

Αλλά το γεγονός ότι, σε ώριμες δχι σπάνιες περιπτώσεις, οι Ινδοί, οι Έλληνες, οι Ρωμαίοι, ξεπέρασαν τα «όρια του δυνατού» της εποχής τους, μπορεί να θεωρηθεί αναμφισβήτητο. Παρακάτω θ' αναφέρουμε μερικές από τις ενδιφερούσες αυτές περιπτώσεις.

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΟ είναι ότι δυο χιλιάδες χρόνια προ Χριστού οι Ινδοί κατασκεύαζαν αναξείδωτο σίδηρο. Το μυστικό της κατασκευής του έχει χαθεί, αλλά στην αλήθεια του ναού του Δελχί ύψνεται ακόμα μια σιδερένια κολώνα που δε σκουριάζει. Έχει στηθεί εκεί πριν από τέσσερις χιλιάδες χρόνια. Το ύψος της είναι 18 μέτρα, αλλά είναι θαμμένη στο έδαφος κατά τα δύο τρίτα. Το βάρος της υπολογίζεται σε 1.700 κιλά.

Μ' όλο που βρίσκεται στο ύπαιθρο, έκτεθειμένη από τόσες χιλιάδες χρόνια στις καιρικές επιδράσεις, η κολώνα παραμένει ανέπαφη, χωρίς κομμάτια διάθρωση και κανένα ίχνος σκουριάς. Είναι ένα μεταλλουργικό αξιοπερίεργο, αν λογαριάσουμε ότι φαίνεται κατασκευασμένη από πολλά συμπίεσμένα έλασματα, ενώ ξέρουμε ότι δεν υπήρχαν τότε μεγάλα μηχανικά σφυριά. Ώς τη Διεθνή Έκθεση των Παρισίων του 1885, ήταν ο μεγαλύτερος όγκος σιδήρου στον κόσμο.

Οι σοφοί που ασχολούνται με τις επιστημονικές έρευνες στο πεδίο της μεταλλουργίας, δεν κατάρθωναν να εξηγήσουν το μυστήριο της κατασκευής της. Πως και πότε ανέκάλυψαν οι Ινδοί τη μέθοδο κατασκευής του αναξείδωτου σιδήρου;

Πρόσφατες εξετάσεις έπέτρεψαν να διαπιστωθεί πως η κολώνα του Δελχί είναι από σίδηρο σχεδόν χημικά καθαρό. Γενικά, τ' αντικείμενα της εποχής του σιδήρου που ανακαλύπτονται από τους αρχαιολόγους είναι πολύ καλά διατηρημένα, ενώ τα νεώτερα σιδερένια αντικείμενα καταστρέφονται από τη σκουιά σχετικά γρήγορα.

Το αρχαίο σίδηρο ήταν πιο καθαρό, ενώ σε πιο πρόσφα-

τερες κινεζικές εφευρέσεις. Ήταν ένα μικροσκοπικό όχημα με μία μαγνητική πέτρα κι' ένα αγγαματάκι που έστρεφε το χέρι του πάντα προς το Νότο. Το χρησιμοποιούσαν οι μοναρχοί για τις μετακινήσεις τους στις έρημες εκτάσεις της χώρας. Τον τέταρτο αιώνα μ.Χ. η μαγνητική πυξίδα άρχισε να χρησιμοποιείται από τους Κινέζους στη ναυσιπλοΐα. Στην Ευρώπη η πυξίδα δεν έγινε γνωστή πριν από τον 12ο αιώνα.

★ Οι μηχανικοί του Νέρωνος κατασκεύαζαν για τον αυτοκράτορα έναν άνεγκυστήρα που τον ανέβαζε σε ύψος σάραντα μέτρων. Οι Ρωμαίοι, άλλωστε, την εποχή της αυτοκρατορίας κατοικούσαν σε πολυώροφες πολυκατοικίες σχεδόν παρόμοιες με τις δικές μας. Οι πλουσιότεροι χρησιμοποιούσαν και την κεντρική θέρμανση με έστιες και αγωγούς που ζεσταιναν τα πατώματα και τους τοίχους.

Στο Βυζάντιο οι θέρμες που έχτισε ο αυτοκράτωρ Σεπτίμιος Σενήρος περιελάμβαναν ένα σύστημα θερμάνσεως του νερού με πετρέλαιο που μεταφερόταν από την Κασπία πάνω σε υποζύγια. Το πετρέλαιο, ως καύσιμη ύλη, ήταν γνωστό επί αιώνες, αλλά κατόπιν λησμονήθηκε για ν' ανακαλυφθεί και πάλι στους νεώτερους χρόνους.

★ 'Ο Πλάτων έφευρε το πρώτο... ξυπνητήρι! Συνδύασε μια κλειψύδρα μ' ένα σίφωνα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε όταν το νερό έφτανε σε ώριμο έπίπεδο ένας μοχλός άνοιγε αυτόματα τον πυθμένα του δοχείου και το νερό χυνόταν με όρμη σ' ένα δεύτερο κλειστό δοχείο διώχνοντας τον αέρα από στενές διεόδους. Έτσι παραγόταν ένας όξυς ήχος. Αυτό το ξυπνητήρι ξυπνούσε τους μαθητές του Πλάτωνος στην 'Ακαδημία κάθε μέρα στις τέσσερις το πρωί!

★ Οι άρχαιοι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν έπιμαστικές μηχανές που μπορούσαν να «κλωστήσουν» 700 αυγά συγχρόνως! Ήταν μικρές έστιες που ζεσταινόνταν με ξερή κοπριά ή με άχυρο.

Στην 'Αλεξάνδρεια υπήρχαν ειδικές στήλες για τη δημοσίευση των επίσημων διαταγμάτων. Η επίκολληση των παπύρων πάνω στη στήλη γινόταν με γόμμα. Οι Ρωμαίοι είχαν αναπτύξει την τέχνη της διαφημίσεως σχεδόν όσο και έμεις. Για διαφημιστικές άφισες χρησιμοποιούσαν τεράστια ξύλινα πανό με κόκκινα και μαύρα γράμματα.

★ Στους άρχαιους Αιγύπτιους ήταν γνωστός ο οικονομικός προγραμματισμός και γι' αυτό αποθήκευαν τεράστιες ποσότητες τροφίμων για τις περιόδους «οικονομικής ύφεσης». Γνώριζαν και αντιμετώπιζαν με έπιτυχία όλα τα προβλήματα της αγροτικής πολιτικής. Το κράτος χορηγούσε γεωργικά δάνεια, ασφάλιζε τα γεωργικά προϊόντα, πριμοδοτούσε την παραγωγή, καθόριζε διατιμήσεις.

Ο Έλεγχος των τιμών εφαρμόζοταν και στο Ρωμαϊκό κράτος. Σώζεται ένα περίφημο διάταγμα του αυτοκράτορα Διοκλητιανού που εξέδωθε στο 301 μ.Χ. 'Ο Διοκλητιανός, με το διάταγμα αυτό ήθελε να πατάξει τους κερδοσκόπους που έκρυβαν τα τρόφιμα για να τα πουλήσουν ακριβότερα. Όρισε τιμές για το λάδι, το άλατι, το μέλι, το κρέας, τα ψάρια, τα πουλερικά, τα φρούτα και τα λαχανικά και επέβαλε ανώτατα όρια στα γεωργικά ήμερομίσθια και τους μισθούς των δασκάλων, των δικηγόρων, των ρητόρων. Δεν έμειναν έξω από τη διατίμηση ούτε τα φορέματα, τα παπούτσια, οι καύσιμες ύλες, το κρασί και τα δέρματα. Η τιμωρία των μαυραγοριτών ήταν ο θάνατος ή η εξορία. 'Αλλά το διάταγμα δεν εφαρμόστηκε με έπιτυχία γιατί οι διατιμήσεις ίσχυαν για όλη την αυτοκρατορία χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη οι τοπικές συνθήκες.

★ Στην αυλή του Νέρωνος σεβριζόντουσαν παγωτά. Δεν υπήρχε βιομηχανία πάγου, αλλά οι δούλοι του Νέρωνος έφερναν χιόνι από τα βουνά και πάγωναν τά φαγητά, τα γλυκίσματα και τα κρασιά.

Φαίνεται πως η κατασκευή των παγωτών ήταν γνωστή στην 'Απω 'Ανατολή πριν από πολλούς αιώνες. 'Ο Μάρκο Πόλο πριν από 600 χρόνια έφερε μια συνταγή παγωτού με φρούτα που τη χρησιμοποιούσαν στην 'Ασία. 'Ο Μπονταλέντι, ένας 'Ιταλός του 16ου αιώνα, που δεν ήταν λαχαροπλάστης αλλά αρχιτέκτονας, έκανε περιουσία πουλώντας παγωτά με τη συνταγή του Μάρκο Πόλο βελτιωμένα. Το πρώτο παγωτό σπασιάλ σεβριζίσθηκε από τον

Λουδοβίκο 14ο στους καλεσμένους του σ' ένα έπίσημο γεύμα της γαλλικής Αυλής. Είχε σχήμα χρωματιστού πασχάλινου αουγού.

★ Το χαρτί δεν είναι εφεύρεση των νεωτέρων χρόνων. Το πρώτο χαρτί το έφτιαξε ένας Κινέζος εunuόςχος, ο Τσαί Λάν, πριν από 1800 χρόνια. Χρησιμοποίησε βαμβάκι και λινάρι. Το χαρτί του Τσαί Λάν ήταν τόσο γερό, ώστε διέδινε γραμμένα σ' αυτό το χαρτί το 190 μ.Χ. σώζονται ακόμα. Σήμερα χρησιμοποιούνται διαφορετικές πρώτες ύλες, αλλά η βασική μέθοδος του Τσαί Λάν παραμένει αμετάβλητη.

★ Οι Φοίνικες, πολλούς αιώνες προ Χριστού χρησιμοποιούσαν τεχνητές οδοντοστοιχίες. Τα πιό παλιά ψεύτικα δόντια σ' όλο τον κόσμο είναι εκείνα που βρέθηκαν στο κρανίο μιας Φοίνισσας που είχε ταφεί πριν από χιλιάδες χρόνια. Ήταν πολύ ωραία φτιαγμένα και είχαν στερεωθεί στα φυσικά δόντια που της έμειναν με λεπτά χρυσά σύρματα.

★ Οι άρχαιοι 'Αραβες γνώριζαν τα αναισθητικά, που τα χορηγούσαν στους άρρώστους με εισπνοές. Η ανακάλυψη των αναισθητικών ανάγεται στους Κινέζους που λέγεται πως ανακάλυψαν στριγγλοδότανο (ένα δηλητηριώδες φυτό) με μαρινιάρια και μερικές άλλες φυτικές ουσίες με κατευναστικές ιδιότητες.

Οι 'Αραβες έχτιζαν τέλεια νοσοκομεία σε μια εποχή που τα νοσοκομεία στην Ευρώπη ήταν άποκρουστικά θρόμβια. Χρησιμοποιούσαν μουσικούς και παραμυθιάδες για να διασκεδάζουν τους άρρώστους. Και η κοινωνική τους πρόνοια χορηγούσε άναρρωτικά έπιδόματα στους ασθενείς που έβγαιναν από το νοσοκομείο.

★ Οι υπόγειες σήραγγες ήταν γνωστές στην αρχαιότητα. Δεν είναι εφεύρεση της εποχής μας. Η αρχαιότερη σήραγγα που αναφέρει η ιστορία είναι αυτή που κατασκευάστηκε με διαταγή της βασίλισσας Σεμιράμιδος στη Βαβυλώνα. Περνούσε κάτω από τον Ευφράτη και συνέδεε τα δυο βασιλικά παλάτια. Τα τοιχώματά της ήταν χτισμένα με τούβλα κολλημένα με ασφαλτό. Μεταλλικές πόρτες έκλειναν την είσοδο και την έξοδο. 'Ο άρχαιος ιστορικός Διόδωρος ο Σικελιώτης αναφέρει αυτό το αξιοθαύμαστο τεχνικό έργο και ισχυρίζεται ότι κατασκευάστηκε σε έπτα μέρες.

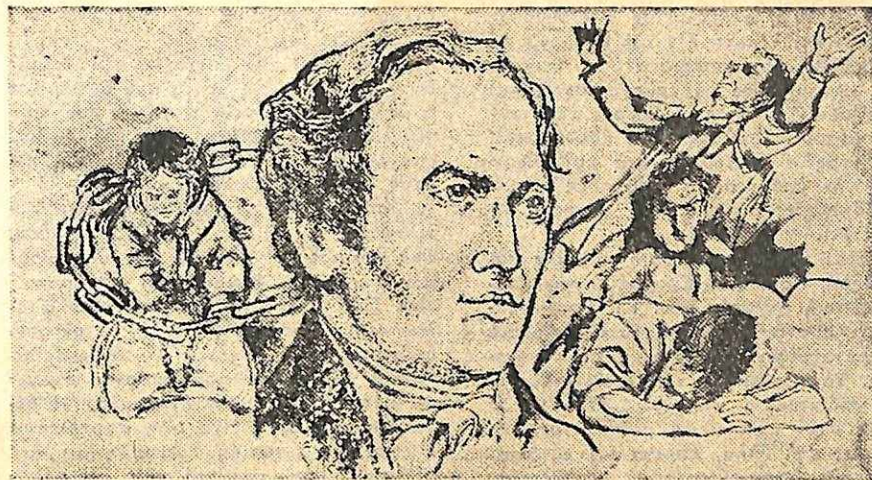
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 600.000 ΕΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΣΑΧΑΡΑΣ

ΔΥΟ χιλιάδες χιλιόμετρα νοτίως του 'Αλγερίου, στην καρδιά της Σαχάρας και σε απόσταση 300 χιλιομέτρων από την πλησιέστερη πηγή πόσιμου νερού, η γαλλική αρχαιολογική αποστολή Μπερλιέ — Τενερέ ή γαλλική αρχαιολογική αποστολή Μπερλιέ — Τενερέ ή ένθησή του τοποθετείται γύρω στα 600.000 χρόνια προ Χριστού. Τα ευρήματα της αποστολής, που διευθύνεται από τον διάσημο εξερευνητή 'Ανρί Λότ, είναι οι άρχαιοτερες εκδηλώσεις της ανθρώπινης παρουσίας πάνω στη γη που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα.

Η αποστολή Μπερλιέ — Τενερέ περιλαμβάνει 45 έπισημονες και βοηθητικό προσωπικό, έννεα φορητά αυτοκίνητα, πέντε οχήματα με έρπυστρες, ένα αεροπλάνο και ένα έλικόπτερο. Είναι η καλύτερη οργανωμένη αποστολή που εργάστηκε ποτέ στην Αφρική.

Τα πρώτα ευρήματα της αποστολής ήταν λίθινα εργαλεία, χονδροειδώς κατασκευασμένα από σχιστόλιθο που η ηλικία τους υπολογίζεται σε 600.000 χρόνια περίπου. Στην προϊστορική εποχή η περιοχή Τενερέ ήταν μια με γάλη λίμνη την οποία τροφοδοτούσαν τα νερά ενός ποταμού εξ ίσου μεγάλου με τον Λίγηρα ή τον Ρήνο. Η ξερή κοίτη του ποταμού διακρίνεται ακόμα σήμερα. 'Ολη αυτή η άνωδρη περιοχή της Σαχάρας ήταν άλλοτε έξαιρετικά εύφορη.

Λίγες μέρες αργότερα η αποστολή ανέκλυψε τα ίχνη ενός πολύ πιό πρόσφατου πολιτισμού που άναγεται στη νεολιθική εποχή (γύρω στο 5.000 π.Χ.) Ήταν μουμμιοποιημένες πάπιες, δέκα βαρείες μυλόπετρες και ένα πήλινο αγγείο. Αυτά και άλλα ίχνη μιας μικρής προϊστορικής κοινότητας που κατοικούσε στην περιοχή βρέθηκαν άριστα διατηρημένα. Φαίνεται πως η κοινότητα, σε μιά απορροδίορστη εποχή, είχε βιολογικά εγκαταλείποντας όλα τα σκεύη και τα εργαλεία εκεί που βρέθηκαν.

Η μεταχείριση των φρενοβλαβών ανήκει σ' ένα από τα πιό σκληρά και τα πιό απάνθρωπα κεφάλαια της Ιστορίας των ανθρώπων. Τα δυστυχημένα αυτά πλάσματα, σύμφωνα με τις αντιλήψεις αιώνων, είχαν «το δαίμονα μέσα τους» κι έπρεπε να ξυλοκοπούνται μέχρι θανάτου ή να υποβάλλονται στο μαρτύριο της πείνας, όταν δεν άποτελούσαν αντικείμενο διασυρμού και γελοιοποίησεως. Έκεί, στις φυλακές, όπου συχνά τους κρατούσαν άλυσοδεμένους δεν άργούσαν, φυσικά, ν' άπαντήσουν τον λυτρωτή—θάνατο. Κι' αυτό, ώστόσο ο Φίλιπ Πινέλ άποδείχτηκε ο μεγάλος ευεργέτης των φρενοβλαβών

Οι πρώτοι που θεώρησαν τους διανοητικώς πάσχοντας σαν άρρώστους και τους αντιμετώπισαν με την αντίληψη αυτή, ήταν οι άρχαιοι Έλληνες. Ένας άπ' αυτούς ήταν ο 'Ασκληπιάδης έκ Βιθυνίας, ο Έλλην ιατρός που έζησε στα μέσα του πρώτου αιώνα π.Χ. Ήταν ο πρώτος που έδειξε ν' αντιλαμβάνεται ότι η τρέλλα είναι άρρώστεια και έπενόησε διάφορες μεθόδους θεραπείας της. 'Ανάμεσα σ' αυτές ήταν η χρησιμοποίηση άπαλης μουσικής και χορωδιών για την ανακούφιση των ασθενών, καθώς και ύπνου και καταπραυντικών φαρμάκων, όπως το όπιον. Αυτός είχε για πρώτη φορά εφαρμόσει λουτρά κι' αναπαιτικά κρεβάτια που έκινούντο ρυθμικά.

Αλλά, για εκατοντάδες χρόνια, η άνθρωπιστική περιθαλψη των τρελλών ήταν πιό πολύ η εξαίρεση παρά ο κανόνας.

Η ουσιαστικώτερη μεταβολή, στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίσθηκε η περιθαλψη των διανοητικώς πάσχόντων, όφείλεται σ' έναν άθρομβο κι' άφοσιωμένο έπιστήμονα, που έζησε κι' εργάστηκε στη Γαλλία ανάμεσα στα έλη του 18ου και στις άρχες του 19ου αιώνα. Οι πρωτοποριακές έρευνες του Φίλιπ Πινέλ κι' οι μέθοδοι που έπενόησε, άπετέλεσαν έκτοτε τις βάσεις για τα ιδρύματα διανοητικών παθήσεων.

Η έπιστήμη δεν βλέπει πιό τους φρενοβλαβείς σαν ζώα, αλλά σαν δυστυχημένα πλάσματα, που έχουν άπολυτη ανάγκη τόσο άπό τη φροντίδα των ειδικών όσο και την ανθρώπινη συμπαράσταση. 'Ο Φίλιπ Πινέλ, περισσότε-

ρα έπιστημονικών εργασιών, όπου έξηγεύσε τη λειτουργία των όστών και των άρθρώσεων του ανθρώπινου σώματος.

ΕΝΑ γεγονός, που συνέβη λίγο μετά το 1780, συνετέλεσε ώστε ν' αλλάξει ριζικά η ζωή του Πινέλ και καθόρισε όριστικά τη σταδιοδρομία του. Ένας στενός φίλος του Ήσπαθε τρέλλα και τον έκλεισαν στο φρενοκομείο. Δραπέτευσε όμως κι' έτρεξε να κρυφτεί σ' ένα δάσος, όπου τον κατασάραξαν οι λύκοι.

Η τραγωδία αυτή έκανε τεράστια έντύπωση στον εύαισθητο γιατρό που άποφάσισε ν' άφιέρωσε όλόκληρη τη ζωή του και κάθε ένέργειά του στη μελέτη των διανοητικών παθήσεων.

Και πρώτα άπ' όλα, δάλωθηκε να γνωριστεί με το όλο πρόβλημα, ψάχνοντας να μάθε με ποιόν τρόπο φρόντιζε η κοινωνία κι' η έπιστήμη τους ψυχοπαθείς. Όσα ανακάλυψε τον άφησαν κατάπληκτο. Πολλούς άπ' αυτούς τους άφηναν έλεύθερους, να γίνονται έτσι ένας κίνδυνος όχι μονάχα για τους έαυτούς τους, αλλά και για το σύνολο. Τους ξυλοκοπούσαν άγρια και τους άφηναν νηστικούς για μεγάλα χρονικά διαστήματα, πιστεύοντας ότι έδιωχναν άπό μέσα τους τα «δαίμόνια».

Η συνηθισμένη θεραπεία ήταν να τους κλείνουν σε ξύλινα κιβώτια και να τους έκθέτουν στον ήλιο. 'Αν τους έκλειναν κάπου, ήταν σε σκοτεινές κι' ύγρες φυλακές, όπου τους έριχναν άλυσοδεμένους. Συχνά, στα «άσυλα» αυτά, οι φύλακες έδωκαν εισιτήριο κι' ο κόσμος πήγαινε να χαζέψει και να διασκεδάσει με τις κρίσεις και τα παράξενα καμώματα των τρελλών. Πολ- λούς άπ' αυτούς και κυρίως γυναίκες που έπασχαν άπό ύστερία, τις έκαιγαν

ΦΙΛΙΠ ΠΙΝΕΛ

Ο ευεργέτης των φρενοβλαβών

ρο άπό κάθε άλλο, βοήθησε ώστε ν' αντιμετωπίσουμε άπ' αυτό το πρίσμα τις άσθένειές τους.

ΠΑΤΡΙΔΑ του Πινέλ ήταν το Σαιν- 'Αντρέ, στη Νότιο Γαλλία, όπου γενήθηκε στις 20 'Απριλίου του 1745. Την κλίση του προς τη μελέτη την έδειξε άπό τα παιδικά του χρόνια και λίγο άφοι έκλεισε τα δέκα, οίχθηκε με τα μούτρα στη μελέτη των αρχαίων έλληνικών και των λατινικών. Η οικογένειά του τον προώριζε για κληρικό, εκείνος όμως ένδιαφέρθηκε άπο νωρίς για την έπιστήμη και δήλωσε ξεκαθαρά ότι ήθελε να γίνει γιατρός.

Σπούδασε στο Λαβούρ κι' αργότερα στο Πανεπιστήμιο της Τουλούζης, άπ' όπου πήρε και το δίπλωμά του. 'Υστερα σπούδασε άλλα πέντε χρόνια στο Μομπιλιέ και το 1778 πήγε στο Παρίσι.

Ο Πινέλ ήταν εύαισθητος και δειλός — τόσο δειλός που δεν τα κατάφερε να κερδίσει τη ζωή του με την ιατρική, αλλά μόνο παραδίδοντας μαθήματα. Το ένδιαφέρον του, ώστόσο, στρεφόταν στην ιατρική. Και, λίγους μήνες μετά την άφιξη του στο Παρίσι, προκάλεσε το ένδιαφέρον του έπιστημονικού κόσμου παρουσιάζοντας μια σει-

στην πυρά, σα μάγισσες.

Άπ' τις πρώτες έρευνές του ο Πινέλ διαπίστωσε ότι οι γιατροί ήταν το ίδιο άκατατόπιστοι κι' έγκληματικά άδιάφοροι για την τύχη των δυστυχημένων αυτών πλάσμάτων, όσο κι' οι πολλοί κόσμος. Δεν υπήρχε σχεδόν γιατρός που να μην πιστεύει ότι οι τρελλοί δεν έννοιασαν πόνο κι' ότι ήταν άδύνατο να θεραπευθούν. Και με το μυαλό του άρχισε ν' αναρωτιέται αν οι αντιλήψεις αυτές ήταν σωστές.

Οι έλάχιστοι γιατροί που προσπαθούσαν να θεραπεύσουν τρελλούς διάλεγαν πλούσιους πελάτες, που μπορούσαν να πληρώσουν ακριβά τις φροντίδες τους.

ΧΩΡΙΣ να ξέρει, αν και με ποιό τρόπο δεν ήταν δυνατό να θεραπευθούν οι τρελλοί, ο Πινέλ άρχισε να περνάει τον περισσότερον καιρό του σε μιά άπό τις έλάχιστες κλινικές για διανοητικώς πάσχοντας, που τη διηύθυνε ένας φίλος του. Έκεί μελέτησε το «έλικό» του άπό κοντά. Παρατήρησε τα συμπτώματα και τις μορφές της τρέλλας και γρήγορα ήταν σε θέση να ξέρει ότι είχε να κάνει με μιά άσθένεια, που μπορούσε να προσβάλλει τον καθέ-

να, ακόμα και τον ίδιο. Δεν επρόκειτο, όπως πίστευαν πολλοί, ούτε για «θεία δίκη», ούτε για έργο κάποιας σατανικής δύναμης. Περισσότερη σημασία, όμως είχε για τον Πινέλ που κατάλαβε όσοι με μια πραγματικά ανθρώπινη μεταχείριση, πολλοί τρελλοί ήταν δυνατό να γίνουν καλά.

Χωρίς ουσιαστική βοήθεια, στηριγμένος μονάχα στις δικές του δυνάμεις, κι' εντελώς αθόρυβα, ο Πινέλ άρχισε να δημιουργεί τις δικές του θεωρίες για την τρέλλα και πρὸ παντός, να τις εφαρμόζει. Έτσι, στὰ 1791, μπόρεσε να παρουσιάσει την εργασία του για την ιατρο-φίλοσοφική θεραπεία των διανοητικῶν παθήσεων.

Το βιβλίο του τὸν ἔκανε γρήγορα διάσημο. Σ' αυτό ο Πινέλ υποστήριζε ότι η περιθάλψη κι' η θεραπεία τῶν τρελλῶν ἔπρεπε να γίνεται με ανθρωπιστικό τρόπο, ὅτι ἔπρεπε να τοὺς φροντίζουν κι' ὄχι να τοὺς φέρωνται ὅπως σὲ ζῶα. Μὲ δυὸ λόγια, ὅτι ἦταν ἄρρωστοι κι' ὅτι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικοῦν κι' αὐτοὶ μὴν θεραπεία.

Η ΜΕΓΑΛΗ εὐκαιρία νὰ δοκιμάσει πρακτικὰ τὶς θεωρίες του ἦρθε τὸν ἑπόμενο χρόνο — τὸ 1792. Τὸ βιβλίο ποὺ εἶχε ἐκδώσει κι' ὁ ἀποτελεσματικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὸς θεράπευε τοὺς φρενοβλαβεῖς, συνέτελεσαν ὥστε νὰ διορισθῇ διευθυντὴς τοῦ ἱατρικοῦ προσωπικοῦ στὸ νοσοκομεῖο Μπισέρτ, τὸ Παρίοι.

Τὸ Μπισέρτ εἶχαν ἀνεγερθῇ τὸ 1632 σὰ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο. Τώρα, ὅμως, ἐκρησσιμοποιεῖτο σὰ φυλακὴ καὶ σὰν ἀσυλο φρενοβλαβῶν, εἶχε δὲ πολλοὺς ἀσθενεῖς. Ὅσα εἶδε ἐκεῖ μέσα ὁ Πινέλ τὸν ἄφισαν κατὰπληκτο. Τὸ προσωπικὸ ἦταν χειρότερο κι' ἀπὸ δεσμοφύλακες, ἀδιάφοροι καὶ σκληροὶ ἄνθρωποι ποὺ δὲν τὸ εἶχαν σὲ τίποτε νὰ ἐκδέχονταν τὴ δυστυχία καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀσθενῶν στὰ μάτια τοῦ κοινοῦ, ἂν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μπορούσαν νὰ κερδίσουν μερικὰ χρήματα.

Τὴν τελευταία αὐτὴ τακτικὴ τὴν στάμασε ἀπὸ τὸν πρῶτο καιρὸ ποὺ ἀνέλαβε κι' εὐθὺς ἀμέσως ἀπεφάσισε νὰ κάνει κάτι πιὸ τολμηρὸ: νὰ ἐλευθερώσει ἀπ' τὶς ἀλυσίδες τοὺς τροφίμους τοῦ ἀσύλου. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιχειρήσει αὐτὸ ἔπρεπε, πρῶτον ἀπ' ὅλα, νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἔγκριση τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῆς Κομμῶνας. Ἦταν τότε ὁ καιρὸς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως κι' οἱ κάτοικοι τοῦ Παρισιῦ, ἤθελαν νὰ ζητηθεῖ ἡ γνώμη τους, ἡ ἢ γνώμη τῶν αντιπροσώπων τους, γιὰ ὅσα εἶχαν σχέση μὲ τὴν εὐημερία τῶν πολιτῶν.

Ὁ Πινέλ ἤξερε ὅτι διάλεγε μὴν ἀπ' τὶς πιὸ ἀκατάλληλες περιόδους γιὰ νὰ υποβάλλει μὴν τόσο ριζοσπαστικὴ λύση, νὰ ἐλευθερώσει δηλαδὴ ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν χάσει τὴν ἀνθρώπινη ἐπικίνδυνο. Ἀπεφάσισε, ὅμως, νὰ υποβάλει τὴν αἴτησή του στὴν Κομμῶνα.

Ὁ Ζωρζ Κουτάν, ὁ πρῶτος τῆς Κομμῶνας, ἄκουσε προσεκτικὰ τὸν Πινέλ καὶ μετὰ ἀποφάσισε νὰ ἐπισκεφθεῖ ὁ ἴδιος τὸ Μπισέρτ, γιὰ νὰ μιλήσει μὲ τοὺς ἀρρώστους. Ἦταν ἀνάπηρος κι' ὅταν, τὴν ἄλλη μέρα, τὸν πήγαν στὸ νοσοκομεῖο, οἱ τρόφιμοι ἄρχισαν νὰ τὸν βρίζουν καὶ νὰ τὸν φτύνουν. Ὅταν τελείωσε τὴν περιόδεά του εἶπε στὸν Πινέλ ὅτι ἦταν τρελλός, ποὺ ἤθελε νὰ ἐλευθερώσει αὐτὰ τὰ ἄγρια ζῶα. Δὲν τοῦ ἀπαγόρευσε, ὡστόσο, νὰ ἐφαρμόσει τὸ σχέδιό του.

Τώρα πιά, ὁ ἐξαιρετὸς ἐπιστήμονας ἐνοίωσε ὅτι τίποτα δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐφαρμόσει τὶς ἐπαναστατικὲς θεωρίες του. Ἀναμείχθηκε μὲ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ βοήθησε κι' ὁ ἴδιος νὰ λύσουν ἀρκετοὺς ἀπ' αὐτούς. Πολλοὺς τοὺς καθυσύχασε, μιλώντας σ' αὐτοὺς γλυκά καὶ δίνοντας τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ τοὺς ἀναθέσει διάφορες δουλειὲς ἢ ὅτι θὰ τοὺς ἀνταμείψει.

Ἔτσι μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν κατανόηση, ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζει τὴν ἐπαναστατικὴν ἐργασίαν του. Κι' ἦταν πραγματικὴ ἐπαναστατικὴ, γιὰτὶ σκόπευε νὰ μετατρέψει μὴν φυλακὴ σὲ νοσοκομεῖο. Τὸ προσωπικὸ ποὺ διέθετε δὲν ἦταν εἰδικευμένο καὶ χρειάζονταν νὰ ἐξηγεῖ στὸν καθέναν τὴν μεθόδὸ του. Ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ἔπρεπε νὰ μετατρέψει τοὺς δεσμοφύλακες σὲ νοσοκόμους.

Γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ποὺ δὲν ἦταν πολλοὶ βαρεῖς, ἔβριζε διάφορες ἐργασίες κι' ἀπασχολήσεις μέσα στὸ νοσοκομεῖο. Ἔβαλε ἔτσι τὶς βάσεις τῆς ἐργασιοθεραπείας, ποὺ σήμερα παίζει σπουδαῖο ρόλο στὴν θεραπεία τῶν διανοητικῶν πασχόντων.

Ἔδινε κουράγιο σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς του καὶ τοὺς γεννοῦσε ἐλπίδες γιὰ μὴν καινούργια ζωὴ. Κι' αὐτὸ ἦταν γιὰ πολλοὺς ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσαν ὥστε νὰ ξαναγυρίσουν σὲ μὴν ὁμαλὴ ζωὴ.

Πάντοτε, ἄλλωστε, μὲ τὸ παράδειγμά του, προσπαθοῦσε νὰ δείξῃ στοὺς συναδέλφους του ὅτι ἡ τρέλλα ἦταν μὴν πάθηση, καὶ ὅτι γιὰ πολλὰς μορφές τῆς ἡ ρίζα ἔπρεπε νὰ εἶναι ὀργανικὴ, ὅπως καὶ μὲ ἄλλες ἀσθενεῖς. Ἦταν ἕνας ἐρευνητὴς, καὶ προσπαθοῦσε ν' ἀνακαλύψει καὶ νὰ ἐξηγήσει τὶς σωματικὲς με-

τὰς ἐπεχειρήσει νὰ τὸν λυντσάριε στὸ δρόμο. Κι' ἴσως ἀποτελεῖ μὴν κτυπητὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν θεωριῶν του ὅτι ἀπ' τὴν μανία τοῦ ὄχλου τὸν ἔσωσε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς του, ποὺ τὸν εἶχε ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ δεσμὰ στὸ Μπισέρτ καὶ ἀπὸ τότε ἔγινε ὁ πιστὸς σωματοφύλακάς του.

Ἰσως, πάλι, ἡ σημαντικώτερη συνεισφορά τοῦ Πινέλ νὰ εἶναι ἡ ἰδέα, ποὺ ἔσπειρε στὸ μυαλὸ τῶν συνανθρώπων του μὲ τὶς θεωρίες καὶ τὶς ἐρευνές του. Σὰν ἄμεσο σχεδὸν ἀποτέλεσμα ὁλων αὐτῶν ἦρθε τὸ γεγονός ὅτι οἱ συνάνθρωποι του ἄρχισαν ν' ἀντιλαμβάνονται τὴν σχέση ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ νοῦ καὶ στὸν ἐγκέφαλο. Ἡ ἀντίληψή του αὐτὴ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα ν' ἀρχίσει ἐντατικὴ ἐρευνα γύρω ἀπ' τὴν σχέση τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἐγκεφάλου — μὴν ἐρευνα ποὺ οὐσιαστικὰ τὴν ἀρχίζει.

Οἱ ἐπιστήμονες εἶδαν ὅτι μὴν βλάβη στὸν ἐγκέφαλο μπορεῖ νὰ προκαλέσει διανοητικὲς παθήσεις. Ἀργότερα, ὁ Φρόυντ ἔδειξε τὶς πολλὰς καὶ διάφορες ψυχολογικὲς ρίζες τῶν παθῶσεων αὐτῶν. Καὶ σήμερα βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ τὴν ἰδέα ὅτι μὴν ἐλλειψὴ χημικῆς ἰσορροπίας στὸ σῶμα ἢ στὸν ἐγκέφαλο, μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ αἰτία γιὰ πολλὰς μορφές τρέλλας, ὅπως, λόγου χάριν, ἡ σχιζοφρένεια. Κι' ἔτσι σὲ μερικὲς μορφές τρέλλας ἡ αἰτία μπορεῖ νὰ εἶναι χημικὴ καὶ ὄχι ψυχολογικὴ προελεύσεως.

Τὸ 1794 ὁ Πινέλ διωρίσθηκε στὸ ἀσυλο Σαλπετιέρ, ὅπου συνέχισε τὶς ἐρευνές του. Πέντε χρόνια νωρίτερα, εἶχε δημοσιεύσει τὴν μελέτη του περὶ «φίλοσοφικῆς νοσογονίας», μὲ τὴν ὁ-

ΕΜΒΟΛΙΟ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΦΙΛΙΔΟΣ

Ἕνας Ἀμερικανὸς ἐπιστήμων, ὁ δρ. Ἀλμπερτ Χουήλερ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μίτσιγκαν, διεξήγαγε ἐνδιαφέροντα πειράματα μ' ἕνα δικῆς του ἐφευρέσεως ἀντισυφιλιδικὸ ἐμβόλιο. Ὁ δρ. Χουήλερ πειραματίσθηκε κυρίως πάνω σὲ ποντίκια μὲ πολλὰ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ἀντισυφιλιδικὸ ἐμβολιασμὸ τὰ 50% τῶν πειραμαζώων ἔγιναν ἀπρόσβλητα ἀπὸ τὴν ὥχρα σπειροχαιτῆ, τὸ μικρόβιο τῆς συφιλίδους.

Τὸ ἐμβόλιο δὲν ἐδοκιμάσθηκε ἀκόμα σὲ ἀνθρώπους. Ἐλπίζεται ὅτι σύντομα θὰ τελειοποιηθεῖ ἀρκετὰ, ὥστε νὰ πορῇ ἀποτελεσματικὴ προστασία κατὰ τῆς συφιλίδους καὶ τῶν συφιλιδοειδῶν ἀσθενειῶν, τὰ κρούσματα τῶν ὁποίων, παρὰ τὴν χρῆση τῶν ἀντιβιοτικῶν, παρουσιάζουν αὐξησὶν σὲ πολλὰς χώρες.

ταβολές ποὺ προκαλοῦν καὶ συνοδεύουν τὴν τρέλλα.

Ἀδειξείναι ὅτι πολλοὶ ἀσθενεῖς του χρειάζονταν μονάχα καλωσύνη, κατανόηση καὶ τὴν κατάλληλη θεραπεία γιὰ νὰ γίνουν ἐντελῶς καλά. Ἀλλὰ οἱ περιπτώσεις ἦταν πιὸ δύσκολες, ἀλλὰ μὲ μὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ γίνονταν εὐκολομεταχειρίσιμοι.

ΓΙΑ πρῶτὴ φορὰ ἕνας ἄνθρωπος, ὁ Φίλιπ Πινέλ ἔθεσε ἐπιστημονικὲς βάσεις στὴ μελέτῃ τῆς τρέλλας. Ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ κράτησε στοιχεῖα ἀπὸ τὶς περιπτώσεις. Πιὸ σημαντικὴ συνεισφορά, ὅμως, ἦταν ὅτι προώθησε τὴν ἰδέα ὅτι, οἱ ἐπιστήμονες μελετώντας τοὺς τρελλοὺς, θὰ μπορούσαν νὰ μάθουν πολλὰ γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ μυαλοῦ τῶν ὑγίων.

Οἱ Παρισίνοι ἔβλεπαν μὲ πολλὴ δυσπιστία τὴν προοδευτικὴν ἐργασίαν τοῦ Πινέλ στὸ νοσοκομεῖο Μπισέρτ. Πολλοὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι χρησιμοποιοῦσε τὸ νοσοκομεῖο γιὰ νὰ κρύβει ἐχθροὺς τοῦ καθεστώτος. Κάποτε, μάλιστα, ὁ

ποία προσπάθησε νὰ κατατάξῃ τὶς ἀσθενεῖς, ὅπως γίνεται μὲ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ. Πέτυχε πράγματι νὰ κατατάξῃ 3.000 ἀσθενεῖς καὶ τὸ 1802 ἐδημοσίευσεν τὴν «κλινικὴν ἱατρικὴν», τὴν ὁποία ἐπεξέτεινε τὴν προηγούμενη ἐργασία του. Ὁ σεμνὸς ἐπιστήμονας συνέχιζε ἀθόρυβα κι' ἀσταμάτητα τὶς ἐρευνές του ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ θάνατος τὸν πήρε κοντὰ του — στίς 26 Ὀκτωβρίου 1826, σὲ ἡλικία 81 ἐτῶν.

Ἡ ἐργασία ποὺ ἄρχισε ὁ Πινέλ, δὲν ὀλοκληρώθηκε ἀκόμη. Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰ ποὺ πρέπει νὰ γίνουν γιὰ τοὺς διανοητικῶς πάσχοντες. Αὐτός, ὅμως, ἀνοίξε τὸ δρόμο σ' ὅλους τοὺς ἐπιστήμονες. Τὸ ἔργο του κλείνεται στὰ ἴδια του τὰ λόγια:

«Οἱ διανοητικῶς πάσχοντες, δὲν εἶναι ἔνοχοι ἄνθρωποι ποὺ πρέπει νὰ τιμωροῦμε, ἀλλὰ εἶναι ἄρρωστοι, ποὺ ἡ ἀθλία τους κατὰστασιν τοὺς κάνει ἄξιους γιὰ ὅλη τὴ φροντίδα ποὺ πρέπει νὰ δειχνόμαστε σὲ κείνους ποὺ ὑποφέρουν».

Ἡ ἐκπαίδευση κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου εἶναι μὴν καινούργια ἐπιστήμη. Τὸ μέλλον τῆς προμηνύεται λαμπρὸ, τὸ πεδίο τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς εἶναι εὐρύτατο. Μὲ τὴν νέα παιδαγωγικὴ μέθοδο δὲν ὑπάρχουν «ἀνεπίδεκτοι μαθήσεως». Ἐπὶ τέλους ἡ νέα θεωρία ἀποτελεῖ μὴνυμα ἐλπίδας.

Ο ὙΠΝΟΣ δὲ μὰς ἀπομονώνει ἐντελῶς ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Ἕνας ἄνθρωπος ποὺ κοιμάται παρμένει εὐαίσθητος στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς. Μὴν σεισμικὴ δόνηση τοῦ ἔδαφους, μὴν χαρακτηριστικὴ μυρουδιά, μὴν ψυχρὴ σταγόνα νεροῦ στὸ μέτωπο, τὸ δάρος ἕνος μαξιλαριοῦ στὸ στομάχι, γίνονται ὅλα ἀντιληπτὰ στὸν ὕπνο μας. Ἄν ὁ ἐρεθισμὸς εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὸς, ὁ κοιμισμένος ἄνθρωπος θὰ ξυπνήσει. Ἀλλὰ τὶς περισσότερες φορὲς ὁ ἐγκέφαλός του ἀμύνηται κατὰ τῶν ἐρεθισμῶν αὐτῶν καὶ τοὺς μετασχηματίζει σὲ ὄνειρα. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι μὴν ἀπόδειξη ὅτι ἀπακτοῦμε συνειδητὴ τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου.

Ὁ εὐκολώτερος, ὁ φυσικώτερος δρόμος γιὰ νὰ φτάσουμε ὡς τὴ συνειδητὴ τοῦ κοιμισμένου ἀνθρώπου χωρὶς νὰ τὸν ξυπνήσουμε εἶναι τὸ αὐτὸ. Τὸ αὐτὸ εἶναι ἀπροσάτετο. Τὰ μάτια ἔχουν βλάβαν ποὺ μόνον ἐρημικὰ σφαγισμένα κατὰ τὸν ὕπνον καὶ κλείνουν ἔξω ἀπ' τὴ συνειδητὴ τοὺς ὀπτικοὺς ἐρεθισμοὺς. Ἀλλ' ὁ δρόμος τῶν ἡχητικῶν κυμάτων πρὸς τὸ ἀκουστικὸ τύμπαν μὴν εἶναι πάντα ἀνοικτός. Ἀκόμα κι' ὅταν εἴμαστε ξύπνιοι τὸ ὀπτικὸ πεδίο τοῦ ματιοῦ, μὲ τὶς κατάλληλες κινήσεις τοῦ βολβοῦ, μπορεῖ νὰ συγκεντρωθεῖ σ' ἕνα ὀρισμένο ἀντικείμενο. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δὲν συγκεντρώνεται. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀκούμε κάθε θόρυβο ποὺ γίνεται γύρω μας.

Ὁ ἐγκέφαλος, ἐπίσης, δὲν παύει ἐντελῶς νὰ λειτουργεῖ κατὰ τὸν ὕπνον. Συχνὰ συμβαίνει νὰ λύσουμε ἕνα πρόβλημα ποὺ μὰς ἀπασχολεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου. Ωρρωπικά, ὁ ἐγκέφαλος λειτουργεῖ καλύτερα τὴ νύχτα παρὰ τὴν ἡμέρα. Ὅταν εἴμαστε ξύπνιοι ὁ ἐγκέφαλος «πολιορκεῖται» ἀπὸ χιλιάδες ἐρεθισμοὺς, εἰκόνες, θορύβους, ὀσμές, φροντίδες. Γιὰ νὰ συγκεντρωθῶμε τὴν προσοχή μας σὲ ὅρισμένο ἀντικείμενο πρέπει νὰ καταβάλουμε μὴν ἔντονη προσπάθεια ποὺ εἶναι συχνὰ βλαβερὴ γιὰ τὸν ἐγκέφαλο. Ἡ διανοητικὴ αὐτὴ ἔνταση

εἶναι μὴν ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ ὀδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους στὰ ψυχιατρεῖα.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, στὸν ὕπνον, ἡ προσοχὴ συγκεντρώνεται καὶ «κινητοποιεῖται» ὀλοκληρωτικὰ. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ κοιμάται βρίσκεται ὑπὸ ἰσχυρῶς συνθήκες νευρικῆς χαλαρώσεως καὶ δεκτικότητος. Μὲ τὴν κατάλληλη μέθοδο, τὸ

συνειδητὸ καὶ τὸ ὑποσυνειδητὸ μέρος τοῦ ἐγκεφάλου του μποροῦν εὐκολὰ νὰ γίνουν προσιτὰ. Ὁ κοιμισμένος μπορεῖ ν' ἀκούσει, νὰ καταλάβει, νὰ μάθῃ καὶ μάλιστα — αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξο — χωρὶς νὰ ξυπνήσῃ! Καὶ τὸ σπουδαιότερο, χωρὶς ἰδιαίτερη προσπάθεια.

Ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦς, ἔπειτα ἀπὸ μακροχρόνια πειράματα καὶ δοκιμὲς, μὲ τὴ συνεργασία ψυχολόγων, γιαιτρῶν καὶ τεχνικῶν, γεννήθηκε μὴν καινούργια ἐπιστήμη, μὴν καινούργια παιδαγωγική: Ἡ ἐκπαίδευση κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου. Οἱ εἰδικοί τῆς βάπτισαν κίολας μὲ τὸν κατάλληλο κι' ἐφραστικώτατο ἐπιστημονικὸν ὄρο: Ὑπνοπαίδεια. Τὸ μέλλον τῆς προμηνύεται λαμπρὸ, τὸ πεδίο τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς εἶναι εὐρύτατο.

Οἱ πειραματισμοὶ γύρω στὶς ὑπνοπαιδευτικὲς μεθόδους εἶχαν ἀρχίσει ἀρκετὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο στὴ Γερμανία καὶ στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Ἀλλὰ μονάχα στὴ Γαλλία ἡ ὑπνοπαίδεια τελειοποιήθηκε, ἀπέκτησε τὴν ὀριστικὴν μορφήν προσπαθίας ποὺ εἶναι συχνὰ βλαβερὴ γιὰ τὸν ἐγκέφαλο. Ἡ διανοητικὴ αὐτὴ ἔνταση

ΚΑΛΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΟΣΟΙ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ!

τροῦ, τοῦ Ζὰκ Ζενεβαί. Ὁ Ζενεβαί ἄρχισε ν' ἀναζητᾷ μὴν τελειοποιημένη ὑπνοπαιδευτικὴ μέθοδο γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὸ πρόβλημα τῶν καθυστερημένων παιδιῶν — ὄχι τῶν διανοητικῶς καθυστερημένων, ποὺ εἶναι σχετικὰ λίγα, ἀλλὰ τῶν καθυστερημένων στὰ μαθήματα, στὸ σχολεῖο, ποὺ εἶναι λεγεῶνες δολόχρες.

Πολλοὶ γονεῖς ἐφῆρναν στὴν κλινικὴ τοῦ Ζενεβαί τὰ παιδιὰ τους. Ὑποπεύονταν ψυχολογικὲς διαταραχές, γιὰτὶ τὰ παιδιὰ αὐτὰ, ἐνῶ στὰ πρῶτα σχολικὰ χρόνια ἦταν ἀριστοὶ μαθητὲς, ἔχαν ξαφνικὰ τὸ ἐνδιαφέρον τους, οἱ δασκοὶ τοὺς ἄρχιζαν νὰ πέφτουν. Τὰ ψυχολογικὰ τέστ ἀπεδείκνυναν ὅτι τὰ παιδιὰ ἦταν πανέξυπνα καὶ

μποροῖν τὸ μαγνητοφῶνο. Τὸ μάθημα, ἡ μάλλον μὴν πολύ σύντομη καὶ σαφὴς περίληψη τοῦ μαθήματος, καταγράφοταν σὲ μὴν ταινία καὶ ἐπαναλαμβάνονταν χαμηλόφωνα πολλές φορὲς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου. Τὸ μικρόφωνο ἦταν τοποθετημένο κάτω ἀπ' τὸ μαξιλάρι. Μὲ τὴ συνεργασία τῶν τεχνικῶν ὁ Ζενεβαί τελειοποίησε μὴν συσκευή μαγνητοφῶνου μὲ ὀρολογιακὸ μηχανισμό, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασε «αὐτοματόφωνο». Ἡ συσκευή μπορεῖ νὰ ρυθμισθεῖ γιὰ ν' ἀρχίσει αὐτομάτως τὴ λειτουργία της σὲ ὀρισμένη ὥρα, νὰ δίνει μερικὲς ἐπαναλήψεις τοῦ μαθήματος, νὰ σταματᾷ καὶ νὰ ξαναρχίζει πάλι.

Γιὰτὶ ὁ ὕπνος δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος σ' ὅλη τὴ διάρ-

κεία τῆς νύχτας. Στὴν ἀρχὴ εἶναι πολλὸ ἐλαφρὸς, κατόπιν, λίγο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, γίνεται βαρὺς, γιὰ νὰ ξαναγίνει καὶ πάλι ἐλαφρὸς γύρω στὶς τέσσερις τὸ πρωί. Ἐπειτα ἀπὸ ἐπανελημμένες δοκιμὲς, ὁ Ζενεβαί διεπίστωσε πῶς ἡ εὐνοϊκώτερη περίοδος γιὰ τὴν ὑπνοπαίδεια εἶναι ἡ «ὑπνοειδής» κατάσταση, δηλαδὴ ὁ ἐλαφρὸς ὕπνος. Καὶ τὸ αὐτοματόφωνο ρυθμίζεται γιὰ νὰ δίνει τρεῖς σειρὲς ἐπαναλήψεων τοῦ μαθήματος στίς περιόδους τῆς μεγαλύτερης δεκτικότητος.

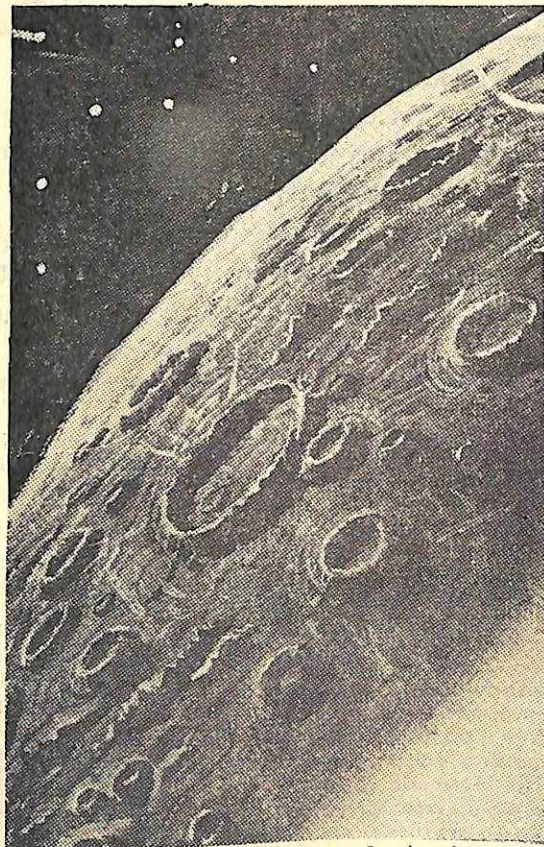
Τὸ αὐτοματόφωνο δοκιμάσθηκε σ' ἕνα γαλλικὸ λύκειο μὲ καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα. Οἱ μαθητὲς χωρίσθηκαν σὲ δυὸ κατηγορίες, τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς. Οἱ καλοὶ μαθητὲς ἔμαθαν ἕνα δυσκολὸ μάθημα μόνον τους, ὅπως συνήθως. Οἱ ἄλλοι τὸ ἔμαθαν τὴ νύχτα, μὲ τὸ αὐτοματόφωνο. Τὴν ἄλλη μέρα ὅλοι οἱ μαθητὲς ἐξετάσθηκαν γραπτῶς. Οἱ πρῶτοι «κακοὶ» μαθητὲς συνεκέντρωσαν σύνολο βαθμολογίας κατὰ 30% ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς καλοὺς μαθητὲς!

Μὲ τὴν νέα μέθοδο, συνεπῶς, οἱ κακοὶ μαθητὲς δὲν εἶναι γιὰ πάντα καταδικασμένοι νὰ μένουν πίσω...

Τά ήφαιστεια τῆς Σελήνης

Τοῦ ΝΙΚΟΛΑΪ ΚΟΖΥΡΙΕΦ

Ὁ διάσημος Σοβιετικός ἀστρονόμος τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πούλκοβο ἐξηγεῖ μὲ ἀπλότητα καὶ σαφήνεια πῶς κατώρθωσε ν' ἀποδείξει — ἐπιβεβαιώνοντας τὴ θεωρία Ἀμερικανοῦ συναδέλφου του — ὅτι στὸ ἐσωτερικὸ ἐνὸς σεληνιακοῦ κρατήρα ὑπάρχει ήφαιστειο ἐν ἐνεργείᾳ. Ἡ βαρυσήμαντη αὐτὴ ἀνακάλυψη ἐνισχύει τὴ θεωρία ὅτι ἡ Σελήνη δὲν εἶναι κόσμος ἐντελῶς νεκρός.

ΚΑΘΕ οὐράνιο σῶμα ἔχει τὴ δική του ζωὴ καὶ τὴ δική του ἱστορία. Ἀκόμα καὶ ὁ πλανήτης μας ἔχει μιὰ ζωὴ — μιὰ γεωλογικὴ ζωὴ — πού ἀριθμεῖ ἀρκετὰ ἑκατομύρια χρόνια καὶ συνεχίζεται ὡς τὶς ἡμέρες μας. Τὰ συμβάντα τῆς γεωλογικῆς ἱστορίας τῆς Γῆς (σχηματισμός τῶν ὀρέων, ἀνύψωση καὶ καθίζηση τῶν ἡπείρων, ήφαιστειακὲς ἐκρήξεις) προκαλοῦνται, κατὰ μέγα μέρος, ἀπὸ τὴν ἐνέργεια πού ὑπάρχει στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Γῆς, ἐνέργεια πού ὀνομάζουμε «ἐνδογενή».

Παρόμοια ἐνδογενὴς ἐνέργεια ὑπάρχει καὶ σὲ ἄλλα οὐράνια σῶματα, γνωρίζουμε ὅμως πολὺ λίγα πράγματα γιὰ τὴ φύση τῆς ἐνέργειας αὐτῆς. Μποροῦμε, πάντως, νὰ υποθέσουμε, ὅτι στὰ μεγάλα ὄγκου οὐράνια σῶματα, τὸ ἀπόθεμα ἐνέργειας εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλο καὶ οἱ ἀπώλειες ἐνέργειας σχετικὰ ἀσήμαντες. Πράγματι, τὰ ἀστρονομικὰ δεδομένα δείχνουν, ὅτι ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ μάζα ἐνὸς ἀστέρος ἢ ἐνὸς πλανήτη, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ποσότης ἐνέργειας πού ἀναπτύσσεται στὸ ἐσωτερικὸ του. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ συμπεράνει, ὅτι ἕνα μικρὸ οὐράνιο σῶμα, ὅπως ἡ Σελήνη (ἡ μάζα τῆς εἶναι ὀχτὼ φορές μικρότερη ἀπὸ τὴ μάζα τῆς Γῆς), δὲ θὰ διέθετε ἐπαρκὴ ἐνδογενὴ ἐνέργεια γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν ὀρέων, χωρὶς ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις.

Πολλοὶ ἀστρονόμοι υποστηρίζουν, ὅτι μεγάλο μέρος τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἐπιφάνειας τῆς Σελήνης (ὄρη, θάλασσες, κρατήρες κλπ.), σχηματίσθηκαν ἀπὸ ἐξωτερικὲς αἰτίες καὶ, ἰδιαίτερα, ἀπὸ τὴν πτώση τῶν μετεωριτῶν. Ἀλλὰ μιὰ προσεκτικὴ μελέτῃ τῆς συστάσεως τῆς σεληνιακῆς ἐπιφάνειας ἀποκαλύπτει, ὅτι οἱ ἀνάγλυφες αὐτὲς ἀνωμαλίες ἔχουν σχηματισθεῖ διδοχικὰ καὶ βαρυσία σὰ συνέπεια καθιζήσεων καὶ ἀνυψώσεων ὠρισμένων τμημάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς Σελήνης. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἐπὶ μακρότατη χρονικὴ περίοδο, ἡ Σελήνη διέθετε ἐσωτερικὴ ἐνέργεια γιὰ τὸ σχηματισμὸ

τῶν ὀρέων καί, πιθανώτατα, σχεδὸν ὅλων τῶν κυκλικῶν κρατήρων πού βλέπουμε ἀπὸ τὴ τηλεσκόπιο.

Ἀλλ' ὁ φυσικός μας δορυφόρος, ἔχει καὶ μιὰ ἄλλη ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ ἰδιότητα: Ἡ Σελήνη ἐπικρατοῦν φυσικὲς συνθήκες, πού εὐνοοῦν τὴ συσσώρευση ἐνδογενοῦς ἐνέργειας καὶ παρεμποδίζουν τὴ διαρροή της. Αὐτὸ κυρίως ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ στρώματα τοῦ σεληνιακοῦ φλοιοῦ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὕλικά πού εἶναι κακοὶ ἀγωγοὶ τῆς θερμότητος. Οἱ μετρήσεις τῶν θερμοκρασιῶν πού ἐπικρατοῦν στὴν ἐπιφάνεια τῆς Σελήνης δείχνουν, ὅτι οἱ θερμωγῶν ἰδιότητες τῶν ἐξωτερικῶν στρωμάτων τοῦ σεληνιακοῦ φλοιοῦ, εἶναι κατὰ ἑκατὸ (καὶ ἴσως κατὰ χίλιες) φορές κατώτερες τῶν βράχων τῆς Γῆς. Ἐχουν διατυπωθεῖ διάφορες υποθέσεις γιὰ τὴν ἐξήγηση τοῦ φαινομένου. Ἡ πιὸ πιθανοφανὴς εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

Ἀς υποθέσουμε, ὅτι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Σελήνης ὠθοῦνται πρὸς τὴν ἐπιφάνεια ὄγκοι βράχων σὲ κατάσταση τήξεως. Στὴ Σελήνη, ὅπως ξέρουμε, δὲν ὑπάρχει καθόλου ἀτμόσφαιρα καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θὰ συμβεῖ ἕνας ταχύτατος καὶ βίαιος ἀποχωρισμός τῶν ἀερίων πού περιέχονται στοὺς ρευστοὺς αὐτοὺς ὄγκους. Ὅταν οἱ ὄγκοι αὗτοι καταφυχθῶν καὶ στερεοποιηθῶν, εἶναι φυσικὸ νὰ μεταβληθῶν σὲ κακοὺς θερμικοὺς ἀγωγούς. Ἐξ αἰτίας τῶν ἐιδικῶν αὐτῶν συνθηκῶν, εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ διαθέτει ἀκόμα σήμερα ἡ Σελήνη, μιὰ μικρὴ ποσότητα ἐσωτερικῆς ἐνέργειας. Καὶ εἶναι ἐπίσης δυνατόν, ὁ σχηματισμός τῶν ὀρέων (ἀνυψώσεις καὶ καθιζήσεις τῆς ἐπιφάνειας), νὰ συνεχίζεται στὴ Σελήνη μὲ τὴν ἴδια ἔνταση, ὅπως καὶ στὴ Γῆ.

Οἱ πέπλοι τῶν κρατήρων

ΕΠΙΣΤΑΜΕΝΕΣ παρατηρήσεις τῆς ἐπιφάνειας τῆς Σελήνης, κατὰ τὰ τελευταῖα διακόσια χρόνια, δὲν ἔχουν συγκεντρώσει πειστικὲς ἐνδείξεις

οὔτε γιὰ μεταβολὲς τῶν ἀναγλύφων ἀνωμαλιῶν γενικά, οὔτε γιὰ νέους σχηματισμοὺς ὀρέων ἐιδικώτερα. Πολλοὶ ἐπιστήμονες εἰδικευμένοι στὴ σελινογραφία («σελινογραφία» εἶναι ἡ γεωγραφία τῆς Σελήνης) υποτιεῦνται, ὥστόσο, ὅτι συνέβησαν ὠρσμένες ἀλλοιώσεις στὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος μερικῶν κρατήρων. Ἀλλ' οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς δὲν μᾶς ἔδωσαν καὶ θετικὲς ἀποδείξεις ἐφ' ὅσον ἡ ὁρατότης τῶν λεπτομερειῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες (τὸ ἡλιακὸ φῶς, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάσταση τῆς Γῆς κλπ.), πού νοθεύουν τὴν καθαρότητα τῶν εἰκόνων. Πάντως, πολλοὶ ἀστρονόμοι ἦταν πεπεισμένοι, ὅτι εἶχαν παρατηρήσει πάνω ἀπὸ μερικοὺς κρατήρες, νεφέλες ἀερίων.

Ὁ Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος Ντίνσμορ, Ἄλτερ, τοῦ ἀστεροσκοπείου Οὐίλσον τῆς Καλιφορνίας, μᾶς ἔδωσε τὴν πρώτη θετικὴ, ἀντικειμενικὴ ἀπόδειξη τῆς ὑπάρξεως ἀτμῶν πού καλύπτουν τὶς λεπτομέρειες τῆς σεληνιακῆς ἐπιφάνειας. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1956, ὁ Ἄλτερ φωτογράφησε τὴν ὁμάδα κρατήρων Τολομέου, Ἀλφόνσου καὶ Ἀρζαχὴλ μὲ φίλτρα κυανὰ καὶ ὑπερύθρα. Μὲ μιὰ λεπτομερὴ καὶ πολὺπλοκὴ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυση φάνηκε καθαρά ὅτι, τοῦλάχιστον, ὁ κρατήρας Ἀλφόνσου ἦταν σκεπασμένος ἀπὸ ἕνα πέπλο ἀπροσδιόριστης συνθέσεως. Οἱ φωτογραφίες αὐτὲς, δημοσιεύθηκαν καὶ ἀπέδειξαν ὅτι ἀπὸ τὰ βᾶθη τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου ἀναδύονται ἀραιὰ νέφη, πού δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ἀέρια.

Ὅπως ὁποῖτε, οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ἀφήνουν ἀναπάντητα πολλὰ προβλήματα. Π.χ. αὐτὸ τὸ φαινόμενο τοῦ «πέπλου», πού καλύπτει μερικὲς φορές τὶς λεπτομέρειες τῶν κρατήρων, δὲ μπορεί νὰ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴ διάχυση τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ἀνάμεσα στὰ μόρια τῶν ἀερίων πού ἀναδύονται ἀπὸ τοὺς κρατήρες. Γιὰ νὰ συμβεῖ αὐτὸ θὰ ἦταν ἀπαραίτητη — ἐκλυση μιᾶς τεράστιας ποσότητας ἀερίων καὶ ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς ἀτμο-

σφαίρας, σχεδὸν ἐξ ἴσου πυκνῆς μὲ τὴν αἰμάσφαιρα τῆς Γῆς. Ἀλλὰ τέτοιο πᾶγμα, ξέρουμε ὅτι δὲ συμβαίνει. Δὲν ἀποκλείεται οἱ «πέπλοι» τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου νὰ ὀφείλονται σ' ἕνα φωσφορισμὸ τῶν ἰδίων τῶν ἀερίων πού προκαλεῖται ἀπὸ τὶς ὑπεριώδεις ακτίνες τοῦ ἡλίου. Μὲ ἀπλὰ λόγια, εἶναι δυνατόν τὰ ἀέρια τῶν κρατήρων νὰ λάμπουν, ὅπως τὰ ἀέρια πού περιέχονται στὶς λυχνίες φθορισμοῦ τῶν φωτεινῶν διαφημίσεων.

Ἡ «οὐρά τοῦ παγωνιοῦ»

ΜΕΤΑ τὶς παρατηρήσεις τοῦ Ἄλτερ, ἦταν φυσικὸ ν' ἀρχίσει μιὰ ἐντατικὴ μελέτῃ τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου.

Ὁ κρατήρας αὗτος ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς χαρακτηριστικῆς ὁμάδας κρατήρων στὴν ὁποία, ἐξ αἰτίας τοῦ σχήματός της, ἔχει δοθεῖ τὸ ὄνομα «οὐρά τοῦ παγωνιοῦ». Στὴν «οὐρά τοῦ παγωνιοῦ», περιλαμβάνονται οἱ κρατήρες Τολομέου, Ἀλφόνσου (διαμέτρου 120 χιλιομέτρων περίπου) καὶ Ἀρζαχὴλ σὲ μιὰ σειρά πού ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ βᾶθη πρὸς τὰ νότια. Οἱ κρατήρες Ἀλφόνσου καὶ Ἀρζαχὴλ ἔχουν μιὰ «κορυφή» στὸ κέντρο τους. Ὅλη αὕτῃ ἡ ὁμάδα κρατήρων, βρίσκεται σχεδὸν στὸ κέντρο τοῦ ὁρατοῦ ἡμισφαιρίου τῆς Σελήνης καὶ ἀποτελοῦν μέρος μιᾶς ἀπὸ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες ζῳγες τοῦ φυσικοῦ μας δορυφόρου. Ἐξετάζοντας προσεκτικὰ τὴ φωτογραφία τῆς περιοχῆς, παρατηροῦμε πῶς οἱ ραγμὲς τῆς σεληνιακῆς ἐπιφάνειας ἔχουν μιὰ γενικὴ κατεύθυνση μεσημβρινοῦ (δηλαδή ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον). Αὕτῃ τὴν κατεύθυνση ἀκολουθεῖ καὶ ἡ σειρά τῶν κρατήρων τῆς «οὐρας τοῦ παγωνιοῦ». Στὸ βάθος τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου, κοντὰ στὴν κεντρικὴ κορυφή του (πού τὸ ὕψος της εἶναι ἑνᾶμισυ χιλιόμετρο περίπου), περνάει μιὰ ραγμὴ πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἰδιομορφίες μαρτυροῦν, ὅτι στὴν περιοχή τῶν κρατήρων συνέβησαν κάποτε ἐκτεταμένες γεωλογικὲς ἀλλοιώσεις, πού σταθεροποιήθηκαν ἀργότερα στοὺς σημερινούς ἀναγλυφικοὺς σχηματισμοὺς τῆς ἐπιφάνειας.

Τὸν Ὀκτώβριο καὶ τὸ Νοέμβριο τοῦ 1958 εἶχα ἀναλάβει, μαζί μὲ τὸν ἀστρονόμο Β. Ἐξερσκιτς, τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Χαρκόβου, μιὰ σειρά φασματοσκοπικῶν ἐρευνῶν τῆς ἐπιφάνειας τοῦ Ἀρη. Χρησιμοποίησα τὰ ὄργανα τοῦ ἀστροφυσικοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Κριμαίας πού ἀποτελεῖ παράρτημα τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. Συγχρότως ἀποφάσισα νὰ φωτογραφήσω συστηματικὰ τὰ φάσμα τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου γιὰ νὰ λύσω τὸ πρόβλημα τῶν ἀερίων του.

Ὡς τὴ νύχτα τῆς 2ας πρὸς τὴν 3ῃ Νοεμβρίου 1958, δὲν παρατήρησα τίποτα τὸ ἰδιαίτερο στὶς φασματοσκοπικὲς ἀναλύσεις τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου.

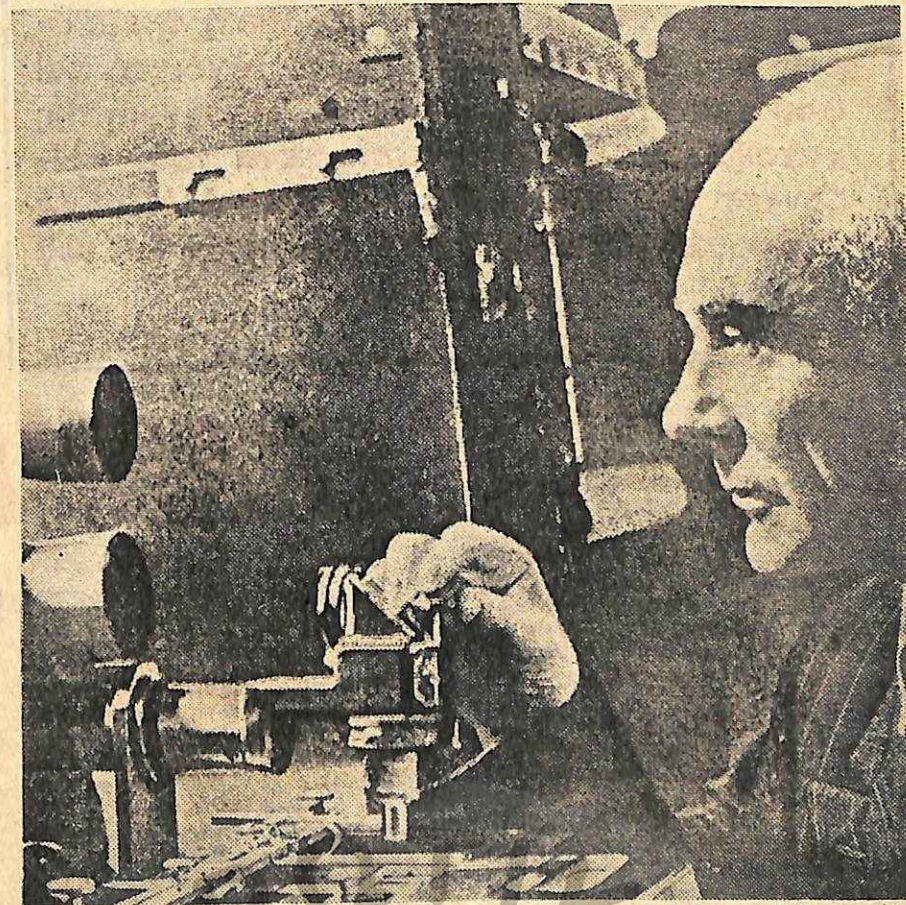
Τὸ πρῶτῃ τῆς 3ης Νοεμβρίου, πετύχαμε τρία φασματοσκοπικὰ διαγράμματα τοῦ κρατήρα. Ὅταν τελειώσαμε τὴν πρώτη φασματοσκοπικὴ — ἡ ὥρα ἦταν 4 τὸ πρῶτῃ (ὥρα Μόσχας) — μένουμε κατὰ πληκτοῖ ἀπὸ τοὺς πυκνότετους «πέπλους» κοκκινωπῆς ἀποχρώσεως, πού καλύπτουν τὴν κεντρικὴ κορυφή. Δυστυχῶς ὅμως, ἀμέσως κατόπιν, ὁ Ἐξερσκιτς καὶ ἐγὼ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιστρέψουμε ἐπὶ δύο ὥρες στὴν προγραμματισμένη ἀπασχόλησή μας, τὶς παρατηρήσεις τῆς ἐπιφάνειας τοῦ Ἀρη. Ἐτσι, δὲν μπορέσαμε νὰ στρέψουμε ξανά τὰ

τηλεσκόπιά μας πρὸς τὴ Σελήνη, παρὰ μόνο στὶς 6 τὸ πρῶτῃ (ὥρα Μόσχας). Αὕτῃ τῇ φορᾷ, τράβηξε τὴν προσοχή μας ἡ ἀσυνήθιστη λευκότης τῆς κεντρικῆς κορυφῆς, σχεδὸν δύο φορές λαμπρότερη ἀπὸ τὴ συνήθισμένη. Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη δὲν ξεκόλλησα τὸ μάτι μου ἀπὸ τὸ βεληνεκτὸ τηλεσκόπιο καί, ἔπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα, εἶδα τὴ λαμπρότητα τῆς κεντρικῆς κορυφῆς νὰ μειώνεται ἀπὸτομο καὶ νὰ ξαναγίνεται κοκκινική.

τῆς τετάρτῃ καὶ ὁ κρατήρας ἔπαυε νὰ εἶναι ὁρατός.

Πίστευα πῶς οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς θὰ παρέμεναν γιὰ πολὺν καιρὸ μοναδικές. Χρειάζεται πολλὴ τύχη γιὰ νὰ συλλάβει κανεὶς καὶ νὰ φωτογραφήσει μιὰ ἐκρηξὴ σεληνιακοῦ ήφαιστείου. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει, δέβαια, κάθε μέρα... Ἀλλὰ ἔκανα λάθος.

Στὶς 23 Σεπτεμβρίου τοῦ τρέχοντος ἔτους, μὲ τὴ δοῦθαια τοῦ ἰσχυροτάτου

Ὁ καθηγητὴς Νικόλαϊ Κοζυρίεφ, (συγγραφέας τοῦ ἄρθρου πού δημοσιεύουμε) στὸ ἐργαστήριό του, στὸ ἀστεροσκοπεῖο τοῦ Πούλκοβο κοντὰ στὸ Λένινγκραντ.

ΔΕΝ ἔδωσα μεγάλη προσοχή σ' αὐτὲς τὶς ὀπτικές ἐντυπώσεις. Πίστευα, ὅτι μπορούσαν νὰ ὀφείλονται σὲ μιὰ ἀλλοίωση τῆς εἰκόνας ἀπὸ ἐξωτερικὰ αἰτία ἢ σὲ μιὰ ὀφθαλμαπάτη. Ἀλλὰ μετὰ τὴ μεγέθυνση τῶν φασματοσκοπικῶν διαγραμμάτων, διέπιστῶσα ὅτι αὐτὲς οἱ μεταβολὲς πού εἶχα παρατηρήσει ἀπὸ τὸ τηλεσκόπιο, ἦταν ἀνυμφισβήτητα πραγματικὲς. Ἡ πρώτη φασματοσκοπικὴ, ἔδειχνε καθαρά τὸ κόκκινο χρῶμα τῆς κεντρικῆς κορυφῆς τοῦ κρατήρα, πού ὀφείλετο σ' ἕνα νέφος μορίων, πιθανώτατα ήφαιστειακῆς σποδοῦ (στάχτης), πού ἐκσφενδουλιζόταν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν κορυφή. Ἡ δεύτερη φασματοσκοπικὴ, ἦταν ἐξ ἴσου ἀποκαλυπτική, ἐνῶ ἡ τρίτη, ἔδειχνε τὸν κρατήρα στὴ συνήθισμένη του κατάσταση.

Ὅλα αὐτὰ σημαῖναν ἀναμφισβήτητα, μιὰ ἀπροσδόκητῃ ήφαιστειακῇ ἐκρηξῇ. Ὑπολογίσουμε, ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκρήξεως ἡ ἐκλυση ἀερίων, πρέπει νὰ εἶχε διαρκέσει ὀχι περισσότερο ἀπὸ δύομιση ὥρες καὶ ὀχι λιγώτερο ἀπὸ μισὴ ὥρα. Τὴν ἐπόμενη νύχτα φασματοσκοπήσαμε καὶ πάλι τὸν κρατήρα. Ἡ κατάσταση του δὲν παρουσίαζε τίποτα τὸ ἀνώμαλο. Τὸ ἀπόγευμα τῆς 4ης Νοεμβρίου, ἡ Σελήνη μπήκε στὸ τελευταῖο

τηλεσκόπιο τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πούλκοβο, εἶχα καὶ πάλι τὴ σπάνια τύχη νὰ φασματοσκοπήσω τὸν κρατήρα Ἀλφόνσου ὑπὸ ἰδεώδεις συνθήκες.

Καὶ οἱ νέες αὐτὲς φασματοσκοπήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ κεντρικὴ κορυφή τοῦ κρατήρα Ἀλφόνσου, εἶναι ἕνα ήφαιστειο ἐν ἐνεργείᾳ.

Ἡ ἐξαιρετικὴ λαμπρότητα τῶν φωτεινῶν ἀερίων πού ἀναδύονται ἀπὸ τὸν κρατήρα, ἡ κατεύθυνση τῶν ρευμάτων τους, καθὼς καὶ ἡ σχετικὰ βραχύτατη διάρκεια τοῦ φαινομένου, δείχνουν ὅτι τὰ ἀέρια ἐξαπολύονται μὲ μεγάλη πίεση. Δὲν εἶναι ἀπλῶς οἱ «πέπλοι» τῶν ἀερίων πού παρατήρησε ὁ Ἄλτερ. Ἐμεῖς εἴχαμε τὴν τύχη νὰ παρατηρήσουμε δύο φορές συνέχεια μιὰ ἐκρηξή, δηλαδή ἕνα ἀληθινὸ ήφαιστειακὸ φαινόμενο.

Ἡ ἐρευνά μας ἀπέδειξε, πῶς ἡ ἐσωτερικὴ ἐνέργεια καὶ τὸ φαινόμενο τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀρέων, ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἐνέργειας αὐτῆς, διατηρεῖται στὴ Σελήνη ὡς τὶς ἡμέρες μας. Τὰ φαινόμενα πού παρατήρησαμε, δὲν μπορεί νὰ εἶναι τυχαία. Δείχνουν πῶς ἡ ἀνάγλυφῃ ἐπιφάνεια τῆς Σελήνης, διαμορφώθηκε ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ἐσωτερικῶν δυνάμεων καὶ ὀχι ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις, ὅπως ἡ πτώση τῶν μετεωριτῶν.

ΝΙΚΟΛΑΪ ΚΟΖΥΡΙΕΦ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΟΔΗΓΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ «ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΔΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΟΥΣ!»

Μιά νέα χειρουργική μέθοδος που συνδυάζει την κατάψυξη με τους «τεχνητούς καρδιοπνεύμονες» επιτρέπει στο χειρουργό να επέμβει με την ήσυχία του επί δύο ή τρεις ώρες σε μια «βραχυκυκλωμένη, ανοιχτή και φαινομενικά νεκρή» καρδιά. Η τεχνική της καταψύξεως διευρύνει άπιστευτα τους όριζοντες της βιολογίας. Δεν αποκλείεται να φθάσουμε σύντομα στην «άθανασία δια του ψυχούς»

ΜΙΑ πρωτότυπη μέθοδος που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στο Παρίσι, έρχεται να προσθέσει μιάν ακόμα εκπληκτική επιτυχία στη χειρουργική της «ανοιχτής καρδιάς».

Επειτα από τέσσερις μήνες πειραματισμών πάνω σε ζώα, η καινούργια χειρουργική μέθοδος εφαρμόστηκε σε δύο παιδιά. Οι έπεμβάσεις πέτυχαν πλήρως και τ' άμεσα αποτελέσματα υπήρξαν καλύτερα απ' ό,τι θα μπορούσαν οι έπιστήμονες να ελπίζουν με τις κλασικές μεθόδους.

Η καινούργια μέθοδος, άλλωστε, δεν είναι τελειώως «καινούργια»: Συνδυάζει την τεχνική του παλαιότερου μεθόδου οι όποιες, εδώ κι' έξη χρόνια, ώθησαν την πολύπλοκη χειρουργική της καρδιάς σ' ένα γιγαντιαίο άλμα προς τα εμπρός: Πρόκειται για την κατάψυξη και τη χρήση του «τεχνητού καρδιοπνεύμονος».

Η μετρία υποθερμίας

ΑΛΛΑ τι ακριβώς είναι η «χειρουργική της ανοιχτής καρδιάς»;

Για να γίνει μιά αποτελεσματική χειρουργική επέμβαση στην καρδιά, η καρδιά πρέπει να «βραχυκυκλωθεί», δηλαδή να πάψει να δέχεται και να διοχθεί το αίμα από τις φλέβες και τις αρτηρίες. Μόνο με την προϋπόθεση της «βραχυκυκλώσεως» μπορούν να εγχειρισθούν με επιτυχία τα παιδιά που πάσχουν από κυάνωση και έγγενεις καρδιακές δυσμορφίες που οδηγούν ανέγκλητα προς το θάνατο.

Αν, όμως, διακοπεί η κυκλοφορία στην είσοδο και στην έξοδο της καρδιάς, ο οργανισμός δεν «άρδεται» πιά από το αίμα. Όρισμένα όργανα του σώματος, όπως ο εγκέφαλος, είναι τόσο εύθραυστα, ώστε δεν αντέχουν χωρίς σοβαρή βλάβη τη διακοπή αυτή της κυκλοφορίας περισσότερο από λίγα λεπτά. Όταν περάσει το όριο αυτό, η βλάβη θα είναι ανεπανόρθωτη και συχνά θανατηφόρα.

Με την κατάψυξη, μειώνονται οι ανάγκες του οργανισμού σε οξυγόνο και, συνεπώς, σε αίμα. Γιατί το ψύχος επιβραδύνει όλες τις χημικές αντιδράσεις του σώματος.

Όταν, με τη συνθησισμένη μέθοδο

των παγοφόρων κύστεων, καταβάσουμε τη θερμοκρασία του έγχειριζομένου στους 30 βαθμούς (ή κανονική θερμοκρασία του σώματος εναι γύρω στους 36 βαθμούς) ο χειρουργός έχει στη διάθεσή του 6 έως 8 λεπτά για να εκτελέσει μιάν έγχειρηση στην καρδιά, χωρίς να επιφέρει ανεπανόρθωτη βλάβη στα ευαίσθητα κύτταρα του έγκεφάλου.

Αυτή είναι η λεγομένη μέθοδος της «μετρίας υποθερμίας» που εφαρμόζεται συνθησιστικά σ' όλες τις χώρες του κόσμου, αλλά μόνο σε έπεμβάσεις σχετικά εύκολες που δεν απαιτούν πολύ χρόνο, όπως η επανόρθωση ώρισμένων μορφικών ανωμαλιών της καρδιάς. Η μέθοδος είναι άσφαλής, η έγχειρητική θνησιμότης δεν ξεπερνάει το 1%. Έχει όμως ένα σημαντικό μειονέκτημα: Ο διαθέσιμος χρόνος είναι πολύ λίγος για τις πολύπλοκες έπεμβάσεις.

Τεχνητοί καρδιοπνεύμονες

Η ΕΦΕΥΡΕΣΗ των «τεχνητών καρδιοπνευμόνων» προσέφερε στους χειρουργούς ένα καινούργιο όργανο που τους επέτρεψε, κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια, να έπιχειρήσουν μιά σειρά πολυπλόκων έπεμβάσεων που διαρκούν περίπου μιά ώρα.

Υπάρχουν σήμερα καμιά δεκαριά τύποι των συσκευών αυτών που λειτουργούν κατά διαφόρους τρόπους. Βασικά, αποτελούνται όλες από μιάν αντίλη που απορροφά και διοχετεύει το αίμα, όπως η φυσική καρδιά, και ένα σύστημα τροφοδοτήσεως του αίματος με οξυγόνο. Είναι ένας συνδυασμός τεχνητής καρδιάς και τεχνητού πνεύμονος.

Καμιά από τις συσκευές αυτές δεν είναι τέλεια, προσφέρουν όμως ανεκτίμητες υπηρεσίες στη χειρουργική της καρδιάς. Επιτρέπουν την επανόρ-

θωση των «τετατομορφιών του Φαλλώ», τη θεραπεία της κυανώσεως, της ανώμαλης επικοινωνίας των αυτιών, τη θεραπεία των διασπεινών των καρδιακών βαλβίδων (χωρίς αντικατάστασή τους). Όλες αυτές οι έγχειρήσεις διαρκούν 45—60 λεπτά.

Πέρα από το χρονικό αυτό όριο η διέλευση του αίματος από τον τεχνητό καρδιοπνεύμονα προκαλεί ώρισμένες αλλοιώσεις στο ζωτικό αυτό όργανο του οργανισμού και η χρησιμοποίηση της συσκευής για περισσότερο μακροχρόνιες έπεμβάσεις γίνεται επικίνδυνη.

Η συμβολή του ψυχούς

ΟΙ τεχνητοί καρδιοπνεύμονες υπήρξαν αξιόλογη πρόοδος στην τεχνική της καρδιοχειρουργικής, αλλά δεν έλυσαν όλα τα προβλήματα. Η συσκευή χρειάζεται πολύ ξένο αίμα να

θερμοκρασία 15 βαθμών ή καρδιά, φυσικά, παύει να χτυπάει. Η καρδιά άδρανή, το αίμα κυκλοφορεί βραδυτάτα, όλες οι λειτουργίες του οργανισμού έπιβραδύνονται.

Ο χειρουργός μπορεί συνεπώς, να έγχειρήσει εύκολα μιά καρδιά φαινομενικά «νεκρή», μιά καρδιά χωρίς αίμα και χωρίς παλμούς. Η έγχειρηση, πάντως, δεν πρέπει να υπερβεί το χρονικό διάστημα μιάς ώρας.

Φαινομενικός θάνατος

ΒΑΣΙΚΑ ξεκινώντας από τη μέθοδο του Άγγλου έπιστήμονος, ο Γάλλος καθηγητής Ντυπόστ χρησιμοποίησε μιά μέθοδο κάπως διαφορετική ή οποία, μέχρι στιγμής, είναι η μόνη που επιτρέπει χειρουργικές έπεμβάσεις που διαρκούν περισσότερο από μιάν ώρα. Αφού πειραματίσθηκαν έπί πολλούς μήνες πάνω σε σκύλους, ο

καθηγητής Ντυπόστ και οι συνεργάτες του έφηρμσαν πρόσφατα την καινούργια μέθοδο σε δύο παιδιά.

Η μέθοδος είναι απλή. Το αίμα του έγχειριζομένου διοχετεύεται σ' έναν τεχνητό καρδιοπνεύμονα και ψύχεται. Κατόπιν επανέρχεται στο σώμα του ασθενούς, του οποίου η καρδιά έχει βραχυκυκλωθεί, και η θερμοκρασία του σώματος κατέρχεται κατά ένα βαθμό σε κάθε πρώτο λεπτό.

Μπορούμε έτσι να φτάσουμε σε θερμοκρασίες κατώτερες από 15 βαθμούς: Η θερμοκρασία ενός υπό τα παιδιά που έγχειρήσθηκαν στο Παρίσι έφτασε στους 13 βαθμούς και αποτελεί ρεκόρ, γιατί κατώτερη θερμοκρασία δεν έχει έπιτευχθεί ακόμα στον άνθρωπο. Στα πειράμα

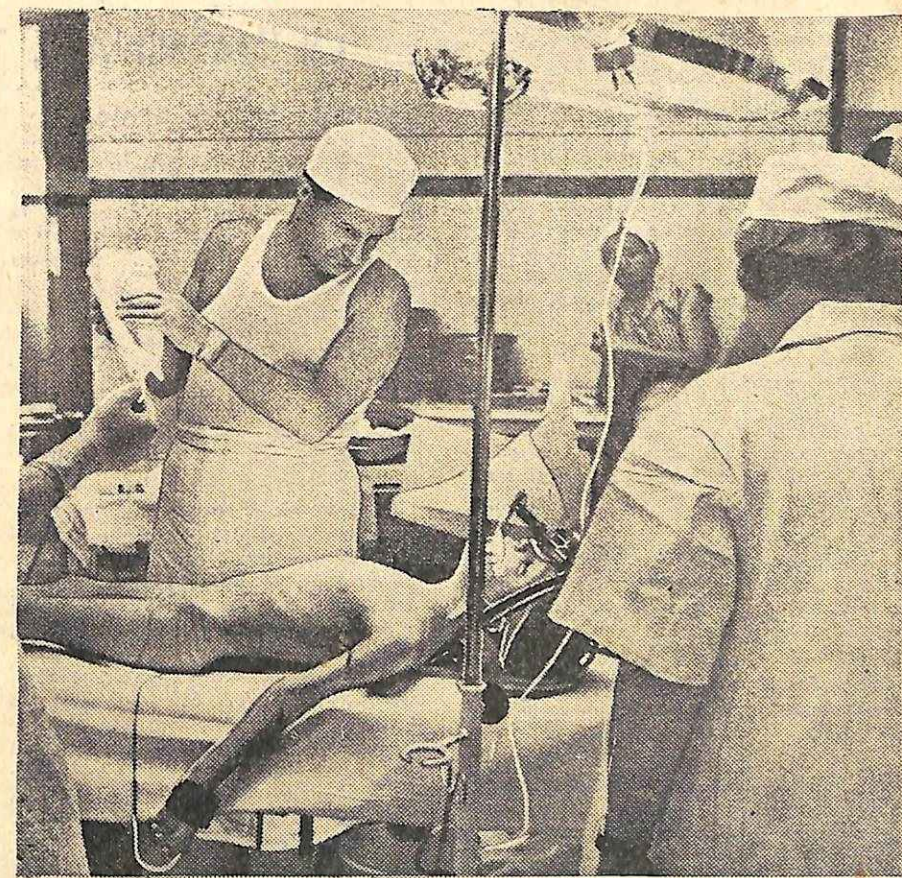
ΑΠΕΜΟΝΩΘΗ ΜΙΑ ΟΥΣΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΙ ΤΗ ΦΥΜΑΤΙΩΣΗ

ΟΙ έπιστήμονες ενός νοσοκομείου του Ντέντερ των Ηνωμένων Πολιτειών κατώρθωσαν για πρώτη φορά ν' απομονώσουν μιά ουσία που θεωρείται ως αίτια της φυματώσεως, την πιο θανάσιμη από τις μεταδοτικές ασθένειες.

Η φυματίωση προκαλείται από μιά ουσία που ονομάσθηκε «σολφολιπίδη».

Όταν ο άνθρωπος προσβάλλεται από μιάν ασθένεια, ο οργανισμός, κανονικά, πρέπει να δημιουργήσει «αντισώματα», δηλαδή ουσίες που καταπολεμούν την ασθένεια. Αλλά στη φυματίωση, για άγνωστους λόγους, δε δημιουργούνται αντισώματα.

Επειτα από πολλά πειράματα με βακίλλους της φυματώσεως (βακίλλους του Κώχ) οι έπιστήμονες κατώρθωσαν ν' απομονώσουν μιά λιπαρή ουσία που περιβάλλει τα μικρόβια της ασθένειας. Όταν απογυμνωθούν από την ουσία αυτή, οι μικροοργανισμοί γίνονται άβλαβείς. Από αυτό συμπεραίνεται ότι το «λιπαρό κάλυμμα», και όχι μόνο τα μικρόβια, είναι αυτό που προκαλεί την άρρώστεια. Η ουσία αυτή απέμονώθηκε, αλλά προς το παρόν είναι άγνωστης βιολογικής συνθέσεως. Έλπίζεται ότι σύντομα θα βρεθεί ένας τρόπος για να καταπολεμηθεί αυτή η ουσία που περιβάλλει προστατευτικά τους βακίλλους και προκαλεί τη φυματίωση.

τόζωα, ωστόσο, η θερμοκρασία έφτασε στους 12 βαθμούς χωρίς δυσμενείς συνέπειες.

Στους 13 βαθμούς η καρδιά παύει να χτυπάει και προσφέρεται υπό ιδεώδεις συνθήκες στο νυστέρι του χειρουργού. Αν, έπειτα από μιά ώρα, ο χειρουργός διαπιστώσει ότι η έγχειρηση θ' απαιτήσει περισσότερο χρόνο, η συσκευή τίθεται και πάλι σε λειτουργία. Ο όργανισμός τροφοδοτείται ξανά με αίμα για ένα μικρό διάστημα και κατόπιν η έγχειρηση συνεχίζεται.

Χάρis σ' αυτή τη μέθοδο η διάρκεια της έγχειρσεως μπορεί να παραταθεί έπί δύο ή τρεις ώρες. Είναι μιά σημαντική έπιστημονική πρόοδος που ανοίγει καινούργιους ορίζοντες στη χειρουργική της καρδιάς.

Η ΜΕΘΟΔΟΣ εφαρμόζεται κιόλας συστηματικά σε δύο γαλλικά νοσοκομεία. Σε λίγο θ' αρχίσει να πτώσεων που δρiscόνταν, μέχρι σή' χρησιμοποιείται για τη θεραπεία περιμερα, έξω από τα πλαίσια των δυνατοτήτων της έπιστήμης, όπως η αντικατάσταση των βαλβίδων, ή έμφραξη, οι σοβαρές δυσμορφίες.

Οι έπεμβάσεις αυτές, φυσικά, είναι και θα παραμείνουν για αρκετόν καιρό ακόμα, έξαιρετικά επικίνδυνες και δύσκολες και δεν πρόκειται να τεθούν σύντομα σε κοινή χρήση. Αλλά μ' όλο που δεν έχει ξεπεράσει το πειραματικό στάδιο, οι έπιστήμονες στηρίζουν πολλές έλπίδες στην καινούργια μέθοδο, η οποία θ' αρχίσει γρήγορα να εφαρμόζεται για τη θεραπεία των σοβαρών βλαβών που προκαλούνται από την άρτηρική σκλήρυνση καθώς και των παθήσεων των στεφανιαίων αρτηριών, που προκαλούν τόσοι θάνατοι.

Οι στεφανιαίες αρτηρίες, που τροφοδοτούν την καρδιά, φράζονται συχνά και πάντα με τραγικές συνέπειες, όπως η θρόμβωση και η έμφραξη του μυοκαρδίου. Η μέθοδος της αποψύξεως των στεφανιαίων αρτηριών «στα τυφλά» που χρησιμοποιείται σήμερα από τους χειρουργούς, δεν αποδίδει ικανοποιητικά αποτελέσματα. Οι προοπτικές έπιτυχίας θα είναι πολύ μεγαλύτερες όταν ο χειρουργός θα έχει τη δυνατότητα να επέμβει με την ήσυχία του έπί δύο ή τρεις ώρες σε μιά βραχυκυκλωμένη, άνοιχτη και φαινομενικά «νεκρή» καρδιά.

Οι χαμηλές θερμοκρασίες

ΕΤΣΙ το ψύχος ξαναπαίρνει στην καρδιοχειρουργική τη θέση που του είχε υπεαρρέσει για μερικά χρόνια ο τεχνητός καρδιοπνεύμονας. Ο συνδυασμός των δύο μεθόδων (καταψύξεως και καρδιοπνεύμονος) αποτελεί σήμερα

την τελευταία λέξη της τεχνικής σ' αυτό το πεδίο.

«Αλλά είναι δυνατόν να προχωρήσουμε μακρύτερα στην εφαρμογή των χαμηλών θερμοκρασιών;

«Επικρατεί μεγάλη ασάφεια και άδεια όλης γύρω σ' αυτό το θέμα. Δεν είναι ακόμα γνωστό αν υπάρχουν δυνατότητες εφαρμογής στον άνθρωπο των εκπληκτικών πειραμάτων του Γιουγκοσλάβου βιολόγου Γκιάζα και του Γάλλου Λουί Ρέυ.

«Ο Δρ. Γκιάζα κατέψυξε ποντικούς και άλλα πειραματόζωα σε θερμοκρασία 10 βαθμών και τα διατήρησε έτσι επί τρεις ώρες και είκοσι λεπτά σε κατάσταση «φαινομενικού θανάτου». Το ψύχος δ'χι μόνο δεν προκάλεσε καμιά βλάβη στον οργανισμό τους, αλλά τὸν ἐνίσχυσε.

«Ο Γιουγκοσλάβος ἐπιστήμων ὑποστηρίζει πὼς ἡ «θεαϊκή ὑποθερία» περὶ ὁρισμένης διαρκείας ἐπιβάλλει στὸν οργανισμό μίαν ἀνάπαυση πού δὲν τοῦ προσφέρεται ὑπὸ κανονικὲς συνθήκες, μίαν ἀνάπαυση «φυσιολογική» καὶ ὠφέλιμη ὅπως ἡ χειμερία νάρκη ὠρισμένων ζώων.

Ἀθανασία διὰ τοῦ ψύχους

Τὸ 1956 ὁ Γκιάζα διετύπωσε τὴ θεωρία ὅτι ἡ κατεψυγμένη καρδιά τῶν πειραματόζώων παράγει οὐσίες διεγερτικὲς τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιών, οἱ ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὴν θεραπευτικὴ τῆς καρδιάς.

«Ο Γάλλος καθηγητὴς Λουί Ρέυ ἐξετέλεσε κι' αὐτὸς ἐνδιαφέροντα πειράματα «ἐπιβιώσεων» διαφόρων ὀργάνων ἀποχωρημένων ἀπὸ τὸ σῶμα σὲ θερμοκρασίες πολὺ χαμηλές.

«Ἡ εφαρμογὴ τῶν μεθόδων αὐτῶν στὸν ἄνθρωπο φαίνεται δύσκολη. Ἡ ἀνθρώπινη καρδιά, σὲ χαμηλὲς θερμοκρασίες, ἔχει τὴν τάση νὰ «τρεμουλιάζει», δηλαδὴ νὰ κινεῖται μὲ ἀνώμαλους παλμούς.

«Αλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπερνηκθοῦν κάποτε οἱ δυσκολίες αὐτές. Καί τότε οἱ ὀρίζοντες τῆς βιολογίας θὰ διευρυνθοῦν ἀπίστευτα καὶ θὰ ξεπεράσουν τὰ ὅρια τῆς τολμηρότερης ἐπιστημονικῆς μυθιστοριογραφίας.

«Στὶς ἐξαιρετικὰ χαμηλὲς θερμοκρασίες, γράφει ὁ διάσημος βιολόγος Ζὰν Ροσάν, ἡ ἐπιβράδυνση τῶν ζωτικῶν λειτουργιῶν εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε θὰ καταλήξουμε σὲ καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα. «Ἐνα ζωντανό πλάσμα πού ζεῖ τὴν κανονικὴ ζωὴ του ἀνάμεσα στοὺς 10 καὶ τοὺς 20 βαθμούς πάνω ἀπ' τὸ μηδέν, θὰ μπορούσε νὰ ζήσει 300 διακεκομμένα χρόνια ἀν διτηρεῖτο σὲ θερμοκρασία 270 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Κι' ἂν κατεβαίναμε λίγους βαθμούς ἀκόμα ὡς τὸ ἀπόλυτο μηδέν (—273) κάθε χημικὴ λειτουργία τοῦ οργανισμοῦ θὰ διεκόπτετο ἐντελῶς. Ἔτσι θὰ φθάναμε στὴν ἀθανασία διὰ τοῦ ψύχους...».

ROBERT CLARKE

ΟΙ "ΜΕΝΙΝΑΣ", ΤΟΥ ΒΕΛΑΣΚΟΥΕΘ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11

πού ήταν τότε στὴν ἀ-θησή της, πίστευε στὴν Ὁμορφιά καὶ στὸ Ἰδεώδες. Οἱ Ἱταλοὶ ζωγράφοι, ἐξωραΐζαν τὰ θεματὰ τους μὲ τὴν πεποίθηση, ὅτι ἡ τέχνη πρέπει νὰ τελειοποιεῖ τὴ φύση. Ὁ Βελάσκουεθ δὲν εἶχε αὐτὴ τὴν ἀντίληψη. Στὶς «Μενίνας», ἡ μικρὴ Ἰνφάντη δὲν εἶναι ἰδανικὰ ὡραία, ἀλλ' εἶναι ἀληθινὴ, οἱ νῶνοι εἶναι δύσμορφοι, ἀλλὰ ἀληθινὰ καὶ δόκλος ὁ πίνακας ἔχει τὴν ἀλήθεια, ὥστε ὁ θεατὴς νομίζει ὅτι εἶναι παρὼν στὴ σκηνή καὶ περιμένει νὰ δεῖ, ἂν ἡ Μαργαρίτα θὰ πεισθεῖ τελικὰ νὰ ποζάρει.

Ὁ Βελάσκουεθ ἀναγνώριζε τὴν ὀξία τῆς ἰδανικῆς τέχνης — αὐτὴς πού ὀρίσκει καὶ τὴν τελειότητά της στὸ ἔργο τοῦ Ραφαήλ. Ἀγόραζε ἀντικείμενα καὶ ἱταλικούς πίνακες γιὰ τὴ βασιλικὴ συλλογὴ, ἀντέγραφε τὰ ἔργα τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ραφαήλ, νου, ἦταν φίλος τοῦ Ροῦμπενς. Τίποτε, ὅμως, καὶ κανένας δὲν τὸν ἔκανε νὰ παραλίνει ἀπὸ τὸ σκοπὸ του, πού ἦταν νὰ λείει δόκλος τὴν ἀλήθεια γιὰ ὅ,τι ἐβλεπε. Οἱ «Μενίνας» εἶναι, σχετικὰ, ἕνα κλειδί γιὰ τὴν τέχνη του. Νὰ τὴ γράφει ὁ διάσημος Ἀγγλος τεχνοκρίτης σὲρ Κένεθ Κλάρκ:

«Ὁ Βελάσκουεθ ἔχει κάνει στὸν πίνακα «Οἱ Μενίνας» μίαν ἐξαιρετικὴ προσωπικὴν ἐπιλογὴ τῶν γεγονότων. Τὸ ὅτι προτίμησε νὰ παρουσιάσει τὴν ἐπιλογὴν αὐτὴν σὰ μίαν φυσιολογικὴ ὀπτικήν ἐντύπωση, μὴ ἴσως νὰ ξεγελάσει τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ δὲν μπόρεῖ νὰ ξεγελάσει ἐμᾶς σήμερα. Ὑπάρχει, πρῶτον, ἡ διάταξη τῶν μορφῶν στὸ χώρο, ἡ ἀποκαλυπτικὴ αὐτὴ καὶ πρῶτον καὶ ἔκφραση τοῦ αἰσθηματικῆς ἐκφράσεως. Ὁ αἰσθηματικὸς ἀποφορετικὸς δῖχτος ἀσέσεων. Τέλος, ὑπάρχουν οἱ ἴδιοι οἱ χαρακτήρες καὶ, ἐδῶ, δημιουργεῖται ἕνα αἰνίγμα. Δὲ μπόρεῖ νὰ βεβαιώσει κανένας ἂν ἤθελε, μὲ τὴν ἐκλογὴ καὶ τὴν διάταξη τῶν πρωταγωνιστῶν του, νὰ δώσει μίαν σατυρικὴ εἰκόνα τῆς αὐλικῆς ζωῆς ἢ ἂν ἀπλῶς εἶδε τὸν πίνακά του σὰ μίαν οἰκογενειακὴν σκηνή, πού θὰ εὐχαριστοῦσε τὸν προσηλυτὴ τὸν Φίλιππο 4ο. Ἡ δευτέρη ἐρμηνεία εἶναι ἡ πρὸ φρόνιμη, ἀλλ' ἡ πρώτη φαίνεται πιὸ ἀληθινὴ γιὰτὶ μὲ τὴν πρώτη ματιὰ στὸν πίνακα διακρίνει κανένας τὴν σατυρικὴν διάθεση. Παρ' ὅλο τὸ σοφὸ μηχανισμό τῆς συνθέσεως, ὁ θεατὴς δὲν κοιτάζει τὴν Ἰνφάντη — τὸ κεντρικὸ πρόσωπο — ἀλλὰ τὸ δύσμορφο νῶνο της καὶ τὸ σκυλό

Ὁ Παῦλος Νιρβάνας, πού ἦταν ὡς γνωστὸν καὶ γιὰτὸς, ἀρχιστὸ δημοσιογραφικὸ του στάδιο ὡς μεταφραστὴς στὴν «Ἀκρόπολι» τοῦ Γαβριηλίδου. Τὸ δημοσιογραφικὸ του ταλέντο ἀντελήφθη ἀμέσως ὁ Γαβριηλίδης, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔστειλε κάποια μέρα τὸ ἐξῆς σημείωμα:

«Ἐγεννήθης δημοσιογράφος καὶ ἔγινες ἱατρός. Τάσον τὸ χειρότερον γιὰ σένα!».

της, μὲ τὴ δύσθυμη ἔκφρασή του. Οἱ μορφὲς αὐτὲς δρῶνται στὸ πρῶτο πλάνο τῆς πραγματικότητος. Καὶ πολὺς μερφεὲς δρῶνται στὸ τελευταῖο; Ὁ βασιλιάς κι' ἡ βασίλισσα, πού περριζοῦνται σὲ ἀπομακρυσμένα εἰδωλά σ' ἕνα θολὸ καθρέφτη. Ἐφ' ὅσον ξέρουμε ὅτι ὁ Βελάσκουεθ ἦταν ἄνθρωπος ἐξαιρετικὰ προσεκτικὸς εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψουμε ὅτι δὲν πρόσχε ἢ δὲν ἤξερε τί ἔκανε ὅταν ἀνέστρεψε τόσο ριζικὰ τὴν παρεξηγμένη κλίμακα ἀξιών.

Καὶ ὅταν ἀναπαρασταίνει χωρὶς σχόλια τὸ καχύποπτο κατσούφισμα ἐνὸς καρδινάλιου ἢ τὸ γεμάτο κολακεία χαμόγελο ἐνὸς γελοιοποιοῦ, μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε λογικὰ ὅτι τὸν ἐνέπνεεν ἕνα εἶδος εὐλαβείας γιὰ τὸ ἄτομο κι' ἕνα αἶσθημα ὅτι, ἐφ' ὅσον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι, στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ἔκανε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διατηρώντας, ἀπαράτηρητο, ἕνα μέτρο ἀμεροληψίας.

Τὸ ἀριστοῦργημα

ΒΕΛΑΣΚΟΥΕΘ ἔζησε στὸ Χρυσὸν Αἰῶνα τῆς Ἰσπανίας καὶ ἦταν ἴσως ἡ μεγαλύτερη δόξα του. Γεννήθηκε στὴ Σεβίλλη καὶ τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Διέγο Ροδρίγο ντὲ Σιλβὰ. Βελάσκουεθ ἦταν τὸ ἐπίθετό της μητέρας του. Μ' αὐτὸ δοξάζεται.

Ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε ἀνετη, χάρις στὴ βασιλικὴ προστασία. Οἱ σύγχρονοί του εἶχαν ἤδη ἐκτιμήσει τὸ ἔργο του. Ἡ οἰκογενειακὴ του ζωὴ ἦταν ἡσυχὴ καὶ εὐτυχισμένη. Ἡ γυναίκα του Χουάνα πέθανε, ἀπὸ τὴ λύπη της, λίγες μέρες μετὰ τὸ θάνατό του. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1660 ὁ Βελάσκουεθ βρισκόταν στὴ δόξῃ Ἰσπανία, συνοδεύοντας τὸν Φίλιππο πού ἐπρόκειτο νὰ συναντήσει τὸν πρεσβυτὴ τοῦ Λουδοβίκου 14ου. Ἐκεῖ στὴ Φονταρμπιέ αἰσθάνθηκε μίαν ἀδίαθεσίαν. Τὸν ξάπλωσαν, τὸν ξεκούμπωσαν καὶ τοῦ ἔκαναν ἀέρα. Ἦταν χλωμὸς κι' ἀνέπνεε μὲ δυσκολία.

«Εἶδα πολλὰ, εἶπε στὸ βαρὺν ντὲ Μπατεβίλια, διοικητὴ τοῦ Ἀγίου Σεβαστιανού, πού εἶχε τρέξει κοντά του. «Πεθαίνω μαζί με τὴν Ἰσπανία, μαζί με τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἰσπανίας».

Ἡ Ἰσπανία, ὅμως, δὲν πέθανε, δὲν Διέγο, δαμαρτυρήθηκε ὁ ντὲ Μπατεβίλια. «Θὰ ξαναγεννηθεῖ. Καὶ ὅσο γιὰ σὰς, δὲν τελειώσατε ἀκόμα τὸ ἔργο σας».

Ὁ Βελάσκουεθ εἶπε τότε κάνοντάς μίαν κουρασμένη χειρονομία:

— Τελείωσε. Ἡ καρδιά μου ἔπρεπε νὰ σταματήσει μαζί με τὸν χρωστήρα μου, τὸ βράδυ πού πέθανε ἡ δύστυχη ἡ κόρη μου, πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια. Ἀπὸ τότε ζωγραφίζω σὰ νὰ ὀνειρεύομαι...

— Ἐξηνάτε τὸ ἀριστοῦργημά σας, τὶς «Μενίνας».

— Τὸ ἀριστοῦργημά μου, ἴσως, ἀλλὰ ἀριστοῦργημα, αὐτὸ εἶναι κάτι ἄλλο.

Καὶ ὅμως δὲν εἶχε δίκιο μὲ τὴν τριτοφροσύνη του. Οἱ «Μενίνας» δὲν εἶναι μόνον τὸ ἀριστοῦργημά του, ἀλλὰ ἕνα πραγματικὸ, ἀπόλυτο ἀριστοῦργημα, μίαν ἀπὸ τὶς κορυφὰς τῆς παγκόσμιας ζωγραφικῆς.

Ο ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

Τῆς ΠΕΡΛ ΜΠΑΚ «Βαθεῖον Νόμπελ»

Μετάφραση τῆς ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

18ο.

— Μὴν εἶσαι τόσο θυμωμένη μαζί μου, Ρούθ, τὴν παρακαλοῦσε ἀδύναμα. Βρισκόταν σὲ τέτοια φυσικὴ κατὰπνωση, πού ἡ σκληρὴ, ὀργισμένη καὶ τρομαγμένη μαζί ἀγάπη της ἦταν σχεδὸν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν στελεῖ στὸ τέρας πού τώρα πιά βρισκόταν τόσο κοντά του, πού πέρα ἀπ' αὐτὸ δὲν ὑπῆρχε παρὰ σκοτάδι.

— Δὲν εἶμαι θυμωμένη, Οὐίλλιαμ. Λέω μόνον πὼς ἂν μ' ἀκούγες.

— Σ' ἀκούω, τῆς ψιθύρισε. Πάντα πρόσχε ὅ,τι κι' ἂν μούλεγες.

— Καλὰ, σοῦ εἶπα ὅμως νὰ μὴ σκαρφαλώσεις σὲ τοῦτο τὸ λόφο, καὶ μάλιστα κουβαλώντας τὰ σύνεργα.

Δὲν τῆς ἀπάντησε. Ἐκλεισε τὰ μάτια καὶ σφίχτηκε στὸν ἐρχομὸ μίας νέας κρίσης δυνατοῦ πόνου. Πασχίζει νὰ θυμηθεῖ αὐτὸ πού τοῦ εἶπε ὁ γιὰτρός, πὼς ἴσως νὰ μὴν πέθαινε μὲ πόνους. Ὁ θάνατος θὰ τὸν εὑρίσκε στὰ κλεφτὰ, τὴ νύχτα πάνω στὸν ὕπνο του. Μονάχα πού δὲ θὰ ξυπνοῦσε πιά. Αὐτὸ ἦταν ἡ παρηγορία του.

— Ἐλα, κρατήσου ἀπὸ μένα, τὸν πρόσχε ἡ Ρούθ. Ἦρε τὰ χέρια του, μὲ τὸν τρόπο πού ἡ πολὺχρονη τους συμβίωση τῆς εἶχε διδάξει πὼς τὸν ἀνακούφιζε, κι' αὐτὸς ἀρπάζε σφιχτὰ τὰ μπράτσα της. Ὁ ἰδρώτας κυλοῦσε ἀπ' τὶς παλάμες του, ἀλλὰ τὸν κρατοῦσε γερά. Ἡ κρίση τοῦ πόνου πέρασε.

— Ἐσὺ εἶσαι δυνατὴ, ὅπως πάντα τραύλιζε.

— Πρέπει νὰ εἶμαι, ἀπάντησε αὐστηρά.

Ἦταν, ὅμως, περιπονητικὴ παρ' ὅλο τὸν παθιασμένον της τρόπο. Γνώριζε τὰ εἶδος τοῦ πόνου του. Ἀκριβῶς τὴν πρεπομένη στιγμὴ τοῦ ἔδινε τὰ χαπια, πού τοῦ κινούσε τὰ μπράτσα καὶ τὰ πόδια γιὰ νὰ μπορέσει ἐκεῖνος νὰ νοιώσει τὸ κορμὶ του ζωντανό, τὸν ἔτριβε, τοῦ ἔδινε λίγο ζεστὸ γάλα καὶ τὸν κουλούνα γιὰ νὰ προφυλαχθεῖ ἀπ' τὸ ρίγος πού τὸν ἐπίανε μόλις περνοῦσε ὁ πόνος.

— Ἄντε τώρα κοιμήσου, τοῦ εἶπε πιὸ γλυκά. Ἡ κρίση αὐτὴ εἶναι χειρότερη ἀπὸ κάθε φορὰ, σκεφτόταν ἡ Ρούθ. Ἦταν κάποια μέρα νὰ πιστέψεις τί γιὰ τὴν γυναίκα σου, τοῦ εἶπε μ'

ἐπετιμητικὴ τρυφεράδα. Ἔσκυψε νὰ φιλήσει τὸ κατὰχλωμὸ του μάγουλο, κι' εἰσώσε τὰ δάκρυα νὰ πλημμυρίζουν τὰ μάτια της. Τὸν ἀγαποῦσε ἀκόμα, κι' ἂς τὴ θυμῶνε τόσο καὶ παρ' ὅλο πὼς κατὰπνωση σκεφτόταν πὼς ποτὲ δὲν ἔζησε πραγματικὰ εὐτυχισμένη μαζί του. Ἐδειχνε τόσο εὐγενικός, ἀλλὰ σὲ τὸ βάθος ἦταν πεισματάρης. Δὲν τὸν ἐνοιαζε τὸ τί ἔκαναν οἱ περισσότεροὶ ἀντρες τῆς περιοχῆς, ἐκεῖνος δὲν ἔκανε ποτὲ τίποτ'. Δὲν βέλησε οὔτε ἕνα καρφί νὰ καρφώσει, οὔτε νὰ διορθώσει ἕνα χαλαρῶμένο πανζούρι. Ἐπρεπε ὅλα νὰ τὰ κάνει μόνι της. Κάποτε προσπαθῆσε νὰ τοῦ δείξει πὼς ὀργίζονταν τὶς ἀγελάδες. Ἐκεῖνος ὅμως ἀνῆλθε.

— Δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάνω, εἶπε μονάχα.

— Μὰ κάποιος πρέπει νὰ τὸ κάνει, ἐπέμεινε αὐτὴ.

— Λυτῶμαι πολὺ. Αὐτὸ ἔλεγε μονάχα, ὅταν τῆς ἀρνιόταν κάτι. Ἡ Ρούθ ἤξερε ὅτι στ' ἀλήθεια λυτῶταν, ἀλλὰ δὲν εἶχε ποτὲ νὰ νὰ σκεφτεῖται ὅτι, τέτοιος πού ἦταν, δὲν μπορούσε νὰ βοηθήσει σὲ τίποτ'. Κι' ἐκεῖνη συνήθισε νὰ τὰ καταφέρει δίχως τὴ βοήθειά του, γιὰτὶ τὸν ἀγαποῦσε, πάντα μ' αὐτὴ τὴ θεατὴ ἀγωνία πὼς ἴσως ἡ ἀγάπη της δὲν τοῦ ἔφτανε. Ἦταν ὅμως ὅλη ὅση εἶχε.

Ἀνοῖξε τὰ σκοτεινισμένα του μάτια, σὰ νὰ τοῦ εἶχε μιλήσει γιὰ τὴν ἀγάπη της.

— Θὰ μπορούσες νὰ μ' ἐφίσεις νὰ πεθάνω, ἂν σὲ σκοτίζω τόσο πολὺ, τῆς εἶπε μὲ κάποια πονηρία. Ἦταν τόσο εὐχάριστο νὰ νοιώθει καὶ πάλι ζωντανός. Πέθαινε σὲ κάθε κρίση πόνου, κι' ἂς ἔλεγε ὅτι ἤθελε ὁ γιὰτρός. Ὁ χάρος ἔπαιζε μαζί του, κρατώντας τοὺς ζωντανὸ γιὰ δική του ἀπόλαυση. Θὰ μπορούσε νὰ ξεγελάσει τὸ θάνατο καὶ νὰ πεθάνει, ἂν τὸν ἄφηνε ἡ Ρούθ. Τὰ χέρια της, ὅμως, κρατώντας τὰ δικά του, δὲν τὸν ἄφηναν.

— Εἶσαι μελὰς καὶ πολὺ μάλιστα, τοῦ ἀντιμίλησε. Εἶσαι ὅμως τὸ μόνο πού ἔχω στὸν κόσμο καὶ θὰ πρέπει νὰ σὲ στρώσω.

Ἐκεῖνος χαμογέλασε, ξέροντας τὸν τρόπο τῆς ἀγάπης της.

— Ἄντε τώρα, κοιμήσου γρήγορα, τοῦ εἶπε αὐστηρά.

— Δὲν μπορῶ, τῆς ἀπολογηθῆκε. Ποτὲ δὲν κατάφευγε νὰ κοιμηθεῖ ἀμέσως. Βάλε λίγη μουσική, Ρούθ.

— Πρέπει νὰ...

Ἦν, σὲ παρακαλῶ! τῆς ψιθύρισε. Ἔτσι τοῦ ἀνοῖξε τὸ ραδιόφωνο, πού εἶχε κοντὰ στὸ κρεβάτι του. Ἀπ' τὸν ἀέρα, μίαν φωνὴ ξεχύθηκε στὸ δωμάτιο: «Σήμερα κηρύχθηκε πόλεμος μετὰξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας. Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα συντάσσονται ὀπισθεν τῆς Γερμανίας Μαζινώ...».

— Πάλι πόλεμος, ψιθύρισε ἐξουθενωμένος. Τὸ περίμενε ἀπὸ μέρες, γνωρίζοντας ὅτι φτάνει, ἀλλὰ λημονώντας το, ὅπως ἄλλωστε ξεχνούσε τὸσα πράγματα τὸν τελευταῖο καιρὸ. Καὶ νάτην πάλι αὐτὴ ἡ τεράστια τρέλλα τῆς ἀνθρώπινης φύλης, ἔτοιμη νὰ παραλάβει τ' ἀγῶρια σὰν τὸν μικρὸ Χένρυ!

— Ἀχ, Θεέ μου, δόγγιξε καὶ λυποῦνται σὲ μίαν νέα κρίση πόνου.

ΚΑΝΕΝΑΣ στὴ Γαλλία δὲν πίστευε πὼς τὸ Παρίσι θὰ μπορούσε νὰ βομβαρδιστεῖ. Στὸν περασμένο πόλεμο, βέβαια. Τώρα, ὅμως, ὑπῆρχε ἡ Γραμμὴ Μαζινώ... Ὅπωςδήποτε ἡ Μιμή, δεκαπέντε χρόνων τὴν ἡμέρα ἔπσαν οἱ μπόμπες στὸ Παρίσι κι' εἶχε ὀρμήσει μὲ τὶς ἄλλες κοπέλλες στὸ ἐκκλησάκι τοῦ σχολείου, γιὰ νὰ προσερχθεῖ μαζί με τὶς καλόγριες, δὲν ἐνοιαζε καὶ πολὺ εὐχάριστα αὐτὸ τὸ λαμπρὸ πρῶτο τοῦ Σεπτεμβρίου μῆς, στὸ πεντακάθαρο διαμερισμάτι της, πού ἦταν τὸ καμάρι κι' ἡ φροντίδα της.

Ἐκρυβε ὅμως τὴ δυσφορία αὐτὴ ἀπ' τὸν Χάλ, πού βρισκόταν στὸ σπῆτι μὲ διήμερη ἀδεια. Πίστευε πὼς οἱ γυναῖκες πρέπει νὰ κάνουν τοὺς ἀντρες εὐτυχισμένους, καὶ ἀφοσιωνόταν στὸν ἄντρα της, ὅταν ἐκεῖνος ἔμεινε στὸ σπῆτι, συγκρατώντας τοὺς θυμούς, τὰ νεῦρα καὶ τὶς ἐκρήξεις τῆς ἀγωνίας της, ὥσπου νὰ μείνει μόνι με τὶς κόρες της. Γι' αὐτὸ ὁ Χάλ εἶδεχνε στίβοδρος καὶ εὐθύμος, ἐνῶ ἡ Ζερμαίν κι' ἡ Ἀνζέλ ἦταν δυὸ χλωμά, βαρυστημένα κοριτσάκια μὲ στοχαστικά, γκρίζα μάτια. Καμμιὰ τους δὲν ἦταν ὀφρὸρμη, πρὸ μεγάλης καὶ φανερῆ θλίψης τῆς Μιμῆς, πού προσπαθοῦσε νὰ τὰ διορθώσει φορώντας τοὺς κομψὰ φουστάνια. Κι' ἐπειδὴ χάσομερζ, σὲ πολὺ μ' αὐτὰ τὰ ρούχα θυμῶνε πολὺ εὐκόλα: ἂν τὰ λέρωναν ἢ τὰ χαλοῦσαν, καὶ οἱ δυὸ μικρὲς πρόσχεαν διαρκῶς γιὰ νὰ μὴ θυμώσουνε τὴ μητέρα τους. Γι' αὐτὸ ἔμειναν, ὅσο μπορούσαν, πιὸ ἀκίνητες.

Ἐνα ἀεροπλάνο ἀκούστηκε πάνω ἀπ' τὴν πόλη, ἐνῶ ἡ οἰκογένεια προευνάτιζε κοντὰ στὸ ἡλιόλουστο παράθυρο. Ἡ καρδιά τῆς Μιμῆς χοροπήδανε. Τώρα πού σὶ Γερμανοὶ χτυποῦσαν τὴ Γαλλία, δὲ μπορούσε νὰ ξανακούσει θόρυβο ἀεροπλάνου, δίχως νὰ νοιώσει χτυποκαρδί. Δὲ θὰ ἐπέτρεπε ὅμως στὸν ἑαυτὸ της νὰ σηκωθεῖ γιὰ νὰ δεῖ. Ἀντὶ γι' αὐτὸ μίλησε ἄγρια στὴ Ζερμαίν.

— Πρόσχε πὼς τρῶς αὐτὸ τὸ μέλι, γιὰτὶ θὰ πέσει ἐπάνω σου.

Ἡ κοπέλλα σταμάτησε ἀκούοντας τὶς φωνὲς τῆς μητέρας της καὶ τὸ μέλι ἔσταξε ἀπ' τὸ κουτάλι στὸ τραπέζι μάντηλο.

— Ὄχι, Θεέ μου, ἀναστένανε ἡ Μιμή, τὸ ἤξερα αὐτὸ, ὅταν ἐπέτρεψα τὸ μέλι. Ἐπρεπε νὰ φέρει ἕνα πανί, λοξοκοιτώντας πρὸς τὸ παράθυρο. Δόξα τῷ

Θεώ, ήτανε ένα γαλλικό αεροπλάνο! "Ε-
νοιώθε όμως αφάνταστα ανήσυχη. Νά
ήταν προαισθητά; "Ηθελε να βγει έξω
απ' το σπίτι, έξω στην ανοιχτοσιά, ο-
που θα μπορούσε να δει τι γινότανε.
Γύρισε γρήγορα στο τραπέζι με την
άγωνα ζωγραφισμένην του μελαχροινό
πρόσωπο. "Ετριψε το ύφασμα. Τώξερα,
πώς αν έλεγα μέλι —».

— "Ησύχασε, της είπε ο Χάλ. Τι πι-
ράζει;

Μιλούσε κάτι απλά, βαρειά Γαλλικά,
που εξυπηρετούσαν κάπως τις ανάγκες
του. "Εδωσε ένα κομμάτι απ' το χοιρο-
μέρι του στη Ζερμαίν. "Εκείνος έτρωγε
για πρωινό αυγά με χοιρομέρι, ενώ η
Μιμή με τις μικρές έπιναν καφέ με
γάλα. Τό κοριτσάκι χαμογέλασε μέσ'
απ' τα δακρυσμένα του μάτια κι' έβαλε
το κομμάτι στο πιάτο της. "Επειτα, κοι-
τάξε τη μητέρα της.

— Μπορώ να το φάω, μαμά;

— Βέβαια αφού στο δίνει ο μπα-
μπάς σου, απάντησε ξερά η Μιμή. Κά-
θισε πάλι στη θέση της. «"Αλ!" Δέν
κατάφερε να προφέρει διαφορετικά
τ' όνομά του.

— "Ε; Σκούπισε τ' αυγό απ' το
πιάτο του, δίχως να σηκώσει τα μά-
τια.

— "Ας γιορτάσουμε σήμερα με μιαν
έκδρομη στην έξοχή, αντί να πάμε στο
θέατρο.

— Βλέπω την έξοχή κάθε μέρα.

— "Αχ, ναι, αλλά έμεις; Κι' έχει
ακόμη τόσο ζέστη σήμερα, δέν είναι;
Στην έξοχή θα παίρναμε άερα, θα μα-
ζεύαμε λουλούδια. Κι' ο ούρανός ψηλά
— τόσο καθαρός!

— "Ο Χάλ στράφηκε στις μικρές, «Τί
λέτε παιδιά?».

— "Εκείνα κοίταξαν τη μητέρα τους.

— "Εκδρομή, ψιθύρισε η Άντζελ.

— Τότε, λοιπόν, έκδρομή. Βούτηξε
το κουτάλι του στο μέλι και το έγλυ-
ψε.

... Ποιός θα μάντευε, τι θα γινότανε
αυτή τη μέρα; Οι πρωινές άρες κύλη-
σαν τόσο γοργά, τόσο εύτυχισμένα. Τό
σφίξιμο στην καρδιά της Μιμής ξελά-
φρωσε. Λησμόνησε για λίγο τις βα-
θειές αναμνήσεις των γερμανικών αερο-
πλάνων πάνω απ' την πόλη, πάνω απ'
το παρεκκλήσι, ξεχάσε τις άπεινωσμέ-
νες προσευχές στο Θεό που έμενε πάνω
απ' τον τρομαχτικό ούρανό. "Η όμορφη,
καλοκαιριάτικη μέρα, κυλούσε τόσο γλυ-
κά, τόσο γαλήνια. "Εφαγαν κάτω από
ένα δέντρο, άποκοιμήθηκε λιγάκι, έπαι-
ξαν σ' ένα ρεματάκι κι' ο Χάλ, γλι-
στρώτας από μια βρεμμένη πέτρα, έ-
πεσε κάτω. "Εκείνη ξεφώνησε με γέλια,
ήταν τόσο άστεία ή ξαφνιασμένη, όλο-
ατρόγγυλη φάτσα του.

— Νά πάρει ή όργη, ούρλιασε αυ-
τός ξαναγυρνώντας στα έγγλεζικά του,
έπως κάθε φορά που τα είχε χαμένα!

"Η Μιμή εξακολούθησε να γελάει, ό-
ταν ξάφνου άρχισε να πέφτει άπ' τον
ούρανό κάτι μαύρο σαν ένα όργισμένο
πουλί. "Ω! "Ακουε τ' αεροπλάνο να
βουίζουν όλη μέρα από ψηλά, αλλά δέν
τα κοίταζε ποτέ, δέν τό μπορούσε.

Τώρα κοιτάζε και τό γέλιο της πα-
γωσε. "Από πάνω της υπήρχε ο άγκυ-
λωτός σταυρός, κατάρμαυρος πάνω στο
άσημογάλαζο.

— "Ω, "Αλ μου! ξεφώνησε, Ξανα-
γυρίζουν!

Αυτό ήταν όλο. Αυτό ήτανε τό
τέλος της δικής της ζωής και του Χάλ.
Οι δύο κοπελλίτσες, που είχαν τρέξει

σαν τα περιστέρια, ξεφυγαν σε άποστα-
ση λίγων μέτρων τό ήφαιστείο της λά-
σπης. Ξυπόλητες, χέρι με χέρι, έμειναν
μαρμαρωμένες, ενώ ο νέος άντρας του
ούρανού, που χασομέρησε μια στιγμή
για να χαλάσει μιαν έκδρομούλα, ώρ-
μούσε στην πραγματική του δουλειά.

Χέρι - χέρι, στην τρομερή σιγή, τα
κοριτσάκια σιμώναν την άκρη του κρα-
τήρα για να ίδουνε, αν οι γονείς τους
βρίσκονταν εκεί, κι' αντίκρυσαν τα φρι-
χτά άκρωτηριασμένα μέλη, που είχαν
ξεπεταχτεί όρμητικά απ' τό κέντρο του.
"Αμίλητες κάθισαν κάτω, φόρεσαν τις
κάλτσες κι' έδεσαν τα παπούτσια τους.
Τό καλάθι με τα τρόφιμα υπήρχε εκεί ά-
νέπαφο, καθώς και τό τσαντάκι της μη-
τέρας τους. "Η Άντζελ στράφηκε στη
Ζερμαίν.

— Πρέπει να τα πάρουμε πίσω;

— Βέβαια, απάντησε η Ζερμαίν. Δέν
θάθελε ή μαμά ν' αφήσουμε τα πρά-
γματά της.

Σήκωσαν τό καλάθι και την τσάντα
και σύρθηκαν στον αυτοκινητόδρομο.
Στό πορτοφόλι υπήρχαν λεφτά κι' αγό-
ρασαν τό εισιτήριά τους για τό Παρί-
σι. "Η πόλη ήταν πολύ ήρεμη, πολύ εί-
ρηνική μέσ' στο σούρουπο. "Ο κόσμος
σκυθρωπός. Τα νέα του μετώπου, ήτανε
θλιβερά. Κάθονταν έξω απ' τις πόρτες
τους, πίνοντας και τρώγοντας για να
συζητήσουν πόσο ήταν άσχημα. Κανείς
δέν έδινε σημασία στις δυό χλωμές,
καθωσπρέπει κοπελλίτσες που κουβα-
λούσαν ένα καλάθι.

Ξαναγύρισαν, λοιπόν, στο σπίτι τους,
και μονάχα μπροστά στην πόρτα τους,
τους ήρε στο νου ό,τι είχε συμβεί. Κοι-
τάχτηκαν.

— "Αλλοίμονο, τραύλισε η Ζερμαίν.
Δέν έχουμε πιά γονείς!

Τά χλωμά, γκριζα μάτια της Άντζελ,
άνοιξαν διάπλατα κι' αντικρύζοντας
τόν τρόπο στο πρόσωπο της μεγαλύτε-
της αδελφής της, άρχισε να κλαίει
γοερά, όπως ποτέ ή μητέρα της δέν θα
της επέτρεπε να κλάψει. "Η θυρωρός
δγίηκε τρέχοντας.

— Τί συμβαίνει; φώναξε. Είδε τις
δυό καλοσυνθεμένες κορεύλες του ψη-
λού "Αμερικάνου. «"Λοιπόν;» ρώτησε, κι'
αυτές της διηγήθηκαν με λυγμούς την
τρομερή αλήθεια, κι' ένοιωσε να την
λουζει κρύος ιδρώτας.

"Ασφαλώς, έλεγε σ' όλους τους γεί-
τονες που μαζεύτηκαν άκούοντάς την

να κλαίει και να τους φωνάζει, ασφαλώς
μονάχα ένα πράγμα πρέπει να γίνει.
Τά παιδιά είχαν έναν πλούσιο παππού.
"Η μάνα τους τώλεγε διαρκώς. Τούγρα-
φε ταχτικά, σά φρόνιμη γυναίκα. Κό-
μπαζε ότι τά Γαλλικά του ήταν τέ-
λεια, Παριζιάνικα. Και φυσικά, λοιπόν,
τά κοριτσάκια πρέπει να πάνε σ' αυτό
τόν πλούσιο γέρο, που θα τους πρόσ-
φερε αγάπη και κάθε πολυτέλεια. "Αν
πουλούσαν τα πράγματα του διαμερί-
σματος, θα έπιαναν σίγουρα αρκετά
χρήματα για τά εισιτήρια τρίτης θέ-
σεως. "Η Ζερμαίν, ήταν μεγάλη πιά και
θα μπορούσε να προσέχει την Άντζελ.
Οι γείτονες συμφώνησαν πώς αυτό έ-
πρεπε να γίνει.

Στό άναμεταξύ, έπρεπε βέβαια να
σταλεί ένα γράμμα που ν' αναγγέλει
τη θλιβερή είδηση. "Αναρίθμητες γαλλι-
κές φωνές, αντιλέγοντας και διακό-
πτοντας, ταχτοποιήσαν τη μοίρα των
δυό κοριτσιών, ξεφωνίζοντας πόσο ήταν
τυχερές έχοντας έναν πλούσιο "Αμερι-
κάνο παππού, οι καλόκαρδοι Γάλλοι
φρόντισαν τά παιδιά ώσπου να τά στεί-
λουν. Τους έβαψαν μαύρα τά φουστά-
νια κι' είχαν αναλάβει τό ξεπούλημα
των επίπλων. Σε λιγώτερο από μιαν έ-
βδομάδα, όλα έτοιμάστηκαν και τά δυό
κοριτσάκια τοποθετήθηκαν στο τρέινο
για τό Καλάι.

— Μη μάς θεκάσετε σαν θα γίνετε
πλούσιες "Αμερικάνες, τους έλεγαν γε-
μίζοντας με φιλιά και καραμέλλες τά
μαυροφορεμένα παιδιά.

Ξαναγύρισαν στα σπίτια τους μέσα
απ' τους παράξενους σιωπηλούς δρό-
μους. Σίγουρα τά σημερινά πολεμικά
νέα ήταν άσχημα. Εύτυχώς που οι δυό
κοπέλλες δέ μπορούσαν να τ' άκού-
σουνε.

Ο ΟΥΪΛΙΑΜ, καθισμένος σε μια
μεγάλη πολυθρόνα κάτω απ' τη
συκομουριά, ξαναδιάβαζε τό γράμ-
μα. Του έστελναν τις κόρες του Χάλ,
τη Ζερμαίν και την Άντζελ. "Ο Χάλ
σκότωθηκε μαζί με τη γυναίκα του. Τό
γνώριζε έδώ και δυό ώρες, αλλά δέν
είχε φωνάξει τη Ρούθ. "Εκείνη έρχότανε
πότε - πότε ως την πόρτα της κουζίνας,
— αυτός όμως έκανε τόν κοιμισμένο,
με τό γράμμα στά χέρια. "Όταν ξα-
νάρθε για να του πει πώς τό δείπνο έί-
χε έτοιμαστεί, δέν μπορούσε πιά να
της κρίψει τί έλεγε τό γράμμα. Δυό

μικρές κοπέλλες στο σπίτι, Γαλλίδες,
που δέ μιλούσαν ίσως παρά μονάχα
Γαλλικά! Αυτός θαπρεπε να τις βοη-
θήσει με κάθε τρόπο, μια και ήταν υ-
πεύθυνος για την ύπαρξή τους. "Αν δέν
είχε κατηγορήσει τό μονοπάτι, περνώ-
τας απ' αυτό τό ίδιο δέντρο, μια κα-
λοκαιριάτικη μέρα σαν τούτη έδώ, τό-
σα χρόνια πριν, τίποτε τέτοιο δέν θα
γινότανε. "Ο Χάλ θα ξαναγύριζε σίγου-
ρα σπίτι, όπως ο Τζόελ, κι' αυτά τά
κοριτσάκια θα γεννιόνταν έδώ.

— Ζερμαίν και Άντζελ! μουρμούρισε,
με τά μάτια κλειστά σε μια στιγμή
ύπνου, που τόν έπιαναν συχνά τώρα τε-
λευταία.

— Είν' όλοι τους καλά; ή φωνή της
Ρούθ τόν ξάφνιασε. "Ανοιξε τά μάτια
του και την αντίκρυσε να στέκει μπρο-
στά του, με τό ήλιοψημένο της πρό-
σωπο όλο υγείας, στεφανωμένο με τά
κατάσπρα μαλλιά της. «"Τό φαί είν' έ-
τοιμο», τού είπε. «Τί νέα απ' τόν
Χάλ;» συνέχισε λοξοκοιτώντας τό γράμ-
μα.

Δίστασε, αν θαπρεπε να της μιλήσει
τώρα ή μετά τό δείπνο. Μά πώς θα
μπορούσε κι' ο ίδιος να φάει; Κι' ό-
ταν δέν έτρωγε, εκείνη τόν κατασάδια-
ζε.

— Τό γράμμα αυτό έχει κακές είδη-
σεις, της είπε σιγά.

Την κοίταξε. Τό πρόσωπό της είχε
πάρει την κλειστή εκείνη έκφραση που
συνήθιζε, όταν έτοιμαζότανε για κάτι
δύσκολο.

— Τί έπαθε ο Χάλ;

— "Ενα φοβερό, τρομερό δυστύχημα,
άκριβή μου.

"Η Ρούθ έπεσε στον πάγκο του κή-
που. «Καλά θα κάνεις να μου τά πεις,
ΟυΪλλιαμ».

Κι' αυτός της είπε, μεταφράζοντας
φράση με φράση τις γαλλικές λέξεις.
"Επειτα δίπλωσε τό γράμμα, τό έβαλε
στην τσέπη του και κοιτάζοντάς την,
είδε για πρώτη φορά πώς είχε γίνει
μια γριά γυναίκα. "Εσκυψε, της πήρε
τό χέρι και τό κράτησε στο δικό του,
πασχίζοντας να συγκρατήσει τό σφυγμό
του δικού της χεριού.

— Άκριβή μου, της είπε.

"Εκείνη δέν απάντησε. "Εμεινε στην
άπόλυτη άκίνησία του πληγωμένου
ζώου με τό βλέμμα καρφωμένο στην
κοιλιά και τόν ποταμό. "Ο ΟυΪλλιαμ
συλλογίστηκε με άπορία και ντροπή
πόσο λιγώτερο πονούσε για τό θάνατο
του Χάλ, από όσο είχε λυπηθεί τό χαμό
του μικρότερου γιου της "Ελίζας, χρό-
νια πριν στον πρώτο πόλεμο. Παγκό-
σμιοι πόλεμοι! Δέν θα υπήρχε τίποτε
άλλο από δώ και πέρα. "Ο κόσμος
είχε γίνει μια γειτονιά με τά γοργά
τράινα, τ' αυτοκίνητα και τ' αεροπλά-
να, κι' ο άθώος μπερδεύονταν με τόν
ένοχο. Μά αν είχε ή ζωή κάποιαν
έννοια, ήταν απλώς πώς μπερδεύονταν
ο άθώος πάντα με τόν ένοχο. "Ο Θεός
στέλνει τη βροχή τόσο στον άδικο,
όσο και στον άδικο! "Οχι πώς πίστευε
στο Θεό τη στερνή έτούτη ώρα της
ζωής του. "Ενοιωθε ικανός να παρατη-
ρήσει τόν ίδιο του τό θάνατο μ' άρκετη
ήρεμία σαν ένα περιστατικό υπερβολικά
αίλινο για να έχει σπουδαιότητα, άκό-
μη και για τόν έαυτό του. "Η διάρ-
κειά του δέν τόν ένοιωσε. Σκέφτηκε
πάντως πολύ γι' αυτό και μπορούσε
ποτέ να τού δοθεί τό δικαίωμα έκλο-
γής, πίστευε πώς θα διάλεγε τόν αιώνιο
ύπνο. «"Έζησα πολύ και καλά», σκέφτη-

κε. «Δέν υπάρχει λόγος να την ξανα-
ζήσω».

"Ο Χάλ όμως ήταν άλλο πράγμα.
"Ο Χάλ κόπηκε στη μέση της ζωής,
δίχως να γνωρίσει τά γεράματα. "Ο
ΟυΪλλιαμ αναπόλησε την αξία των τε-
λευταίων αυτών χρόνων. "Οχι, δέ τά
νοσταλγούσε. "Αζίζαν όσο και ή παι-
δική ήλικία. Τα παιδικά του χρόνια,
υπήρξαν άδέβαια και ανήσυχα. Δέν ή-
ξερε τότε τί θα του λάβαινε στο μέλ-
λον. Στα γηρατειά ή ζωή δέν μπορού-
σε πιά να τού παίξει παιχνίδια. Την
γνώριζε καλά κι' ο θάνατος δέν τόν
τρόμαζε, γιατί δέν θάτανε παρά τό
τέρμα. Ναι, θα διάλεγε τό τέλος.

— Τί θα κάνουμε, με τούτες τις
κοπέλλες; ρώτησε ή Ρούθ. "Η φωνή
της άντήχησε τόσο ξαφνικά, που έκεί-
νος άναπήδησε. "Η σκέψη του, δοσμένη
διαρκώς στις άποστάσεις της αιωνιό-
τητας, ξαναγύρισε στη γή.

— Μά πώς, είναι δικές μας και
πιστεύω πώς θα πρέπει να τις κρατή-
σουμε. Είχε και πάλι λησμονήσει τόν
Χάλ, τώρα όμως είχε να ξαναθυμηθεί
τις δυό αυτές Γαλλιδούλες, που δέν
θα μπορούσαν να μιλήσουν σ' αυτό τό
σπίτι με κανέναν άλλο εκτός απ' αυ-
τόν.

— Δέν θα τις νοιώσω ποτέ δικές
μας, είπε αποφασιστικά ή Ρούθ.

— "Ω, μά, Ρούθ! "Ηταν άίσαστα-
μένος στη σκέψη των δυό παιδιών, που
στερημένα απ' όσα γνώριζαν, έφταναν
έδώ σε μια τέτοια Ρούθ. «"Χρυσή μου,
είναι παιδιά του Χάλ».

— Δέ μπορώ να τά νοιώσω.

"Η στενωχώρια του μεγάλωνε. Τό
σπίτι της Μαίρης ήταν γεμάτο, κι' έξ
άλλου, με ποιόν θα μπορούσαν να μι-
λήσουν; Κι' αυτός ήταν τόσο γέρος.
"Ακόμη κι' αν έρχονταν, πώς θα μπο-
ρούσε να τά φροντίσει; Ποτέ του δέν
τα κατάφερε με τά παιδιά. Και πάλι,
σκέφτηκε με ξαφνική διαύγεια, γιατί θα
κατηγορούσε τη Ρούθ; "Εκείνος σκεφτό-
τανε τη Ζερμαίν και την Άντζελ, όχι
σαν παιδιά του Χάλ και δικά του έγ-
γόνια, αλλά σά δυό έρμες Γαλλιδού-
λες σ' ένα άμερικάνικο άγροτόσπιτο.
"Η Ρούθ δέν θα μπορούσε ποτέ να τις
νοιώσει. "Εκείνος, όμως, είχε ζήσει στο
Παρίσι.

"Η σκέψη του περιπλανήθηκε ειρηνικά
μακριά απ' τά παιδιά, στο Παρίσι που
είχε γνωρίσει πενήντα χρόνια πριν. "Ε-
βλεπε ξεκάθαρα τους φωτεινούς δρό-
μους, τόν εύθυμο κόσμο που μιλούσε,
γελούσε, έτρωγε στη λακάδα, τά περι-
στέρια με τό ριγωτό στήθος. Τό Πα-
ρίσι ήταν γεμάτο περιστέρια.

— Δέν θα τις δεχτώ έδώ, είπε ή
Ρούθ.

"Ο νους του ξαναγύρισε στο κορμί
του. «Τί θα τις κάνουμε;» τη ρώτησε
με άγωνία.

— Δέν ξέρω. "Η φωνή της ήταν
βαρειά από όργισμένη θλίψη. "Ο Χάλ
δέν έπρεπε να μείνει εκεί στην ξε-
νητιά. "Επρεπε να γυρίσει στο σπίτι.
Τότε δέν θα γινότανε τίποτε απ' αυτά.
Οι άνθρωποι πρέπει να μένουν εκεί που
άνηκαν;

"Εκείνος γέλασε σιγαλά. «"Γούστο έ-
χεις. Πού θα βρισκόμουνα έγώ, αν έ-
μενα εκεί που έλεγε ή μητέρα μου πώς
άνηκα»;

"Η Ρούθ άρνήθηκε να χαμογελάσει.
«Αυτό είν' όλο», τού είπε.

Δέν θέλησε να της αντιμυλήσει. Συ-
χνά δέν ένοιωθε άρκετά δυνατός γι' αυ-
τό. "Αρχισε να συλλογίζεται ξεκάθαρα
τί θαπρεπε να γίνει αν παροδεχότανε
τά λόγια της. Τό πνεύμα του είχε
ιστιγμές καταπληχτικής διαύγειας και
μια απ' αυτές τού ήρθε τώρα.

— "Η Τζιλ μπορεί να βοηθήσει. Πήγε
στο Παρίσι ένα σωρό φορές.

— Τί θα μπορούσε ή Τζιλ να κάνει
με τά παιδιά; ρώτησε ή Ρούθ. Στη
φωνή της όμως διακρινόταν ή άνακού-
φιση.

— "Εχω μιαν ιδέα πώς θα τά χαι-
ρότανε. Δέν έχει τίποτε δικό της.

— "Ο ΟυΪλλιαμ δέν ήθελε να συζη-
τήσει τόσο για τη Τζιλ, γιατί αυτός
κι' ή Ρούθ την έβλεπαν από διαφορε-
τική άποψη. "Όσο περνούσαν τά χρόνια,
τόσο μεγάλωνε ή άπόσταση ανάμεσα
στη Ρούθ και στη δεύτερη της κόρη.
"Ενώ αυτός ένοιωθε τη Τζιλ όλο και
πιό κοντά του. Είχε γίνει ένα μέρος
του κόσμου, που τό ήταν γνώριμος.
Τώρα συζητούσε μαζί της, όσο με κα-
νέναν άλλον πιά. Κι' ή Τζιλ είχε άφθο-
να λεφτά. "Όταν πέθανε πριν δέκα
χρόνια ή μητέρα του, άφησε όλη της
την περιουσία στη Τζιλ.

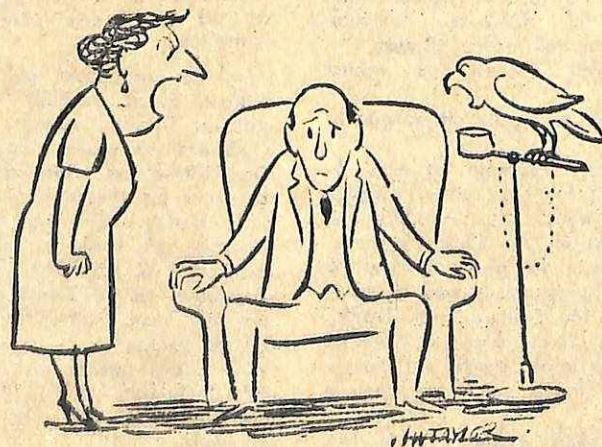
— Δέν πιστεύω ότι μπορούσε να
θυμηθεί ποιά ήμουνα. Τού είπε ή Τζιλ,
όταν γύρισε απ' την κηδεία. Δηλαδή λη-
σμονούσε πάντα πώς ήμουνα κόρη σου.
Με νόμιζε παιδί της Λουίζας. Συνήθιζε
να μου λέει, «"Η μητέρα σου...», κι' έν-
νοούσε πάντα τη θεία Λουίζα.

— Θαρρώ πώς με είχε ξεχάσει από
χρόνια, της είπε με κάποια θλίψη.

— Δέ νομίζω πώς είχε ξεχάσει τόσο
πολύ, όσο ήθελε να πιστεύει. Τού ά-
πάντησε ή Τζιλ. "Ηταν μια ματαιό-
δοξη γεροντισσα. "Ενας λόγος που μ'
άφησε τά λεφτά της, ήταν έπειδή ήμου-
να διάσημη.

— Θα γράψω στη Τζιλ, είπε νυστα-
γμένα ο ΟυΪλλιαμ. "Η λακάδα τού
φέρνε πάντα νυστα.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ

ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

ΥΠΝΩΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΥΠΝΟ - ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Τα ύπνωτικά δισκία, είναι από τά πιο συνηθισμένα μέσα αυτοκτονίας,
γι' αυτό και δέ χορηγούνται παρά μόνο με συνταγή γιαιτρού.

Πρό ήμερών, μια άγγλοαυστριακή ομάδα επιστημόνων, άνήγγειλε την
παραγωγή, για πρώτη φορά, ενός ύπνωτικού τελείως άκίνδυνου. "Η «μυλο-
μίδα» — έτσι ονομάσθηκε τό καινούργιο ύπνωτικό — σε όσηδηποτε μεγάλη
δόση κι' αν ληφθεί, δέ μπορεί να προκαλέσει τό θάνατο.

Οι γιαιτροί πειραματίσθηκαν άρχικώς πάνω στα ζώα, άλλ' ένας ύπο-
ψήφιος αυτόχειρ συνέβαλε αθέλα του στην έπιβεβαίωση των πειραμάτων:
Είχε κλείει από τό νοσοκομείο της Μελβούρνης μια μπουτίλια με τό νέο
ύπνωτικό τό κατάπιε όλο. Την άλλη μέρα, ενώ περίμενε να βρεθεί στον
Παράδεισο — ή στην Κόλαση — ξύπνησε απλώς μ' έναν έλαφρό πονοκέφα-
λο. Τό άκίνδυνο ύπνωτικό θα κυκλοφορήσει σύντομα στο έμπόριο.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΔΗ ΚΑΙ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΣΟΠΕΝ

3ον (τελευταίο)

ΣΤΟ 1842 η Σάνδη μαζί με τὸ Σοπέν καὶ τὰ δύο τῆς παιδιά, μετακομίζουν στὴν ὁδὸ Ταιμπού, ἀριθμὸς 80 στὴν πλατεία Ὁρλεάνης. Ἐκεῖ βρισκόταν ἕνα εἶδος αὐτόνομης πολιτείας, ἡλιόλουστης, ἀμμόστρωτης, μετὰ πολλὰ δέντρα καὶ μετὰ ἀτμόσφαιρα ἀρχοντική. Ἔτσι, ἡ πλατεία Ὁρλεάνης μεταβλήθηκε σ' ἕνα εἶδος φιλολογικῆ καὶ μουσικοῦ κοινόβιου. Μαζεύονταν τὰ δρόμια φίλοι παλαιοὶ καὶ φίλοι νέοι, γίνονταν συγκεντρώσεις μετὰ μουσικῆ καὶ διαβάσματα. Ἡ Σάνδη καὶ ὁ Σοπέν, εἶχαν συνενώσει τοὺς φίλους τους. Φίλοι τῆς Σάνδης ἦσαν ὁ Πιέρ Λερὸν, ὁ Ντελακρουά, ὁ Μπαλζάκ, ὁ Ἑρρίκος Χάινε, ἡ Μαρί Ντοβάλ, ἡ Ὁρτάνς Ἀλάρ καὶ ἄλλοι. Φίλοι τοῦ Σοπέν διάφοροι μουσικοὶ, κοσμικὲς κυρίες καὶ Πολωνοί. Ἀποτέλεσμα τῶν συγκεντρώσεων αὐτῶν ἦταν, νὰ γίνῃ σλαδόφιλη ἡ Σάνδη καὶ νὰ ὑμνεῖ τὴ δόξα τοῦ Μίκελντι, ἐνῶ ὁ Σοπέν συνδέθηκε ἐγκάρδια μετὰ τὸν Εὐγένιο Ντελακρουά.

Ὁ Ἑρρίκος Χάινε, ἄρσεε στὴ Γεωργία γιὰ τὸ χιούμορ του. Ἦταν ἐρωτευμένος μαζί της, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, ἐπειδὴ ὅμως τὸ πάθος αὐτὸ δὲν ὀλοκληρώθηκε, δὲν κράτησε πολὺ. Τὴν ἀποκαλοῦσε: «ἀγαπητὴ μου ἐξαδέλφη». Ἡ Γεωργία ἐξακολουθοῦσε νὰ μιλά μετὰ τρυφερότητα γιὰ τὸν Σοπέν: «εἶναι πάντα καλὸς ἀνὴρ ἄγγελος». Ὁ Σοπέν ξεροβήχει λίγο, πότε - πότε. «Εἶναι πάντα ὁ πιὸ γλυκομίλητος, ὁ πιὸ σεμνός, ὁ πιὸ ταπεινὸφρων ἀπ' ὅλους τοὺς μεγαλοφυεῖς». Γιὰ λόγους οικονομίας, δὲν τὸν πήγε στὸ Νοάν τὸ 1840. Τὰ ἐξ ὅμως καλοκαίρια ποὺ ἀκολούθησαν (1841—1846), ἔφτιαξε ἐκεῖ τὴ φωλιτὰ της γιὰ τοὺς τρεῖς νεοσσούς της. Ἀπ' τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ, κύματα μουσικῆς ποὺ ξεκινούσαν ἀπὸ τὸ πιάνο τοῦ Σοπέν, ἀνακατώνονταν μετὰ ἀρώματα τριανταφυλλιάς, μετὰ κελαιδμήματα πουλιῶν καὶ ἀνεβαίνανε ὡς τὴ Γεωργία, ποὺ ἐργαζόταν πάνω ἀπ' αὐτόν.

Ὁ «Δὸν Ζουάν» τοῦ Μότσαρτ, ἀποτελοῦσε γιὰ τοὺς φίλους τὴν ἐξιδανικευση τοῦ ὠραίου. Ὁ Μπάχ κι' ὁ Μότσαρτ, δὲ λείπανε ποτὲ ἀπὸ τὸ ἀναλόγιο. Συχνὰ ὁ Ντελακρουά, ποὺ τοῦχαν συγυρίσει ἕνα εἰδικὸ ἀτελιὲ στὸ Νοάν, ὁ Σοπέν

κι' ὁ γιὸς της ὁ Μωρίς, ποὺ τώρα εἶχε περάσει τὰ εἴκοσι χρόνια του μιλοῦσαν γιὰ τὶς τέχνες τους. Νὰ πῶς περιγράφει ἡ Γεωργία τ' ἀπόβραδα αὐτὰ τοῦ Νοάν:

— Ὁ Σοπέν εἶναι στὸ πιάνο καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸν ἀκοῦν. Αὐτοσχεδιάζει, ἔτσι στὴν τύχη. Σαματὰ.

— Λοιπόν! Λοιπόν! Ἀναφωνεῖ ὁ Ντελακρουά, ἀκόμα δὲν τελειώσει!

— Ἀκόμα δὲν ἔρχισε. Δὲ μοῦ ἔρχεται τίποτα... Τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀνταύγειες, ἀπὸ σκιές, ἀπὸ εἰαγράμματα ποὺ δὲ θέλουνε νὰ σταθοῦν. Ἀναζητῶ τὸ χρῶμα, δὲ βρίσκω οὔτε καν τὸ σχέδιο.

— Δὲ θὰ τὰ καταφέρετε νὰ βρῆτε τὸ ἕνα δίχως τὸ ἄλλο, ἀποκρίνεται ὁ Ντελακρουά, θὰ τὰ βρῆτε καὶ τὰ δύο μαζί.

— Ἄν ὅμως βρῶ τὸ φεγγαρόφωτο μονάχα;

— Ἀκόμα καὶ τότε, θάχετε βρεῖ τὴν ἀνταύγεια μιάς ἀνταύγειας.

Ἡ ἰδέα ἀρέσει στὸν θεϊκὸ καλλιτέχνη. Ξαναπαίξει. Λίγο-λίγο τὰ μάτια μας γεμίζουν μετὰ ἀπαλὲς ἀποχρώσεις, ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ ὅσους λικνιστικούς κυματισμοὺς συλλαμβάνουμε μετὰ τὴν αἴσθησι τῆς ἀκοῆς. Ὑστερὰ ἡ γαλάζια νότα ἀντρεχί καὶ μεῖς φερουγίζουμε στοὺς οὐρανοὺς τῆς διάφανης νύχτας. Ἀνάσφαρα σύννεφα παίρνουν ὅλα τὰ σχήματα τῆς φαντασίας, γεμίζουν τὸ στερέωμα. Ὀνειρευόμαστε καλοκαιριάτικη νύχτα. Καρτερούμε τὸ αἶδόνι...

...Ὁ Σοπέν σκαρφίστηκε τότε τὸ θέατρο τοῦ Νοάν. Στὴν ἀρχὴ αὐτοσχεδίαζε στὸ πιάνο, ἐνῶ οἱ νέοι παίζανε διάφορες σκηνὲς ἢ χορεύανε κωμικὰ μπαλλέ...

— Ἕνας νέος λογοτέχνης ἐδία-
βασε κάποτε στὸν Γάλλο κριτι-
κὸ Ντυαμέλ, ἕνα μυστήριό του.

— Τὸ ἔργο σας, τοῦ εἶπε ὁ
Ντυαμέλ, ὅταν τελειώσε τὸ διά-
βασμα, εἶναι ἀπίθανο.

— Μὰ σὰς δεβαιῶ, ἐπέμεινε
ὁ νέος συγγραφέας, πῶς ὅτι
γράφω συνθετὰ πραγματικά. Ἡ
ἱστορία μου εἶναι πέρα ὡς πέρα
ἀληθινή...

— Δὲν ἀμφιβάλλω, ἀπάντησε
ὁ Ντυαμέλ. Μὰ στὴ φιλολογία,
νέε μου, ἂν θέλετε νὰ γράφετε
πράγματα πιθανά, πρέπει νὰ
μάθετε νὰ ψεύδεσθε. Γιὰ τὴν ἀ-
λήθεια φθάνουν οἱ... δημοσιο-
γράφοι!

τα. Τοὺς καθωδηγοῦσε, ὅπως τοῦ ἄρσεε καὶ τοὺς ἔκανε νὰ μεταπηδῇ ἀπὸ τὸ γουστόζικο στὸ αὐστηρὸ, ἀπὸ τὸ κωμικὸ στὸ ἐπίσημο, ἀπὸ τὸ χαριτωμένο στὸ παθητικὸ. Ὁ ἴδιος ὁ Σοπέν, εἶχε ἕνα γνήσιο ταλέντο μίμου καὶ κάθε τό-
σο σηκώνονταν καὶ φανεωνόταν πίσω ἀπὸ τὸ πιάνο, γιὰ νὰ μιμηθῇ ἀξιοθαύ-
μαστα τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἢ κανένα γέρο ἑβραῖο Πολωνό. Βάλτε με τὸ νοῦ σας τοὺς περιπάτους στὰ δάσπε, τὸν Σοπέν νὰ πηγαίνει καβάλα στὸ γαϊδουράκι του καὶ οἱ ἄλλοι μετὰ τὰ πόδια. Σκεφτῆτε ἀκόμα τοὺς χωριά-
τικους χοροὺς πάνω στὸ γρασίδι μετὰ τοὺς μουσικάντες τῆς Γκάιντας, καὶ θάχετε μιά ἰδέα γιὰ τὸ χαρούμενο, γιὰ τὸ μαγευτικὸ φέγγος αὐτοῦ τοῦ ρωμαν-
τικοῦ παραδείσου. Ὅσινε κανεῖς μιά ψεύτικη εἰκόνα, ἂν γιὰ τὰ χρόνια αὐτά, ἀπὸ τὸ 1840 ὡς τὸ 1845, ζωγράφιζε ἕνα Σοπέν πάντοτε ἄρρωστο. Ἡ ἐπι-
δραση τῆς Σάνδης στὴ ζωὴ του καὶ στὸ ἔργο του στάθηκε ἀπόλυτα εὐεργετική, τόσο γιὰ τὶς συμβουλές της, ὅσο καὶ γιὰ τὶς περικοπὲς της. Περισσότερο εὐτυχὴς ἀπ' ὅσο ἦταν ὁ Σοπέν ἐκεῖνα τὰ καλοκαίρια, δὲ θὰ μπορούσε νὰ εἶ-
ναι.

ΔΥΣΤΥΧΩΣ, οὔτε ὁ χαρακτήρας του, οὔτε ἡ ἀρρώστειά του, τοῦ ἐπιτρέπανε νὰ μείνῃ γιὰ πολὺ καιρὸ εὐτυχισμένος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους τους, λυπόνταν τὴ Γεωργία. Ὁ Μίκελντι, ἂν καὶ συμπαιρῶν τὸ Σοπέν, ἔλεγε πῶς αὐτὸς ἦταν «τὸ κακὸ πνεῦμα τῆς Γεωργίας Σάνδης, ὁ ψυχι-
κὸς της ἐφιάλτης, ὁ σταυρὸς τοῦ μαρ-
τυρίου της», κι' ὅτι στὸ τέλος, διόλου ἀπίθανο νὰ τὴ σκοτώσει. Ἡ κυρία Ζυσε Ὀλιβιέ, ὕστερα ἀπὸ ἕνα γένμα στὸ σπῆτι της, ἐξεδήλωσε τὴν ἀμφιβολία της γιὰ τὸ ἂν ὁ Σοπέν θὰ μπορούσε νὰ κάνει ποτὲ τὴ Σάνδη εὐτυχισμένη: «εἶ-
ναι, ἔγραφε στὸ ἡμερολόγιό της, ἄν-
θρωπος ἐγωιστικὸς, μετὰ πνεῦμα καὶ μετὰ ταλέντο, ἀμφιβάλλω ὅμως, ἂν ἔχει αἰσ-
θήματα». Ἡ κρίσις της βέβαια, ἦταν πολὺ αὐστηρὴ ὁ Σοπέν εἶχε αἰσθήματα, ἀλλὰ ὅπως ὅλοι οἱ νευρωτικοί, δὲ συμ-
φωνοῦσε μετὰ τὴ Σάνδη. Δὲν ἀνεχόταν ὀρισμένους ἀνθρώπους ποὺ ἐκείνη θαύ-
μαζε.

Στὸ Νοάν, ἡ Γεωργία δὲν τολμοῦσε πιά νὰ προσκαλέσει, μπροστὰ στὸ Σο-
πέν, τοὺς προλετάριους ποιητὲς ποὺ προστάτευε. Στὸ Παρίσι, τὸν πειράζα-
νε τὸ παρουσιαστικὸ καὶ οἱ τρόποι τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς κυρίας Σάνδης. Ἡ Ἐ-
λισάβετ Μπάρετ Μπράουνινγκ, ποὺ τὸν θεῖο ἐρωτᾷ της μετὰ τὸν Ρόμπερτ Μπρά-
ουνινγκ δόσαμε σὲ προηγούμενα τεύχη, τοὺς ἔχει περιγράψει ἔτσι:

«Πλῆθ ἀπὸ κακοαναθρεμμένους

ἀντρες τὴ λατρεύουνε γονατιστοί, ἀ-
νάμεσα σὲ σύννεφα καπνοῦ καὶ σὲ
φτυσίματα!... Ἕνας Ἕλληνας τῆς
μιλοῦσε στὸν ἐνικό καὶ τὴν ἀγκάλια-
ζε μετὰ τὰ μπράτσα ὀλάνοιχα. Κά-
ποιος θεατρίνος μετὰ ἀφάνταστη χυ-
δαιότητα, ριχνόταν στὰ πόδια της
καὶ τὴν ἀποκαλοῦσε θεϊκή! Καπρί-
τσια τῆς φιλίας, ἔλεγε τότε ἡ ἀνώ-
τερη γυναίκα μετὰ μιά γαλήνια καὶ
ἥρεμη περιφρόνηση...»

Τὸ περιβάλλον αὐτὸ ποὺ δασκείδαζε
τὴ Σάνδη, ἔφερνε τὸ Σοπέν σὲ ἀπό-
γνωση. Ὡστόσο, γιὰ πολὺ καιρὸ, οἱ
πολιτικὲς ἀντιθέσεις τους, κι' ἡ ἀ-
συμφωνία στὶς προτιμήσεις τους, κι' ἡ
ζηλεία δὲν ἐμποδίζανε νὰ διατηρηθῇ
κι' ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς, μιά βαθύτατη
φιλία, γεμάτη ἔρωτα ἀπὸ μέρους τοῦ
Σοπέν, γεμάτη θαυμασμὸ καὶ μητρικὴ
στοργὴ ἀπὸ μέρους τῆς Γεωργίας Σάν-
δης. Αὐτὴ ἐξακολουθοῦσε, μετὰ ἀπε-
ριόριστη ἀφοσίωση, ν' ἀγρυπνᾷ πᾶ-
νω ἀπὸ τὸν ἄρρωστο της. Μόλις ἐκεῖνος
ξεκινούσε γιὰ τὸ Παρίσι, ἐκείνη προ-
λάβαινε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴ φίλη της Κα
Μαρλιάνι νὰ τοῦ ἐτοιμάσει ζεστὸ νερὸ
γιὰ τὴν τουαλέττα του, καὶ νὰ φρε-
σκάρῃ τὸ δωμάτιό του:

«Νὰ ὁ μικρός μου Σοπέν! σὰς τὸν
ἐμπιστεύομαι! περιποιηθεῖτε τον, ἔ-
στω καὶ παρὰ τὴ θέλησή του. Δὲν
προσέχει τὸν ἐαυτό του, ὅταν δὲν
εἶμαι μαζί του, κι' ἔχει ἕναν ὑψη-
λὸ καλὸ, μὰ δλᾶκα. Δὲν πολυσκο-
τίζομαι γιὰ τὰ γευμάτά του, ἐπει-
δὴ ἀπὸ παντοῦ θὰ δέχεται προσκλή-
σεις... Ἀλλὰ τὰ πρῶινά, μέσα στὴ
διασύντη τῶν μαθημάτων του, φοβᾶ-
μαι μήπως ξεχνᾷ νὰ ρουφήξῃ ἕνα
φλυτζάνι σοκολάτας ἢ ζυμὸ ποὺ ἐγώ
τοῦ τὰ μπακκῶνα, ὅταν βρίσκωμαι
κοντὰ του... Ὁ Σοπέν πᾶει πολὺ
καλὰ τώρα στὴν ὑγεία του καὶ δὲν
ἔχει ἀνάγκη παρὰ ἀπὸ φαί κι' ἀπὸ
ὑπνο, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος».

«Ὁχι, βέβαια, πῶς τὸν εἶχε γιατρί-
ψει, ἀλλὰ μετὰ τὶς φροντίδες της τὸν κα-
λύτερεψε, κι' ἦταν πάντοτε ἐτοιμὴ, νὰ
ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα καὶ νὰ πᾶει
κοντὰ του γιὰ νὰ τὸν νοιαστῇ. Ἀπὸ
τὴν πλευρὰ του, ὁ «μικρὸς Σοπέν», ὁ
«Σίπ», ὁ «Σοπέτα», ὁ «Σοπίνσκυ» τῆς
ἔμενε ἀπόλυτα ἀφοσιωμένος. Ὅταν ἐ-
κείνη κρεβατιωνόταν, πράγμα ποὺ γι-
νέταν ἄρκετὰ συχνά, γιατί σ' ὅλη της
τὴ ζωὴ ἔπασχε ἀπ' τὸ σκῶτι της κι'
ἀπ' τὴν κοιλιὰ της, ἐκεῖνος ἐκτελοῦσε
καθίκοινα νοσοκόμου, πρῶτος, ἔξυ-
πνος, πιστός. Ἡ πνευματικὴ τους ἐπι-
κοινωνία ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει, κυ-
ρίως στὴν κοινὴ ἀγάπη τους γιὰ τὸ
ὠραῖο. Ἕνα βράδυ, στὸ Νοάν, ἡ Σάνδη
μίλησε μπροστὰ του, ὅπως ἐκείνη ἤξε-
ρε νὰ μιλά, γιὰ τὴ γαλήνη τῆς ἐξοχῆς
καὶ γιὰ τὰ θαύματα τῆς φύσεως.

— Τὶ ὁμορφα ποὺ ἦταν αὐτὰ ποὺ
διηγήθηκες, εἶπε ὁ Σοπέν.

— Naί, ἀπακρίθηκε ἐκείνη. Λοιπόν,
μετὰφράσε τα σὲ μουσική.

Κι' ἄμεσως ὁ Σοπέν, αὐτοσχεδίασε
μιά πραγματικὴ συμφωνία. Ἡ Γεωργία
Σάνδη, ὄρθρια πλάι του, μετὰ ἕνα χέρι
τῆς ἐλαφρὰ ἀκουμπισμένο στὸν ὦμο
του, ψυθίριζε:

— Κουράγιο βελούδινα δάχτυλα!

Ποῖος ξέρει, ἂν δίχως αὐτὸ τὸ χέρι
στὸν ὦμο του καὶ δίχως τὴ μαγικὴ ἐπί-
δραση τοῦ Νοάν, ὁ Σοπέν θὰ εἶχε συν-
θέσει τόσα ἀριστουργήματα στὸ διάστη-
μα τῆς σύντομης ὑπαρξῆς του. Ποῖος
ξέρει καλίστα κι' ἂν θὰ ζούσε.

ΔΕΝ ΕΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ὅτι ἡ Γεωργία καὶ στὸ
Σοπέν, τὰ ἐμπόδια δὲν ἦταν ἀξέ-
πέραστα. Ὁ Σοπέν ἀγαποῦσε τὴ
Γεωργία, ἐκείνη ἔτρεφε γι' αὐτὸν αἰσθή-
ματα μητρικὰ καὶ ἡμερα. Αὐτὴ θαύμαζε
τὴ μουσικὴ μεγαλοφυΐα του καὶ κείνος
σεβόταν τὴ μεγάλη συγγραφέα. Μετὰ τὸ
πέρασμα τοῦ καιροῦ ὅμως, ὁ ἔρωτας
εἶχε φύγει ἀπὸ κοντὰ τους, ἡ τοῦλάχισ-
τον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Σάνδης. Τὸν
ἔρωτα ἀπὸ μέρους της τὸν ἀντικατέ-
στησε ἡ τρυφερότητα καὶ ἡ ἀφοσίωση.
Κι' ἡ τρυφερότητα καὶ ἡ ἀφοσίωση αὐ-
τὴ θὰ διαρκοῦσαν γιὰ πολὺ, ἂν δὲν
ὑπῆρχαν οἱ τρίτοι. Ἡ Γεωργία μοιρα-
ζόταν στὰ παιδιά καὶ στοὺς φίλους
της. Ἡ εὐαισθησία ὅμως τοῦ Σοπέν,
δὲν ἀνεχόταν αὐτὸ τὸ μοίρασμα. Ὁ
γιὸς της, ὁ Μωρίς, ἦταν πιά τώρα ἄν-
τρας. Λάτρευε τὴ μητέρα του κι' ἡ
μακρόχρονη παρουσία τοῦ Σοπέν κον-
τὰ της τοῦ γεννοῦσε τὴ σκέψη τοῦ σκαν-
δάλου καὶ ὑπέφερε. Ἡ κόρη της ἡ Σο-
λάνζ στὰ 1844, ἦταν δεκάξη χρονῶν.
Ἄλλοτε κοροΐδευε τὸ Σοπέν, ἄλλοτε
τοῦ παράστανε τὴν κοκέττα καὶ τὰ
κατάφερνε, γιατί ἦταν ἡ μόνη στὸ σπῆ-
τι ποὺ τοῦ φερνόταν καλωσυνάτα. Ὁ
χαρακτήρας της ἦταν πολὺ παράξενος,
τὴν διέκρινε ἕνα πνεῦμα ἀντιλογίας,
κι' ἐνῶ ἦταν ἄμυαλη κάπως, ἤθελε νὰ
κάνει τὶς ἀποκοτιές της μητέρας της,
χωρὶς ὅμως νάχει καὶ τὸ πνεῦμα της.
Ἡ Γεωργία ποὺ δὲ μπορούσε νὰ τὴν
ὑποφέρει τὴν ἔστειλε ἕνα διάστημα στὴ
δίδα Ντὲ Ροζιέρ. Ἡ Μαρί Ντὲ Ροζιέρ,
ἦταν μιά φτωχὴ κοπέλα ἡ πτὸ καλὴ οἰ-
κογένεια, εἶχε παραπλανηθῇ κι' εἶχε
ἐγκαταλείψει ὕστερα ἀπὸ κάποιον, κι'
αὐτὴ ἡ ἐγκατάλειψη της, εἶχε ἀφήσει
ἕνα εἶδος παραφροσύνης καὶ μυθομα-
νίας. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὴν ἐγκατέλειψε,
ἦταν ὁ ἀδελφὸς τῆς πρώην ἀρραβωνια-
στικῆς τοῦ Σοπέν.

Ἦταν εὐκολο, λοιπόν, γιὰ τὴν δεσ-
ποινίδα Ροζιέρ νὰ ξεσηκώσῃ τὸ Σοπέν
ἐναντίον τῆς Σάνδης. Στὸ μεταξύ, ἡ

Κάποιος ἱεροκήρυκας μιλοῦσε
ἀπὸ ἄμβωνος περὶ νηστείας. Εἶ-
χε προχωρήσει ἄρκετὰ στὴν ὁμι-
λία του, ὅταν κάποιος γεροντά-
κος ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα τὸν διέ-
κοψε:

— Αὐτὸ ποὺ εἶπες, δὲν εἶναι
δικό σου. Εἶναι τοῦ Ἰωάννου
Χρυσόστομου!

Ὁ ἱεροκήρυκας ἀράχθηκε ἐ-
λαφρὰ, ἀλλὰ συνέχισε τὴν ὁμι-
λία του. Ἐνῶ ὅμως διετύπωνε
κάποιο ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς νη-
στείας, ἀκούσε πάλι τὸν γερον-
τάκο:

— Αὐτὸ εἶναι τοῦ Μεγάλου
Βασιλείου!

Κοκκίνισε ὁ ἱεροκήρυκας, ξε-
ρόβηξε ἀλλ' ἐξακολούθησε τὴν ὁ-
μιλία του. Σὲ λίγο τὸν διέκοψε
γιὰ τρίτη φορὰ ὁ γεροντάκος:

— Αὐτὰ εἶναι λόγια τοῦ Γρη-
γορίου...

Ὁ ἱεροκήρυκας ταράχθηκε ἐ-
υπαμονῇ του. Ἐρρίξε ἕνα ἄγριο
βλέμμα στὸν γεροντάκο καὶ τοῦ
φώναξε:

— Σκάσε λοιπόν, γέρο-γάι! Σα-
ρε!...

— Μάλιστα! Αὐτὸ εἶναι δικό
σου! τοῦ φώναξε θριαμβευτικά
ὁ γεροντάκος.

κατάστασιν τοῦ Σοπέν χειροτέρευσεν. Ὁ
ἄρρωστος γινόταν ὅλο καὶ πιὸ κακῶ-
ς, εὐερέστιος, ζηλόφθονος. Ξύνει
τὰ νύχια του γιὰ καυγὰ μετὰ τὸν καθένα.
Βρισκόμαστε στὰ 1844. Ὁ Σοπέν, ἡ
Σάνδη, ἡ ἀδελφὴ του, ἡ δεσποινὶς ντὲ
Ροζιέρ κι' ἡ Σολάνζ βρίσκονται μαζί
στὸ Νοάν. Ὁ Σοπέν τὸ παρακάνει. Ἡ
Σάνδη γελάει μαζί του, ἡ δεσποινὶς ντὲ
Ροζιέρ κλαίει, ἡ Σολάνζ τοῦ ἀνταπο-
δίνει τὶς γρατζουνιές του μετὰ δαγκω-
νιές. Μεσολάβησαν πράγματα, πρόσω-
πα, γεγονότα. Ὡς τὸ Νοέμβριο τοῦ
1846 ποὺ ὁ Σοπέν ἐγκατέλειψε τὸ
Νοάν.

Τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγε, δὲν εἶχε βά-
λει στὸ νοῦ του νὰ μὴν ξαναγυρίσει.
Ἐξακολούθησε νὰ στέλνει στὴ Σάνδη,
γράμματα φιλικὰ καὶ κάποτε γράμματα
εὐθιμα. Ὅταν ὅμως ἔγραφε σὲ ἄλλους
ἀλληλογράφους του, δὲ δίσταζε νὰ κρι-
τικάρῃ, μετὰ μιά σκωπτικὴ ἐλευθεροστο-
μία, τὴν οἰκογένειά του τὸν εἶχε τόσο
χρόνια φιλοξενήσει. Ἡ Σολάνζ, ποὺ
εἶχε παντρευτῇ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ καὶ
ποὺ ἦρθε σὲ διάσπαση μετὰ τὴν μητέρα
της, μαζί μετὰ τὴ Μαρί ντὲ Ροζιέρ, ἀπο-
φάσισαν νὰ ξεσηκώσουν τὸ Σοπέν ἐναν-
τίον τῆς Σάνδης. Τοῦ σφύριζαν πῶς ἡ
Γεωργία εἶχε γίνει μαϊτρὶσσα κάποιου
νεαροῦ Μπορὶ καὶ ἴσως καὶ κάποιου
ζωγράφου Λαμπέρ. Ὁ Σοπέν ποὺ εἶχε
μεγάλη διάθεσι νὰ πιστέψῃ τὰ πάντα,
ἔπαψε ν' ἀπαντᾷ στὰ γράμματα τῆς
Σάνδης ποὺ ἀπὸ ἐνδιαφέρον τὸν καλοῦσε
στὸ Νοάν. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1847 γράφει
στὴ Μαρί ντὲ Ροζιέρ:

«Εἶμαι ἀνήσυχη, τρομοκρατημένη.
Ἀπὸ δῶ καὶ πολλὰς μέρες, δὲ λαβὰ
νὰ εἰσέλθω ἀπὸ τὸν Σοπέν... Ἦταν
ἐτοιμος νὰ ξεκινήσει καὶ ξαφνικὰ δὲν
ἔρχεται, δὲ γράφει... Ὅα εἶχα φύγει
κι' ὅλας ἂν δὲ φοβόμουναι πῶς μπο-
ρεῖ νὰ διασταυρωθῇ μαζί του στὸ
δρόμο...». Καὶ στὸ Σοπέν γράφει:

«Ζήτησα χτες τ' ἄλογα τῆς πόσ-
τας καὶ θὰ ξεκινούσα μετὰ δίτροχο ἄ-
μαξί, κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸν ἀπᾶισιο
καιρὸ, ἂν καὶ εἶμαι πολὺ ἄρρωστη.
Θὰ ἔμενα μὲ μὲρα στὸ Παρίσι γιὰ
νὰ μάθω τὰ νέα σου». Τὸ Νοέμβριο
τοῦ 1847, γράφει στὴ Μαρίλιάνι:

«Ὁ Σοπέν πήρε ἀπροσέλευστα τὸ
μέρος τῆς Σολάνζ ἐναντίον μου».

Τὴν τελευταία τους συνάντησι, τὴν
διηγείται σ' ἕνα γράμμα του πρὸς τὴ
Σολάνζ, τὸ Μάρτιο τοῦ 1848:

«Χθὲς εἶχα πᾶει στὴς Κας Μαρ-
λιάνι καὶ καθὼς ἐβγαίνα ἀνταμώ-
θηκα στὴν πόρτα τοῦ προβάλου μετὰ
τὴν Κα μητέρα σας, ποὺ ἔμπαινε μετὰ
τὸν Λαμπέρ. Τῆς εἶπα μιά καλημέ-
ρα, τὴν ἀποχαίρειτσα καὶ κατέβηκα
τὴ σκάλα. Τὴν ἴδια σκηνή, τὴ διη-
γεῖται σ' ἕνα γράμμα της καὶ ἡ
Σάνδη: «Τὸν ἐβγάδα μιά στιγμὴ, τὸ
Μάρτιο τοῦ 1848. Τοῦ ἐσφίξα τὸ
ριγνὸ καὶ παγαμῆνο χέρι του. Δο-
κίμασα νὰ τοῦ μιλήσω. Ἐκεῖνος ἐξέ-
φυγε. Ἦταν ἡ σειρά μου τώρα νὰ
πῶ, ὅτι δὲ μ' ἀγαποῦσε πιά. Τὸν
προφύλαξα ἀπὸ μιά τέτοια οὐδυνή
κι' ἀπόθεσα τὸ πᾶν στὰ χέρια τῆς
Θεῆας Πρόνοιᾶς καὶ τοῦ μέλλοντος.
Δὲν ἔπρεπε πιά νὰ τὸν ξαναδῶ».

Ἔτσι κυλάει ἡ ζωὴ. Αὐτὸ ὑπάρχεις
εἶναι ἡ μιά γιὰ τὴν ἄλλη, ὅτι πολυτι-
μότερο ὑπάρχει στὸν κόσμον. Κι' ὅμως,
φαντασθετὲ μετὰ συμπόνοια τὴ Σάνδη καὶ
τὸ Σοπέν στὴ σκάλα ἐκείνη τῆς ὁδοῦ
Β'λλ' Ἐδέκ, ν' ἀπομακρύνονται ὁ κα-
θένας πρὸς τὸ δρόμο του, δίχως νὰ
στραφῶνε πῶς.

ΤΕΛΟΣ

Η ΑΜΥΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΥΟΥ

Ο χειμώνας θα είναι βαρύς εφέτος. Μερικοί απλοί κανόνες θα μας βοηθήσουν να περάσουμε την ψυχρή εποχή, χωρίς αρρώστιες και δυστυχήματα. Εύτυχώς, έχουμε ισχυρούς συμμάχους κατά του κρύου: Τις βιταμίνες. Άλλ' οι κίνδυνοι του χειμώνα είναι σοβαροί. Πρέπει να οργανώσουμε την άμυνά μας...

Ο ΒΑΡΥΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ ΕΦΘΑΣΕ

Οι μετεωρολογικές προβλέψεις αναγγέλλουν: Ο χειμώνας του 1959-60 θα είναι εξαιρετικά βαρύς. Άλλ' αυτό δεν πρέπει να μας τρομοκρατεί. Μπορούμε να περάσουμε έναν καλό χειμώνα — αρκεί να τον προλάβουμε και να προετοιμασθούμε.

Υπάρχουν απλά μέσα και έξ' ἴσου απλοί κανόνες για να περάσουμε την ψυχρή εποχή χωρίς... άβυσσες. Ακόλουθηστε τις συμβουλές μας και δε θα μετανοήσετε.

Πρώτα απ' όλα, πρέπει να οργανώσετε την άμυνά σας κατά του κρύου. Και ο άγαντας είναι πολυμέτωπος: Από τη μία μεριά, το σπίτι, πλυσίνο ή φτωχικό, μπορεί να μας προστατεύσει αποτελεσματικά, φτάνει να «οργανωθεί» με τον κατάλληλο τρόπο. Από την άλλη μεριά διαθέτουμε τις πολύτιμες βιταμίνες κατά του κρύου που προστατεύουν το σώμα μας, σε πολλές περιπτώσεις, αντικαθιστούν τα κάρβουνα και το πετρέλαιο της θερμάνσεως. Ο ανθρώπινος οργανισμός έχει το δικό του «καλοριφέρ» που λειτουργεί χωρίς διακοπές αρκεί να το τροφοδοτήσουμε καταλλήλως.

Η ιδεώδης θερμοκρασία

Αν το σπίτι σας διαθέτει θερμαντικά μέσα, δεν αρκεί να τα θέσετε σε λειτουργία. Πρέπει κάθε δωμάτιο να διατηρείται σε υγιεινή θερμοκρασία που έχει καθοριστεί λεπτομερώς από τους υγιεινολόγους.

* Για την τραπεζαρία και την κουζίνα: 18 βαθμοί.

★ Για τα υπνοδωμάτια: 6 βαθμοί.

★ Για τους διαδρόμους και τους προθαλάμους: 13 βαθμοί.

Αν όλοι υπάρχουν μωρά μέσα στο σπίτι, οι θερμοκρασίες αυτές πρέπει να είναι κατά 1-2 βαθμούς μεγαλύτερες.

Η ιδεώδης θερμοκρασία μας δίνει ένα αίσθημα ευεξίας. Η υπερθέρμανση του σπιτιού μας πνίγει και μας αρρωσταίνει.

Άλλ' ο αέρας που αναπνέουμε δεν αρκεί να είναι ζεστός, πρέπει να έχει και κάποια υγρασία. Άλλωστε οι βλενογόνοι του στόματος και της μύτης, αλλά και το ίδιο το δέρμα, ξεραίνονται και οι κίνδυνοι των μολύνσεων αυξάνονται.

Η ιδεώδης υγρασία είναι 60% περίπου. Είναι εύκολο να την πετύχουμε το-

ποθετώντας δοχεία με νερό πάνω στη σόμπα ή οποιο άλλο θερμαντικό μέσο διαθέτουμε.

Αερισμός

Τον χειμώνα ζούμε με τα παράθυρα κλειστά. Άλλ' δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, στο διάστημα μιας ή μίας, αποβάλλουμε με την αναπνοή μια ποσότητα 443 κυβικών λίτρων οξυγόνου του ανθρώπου! Έτσι η περιεκτικότητα ενός κλειστού δωματίου σε

αέρας γίνεται μια αυτόματη μερική ανανέωση.

Κίνδυνοι πυρκαϊάς

ΚΑΘΕ χειμώνα, οι πυρκαϊές αυξάνονται. Αυτό οφείλεται στις σόμπες, στα μαγκάλια και στ' άλλα θερμαντικά μέσα. Οφείλεται, προ πάντων, στην άπροσεξία μας. Ίδου μερικές συμβουλές για να περάσετε το χειμώνα με ασφάλεια.

1.— Η σόμπα δεν πρέπει να είναι ποτέ τοποθετημένη απ' ευθείας πάνω στο πάτωμα. Πρέπει να χωρίζεται από το πάτωμα από μια μεταλλική πλάκα που θα εξέχει τουλάχιστον 60 εκατοστά μπροστά στην εστία της.

2.— Επίσης, μην τοποθετείται τις ηλεκτρικές σόμπες πάνω στο χαλί ή πολύ κοντά στ' έπιπλα. Υπάρχει κίνδυνος να την ξεχάσετε άσβεστη και τότε η πυρκαϊά είναι αναπόφευκτη.

3.— Τα «μπουριά» της σόμπας πρέπει ν' άπχουν από τους τοίχους και τα έπιπλα τουλάχιστον 16 εκατοστά.

4.— Αν έχετε τζάκι, καθαρίζετε την καπνοδόχο τουλάχιστον δυο φορές το χρόνο.

Αν, παρ' όλες τις προφυλάξεις,

ΑΠΛΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

★ Καταναλίσκετε τουλάχιστον 3.000 θερμίδες την ημέρα. Το καλοκαίρι 2.000 θερμίδες είναι αρκετές, αλλά το χειμώνα δε φθάνουν. Η χειμερινή διαίτα, πρέπει να περιλαμβάνει: Κρέατα, μέλι, άφρονο έλαιόλαδο. Τρώτε καλά στο πρωινό πρόγευμα για ν' αντιμετωπίσετε το πρωινό κρύο, έπειτα από τη ζεστασιά της νύχτας. Πίνετε ζεστό γάλα (έκτος αν ο γιατρός το απαγορεύει).

★ Έννεα ώρες ύπνου, είναι απαραίτητες το χειμώνα. Κοιμάστε νωρίς. Οι ώρες του ύπνου, πριν απ' τα μεσάνυχτα, έχουν διπλή αξία.

★ Φοράτε γάντια, άλλ' αποφεύγετε το κασκόλ: Έξασθενίζει το λαιμό σας και παθαίνετε εύκολα βήχα, άμυγδαλίτιδα, κλπ. Να ντύνεστε γερά, αλλά μην ξεχνάτε, ότι πολλά έσωτερικά ρούχα, έχουν μεγαλύτερη αξία από ένα βαρύ παλτό.

★ Πίνετε ένα ποτήρι νερό το πρωί, προτού φάτε. Έτσι βοηθάτε το συκώτι, τα νεφρά, τα έντερα που εργάζονται περισσότερο το χειμώνα.

★ Περπατάτε! Έτσι ενισχύετε την κυκλοφορία του αίματος και διαλύετε τα λίπη που συγκεντρώνονται άβρονάτερα το χειμώνα, εξ αίτιας της πλουσιότερης διατροφής. Περπατάτε τουλάχιστον μισή ώρα το πρωί και μισή ώρα το βράδυ. Αναπνέετε βαθειά.

ανθρακικά αέρια φτάνει από το κανονικό 0,5% στα 10%. Είναι απολύτως απαραίτητο ν' αλλάξουμε τον αέρα του δωματίου, όταν το ποσοστό αυτό ξεπεράσει το 0,7%.

Τα δωμάτια πρέπει ν' αερίζονται αν κάνει πολύ κρύο έξω. Το άνοιγμα σύντομα μία φορά την ώρα, έστω κι ένας παραθύρου το χειμώνα είναι λιγάκι δυσάρεστο, αλλά πάντως είναι προτιμότερο από μια βραδεία δηλητηρίαση του οργανισμού.

Και μία σοβαρή συμβουλή: Μη φράζετε ποτέ τις χαραμάδες των παραθύρων και της πόρτας με χαρτιά, μαξιλαράκια κλπ., όπως το έχουν συνήθεια μερικές νοικοκυρές. Αυτές οι χαραμάδες είναι αληθινά ασφαλιστικές δικλείδες για την καθαρότητα της ατμοσφαιρας. Όταν ο αέρας του δωματίου θερμανθεί ξεφεύγει από τις χαραμάδες αυ-

συμβεί πυρκαϊά, θυμηθείτε ότι μία πυρκαϊά σθίνει το πρώτο λεπτό μ' ένα ποτήρι νερό, αλλά στο δεύτερο λεπτό δε φτάνει ένας τόνος! Πρέπει, λοιπόν, να την προλάβετε. Κλείστε τα παράθυρα και τις πόρτες για να μη γίνετα ρεύμα. Μη σβύσετε ποτέ το φως. Χρησιμοποιήστε τους πυροσβεστήρες, αν έχετε, ή μία βρεγμένη κουβέρτα. Στο μεταξύ, φυσικά, πρέπει να 'χετε τηλεφωνήσει στην πυροσβεστική υπηρεσία.

Αν πάθετε έγκαύματα, μη βάζετε τα ρούχα σας, μην άγγίζετε τις πληγές, μη βάζετε λιπαρές ουσίες πάνω στα έγκαύματα. Φωνάξτε πρώτα ένα γιατρό.

Κίνδυνος άσφυξίας

ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΙΣ από το ανθρακικό μονοξείδιο δεν προκαλείται μόνον από τα μαγκάλια. Μία πα-

λιά σόμπα ή ένα τζάκι που δεν «τραβάει» καλά, ή τα τρύπια μπουριά της σόμπας, μπορούν να προκαλέσουν δηλητηρίαση. Ίδιως οι παλιές σόμπες μπορούν να μας δηλητηριάσουν σιγά-σιγά χωρίς να το καταλάβουμε.

Το ανθρακικό μονοξείδιο ενώνεται με τα έρυθρα αίμοσφαίρια, έμποδίζει την άπορρόφηση οξυγόνου και προκαλεί άσφυξία.

Πρώτα συμπτώματα της δηλητηρίασης: Πονοκέφαλοι, ζαλάδες, βούισμα των αυτιών, αίσθημα κοπώσεως. Σ' αυτές τις περιπτώσεις ιδού τί πρέπει να κάνετε:

* Ανοίξτε τα παράθυρα διάπλατα.

* Σβύστε ή άπομακρύνετε τις θερμαντικές συσκευές.

νικό ποσοστό της χοληστερόλης στο αίμα παρουσιάζει αύξηση στην περίοδο του κρύου.

ΛΕΓΕΤΑΙ συχνά πως η κατανάλωση κονσερβοποιημένων τροφών κατά το χειμώνα προκαλεί σκορβούτο. Αυτό είναι λάθος, γιατί οι κονσέρβες, ρούν άρκετά από τα συστατικά των όπως κατασκευάζονται σήμερα, διατηνωτών τροφών. Το σκορβούτο προκαλείται από την έλλειψη της βιταμίνης C. Για ν' αντισταθούμε στο κρύο, πρέπει να καταναλίσκουμε καθημερινά 75 χιλιοστόγραμμα της βιταμίνης αυτής. Όπως θα ιδούμε παρακάτω, είναι πολύ εύκολο.

Όταν παθαίνουμε χιονίστρες,, τις

βιταμίνη Α που ανανεώνει τους ιστούς μετά τις χιονίστρες, και η βιταμίνη Ρ που υποβοηθεί την ανανέωση των κυττάρων που έχουν προσβηθεί από το κρύο.

Οι βιταμίνες Α και C είναι θαυμάσια θεραπευτικά μέσα κατά των άσθενιών που εκδηλώνονται κυρίως τον χειμώνα: Τη γρίπη, την ωτίτιδα και την πνευμονία.

ΟΛΕΣ αυτές τις βιταμίνες, που θα μας βοηθήσουν να περάσουμε έναν καλό χειμώνα, δε χρειάζεται να τις αναζητήσουμε στο φαρμακείο. Τις έχουμε στο σπίτι μας, ή αν δεν τις έχουμε μπορούμε να τις αγοράσουμε... στον μπακάλη και στο μανάβη!

1. Βιταμίνη C. Περιέχεται στα πορτοκάλια, στα λεμόνια, στο σπανάκι, στις ντομάτες, στα μαρούλια, καρόττα, μήλα, σέλινα, κρεμμύδια, καρύδια, γαλαδινό γάλα, στρείδια και συκαταρίες.

2. Βιταμίνη Α. Περιέχεται στο μωρουνόλαδο, στα καρόττα, στο τυρί, στο στάρι, στις σαρδέλλες.

3. Βιταμίνη Β. Περιέχεται στο στάρι, στο γαλαδινό και καποκίσιο γάλα, στο μωρουνόλαδο, στο σολωμό, στις σαρδέλλες, στο κακάο, στο βούτυρο και στ' αυγά.

4. Βιταμίνη ΡΡ. Στο μαύρο ψωμί, στο βούτυρο, στα φρέσκα χόρτα, στα φρούτα.

5. Βιταμίνη Ρ. Περιέχεται άφθονη στα καρύδια, στα φουντούκια, στα άμύγδαλα. Σε μικρότερες ποσότητες στο έλαιόλαδο, στο βούτυρο, στο γάλα.

6. Βιταμίνη Β2. Στη μαγιά της μύρας, στα καρύδια, στα άμύγδαλα, στις φακές, στα πορτοκάλια, στα κάστανα, στο γιαούρτι, στο ρύζι, στο καλαμπόκι, στον κρόκο του αυγού.

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΖΕΣΤΑΣΙΑΣ

ΟΤΑΝ επιστρέψετε στο σπίτι σας ξεπαγιασμένος, μη σπεύδετε να πιάσετε θέση μπροστά στη σόμπα ή το τζάκι. Γιατί το απότομο πέρασμα από το κρύο στη ζέση διαστέλλει τα αίμοφορα άγγεία και κάνει τριάντα φορές πιο επίπονο το έργο της καρδιάς.

Οι συνέπειες μπορεί να είναι σοβαρές: Κυκλοφοριακές διαταραχές, συγκοπές, ζαλάδες. Και άλλα όργανα, έκτος απ' την καρδιά, μπορούν να υποστούν βλάβη:

Η υπόφυση, ένας μικρός αδένας στη βάση του έγκεφάλου, κάτω από την επίδραση μιας απότομης μεταβολής της θερμοκρασίας, προκαλεί ούρητικές διαταραχές, ιδιαίτερα συχνουρία. Η υπόφυση, εξ άλλου, εκκρίνει μεγάλες ποσότητες χοληστερόλης, που προσβάλλει τα έρυθρα αίμοσφαίρια.

Άλλες σοβαρές συνέπειες των απότομων μεταβολών της θερμοκρασίας, είναι η άρτηριακή υπέρταση και η έμφάνιση στομαχικών έλκων. Στις γυναίκες, η περίοδος διαταράσσεται ή διακόπτεται.

* Κάνετε άναπνευστικές κινήσεις (βαθείς εισπνοές και έκπνοές).

* Αν τα συμπτώματα επιμένουν, φωνάξτε ένα γιατρό.

Αν άφινε τη σόμπα αναμμένη τη νύχτα, πρέπει απαραίτητως να κοιμάσαστε με το παράθυρο μισάνοιχτο. Αν τη σβύσετε, αερίστε το δωμάτιο πριν κοιμηθείτε.

ΟΙ Έσκιμωοι και οι Λάπωνες που ζούν στις πολικές περιοχές αντίστανται στο κρύο γιατί έχουν ανακαλύψει, εξ ένστικτου, ένα μυστικό που έμεις άρρήσαμε να το μάθουμε: Η διαίτα τους είναι πλούσια σε λίπη, σε λάδι και σε κρέας ψαριών. Είναι οι τροφές που περιέχουν όλες τις βιταμίνες που επιτρέπουν στον οργανισμό ν' αντισταθεί στο βαρύτερο ψύχος.

Άλλ' αυτό που θα σας εκπλήξει είναι το γεγονός ότι δηλητήρια όπως η νικοτίνη και η χοληστερόλη μας προσφέρουν άνεκτήμητες ύπηρεσίες στον άγωνα κατά του κρύου.

Ο καπνός, δηλητήριο άργο και επικίνδυνο, στο όποιο μερικοί γιατροί άποδίδουν καρκινογόνα ιδιότητα, είναι φάρμακο πολύ δραστικό κατά του κρύου.

Άλλ' μη διασθήτε να αύξήσετε την κατανάλωσή σας σε σιγαρέττα, γιατί δεν θα σας ώφέλησει. Ο καπνός είναι πολύτιμος μόνο χάρις σε δυο ουσίες που βρίσκουμε στη βιταμίνη «ΡΡ», δυο παραλλαγές του νικοτινικού όξέος. Η βιταμίνη αυτή χορηγείται σε ένδοφλέβιες ένεσεις κι όχι μέ... το κάπνισμα!

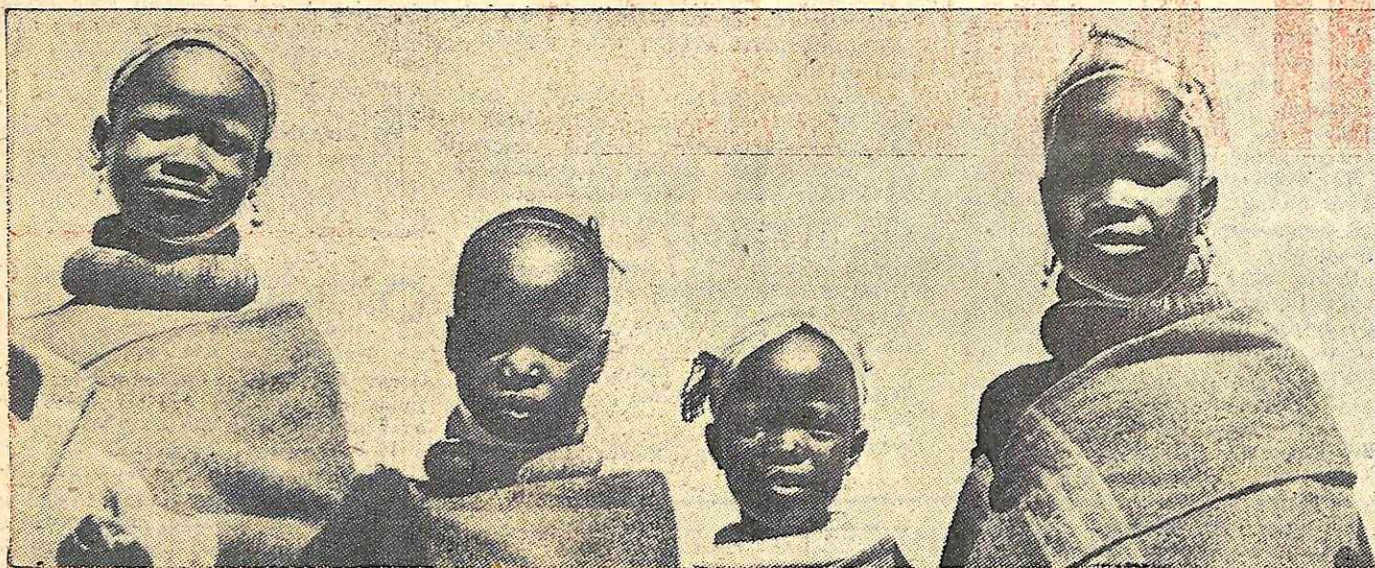
Η χοληστερόλη, έπίσης που βρίσκεται μέσα στο αίμα, μπορεί ν' αύξηθεί έλαφρά κατά το χειμώνα. Στο δυνατό κρύο, ο αδένας της υπόφυσεως παράγει χοληστερόλη και βιταμίνη C. Έτσι, δεν πρέπει ν' άνησυχήσετε αν το κανο-

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΦΥΤΟΦΑΓΙΑΣ

Η ΙΑΤΡΙΚΗ επιστήμη σήμερα φαίνεται ότι άπομακρύνεται όλο και περισσότερο από τις «φυτοφαγικές» θεωρίες που ήταν πολύ της μόδας πριν από μερικές δεκαετίες. Η σύγχρονη διαιτολογία παραδέχεται ότι το ψωμί και τα χόρτα δεν μπορούν σε καμμία περίπτωση ν' αντικαταστήσουν — από την άποψη των αναγκών του οργανισμού — το μπιφιέ και το καπέσολο. Η βιβλιογραφία είναι πολύ δυσάρεστη για τους φτωχ'» λαούς, αλλά τα συμπεράσματα των σχετικών μελετών είναι σαφή:

Ένας μέσος Ευρωπαίος, γύρω στα τριάντα του χρόνια, βάρους περίπου 70 κιλών, έχει κάθε μέρα ανάγκη από 80 γραμμάρια πρωτεΐνων, 400 γραμμάρια υδατανθράκων (ζάχαρη, άμυλόδη κλπ.) και 60 γραμμάρια λιπαρών ουσιών. Αυτό άποτελεί μία βασική διαίτα. Ο άνθρωπος που έργάζεται χειρωνακτικά θα χρειασθεί μεγαλύτερες μερίδες, ιδίως σε τροφές που περιέχουν υδατάνθρακες. Αντίθετα, ο διανοούμενος θα πρέπει να καταναλώσει λιγώτερες υδατάνθρακες και περισσότερες πρωτεΐνες. Κατά μέσον όρο η καθημερινή τροφή του ανθρώπου πρέπει ν' αντιστοιχεί σε κάτι λιγώτερο από 2.400 θερμίδες. Κατά μέσον όρο, η καθημερινή τροφή του ανθρώπου πρέπει ν' αντιστοιχεί σε κάτι λιγώτερο από 2.400 θερμίδες. Κατά τη γνώμη του καθηγητού Γκρότε, του διασημού Γερμανού διαιτολόγου, η ιδεώδης διατροφή πρέπει να είναι συγχρόνως ζωϊκή και φυτική. Έτσι, τουλάχιστον το ένα τρίτο των πρωτεϊνών πρέπει να είναι ζωϊκής προελεύσεως (κρέατα). Τα φυτά περιέχουν άσφαλώς πρωτεΐνες, αλλά μία αποκλειστικά φυτοφαγική διαίτα δεν μπορεί να προσφέρει στον οργανισμό όλα τα στοιχεία που περιέχονται στις ζωϊκές πρωτεΐνες, ιδίως τα κρέατα. Η θρεπτική αξία των φυτικών πρωτεϊνών είναι άναμφισβήτητα κατώτερη.

Οι φυτοφαγικές θεωρίες είχαν κάνει την εμφάνισή τους στους ιατρούς κύκλους υπό την επίδραση όρισμένων θρησκευτικών ιδεών που άπέρριπταν ως «κακάθαρτες» τις ζωϊκές τροφές. Στην κρεοφαγία απέβιδαν τη διάδοση μερικών άσθενειών, όπως οι ρευματισμοί. Η επιστήμη άπορρίπτει σήμερα τις θεωρίες αυτές και θεωρεί τις ζωϊκές πρωτεΐνες ως άπαραίτητες για την υγεία των ανθρώπων.

ΑΥΤΗ η σειρά των συναρπαστικών άρθρων, είναι αφιερωμένη σ' ένα μεγάλο γεγονός της εποχής μας: Την επίτροφη του πολιτισμού στην 'Αφρική.

Τώρα, έπειτα από χιλιάδες χρόνια, ο πολιτισμός ξαναγυρίζει στο λίκνο του, στην 'Αφρική, που αναταράσσεται από τ' αντιφατικά πολιτικά δόγματα, τις αντιμαχόμενες θρησκείες, τις καινούργιες ιδέες, την τεχνολογική πρόοδο που έρχεται να ξεριζώσει τις προαιώνιες παραδόσεις του πρωτογονισμού. Σε μια ήπειρο που έμεινε αμετάβλητη από αιώνες, όλες οι αλλαγές που φαντάσθηκε ποτέ ο άνθρωπος συμβαίνουν μονομιάς, στα τελευταία λίγα χρόνια. Η ιστορία κινείται όρμητικά σε μια γρήγορη συνηθισμένη στην ιστορική ακινησία: Η 'Αφρική βρίσκεται σε αναδρασμό. Έδώ μια νέα δημοκρατία γεννιέται, η Γκάνα. Παράκατω η Γουινέα αποτινάσσει το γαλλικό ζυγό. Στο Βελγικό Κongo οι μαύροι ξεσηκώνονται κατά των Βέλγων. Στην 'Αλγερία οι Γάλλοι μάχονται κατά των επαναστατών. Στη Ν. 'Αφρική η 'Ενωση οι λευκοί καταπιέζουν τους μαύρους. Στην Κένια οι 'Αγγλοι, μόλις κατάφεραν να καταστείλουν το κίνημα των Μάου - Μάου. Όλες οι ιδεολογικές συγκρούσεις της ανθρωπότητας συμπυκνώνονται δραματικά, σε μια σύντομη ιστορική στιγμή, στην ήλιοκαμένη γη της 'Αφρικής: 'Αποικιοκρατία κατά της 'Ανεξαρτησίας, Κομμουνισμός κατά της Δημοκρατίας, μηχανές κατά των ανθρώπων, φυλετικές διακρίσεις κατά της ισότητας. 'Ισως το μέλλον του κόσμου, εξορτάται από το πώς θα εξομαλυνθούν οι συγκρούσεις στην έκρηκτική αυτή περιοχή. Η μελέτη και η γνώση της 'Αφρικής και των λαών της αποκατά, έτσι, ζωτική σημασία για όλους μας. 'Ας ανακαλύψουμε ξανά την 'Αφρική, ως επιστρέψουμε στις βιολογικές και τις πολιτιστικές πηγές μας...

ΕΚΤΑΣΗ: 13.000.000 τετραγών. χιλιάμετρα
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 155 εκατομμύρια κατανεμημένα σε 37 κράτη, όμοσπονδίες, αποικίες.
ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ: 12 'Αφρικανοί σε κάθε τετραγωνικό χιλιάμετρο.

1: ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΜΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΤΟΥ LAURENS VAN DER BOST

ΧΡΥΣΟΠΟΡΦΥΡΑ όραματα νησιών και λείων, κατάλευκων ακτών υπό δέχονται τον ταξιδιώτη που πετάει από τους συννεφιασμένους ούρανοους της Εύρωπης προς τα νότια. 'Ο λαμπρός, κατακάθαρος ούρανος είναι το προανάκρουσμα της 'Αφρικής απ' όποιο σημείο την προσεγγίσεις. 'Αλλά, παραδόξως, το άφθονο φως δε διαλύει την αίσθηση του «μυστηρίου», που περιβάλλει τον ταξιδιώτη. 'Απ' όπου και να την πλησιάσεις, η 'Αφρική σε υποδέχεται τυλιγμένη στους μαγικούς πέπλους του απόκρυφου, του άγνωστου, του μυστηριακού...

Η 'Αφρική αποκαλείται «Μαύρη 'Ηπειρος» ενώ δεν είναι ούτε μαύρη — είναι ολόφωτη — ούτε κατοικείται αποκλειστικά από μαύρους — όλη η χρωματική κλίμακα των ανθρώπινων φυλών αντιπροσωπεύεται εκεί.

Αλλά τότε γιατί «Μαύρη 'Ηπειρος»;

Γιατί, επί πολλούς αιώνες, η 'Αφρική παρέμεινε μια άγνωστη περιοχή, μι σκοτεινή κηλίδα στο πνεύμα των ανθρώπων, μια χώρα γευστή μυστήριο. Και η εξήγηση του φαινομένου δεν είναι απλή.

Καταλαβαίνει κανείς εύκολα, γιατί η 'Αμερική και η Αυστραλία παρέμειναν άγνωστες στους ανθρώπους της Δύσεως επί τούς αιώνες: Βρισκόντουσαν έξω από τις γραμμές της ναυσιπλοΐας και οι άνθρωποι δεν ήξεραν την ύπαρξή τους. Αλλά η 'Αφρική βρισκόταν μπροστά στα πόδια τους, όλοι

οι πολιτισμοί που αναπτύχθηκαν στα παράλια της Μεσογείου γνώριζαν την ύπαρξή της. Τι τους εμπόδιζε να την εξερευνήσουν και να την εκμεταλλευθούν;

Το ενδιαφέρον των αρχαίων

ΗΑΣΙΑ, η μυθική 'Ανατολή, γοήτευε περισσότερο τη φαντασία του μεσογειακού κόσμου από το Νότο, την 'Αφρική. Στα νεότερα χρόνια οι άνθρωποι ρίχθηκαν σε άπιστευτες περιπέτειες για ν' ανακαλύψουν ένα δρόμο προς τις 'Ινδίες. Η ανακάλυψη της 'Αμερικής έγινε κατά τύχη, όπως και η ανακάλυψη του ακρωτηρίου της Καλής 'Ελπίδος.

Ωστόσο, θα ήταν υπερβολή να πούμε πως οι αρχαίοι αδιαφόρησαν για την 'Αφρική. Στη φαντασία τους η 'Αφρική ήταν η χώρα του μυστηρίου και των θαυμάτων. Οι Ρωμαίοι είχαν μια παροιμία: «Από την 'Αφρική μάς έρχεται κάθε τι καινούργιο». 'Ο 'Ομηρος αναφέρει την 'Αφρική ως χώρα κατάλληλη για τις «θερινές διακοπές» των θεών — στη χώρα των Αιθίοπων καταφεύγει ο Νεφεληγέτης, όταν η 'Ηρα του γίνεται φόρτωμα. Και ο 'Ηρόδοτος, ο «πατέρας της Ιστορίας» συγκέντρωσε κάθε λογής πληροφορίες για την 'Αφρική και περιγράφει τον Ιερό Νείλο που κατεβαίνει από τα νεφώσκη βουνά της Αιθιοπίας...

'Ο Πτολεμαίος, ο γεωγράφος της 'Ελληνικής 'Εποχής, ζωγράφισε ένα

Η ΑΦΡΙΚΗ Ξυθαρεί!

χάρτη της 'Αφρικής που περιέχει, δέκα, πολλές ανακρίβειες και κενά, αλλά γενικά δεν απομακρύνεται και πολύ από την πραγματικότητα. Σημειώνει ακόμα και την όρσειρά Ρουβενζόρι, που εκείνη την εποχή πρέπει να ήταν πρόσπιτη, με το όνομα «'Ορος της Σελήνης».

Αυτές οι σποραδικές ιστορικές μαρτυρίες υποδηλώνουν ένα αρκετά ζωνρό ενδιαφέρον του αρχαίου κόσμου για την 'Αφρική. 'Ο Καρχηδόνιος στρατηγός 'Αννων, πριν από τρεις χιλιάδες χρόνια, λέγεται ότι εξερεύνησε τη δυτική ακτή της 'Αφρικής, ξεκινώντας από τις Στήλες του 'Ηρακλέους (Γιβραλτάρ) και, όταν επέστρεψεν, αφηγήθηκε θαυμαστές περιπέτειες στους συμπολίτες του. 'Αλλοι Φοίνικες φαίνεται πως εξερεύνησαν την ανατολική ακτή, ξεκινώντας από το Σουέζ, τον έκτον αιώνα π.Χ. Η 'Αγία Γραφή αναφέρει πως οι 'Εβραίοι έκαναν εμπόριο με τις πόλεις των Ιθαγενών της Ανατολικής 'Αφρικής. Σ' όλο το μήκος των ακτών σώζονται ακόμη τα ερείπια παρξενων πολιτειών που τ' όνομά τους έχει χαθεί. Και οι έρειπωμένες οχυρώσεις φρουρούν

ακόμα τα στρατηγικά περάσματα προς την έندω χώρα.

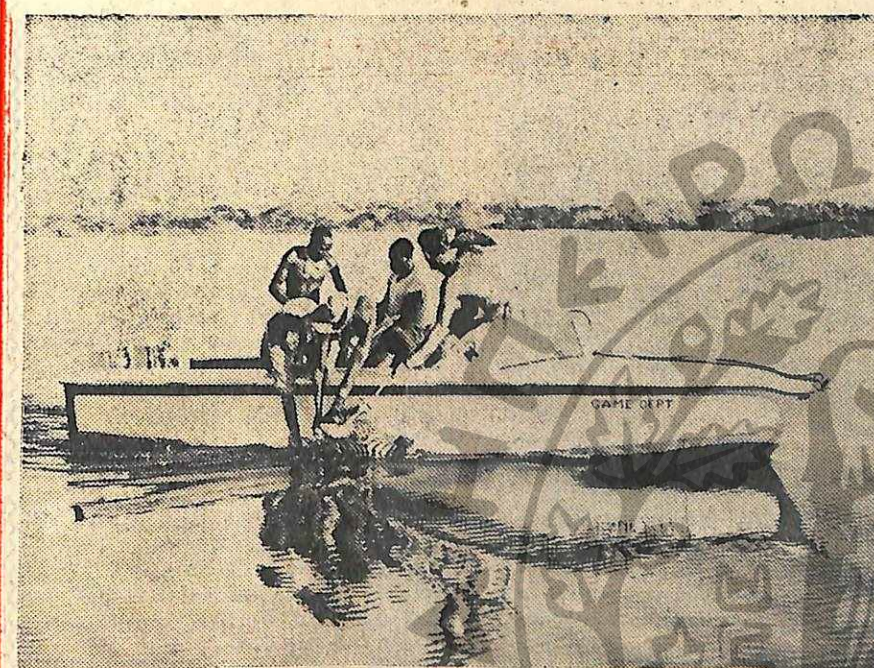
Παρ' όλα αυτά, ως τα μέσα του περασμένου αιώνα, στη φαντασία των ανθρώπων της Δύσεως, η 'Αφρική παρέμεινε μια τεράστια παραλία. Η διεξοδισή προς το έσωτερικό δεν ξεπερνούσε μερικές δεκάδες χιλιομέτρων. Η καρδιά της Μαύρης 'Ηπείρου είχε μείνει παρθένα. Γιατί οι άνθρωποι δεν προχώρησαν βαθύτερα;

Έχθρική φύση

ΜΙΑ γρήγορη ματιά στην 'Αφρική — η φύση θα μάς δώσει την απάντηση.

Θα έλεγε κανείς, πως η γη της 'Αφρικής είναι φτιαγμένη για ν' αποθαρρύνει κάθε ξένη έπαφή, οργανωμένη για ν' αντιστέκεται στις πιο τολμηρές εξερευνητικές απόπειρες. Σχεδόν παντού, λίγα χιλιάμετρα πέρα απ' την ακτή, το 'Αφρικανικό έδαφος ύψώνεται απότομα για ν' σχηματίσει ένα γιγαντιαίο όροσπέδιο που εκτείνεται χιλιάδες χιλιάμετρα προς το Βορρά και το Νότο.

Η «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΝΩΕ»

Στην Κεντρική 'Αφρική κατασκευάζεται το τεράστιο φράγμα Καρίμπα, σε μια περιοχή που ήταν παράδεισος των άγριων ζώων. 'Όταν άρχισε να γεμίζει νερό η λίμνη του φράγματος, έγινε αντιληπτόν ότι χιλιάδες ζώα, είχαν παγιδευθεί και κινδύνευαν να πνιγούν. Και τότε, οργανώθηκε η «'Επιχείρηση Νώε» για τη διάσωσή τους. Συγκροτήθηκαν ομάδες διασώσεως που έρχισαν, με βάρκες, να περισυλλέγουν τα ζώα από τη λίμνη — όπως φαίνεται στη φωτογραφία — ή να διώχνουν προς τη ζούγκλα τα ζώα που είχαν μείνει στην περιοχή, όπου θα έπεκτεινόταν σε λίγο η λίμνη. Κυρίως κινδύνευαν οι αντιλόπες και οι ζέβροι, ενώ τα λιοντάρια κι' οι ελέφαντες, είχαν διασώσθαι τον κίνδυνο κι' είχαν απομακρυνθεί εγκαίρως. Το αποτέλεσμα της «'Επιχείρησης Νώε», είναι ότι σώθηκαν χιλιάδες ζώα, που διαφορετικά θα είχαν πνιγεί.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΘΗΡΙΟΤΡΟΦΕΙΟ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΟ 1898 ο Πάλ Κρούγκερ, ο πρώτος πρόεδρος του Τρανσβάλ, ώρισε μια τεράστια περιοχή ως «έθνικό πάρκο». Το έθνικό πάρκο Κρούγκερ είναι μια έκταση 8.000 τετραγωνικών μιλίων, όπου ο επισκέπτης, πληρώνοντας ένα μικρό εισιτήριο, μπορεί να θαυμάσει όλα τ' άγρια ζώα της 'Αφρικής στο φυσικό τους περιβάλλον.

Σ' αυτό το άπειρο θηριοτροφείο, όλα τα ζωικά είδη της τροπικής πανίδας αντιπροσωπεύονται: 'Υπάρχουν λεοντάρια, θόβαλοι, ελέφαντες, αντιλόπες, καμηλοπαρδαλίες, ρινόκεροι.

Τα ζώα του έθνικού πάρκου δεν είναι ούτε εξημερωμένα ούτε έντελώς άγρια. Έχουν συνηθίσει στην παρουσία του ανθρώπου, αλλά συνήθως τον άγνοούν. Στην «ξηρά περίοδο» από τον Μάιο ως τον Οκτώβριο, 90.000 άνθρωποι επισκέπτονται το πάρκο.

Το έθνικό πάρκο του Τρανσβάλ δεν είναι τόπος κυνηγιού. Τα πυροβόλα όπλα απαγορεύονται αυστηρά. Μόνο με το φακό της φωτογραφικής του μηχανής μπορεί κανείς να «συλλάβει» τ' άγρια ζώα. 'Ο κάθε επισκέπτης είναι υπεύθυνος για την προσωπική του ασφάλεια. Μ' όλο που συμβαίνουν μερικές φορές δυστυχήματα στους απείροσκεπτες επισκέπτες, οι κίνδυνοι δεν είναι σοβαροί, αρκεί να τηρείται ο κανονισμός του πάρκου. Οι επισκέπτες δεν επιτρέπεται να βγαίνουν από τ' αυτοκίνητά τους. 'Αν θέλουν να περάσουν τη νύχτα στο πάρκο, πρέπει να μείνουν περιορισμένοι στις οδικές καλαμένιες καλύβες, που λέγονται «ρονταβέλ», από τη δύση ως την ανατολή του ήλιου. Και πρέπει να έχουν το νού τους στις προειδοποιητικές πινακίδες που είναι σκορπισμένες παντού: «Προσοχή! Πέρασμα ελεφάντων», «Προσοχή! Περιοχή λεόντων», «Προσοχή στους δουλούς!» και άλλα παρόμοια και έξ' ίσου ανατριχιαστικά. Τα αυτοκίνητα δεν πρέπει να κυκλοφορούν με ταχύτητα μεγαλύτερη των 25 χιλιομέτρων και δεν πρέπει να βγαίνουν από τους χαρραγμένους δρόμους.

Είναι το μόνο μέρος του κόσμου όπου ο ταξιδιώτης μπορεί ν' αντικρύσει από τόσο κοντά τη ζωή της 'Αφρικής.

τὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση.
Ἡ ἀνδρὴ ἐρημιά τῆς Σαχάρας ἀποκλείει κάθε ἀπόπειρα εἰσβολῆς ἀπὸ τὰ ὄρη. Οἱ ἄγονοι, βραχὺδες λόφοι στὴν περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ τὸ τεράστιο φυσικὸ ὄχυρό τῆς Αἰθιοπίας προστατεύουν τὴν καρδιά τῆς Μαύρης Ἠπείρου ἀπὸ τ' ἀνατολικά.
Ἡ κοιλάδα τοῦ Νείλου, ἡ μοναδικὴ «ρωγμὴ» τῆς περιοχῆς, δὲν ἐπιτρέπει ἐπίσης τὴν εἰσβολὴ πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, γιὰ τὴν περιβάλλεται ἀπὸ τεράστια κί' ἐπικίνδυνα ἔλη. Ὁ Νότος, μὲ τὸ ἰδεώδες εὐκρατο κλίμα του, προστατεύεται ἀπὸ βραχώδεις ἀκτὲς ἡ μεγάλες λωρίδες ἄγονης ἐρήμου. Καὶ ἀνάμεσα στὸ Βορρὸ καὶ στὸ Νότο, ἀνάμεσα στὸν τροπικὸ τοῦ Αἰγόκερω καὶ στὸν τροπικὸ τοῦ Καρκίνου, ἡ παρθενικὴ καρδιά τῆς Ἀφρικῆς περισφίγγεται ἀπὸ ἕναν τεράστιο δακτύλιό, ὀργιώδους τροπικῆς δλαστήσεως, μίας ἀπρόσιτης, ἀγρίας ζούγκλας.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ γεωγραφικὴ τῆς σύστασης καὶ ἡ χλωρίδα τῆς ποὺ κάνουν ἀπρόσιτη τὴν ἀφρικανικὴν ἐνδοχώρα. Ὑπάρχουν καὶ οἱ στρατιῆς τὸν παρὰ τὸν ποὺ κάθε δαγκωματιά τους σημαίνει μόλυνση καὶ θάνατο.

Μαχητικοὶ ὑπερασπιστὲς

Η ΦΟΒΕΡΗ μύγα τσετσέ, ποὺ σκοτώνει μὲ τὴ θανασιμὴ ἀρρώστεια τοῦ ὕπνου, κλείνει τὸ δρόμο σὲ κάθε ξένη διείσδυση καὶ ἐκμετάλλευσή τῶν εὐφωρῶν περιοχῶν τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς. Τὸ Ντί — Ντί — Τί καὶ τ' ἄλλα παρόμοια τεχνάσματα τῆς ἐπιστήμης δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν ἐξολοθρεύσουν ἐντελῶς. Σήμερα ὁ κίβη ἡ μισὴ Ταγκανίκα μαστιζέται ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τοῦ ὕπνου: Ἡ μύγα τσετσέ φρουρεῖ τὴν ὀχυρωμένη καρδιά τῆς Ἀφρικῆς. Περιόχες ποὺ βρίσκονται ἀπὸ αἰῶνες στὰ χέρια τῶν Εὐρωπαίων, ὅπως ἡ Νότιος Ἀφρικὴ, δὲν ἔχουν ἀκόμα κατακτηθεῖ ὁλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἀφρικανικὴ φύση δὲν ὑποτάσσεται εὐκόλως.

Ἐξ ἴσου μαχητικὸς ὑπερασπιστὴς τῆς ἀφρικανικῆς ἐνδοχώρας εἶναι τὸ κουνούπι. Οἱ ἐναέριες λεγεῶνες τῶν ἀφρικανικῶν κουνουπιῶν ἔχουν ὅπλα φοβερὰ: Τὸν κίτρινο πυρετό, τὴν ἔλονοσία καὶ κάθε μορφὴ μεταδοτικῆς ἀρρώστειας. Ὑπάρχουν καὶ ἀμέτρητα ἄλλα παράσιτα, ἀλλ' αὐτὰ τὰ λίγα παραδείγματα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν ν' ἀντιληφθῶμε πῶσο ἐχθρική καὶ ἀφιλόξενη πρέπει νὰ φαίνεται ἡ γῆ τῆς Ἀφρικῆς στὰ μάτια τῶν Εὐρωπαίων, τῶν συνηθισμένων στὰ εὐκράτα κλίματα καὶ τὴν ἡμερὴ φύση τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταιάξουμε, γιὰ τὸς οἱ πολιτισμένοι ἄνθρωποι ἔστρεψαν τὴν προσοχή τους πρὸς ἄλλες πηγὲς πλούτου καὶ γιὰ τὸ ὁ Λώρενς ὠνόμασε τὴν Ἀφρικὴ «ἡπειρο τῆς σκοτεινῆς ἀνήξεως».

Ἡ φύση τῆς Ἀφρικῆς, ὡστόσο, σ' ἐπὶ πῆρξος ἀνηντικὴ μονάχα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅχι γιὰ τὴ ζωὴ στὸ σύνολό της. Οἱ αὐθόρμητες ὀργαστικὲς μορφές ζωῆς ποὺ συναντᾶται κανεὶς στὴν Ἀφρικὴ δὲν ὑποτάσσονται παρὰ μόνο σὲ μιά δύναμη: τὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Ἡ Μαύρη Ἠπείρος εἶναι σὰ ρωμαλεὸ πρωτόγονο θηλυκὸ ποὺ ζητάει ἕνα ἐξ ἴσου σφιγγιγλὸ ταίρι.

LAVRENS VAN DER BOST

Τὰ νησιὰ τῆς Ἀφρικῆς

ΕΞΩΤΙΚΑ, ΔΙΑΠΟΤΙΣΜΕΝΑ
ΑΠΟ ΓΟΗΤΕΙΑ, ΠΛΗΜΜΥ-
ΡΙΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΑΡΩΜΑ

Ο ΣΥΜΠΑΓΗΣ ὄγκος τῆς Ἀφρικῆς εἶναι τόσο πελώριος ὥστε συνήθως ξεχνᾶμε πῶς ἡ μῆτρα — ἡπείρος περιβάλλεται ἀπὸ ἕνα στεφάνι ἀμέτρητων νησιῶν. Μερικὰ βρίσκονται πολὺ κοντὰ στὶς ἀκτὲς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἀφρικῆς, ἄλλα βρίσκονται ἀπὸ μονωμένα στὶς ἀπέραντες ἐκτάσεις τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Ὅλα εἶναι ἐνδιαφέροντα, πολλὰ εἶναι γοητευτικά.

Ἡ Σοκότρα βρίσκεται 150 μίλια μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Γκοναρναφού'ι, τὸ ἀνατολικότερο ἄκρο τῆς Ἀφρικῆς. Πολιτικῶς, ἡ Σοκότρα ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ προτεκτοράτου τοῦ Ἀντεν στὴ νότια Ἀραβία, ἀλλὰ γεωγραφικῶς ἀνήκει στὴν Ἀφρικὴ. Εἶναι ἕνα βραχώδες, ἄγονο νησί, χωρὶς λιμάνια, Στὰ παλιότερα χρόνια τὸ κυριώτερο προϊόν τῆς ἦταν τὸ λιβάδι. Σήμερα ἐξάγει μαργαρίτια, ἀρώματα καὶ μιά οὐσία ποὺ λέγεται «καίμα τοῦ δράκου» ποὺ θγαίνει ἀπὸ τὸ χυμὸ ἑνὸς δένδρου καὶ χρησιμοποιεῖται στὴ χαρακτηριστικὴ.

Νοτιώτερα συναντοῦμε τὶς Σεϋ χέλλες, ἀποικία τοῦ βρετανικοῦ στέμματος, 1000 μίλια ἀνατολικά τῆς Ζανζιβάρης. Τὸ ἄρχιπέλαγος ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα περίπου νησιά. Οἱ κάτοικοι εἶναι κρεοῖ, δηλαδὴ μιγάδες ἀπὸ Εὐρωπαίους ἀποίκους καὶ Ἀφρικανούς δούλους. Στὰ παλιὰ χρόνια ἦταν ὀρμητήριο τῶν πειρατῶν. Οἱ τοπικὲς φοινικὲς παράγουν ἕνα παράξενο διπλὸ καρύδι. Ὁ ἄνεμος ρίχνει στὴ θάλασσα μερικὰ ἀπὸ τὰ καρύδια αὐτὰ καὶ τὰ ρεύματα τὰ παρασύρουν ὡς τὶς Ἰνδίδες. Οἱ Ἰνδοὶ δὲν ξέρουν τὴν προέλευσή τους καὶ τὰ ὀνομάζουν «καρύδια τῆς θάλασσας». Τὰ μαζεύουν καὶ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν θεραπεία τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἐλεφαντιάσεως. Οἱ Σευχέλλες εἶναι δεμένες πιά μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου, ὅταν ἀπετέλεσαν κέντρο ἐξορίας τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου καὶ τῶν τριῶν συνεξοριστῶν του.

Πιο κάτω βρίσκεται ἡ Ζανζιβάρη, ἕνα βρετανικὸ προτεκτοράτο. Ὁ Σουλτάνος τῆς Ζανζιβάρης, τυπικὰ ἕνας ἀνεξάρτητος μονάρχης, εἶναι μιά γραφικὴ φαντασμαγία τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἔχει ἐξισλαμισθεῖ ἀπὸ τὸν δέκατον αἰῶνα. Διατηρεῖ πολυάριθμη πρωτογενὴ φρουρὰ σπαθοφόρων Ἀράβων καὶ ἐξ ἴσου πολυάριθμο χορέμι. Ἡ Ζανζιβάρη τροφοδοτεῖ ὅλο τὸν κόσμον μὲ τὸ μπαχα-

ρικό ποὺ λέγεται «γαρύφαλλο». Ὅλο τὸ νησί εὐωδιάζει ἀπὸ μπαχαρικά.

Ἀκόμα νοτιώτερα βρίσκουμε τὴ Μαδαγασκάρη, τὸ τέταρτο σὲ μέγεθος νησί τοῦ κόσμου (μετὰ τὴ Γροιλανδία, τὴ Νέα Γουινέα καὶ τὸ Βόρνεο). Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ εὐφωρα κομμάτια τοῦ κόσμου, μὲ πλούσια δάση καὶ λιβάδια. Τὰ δάση τῆς καλύπτουν 30 ἐκατομμύρια τετραγωνικά ἐκτάρια καὶ περιλαμβάνουν ποικιλίες δένδρων μὲ ἐξωτικά ὀνόματα, ὅπως οἱ καουζαρίνες, τὰ μπαομπάμπ, οἱ ταμαρίνδες καὶ τὸ περίφημο δένδρο τοῦ ὀδοιπόρου, ποὺ ἀνιμάσκει ἔτσι γιὰ τὴ φύλλα του, σὰ χωνιά, διατηροῦν πάντα μιά ποσότητα καθαροῦ, κρύου νεροῦ. Ἡ πανίδα τῆς Μαδαγασκάρης περιλαμβάνει τὰ χαριτωμένα «λεμούρια», τὰ μικρὰ δεινόσαυρα ζῶα, ποὺ πηδοῦν ἀνάλαφρα ἀπὸ κλαρί σὲ κλαρί. Ἡ Μαδαγασκάρη ἦταν πρὶν ἀπὸ λίγο γαλλικὴ ἀποικία. Τώρα εἶναι ἀνεξάρτητη δημοκρατία.

Κάμπτοντας τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, προχωροῦμε λίγο δυτικὰ γιὰ νὰ φτάσουμε σὲ μερικὰ μικροσκοπικὰ νησιὰ ὑπὸ βρετανικὴ κυριαρχία. Νοτιώτερα εἶναι τὸ νησί Τριστάν ντὰ Κούνα, ἕνας ἀπομονωμένος ἀλιευτικὸς σταθμὸς ποὺ πάσχει ἀπὸ φθορὰ... λειψανδρία. Λέγεται, ὅτι τὰ κορίτσια ἐκεῖ προσεύχονται κάθε βράδυ νὰ ρίξει ἡ τρικυμία κανένα ναυαγὸ στὶς ἀκτὲς τους γιὰ νὰ τὸν παντρευθοῦνε.

Σὲ ἀπόσταση 1750 μιλίων πρὸς τὰ βόρεια, συναντοῦμε τὴν Ἀγία Ἑλένη, ἕναν ξερόβραχο ποὺ τ' ὄνομά του θὰ μείνει γιὰ πάντα στὴν ἱστορία, γιὰ τὴν ἐκεί περάσε τὰ τελευταῖα ἄδωχα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ ὁ Μέγας Ναπολέον.

Τὰ ὑπόλοιπα νησιὰ τῆς Ἀφρικῆς, βρίσκονται πολὺ κοντὰ στὴ δυτικὴ ἀκτὴ. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ νησιὰ τῶν Καναρινίων, ποὺ ἀνήκουν στὴν Ἰσπανία. Τὸ ἄρχιπέλαγος ἔχει ἔκταση 2.800 τετραγωνικῶν μιλίων καὶ στὸ μεγαλύτερο νησί τὴν Τενερίφη, βρίσκεται τὸ πανύψηλο βουνὸ Ἐλ Τέιντε (πάνω ἀπὸ 4.000 μέτρα). Εἶναι ὁ παράδεισος τῶν λουλουδιῶν, τὸ κλίμα εἶναι γλυκύτατο ὅλο τὸ χρόνο.

Ἡ Μαδέρα ἀνήκει στὴν Πορτογαλία. Βγάζει τὸ περίφημο κρασί ποὺ φέρει τ' ὄνομά της. Τὸ κλίμα εἶναι σταθρὸ, σχεδὸν ἀνοικτικό ὅλο τὸ χρόνο καὶ ἡ Μαδέρα εἶναι γίνε ἰδεώδες τουριστικὸ κέντρο.

Ἡ ΜΗΧΑΝΗ ΠΟΥ ΤΡΕΧΕΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

G.H.WELLS

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

Ἐνας ἐφευρέτης κατασκευάζει μιά μηχανή ποὺ μπορεῖ νὰ κινηθεῖ στὸ χρόνο, δηλαδὴ νὰ μεταφέρει τὸν «ταξιδιώτη τοῦ Χρόνου» κατὰ βούληση στὸ παρελθόν ἢ στὸ μέλλον. Ὁ ἐφευρέτης ἐπιδεικνύει τὴ μηχανή στους φίλους του, ἀλλ' ἐκεῖνοι εἶναι δόσπιστοι. Ἐπειτα ἀπὸ μιά δοσμάδα τοὺς καλεῖ σὲ δείπνο καὶ τοὺς ἀφηγεῖται τὴν καταπληκτικὴ περιπέτειά του. Ἡ μηχανή ποὺ τρέχει στὸ χρόνο, τὸν μετέφερε στὸ ἔτος 802.701 μ.Χ. Συνάντησε ἐκεῖ ἕναν παράξενο μικρόσωμο λαό, πολὺ ἀφελή καὶ καλὸκαρδο. Τοῦ ἔκαναν ἐντύπωση οἱ περίεργες συνήθειές τους: Ζοῦν ὁμαδικὰ σὲ μεγάλα πέτρινα κτίρια, τρέφονται μονάχα μὲ καρπούς καὶ εἶναι ντυμένοι μὲ ὁμοίμορφους χιτῶνες ὡς τὸ νόνατο. Εἶναι ὅλοι πολὺ λεπτοκαμωμένοι καὶ φιλόξενοι. Ὁ «ταξιδιώτης τοῦ Χρόνου», ἔχει ἀφήσει τὴ μηχανή του κοντὰ στὸ βάζο μίας μαρμάρινης Σφίγγας, ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἀνακαλύπτει πῶς ἡ μηχανή ἔχει ἐξαφανισθεῖ. Τὸ βάζο τῆς Σφίγγας, εἶναι κοῦφιο καὶ ἀποκτᾷ τὴ θεοαίτητα, ὅτι ἡ μηχανή του βρίσκεται κλεισμένη ἐκεῖ μέσα. Οἱ μικρόσωμοι ἄνθρωποι δὲ θέλουν νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ «ταξιδιώτης τοῦ Χρόνου» ἀποκτᾷ μιά φίλη, τὴ μικρὴ Γουήνα, τῆς ὁποίας ἐσώσε τὴ ζωὴ. Τὸ τέταρτο πρωὶ ἀπὸ τὴν ἀφίξή του στὸν καινούργιο κόσμο, συναντᾷ γιὰ πρῶτη φορὰ, ἕνα παράξενο πιθηκοειδὲς πλάσμα ποὺ χώνεται μόνος τὸν βλέπει σ' ἕνα πηγάδι. Ἡ περιχὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ θαθεῖα πηγάδια, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει τὸν προορισμό τους. Ἀργότερα μαθαίνει, πῶς ἡ κοινωνία αὐτὴ τοῦ μέλλοντος, εἶναι χωρισμένη σὲ δύο ὁμάδες: Τοὺς «Ἐλῶι», ποὺ κατοικοῦν στὴν ἐπιφάνεια, καὶ τοὺς «Μάρλοκ», τὰ πιθηκοειδῆ πλάσματα, ποὺ κατοικοῦν σὲ ὑπόγειες στοές. Οἱ Μάρλοκ ἔχουν πάρει τὴ μηχανή του. Ὁ ἐφευρέτης ἀποφασίζει νὰ κατέβῃ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μυστηριώδη πηγάδια, γιὰ νὰ τὴν ἀναζητήσει. Τὰ πηγάδια ἔχουν μεταλλικὰ ἐλάσματα στὰ τοιχώματά τους, γιὰ νὰ διευκολύνουν τὴν κάθοδο. Ἀλλ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἐλάσματα λυγίζει καὶ ὁ «Ταξιδιώτης τοῦ Χρόνου», βρίσκεται κρεμασμένος ἀπ' τὸ ἕνα χέρι...

5ov

ΜΕ τὴν καρδιά σφιγμένη ἀπὸ αγωνία, περιμένοντας ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ τσακιστῶ στὸ βάθος τοῦ πηγαδιοῦ, κατάφερα, ψαχουλεύοντας στὰ τυφλά, νὰ βρῶ τὸ ἐπόμενο ἐλάσμα καὶ νὰ στηρίξω τὸ πόδι μου. Τὰ μπράτσα καὶ οἱ πλάτες μου πο-

νοῦσαν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἐπιταχύνω τὴν κάθοδό μου, ἀφοῦ τὰ ἐλάσματα ἀποδείχθηκαν τόσο ἐπισφαλῆ.

Σηκώνοντας τὸ κεφάλι μου πρὸς τὰ πάνω, εἶδα στὸ ἄνοιγμα τοῦ πηγαδιοῦ, ἕνα μικρὸ γαλάζιο δίσκο ποὺ πλαισίωνε τὸ τρομαγμένο πρόσωπο τῆς Γουήνας.

Ὅσο κατέβαινα, ὁ παράξενος ὁμάδος, ἕνας ρυθμικὸς ὁμάδος μηχανοστασίου, ἀκουγόταν καθαρότερα ἀπὸ τὰ βάζο τοῦ πηγαδιοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ γαλάζιο δίσκο πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου, τὸ σκοτάδι γύρω μου ἦταν πυκνόν. Ὅταν ξανακοίταξα πρὸς τὰ πάνω, τὸ κεφάλι τῆς Γουήνας εἶχε ἐξαφανισθεῖ.

Ὅλο μου τὸ κορμί πονοῦσε ἀπὸ τὴν προσπάθεια. Νόμιζα ὅτι θὰ πέσω ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή. Σκέφθηκα ν' ἀφήσω ἡσυχο τὸν ὑπόγειο κόσμο καὶ νὰ ξαναβῶ πρὸς τὸ φῶς. Ἀλλὰ κάνοντας αὐ-

Ο ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΣ ΔΙΑΣΤΗΜΑΝΟΡΩΠΟΣ

Οἱ ὑποψήφιοι Ἀστροναῦτες — Ἀμερικανοὶ καὶ Ρῶσοι — ἐκπαιδεύονται, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἐντατικὰ γιὰ τὴν μεγάλῃ περιπέτειά τους, ἔχουν δὲ κατασκευασθεῖ γι' αὐτοὺς εἰδικὲς στολές, ἱκανὲς νὰ τοὺς προστατεύσουν ἀπὸ τὶς ἀνωμαλίες ποὺ παρουσιάζει τὸ ταξίδι στὸ διαπλανητικὸ χῶρο. Ἡ στολή αὐτὴ εἶναι ἀεροστεγῆς καὶ οὐσιαστικὰ ἀπομονώνει τὸν ἀστροναῦτη ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ φυσικὸ περιβάλλον. Στὶς δοκιμὲς ἔχει ἀποδείξει ἀποτελεσματικὴ. Ἡ φωτογραφία αὐτὴ ἑνὸς Ρώσου ὑποψηφίου ἀστροναῦτη μὲ τὴ διαπλανητικὴ στολή του εἶναι ἡ πρώτη ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ σοβιετικὸ Τύπο.

τὴ τὴ σκέψη, δὲν ἔπαινα νὰ κατεβαίνω μηχανικά.

Τέλος, μὲ θαυμάτη ἀνακούφιση, εἶδα λίγο πρὸς τὰ δεξιὰ μου μιά τρύπα στὸ τοίχωμα τοῦ πηγαδιοῦ. Ἦταν τὸ ἄνοιγμα μίας στενῆς ὀριζόντιας στοᾶς, στὴν ὁποία θὰ μπορούσα νὰ ξεπλωθῶ καὶ ν' ἀναπαυθῶ. Ἦταν καιρὸς. Τὰ μπράτσα μου ἦταν μουδιασμένα, ἡ πλάτη μου πονοῦσε, ὅλο μου τὸ σῶμα ἔτρεμε. Ἀκόμα ἕνα λεπτό καὶ θὰ τσακίζομουν. Καὶ τὸ πυκνὸ σκοτάδι, εἶχε μιά δυσάρεστη ἐπίδραση στὴν ὄρασή μου. Δισθανόμουν ναυτία. Ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ τὸ βόμβο τῶν μηχανημάτων τοῦ ἐξαερισμοῦ.

Δὲν ξέρω πόση ὥρα ἔμεινα ξεπλωμένος στὴν ὀριζόντια στοᾶ. Φαίνεται πῶς εἶχα χάσει τὶς αἰσθήσεις μου. Συνήλθα νοιώθοντας ἕνα ἀπαλὸ χέρι ν' ἀγγίζει τὸ πρόσωπό μου.

Ἀνασηκώθηκα στὸ σκοτάδι, βρήκα τὰ σπέρτα στὴν τσέπη μου καὶ ἀναψά ἕνα. Εἶδα τρία ἀπὸ τὰ μικρόσωμα, πιθηκοειδῆ πλάσματα νὰ ὑποχωροῦν διαστικὰ μπροστὰ στὸ φῶς. Ἦταν ἀκριβῶς ὅμοια μὲ κείνο ποὺ εἶχα δεῖ, γιὰ μιά σύντομη στιγμή, στὰ ἐρείπια τῆς ἐπιφάνειας. Αὐτοὶ ἦταν οἱ Μάρλοκ, μ' αὐτοὺς ἔπρεπε τώρα νὰ λογαριαστώ.

Καθὼς ἐξοῦσαν διαρκῶς σ' αὐτὸ τὸ σκοτάδι, ποὺ μοὺ φαίνονταν ἀδιάπεραστο, τὰ μάτια τους εἶχαν γίνε ἀσυνήθιστα μεγάλα καὶ εὐαίσθητα στὸ φῶς, ὅπως τὰ μάτια μερικῶν ψαριῶν ποὺ ζοῦν στὶς θαλάσσιες ἀβύσσους.

Δὲν εἶχα καμμιὰ ἀμφιβολία, ὅτι μπορούσαν νὰ μὲ δοῦν στὸ σκοτάδι καὶ δὲ φαίνονταν νὰ νοιώθουν κανένα φόβο ἀπέναντί μου. Φοβόνταν, ὅμως, ἡ ἀπλῶς ἀποφεύγαν τὸ φῶς. Μόλις ἀναψά τὸ σπέρτο γιὰ νὰ τοὺς δῶ, ἐξαφανίσθηκαν τρέχοντας μέσα στὶς πλάγιες σήραγγες ποὺ ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό. Τὰ μάτια τους ἀντανάκλωσαν τὸ φῶς, μὲ μιά παράξενη λάμψη.

Προσπάθησα νὰ τοὺς φωνάξω, ἀλλὰ φαίνεται πῶς ἡ γλώσσα τους ἦταν διαφρετικὴ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπων τῆς ἐπιφάνειας. Ἐτσι, ἔμεινα μόνος καὶ κατάλαβα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένω καμμιὰ βοήθεια, ἀπὸ πούθενά. Σκέφθηκα ξανά νὰ ἐγκαταλείψω κάθε προσπάθεια ἐξερευνησεως τοῦ κάτω κόσμου καὶ νὰ ξαναβῶ στὴν ἐπιφάνεια. Ἀλλὰ μιά καὶ εἶχα ξεκινήσει, ἡ φυγὴ θὰ ἦταν ἀσυγκώρητη δειλία. «Τώρα μπλέχθηκες» εἶπα μέσα μου, «προσπάθησε νὰ ξεμπλέξεις...».

Προσπαθώντας ψαχουλεύω μέσα στὴ σήραγγα, ἀκούγα τὸ θόρυβο τῶν μηχανημάτων νὰ γίνετα ὅλο καὶ δυνατότερος. Στὸ φῶς ἑνὸς σπέρτου, διαπίστωσα ὅτι εἶχα φθάσει σ' ἕναν εὐρύτατο ἀνοικτὸ χῶρο. Ἦταν μιά αἰθούσα ποὺ ἔμοιαζε μὲ σπηλαίο. Τὸ βάθος τῆς κανόταν πέρα ἀπὸ τὴν ἀκτίνα ποὺ φώτιζε τὸ σπέρτο μου. Ἡ ὀρφή, ἦταν πανύψηλὴ καὶ θαλωτὴ. Εἶδα ὅσα μπορούσε νὰ δεῖ ἕνας ἄνθρωπος στὸ φῶς

ένος σπίρτου.

Ἡ ἀνάμνηση τῆς εἰκόνας, ὅπως κα-
ταλαβαίνετε, εἶναι πολύ ἀόριστη. Δια-
τηρῶ τὴν ἐντύπωση μεγάλων μεταλλι-
κῶν ὄγκων πού ἐμοιάζαν με μηχανές,
σκοτεινές γωνίες, στὶς ὁποῖες εἶχαν κα-
ταφυγεῖ οἱ φανταστικές μορφές τῶν
Μάρλοκ γιὰ νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τὸ
φῶς. Ὅλος ὁ χώρος μου ἔδωσε τὴν
φύση. Πρὸς τὸ βάθος διέκρινα κάτι πού
ἐμοιάζε με μικρὸ μεταλλικὸ τραπέζι,
στρωμένο με φαγητά...

Γιὰ ἕνα πρᾶγμα, ἤμουν τώρα δέ-
κατος. Οἱ Μάρλοκ ἦταν σαρκοφάγοι,
ἀντίθετα πρὸς τοὺς Ἑλόνι, πού τρέ-
φονταν μόνο με καρπούς. Ἀλλὰ δὲν
μπορούσα ἀκόμα νὰ καταλάβω, ποῖο ἀ-
πὸ τὰ μεγάλα ζῶα εἶχε ἐπιζήσει, γιὰ
νὰ προσφέρει αὐτὲς τὶς μεγάλες φέ-
τες κρέατος πού ἔδλεπα στὸ τραπέζι.

Ὅπως δὲποτε, ὅλες οἱ ἐντυπώσεις
μου, ὅπως σὰς εἶπα, ἦταν ἀόριστες,
ἐντυπώσεις βιαστικές ἀπὸ ἕναν ἀλλό-
κοτο καινούριο κόσμο στὸ φῶς ἐνὸς
σπίρτου. Ἡ μυρουδιά τοῦ αἵματος, οἱ
εἰκόμες τῶν φασματικῶν πλάσμάτων
περίμεναν νὰ με περιτυλίξει πάλι τὸ
σκοτάδι... Τὸ σπίρτο μου ἔκαψε τὰ
δάχτυλα κι' ἔσθυσε, δρισκόμουνα καὶ
πάλι στὸ στοιχεῖο τῶν Μάρλοκ, τὸ ἀ-
πύλο σκοτάδι...

Σκέπτομαι τώρα πόσο λίγο προετοι-
μασμένος ἤμουν γιὰ μιὰ τέτοια πε-
ριπέτεια. Ὄταν ξεκίνησα με τὴ Μη-
χανή πού τρέχει στὸ χρόνο ξεκίνησα
με τὴν ἀφελή βεβαιότητα, ὅτι οἱ ἄν-
θρωποι τοῦ μέλλοντος πού θὰ συναντή-
σα, θὰ ἦταν ἀπείρως πιὸ προοδευμένοι
ἀπὸ μᾶς, ἀπὸ κάθε ἀποψη. Εἶχα ἔρδει
χωρὶς ὄπλα, χωρὶς φάρμακα καὶ χωρὶς
τοιγάρια γιὰ νὰ καπνίσω — αἰσθανό-
μουνα τρομερὰ τὴν ἔλλειψη τῆς πίτας
μου — καὶ χωρὶς ἄρκετὰ σπίρτα. Καὶ
δὲν εἶχα μαζί μου, φυσικά, τὴ φωτο-
γραφικὴ μου μηχανή. Ἄν εἶχα μιὰ
φωτογραφικὴ μηχανή, θὰ μπορούσα νὰ
φωτογραφήσω αὐτὸ τὸν ὑπόγειο κό-
σμο σ' ἕνα δευτερόλεπτο καὶ θὰ ἐξέ-
ταζα κατόπιν τὶς λεπτομέρειές του με
τὴν ἡσυχία μου.

Ἀλλὰ δὲν εἶχα σκεφθεῖ τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά, ὅταν ξεκίνησα γεμάτος ἀνυ-
πομονησία. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα: Βρι-
σκόμουνα τώρα σ' αὐτὴ τὴν ὑπόγειο
σπήρα, περιστοιχισμένος ἀπὸ ἐχθρι-
κὰ πλάσματα, με μόνιμα αὐτὰ πού
μου εἶχε δώσει ἡ φύση — τὰ χέρια
μου, τὰ πόδια μου, τὰ δόντια μου —
καὶ μονάχα τὰ τέσσερα σπίρτα πού
μου ἔμεναν.

Φοβόμουνα νὰ προχωρήσω στὰ σκο-
τεινὰ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ὄγκους
τῶν μηχανημάτων καὶ μονάχα τὴ στι-
γμὴ ἐκείνη κατάλαβα πόσο λίγα σπίρ-
τα μου ἔμεναν. Ποτὲ δὲν εἶχα σκεφθεῖ
νὰ κάνω οἰκονομία στὰ σπίρτα μου.
Εἶχα ξεβέβει σχεδὸν τὸ μισὸ κουτί
γιὰ νὰ ἐκπλήξω τοὺς Ἑλόνι, γιὰ τοὺς
ὁποῖους ἡ φωτιά ἦταν κάτι τὸ καινούρ-
γιο καὶ διασκεδαστικό.

Τώρα, ὅπως εἶπα, δὲ μ' ἔμεναν πα-
ρὰ μόνο τέσσερα σπίρτα καὶ καθὼς
στεκόμουν ἀναποφάσιστος στὸ σκοτάδι,
ἕνα χέρι ἄγγιξε τὸ δικό μου, μαλακὰ
δάχτυλα χάιδεψαν τὸ πρόσωπό μου
καὶ αἰσθάνθηκα στὰ ρουθούνια μου τὴν
ἀποκρουστικὴ μυρουδιά τῶν σωμάτων
τους. Κάποιος προσπαθοῦσε νὰ πάρει
τὸ κουτί με τὰ σπίρτα ἀπὸ τὸ χέρι
μου, ἄλλοι φαχούλευαν στὶς τσέπες
μου. Αὐτὴ ἡ σωματικὴ ἔρευνα στὸ σκο-

τάδι ἦταν ἀπερίγραπτα δυσάρεστο αἶσ-
θημα.

Φώναξα ὅσο πιὸ δυνατὰ μπορούσα
γιὰ νὰ τοὺς τρομάξω. Ἀπομακρύνθη-
καν λίγο, ἔπειτα τοὺς ἐνοίωσα πάλι
νὰ πλησιάζουν. Αὐτὴ τὴ φορά ἦταν πιὸ
τολμηροὶ καὶ καὶ αὐτὸς με φαχούλευαν,
τοὺς ἀκούγα νὰ φθιρίζουν μεταξύ τους
ἀκατανόητους ἤχους.

Ἔτρεμα ἀπὸ ταραχή. Φώναξα καὶ
πάλι με φωνὴ πνιγμένη καὶ βραχνή,
ἀλλὰ δὲ φάνηκαν νὰ τρομάζουν. Ἀκούσα
παράξενους ἤχους πού ἐμοιάζαν με γέ-
λιο. Ἦταν ἀνατριχιαστικό. Δὲ δυσκο-
λεύομαι νὰ ὁμολογήσω πὼς εἶχα τρομο-
κρατηθεῖ. Ἀποφάσισα ν' ἀνάψω ἕνα ἀ-
πὸ τὰ τέσσερα τελευταῖα σπίρτα μου
καὶ νὰ ξεφύγω κάτω ἀπὸ τὴν προστα-
σία τῆς λάμπης μου. Ἀναψα κι' ἕνα
κομμάτι χαρτί πού βρήκα στὴν τσέπη
μου, τὸ πέταξα ἀνάμεσά τους καὶ μπό-
ρεσα νὰ ὑποχωρήσω πρὸς τὴ στενὴ σπῆ-
ραγα πού ἔδγαζε στὸ πηγάδι. Ἀλλὰ
τὸ σπίρτο πού κρατοῦσα στὸ χέρι μου
ἔσθυσε στὸ ρεῖμα τοῦ ἀέρα καθὼς ἔ-
τρεχα σὰν τρελλός, καὶ τοὺς ἀκούσα
πάλι πίσω μου νὰ με ἀκολουθοῦν.

Σὲ λίγες στιγμὲς ἐνοίωσα πολλὰ
χέρια νὰ με ἀρπάζουν ἀπ' τὰ ρούχα
καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ με συγκρατή-
σουν. Πρόφτασα ν' ἀνάψω ἀκόμα ἕνα
σπίρτο καὶ ἡ λάμψη του φώτισε ἀμέ-
σθητα πρόσωπα πού με περιτριγυρίζαν.
Εἶναι δύσκολο νὰ φαντασθεῖτε πόσο
φρικιαστικά, ζῶδη καὶ ἀπάνθρωπα
φαίνονταν αὐτὰ τὰ πρόσωπα — πρό-
σωπα ὠχρά, χωρὶς σγόνι, με τὰ με-
γάλα κοκκινωπά τους μάτια χωρὶς βλέ-
φωρα — καθὼς με κοίταζαν τυφλωμένα
ἀπὸ τὸ φῶς...

Ἀλλὰ δὲ στάθηκαν, βέβαια, γιὰ νὰ
τὰ ἐξετάσω. Ὑποχώρησα βιαστικά καὶ
ὅταν τὸ σπίρτο μου κῆκε, ἄψαφα ἀμέ-
σως ἕνα ἄλλο, τὸ πρὸ τελευταῖο, κι'
ἔφτασα στὴν ἐξοδο λίγο προτοῦ σβῆσει.
Τώρα ἔπρεπε νὰ σκαρφαλώσω στὰ τοι-
χώματα τοῦ πηγαδιοῦ. Καθὼς ἔσκυβα
πρὸς τὰ ἔξω προσπαθώντας νὰ πιασθῶ
ἀπὸ τὰ μεταλλικὰ ἐλάσματα, ἐνοίωσα
νὰ με τραβᾶνε ἀπὸ τὸ πόδι. Τοὺς ἀπο-
μάκρυνα με δυνατὲς κλωτσιές καὶ ἄρ-
χισα νὰ σκαρφαλώνω. Με ἀκολουθούσαν
γιὰ λίγο, ἀλλὰ καθὼς ἀνέβαινα πρὸς
τὸ στόμιο τοῦ πηγαδιοῦ τὸ φῶς φαί-
νεται πὼς τοὺς ἐνοχλοῦσε. Μονάχα ἕ-
νας Μάρλοκ τόλμησε νὰ με ἀκολουθήσει
ἀκόμα λίγα μέτρα, τὸν ἔστειλα ὁμῶς
στὰ βάθη τοῦ πηγαδιοῦ με μιὰ γερὴ
κλωτσιά.

Αὐτὸ τὸ σκαρφάλωμα μου φάνηκε ἀ-
τέλειωτο. Στὰ τελευταῖα δέκα μέτρα,
αἰσθάνθηκα μιὰ φοβερὴ ναυτία. Χρεῖα
σθῆκε νὰ συγκεντρώσω ὅλη τὴ δύναμη
πού μου ἀπέμενε γιὰ νὰ κρατηθῶ ἀπ' τὰ
ἐλάσματα. Τὰ τελευταῖα τρία μέ-
τρα ἦταν ἐφιαλτικά. Νόμιζα ὅτι ἀπὸ
στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ λιποθυμοῦσα, ἡ-
μουν περισσότερο πεθαμένος παρὰ
ζωντανός.

Ὡστόσο, κατάφερα νὰ φτάσω στὸ
στόμιο τοῦ πηγαδιοῦ, γρήγα ἔξω καὶ
συντάχθηκα με τὰ μούτρα στὸ χῶμα.
Τὸ ζωηρὸ φῶς τοῦ ἡλίου μου ἔφερε
ζαλάδα καὶ ἔχασα τὶς αἰσθήσεις μου.
Συνήλθα γιὰ λίγο νοιώθοντας τὸ χέρι
τῆς Γουήνας νὰ μὲ χαϊδεύει τὸ πρό-
σωπο καὶ τὰ χεῖλιά της νὰ μὲ φιλοῦν
τὸ χέρι. Ἀντίκρισα με ἀπερίγραπτη
ἀνακούφιση τὸ παιδιαστικό, χαμογελα-
στὸ της πρόσωπο καὶ ἀκούσα τὶς ἡμι-
λίες τῶν ἄλλων Ἑλόνι, πού με περι-
στοίχιζαν. Ἔπειτα ἔχασα καὶ πάλι τὶς
αἰσθήσεις μου, δὲν ξέρω γιὰ πόσον
καιρό!...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Ἡ ΘΕΣΗ μου τώρα ἦταν χειρότερη
ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Ὡς τώρα,
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγωνία πού μ' ἔ-
πνιγε κάθε νύχτα ὅταν θυμώμουνα τὴν
ἀπώλεια τῆς μηχανῆς μου, διατηρούσα
μιὰν ἀμυδρὴ ἐλπίδα, ὅτι θὰ μπορούσα
κάποτε νὰ ξεφύγω. Ὡς τώρα ἐνοίωθα
ὅτι μόνο ἐμπόδιο στὸ δρόμο μου, ἦταν
ἡ παιδαριώδης ἀφέλεια τῶν Ἑλόνι·
καὶ μερικὲς ἀγνωστες δυνάμεις, τὶς ὁ-
ποῖες νόμιζα ὅτι ἄρκοῦσε νὰ κατανοή-
σω, γιὰ νὰ μὴ μὴν πέρασω νὰ τὶς ὑπερνικήσω.
Ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψη τῶν Μάρλοκ, ἦταν
ἕνα ἐντελὲς καινούργιο στοιχεῖο. Εἶχαν
κάτι τὸ ἀδυστάστο καὶ τὸ κακηνόητο
στὸ χαρακτῆρα τους. Ἐνοίωσα ὅτι τοὺς
ἀπεχθανόμουνα με ὅλη τὴ δύναμη τῆς
ψυχῆς μου, ἀκριβῶς ὅπως οἱ Ἑλόνι.
Πρῶτα, αἰσθανόμουνα σὰν ἄνθρωπος
πού βρέθηκε κατὰ τύχη σ' ἕνα λαβύ-
ρινθο καὶ ἡ μόνη του φροντίδα εἶναι
πὼς νὰ βρεῖ μιὰ διέξοδο. Τώρα, ἐνοίω-
θα σὰν παγιδευμένο ζῶο πού ἀπὸ στι-
γμὴ σὲ στιγμὴ ὁ ἐχθρὸς θὰ τὸ κατα-
σπαράξει.

Θὰ ἐκπλαγείτε, ἂν σὰς πῶ τὶ φο-
βόμουνα περισσότερο: Φοβόμουνα τὸ
σκοτάδι πού θ' ἀκολουθοῦσε τὸ τε-
λευταῖο τέταρτο τῆς Σελήνης. Ἡ Γουή-
να μὲ εἶχε μεταδώσει αὐτὸ τὸ φόβο
με μερικὲς, ἀρχικὰ ἀκατανόητες, παρα-
τηρήσεις γιὰ τὶς «Σκοτεινὲς Νύχτες».
Καταλάβαινα τώρα τὸ φόβο τῶν μι-
κρῶν ἀνθρώπων, ἂν καὶ δὲν ἤξερα
ἀκριβῶς τὶς καινούργιες συμφορὲς θὰ
μᾶς ἔφερναν αὐτὲς οἱ σκοτεινὲς νύ-
χτες.

Ἡ Σελήνη δρισκόταν στὴν τελευταία
τῆς φάση. Κάθε νύχτα τὸ σκοτάδι γι-
νόταν πιὸ πυκνὸ γιὰ περισσότερες ὁ-
νότητες. Οἱ μικρῶν ἀνθρώπων κοίταζαν
ἀνῆσχα τὸν οὐρανό. Δὲν ἤξερα ὅμως
τί περίμεναν. Ἰσως οἱ Μάρλοκ νὰ γί-
νονταν ἀνοικτὰ ἐπιθετικὰ στὶς σκοτει-
νὲς νύχτες τῆς νέας Σελήνης.

Τώρα καταλάβαινα, ὅτι οἱ θεωρίες
μου γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς κοινωνίας
τους ἦταν ἐσφαλμένες. Δὲν ἀποκλείε-
ται οἱ Ἑλόνι νὰ ὑπῆρξαν κάποτε ἡ
ἀρχαῖα ἀριστοκρατία καὶ οἱ Μάρλοκ
νὰ ὑπῆρξαν οἱ δούλοι τους. Ἀλλ' ἡ-
ταν φανερό πὼς τὰ πράγματα εἶχαν
μεταβληθεῖ πρὸ πολλοῦ, καὶ ὅτι ὑπῆρ-
χε τώρα μιὰ ἐντελὲς καινούργια σχέ-
ση μεταξύ τους. Οἱ Ἑλόνι, ἔπειτα ἀπὸ
αἰῶνες εὐκόλης ζωῆς, εἶχαν γίνει ἄ-
χρηστοι καὶ ἀνίκανοι. Κατεῖχαν ἀκό-
μα τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς μόνο καὶ μὴ
νο γιὰ τὸ οἶ Μάρλοκ, ἔπειτα ἀπὸ ἀμέ-
λητες γενεὲς παραμονῆς τους στὶς ὑ-
πόγειες στοῖες, εἶχαν συνηθίσει νὰ
ζοῦν στὸ σκοτάδι καὶ φοβόνταν τὸ φῶς.

Οἱ Μάρλοκ, ὑπέθετα, ἔφτιαχναν ἀκό-
μα τὰ ρούχα τῶν Ἑλόνι καὶ ἱκανοποι-
οῦσαν τὶς λίγες ἀνάγκες τους σὲ βιο-
μηχανοποιημένα εἶδη, ἴσως μονάχα ἀ-
πὸ μακρὰ συνήθεια. Ἀλλὰ ἡ παλιά τά-
ξη πραγμάτων εἶχε ἐν μέρει ἀνατρα-
πεῖ. Οἱ Ἑλόνι πληγῶναι τώρα τὶς συ-
νέπειες τῆς ἀδίκης κοινωνικῆς ὁργα-
νώσεως τῶν προγόνων τους. Πρὶν ἀπὸ
αἰῶνες, πρὶν ἀπὸ χιλιάδες γενεές, οἱ
Ἑλόνι εἶχαν ρίξει τοὺς ἀδελφούς τους.
τοὺς Μάρλοκ, στὰ τάρταρα τῶν ὑπο-
γείων σπηραγγων, τοὺς εἶχαν ἀποκλεί-
σει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ φωτός καὶ
τοὺς εἶχαν υποχρεώσει νὰ δουλεύουν
σὰ σκλάβοι γι' αὐτούς. Τώρα οἱ ἀδίκη
μένον ἀδελφοὶ ἐρχόνταν ξανά στὴν ἐ-
πιφάνεια — ὅχι σὰν ὑπέρητες, ἀλλὰ
σὰν τρομοκράτες! Οἱ Ἑλόνι, ἔπειτα
ἀπὸ τόσες γενεὲς ἀσφαλισμένης, ἀ-

κίνδυνος ζωῆς, φοιτοῦσαν ξανά ἀπὸ
σχολεῖο τοῦ φόβου. Ὁ φόβος εἶχε ξανά
χυρίσει στὴ γῆ.

Καὶ ξαφνικὰ θυμήθηκα τὸ στρωμένο
τραπέζι με τὰ κρέατα, πού εἶχα ἰδεῖ
στὶς ὑπόγειες σπῆρες. Ἦταν ἀνε-
ξήγητο γιὰτὶ μὲ ξαναῆρθε στὸ μυα-
λό ἡ ἀσήμαντη αὐτὴ λεπτομέρεια. Μιὰ
τρομερὴ ὑποψία μὲ πέρασε ἀπ' τὸ
νοῦ, ἀλλὰ τὴν ἀπομάκρυνα ἀμέσως με
φρίκη. Ἐξ ἄλλου εἶχα πιὸ ἐπείγοντα
πράγματα νὰ σκεφθῶ.

Πάντως, ἤμουν εὐτυχῶς διαφορετι-
κὰ πλάσμενος ἀπὸ τοὺς μικρῶν, φο-
βισμένους ἀνθρώπους. Ἐρχόμουν ἀ-
πὸ ἕναν αἰῶνα ὅπου ὁ φόβος ὑπῆρχε ἀ-
κόμα στὸν κόσμο, ἀλλὰ δὲν μπορούσε
νὰ παραλύσει τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου
οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται τὸ μυστήριο
σὰν πρόκληση καὶ δὲν εἶχαν ξεσηθί-
σει ν' ἀμύνονται, ν' ἀντιμετωπίζουν
τοὺς κινδύνους με ἀποφασιστικότητα.

Ἀποφάσισα, λοιπόν, χωρὶς ἀναβολή
νὰ ὑπερασπίσω τὸν ἐαυτό μου. Ἐπρε-
πε νὰ φτιάξω πρόχειρα ὄπλα καὶ νὰ
ὀχυρώσω, κατὰ κάποιον τρόπο, ἕνα κα-
ταφύγιο γιὰ τὴ νύχτα. Με ἕνα τέτοιο
καταφύγιο θὰ μπορούσα ν' ἀντιμετω-
πίσω τὰ παράξενα πλάσματα με ἄρκε-
τὴ ἀπὸ τὴν αὐτοπεποίθησή μου εἶχα
χάσει ὅταν τ' ἀντίκρισα γιὰ πρώτη
φορά. Τουλᾶχιστον τώρα εἶχα τὸ πλεο-
νεκτικὸ ὅτι ἤξερα τοὺς κινδύνους πού
με ἀπειλοῦσαν. Ἐνοίωθα ὅτι δὲ θὰ μπο-
ρούσα νὰ ξανακοιμηθῶ ἂν τὸ κρεβάτι
μου δὲν ἦταν ἄρκετὰ ἀσφαλισμένο ἀ-
πὸ τὶς νυχτερινὲς τοὺς ἐπισκέψεις. Ἀ-
νατριχιάζα ἀπὸ φρίκη ὅταν σκεπτόμου-
να ὅτι θὰ μπορούσαν νὰ με ἀγγίξουν
ξανά.

Ὅλο τὸ ἀπόγευμα περιπλανήθηκα
στὴν περιοχή, ἀλλὰ δὲ βρήκα οὔτε μιὰ
γωνιά πού θὰ μπορούσα νὰ τὴ θεωρή-
σω ὡς ἀπρόσιτη στοὺς Μάρλοκ. Ὅλα
τὰ κτίρια καὶ τὰ δένδρα δὲν μπορού-
σαν νὰ μὲ προσφέρουν ἕνα ἀσφαλές
καταφύγιο. Οἱ Μάρλοκ ἤξεραν νὰ σκα-
φαλῶνουν πολὺ εὐκόλα, ἂν ἔκρινε κα-
νεὶς ἀπὸ τὰ πηγάδια τους.

Τότε θυμήθηκα τὸ παλάτι τῆς πρᾶ-
σινης πορσελάνης πού εἶχα ἰδεῖ σὲ
μιὰ προηγούμενη ἐξερεύνησή μου. Τὸ
ἀπόγευμα, με τὴ Γουήνα σκαρφαλωμέ-
νη στὸν ὄμο μου σὰν παιδί ξεκίνησα
πρὸς τοὺς νοτιοδυτικούς λόφους.

Ἀρχικὰ εἶχα ὑπολογίσει τὴν ἀπό-
σταση σὲ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ μίλια, ἀλλὰ
πρέπει νὰ ἦταν τουλάχιστον τὰ διπλά.
Εἶχα ἰδεῖ τὸ κτίριο σ' ἕνα ὀμίχλιασμέ-
νη φαινόμενα ἀπατηλὰ κοντινέ-
νο δειλινὸ καὶ οἱ ἀποστάσεις, στὴν
ἔξ ἄλλου, τὸ τακούνι τοῦ παπουτσι-
οῦ μου εἶχε σχεδὸν ξεκολλήσει κι' ἕνα
ἀπὸ τὰ καρφιά μου τρυπούσε τὸ πόδι.
Ἦταν παλιά παπούτσια τοῦ σπιτιοῦ
πού φοροῦσα ὅταν ξεκίνησα με τὴ μη-
χανή πού τρέχει στὸ χρόνο. Δὲν εἶχα
προβλέπει ὅτι θὰ χρειαζόταν νὰ κάνω
μεγάλες πορείες στὸν κόσμο τοῦ μέλλον-
τος.

Ἔτσι, λοιπόν, εἶμουν σχεδὸν κου-
τσός. Καὶ ὁ ἥλιος εἶχε δώσει πρὸ πολ-
λοῦ ὅταν ἀντίκρισα τὸ παλάτι τῆς
πράσινης πορσελάνης ἀπὸ μακριά,
ἕνα σκοτεινὸν ὄγκο πού διαγραφόταν
στὸ χρυσοκίτρινον ὀρίζοντα.

Ἡ Γουήνα, στὴν ἀρχή, εἶχε δεῖξει
μεγάλῃ χαρὰ ὅταν τὴν ἄφησα νὰ σκαρ-
φαλῶσαι στὸν ὄμο μου. Ἀλλ' ἔπειτα
ἀπὸ λίγο μὲ ζήτησε νὰ τὴν κατεβά-
σω καὶ ἄρχισε νὰ με ἀκολουθεῖ χροῖση
δῶντας γύρω μου καὶ μαζεύοντας λου-

λούδια πού τὰ ἔχωνε στὶς τσέπες μου.
Οἱ τσέπες μου εἶχαν κάνει ἐντύπωση
στὴ Γουήνα ὅταν τὶς πρωτοεῖδε, γιὰτὶ
τὰ ρούχα τῶν μικρῶν ἀνθρώπων
δὲν εἶχαν τσέπες. Ἔπειτα φαίνεται
πὼς ἔδγαλε τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ τσέ-
πες χρησίμευαν ὡς δοχεῖα γιὰ λουλού-
δια. Τουλᾶχιστον γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ
τὰ χρησιμοποιοῦσε. Μερικὰ ἀπὸ τὰ
λουλούδια αὐτὰ ἔχουν μείνει ἀκόμα στὶς
τσέπες μου. Μπορεῖτε νὰ τὰ θαυμάσε-
τε, μ' ὅλο πού εἶναι πιά ξερά...

Ἔπειτα ἀπὸ τόσα μίλια πορείας, ἡ
Γουήνα κουράσθηκε καὶ ἤθελε νὰ ἐπι-
στρέψουμε στὸ πέτρινο κτίριο ὅπου κοι-
μόμαστε συνηθως. Ἀλλὰ τῆς ἐξέ-
ταξ τὸς μακρινὸς πυργίσκου τοῦ πα-
λατιοῦ τῆς πράσινης πορσελάνης καὶ
τῆς ἔδωσα νὰ καταλάβει ὅτι ὁ σκοπός
μας ἦταν νὰ ζητήσουμε ἐκεῖ καταφύγιο
γιὰ τὶς «σκοτεινὲς νύχτες». Αὐτὸ ἦταν
ἀπὸ τὰ λίγα πράγματα πού καταλά-
βαινε χωρὶς πολλὲς δυσκολίες...

Ἡ γαλήνη τὸν δειλινοῦ ἦταν γεμάτη
ἀνησυχία καὶ προηγήματα. Τὶ σχεδιά-
ζαν οἱ Μάρλοκ στὶς ὑπόγειες στοῖες
τους κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας; Ἰσως
καρδοκοῦσαν τὸ σκοτάδι γιὰ νὰ ἐπι-
τεθοῦν. Καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ θεω-
ροῦσαν τὸν εἰσβολὴ μου στὸν ὑπόγειο
κόσμο τὸν ὡς κήρυξη πολέμου. Θὰ
γινόμουν ἴσως ὁ κύριος στόχος τῆς
ἐπιθέσεως πού προετοιμάζαν...

Προχωροῦσαμε σιωπηλά. Τὸ σκοτά-
δι μᾶς τυλίξε, καὶ τ' ἄσπρα, τὸ ἕνα
μετὰ τὸ ἄλλο, ἄρχισαν νὰ λαμπυρίζουν
στὸν οὐρανό. Τὰ δέντρα ἔγιναν μαύ-
ρες σκιὲς καὶ δὲ βλέπουμε πιά τὶς πέ-
τρες καὶ τὰ χαμόκλαδα πού μπερδεύον-
ταν στὰ δῆμάτα μας.

Ἡ Γουήνα ἦταν κατάκοπη καὶ τρο-
μαγμένη. Ἀρχισε νὰ κλαίει. Τὴν πῆ-
ρα στὴν ἀγκυλιά μου καὶ προσπάθησα
νὰ τὴν παρηγορήσω. Ἐγείρε τὸ κεφάλι
τῆς στὸν ὄμο μου καὶ ἀποκοιμήθηκε.

Ἔτσι, με τὴ Γουήνα στὴν ἀγκυλιά
μου, κατέβηκα ἀπὸ μιὰ πλαγιά σὲ μιὰ
κοιλιάδα καί, καθὼς προχωροῦσα στὰ
σκοτεινὰ, παρὰ λίγο νὰ πῶσω σ' ἕνα
μικρὸ ποτάμι. Τὸ πέρασα ταλαβου-
τώντας στὰ νερά, γρήγα ἀπὸ τὴν ἀν-
τίθετη πλευρὰ τῆς κοιλιάδας, πέρασα
μερικὰ θεοσκοτεινὰ καὶ σιωπηλὰ μεγά-
λα σπῆρα κι' ἔφτασα στὸ ἀκέφαλο ἁ-
γαλμα ἐνὸς φαύνου. Ἡ περιοχή ἦταν
γεμάτη ἀόκινες. Δὲ φαινόταν ἴχνος
ἀπὸ τοὺς Μάρλοκ, ἀλλ' ἦταν ἀκόμα νω-
ρὶς καὶ θ' ἀκολουθοῦσαν πολλὲς σκοτει-
νὲς ὥρες προτὸ ἀνατελεῖ ἡ λεπτὴ φέ-
τα τῆς Σελήνης...

Απὸ τὴν κορφή ἐνὸς λόφου εἶδα ἕ-
να πυκνὸ, σκοτεινὸ δάσος ν' ἀπλώνεται
στοὺς πρόποδες. Δίστασα νὰ μῶ με-
σα. Δὲν ἤξερα πού τελείωνε καὶ δὲν
μπορούσα νὰ προσανατολισθῶ. Ἐνοι-

ῶθα πολὺ κουρασμένος, τὸ πόδι μου
ἦταν πληγωμένο ἀπὸ τὸ καρφί τοῦ πα-
πουτιοῦ. Ἐπλάσσα με προσοχὴ τῆς Γου-
ήνας στὰ χόρτα καὶ κάθισα. Δὲν μπο-
ροῦσα πιά νὰ δῶ ἀπὸ πούθεν τὸ πα-
λάτι τῆς πράσινης πορσελάνης, εἶχα
χάσει τὸ δρόμο μου. Κοίταξα τὰ σκο-
τεινὰ βάθη τοῦ δάσους πού ἀπλωνόταν
μπροστά μου καὶ διερωτήθηκα τί νὰ
ἔκρυβε. Θὰ ἦταν τρέλλα νὰ προχωρήσω
μέσα ἐκεῖ. Ἀκόμα κι' ἂν κανένας ἄλ-
λος κίνδυνος δὲν παραμόνευε — ἕνας
φοβερός κίνδυνος πού στὴ σκέψη του
ἀνατριχιάζα — ὑπῆρχαν οἱ παγίδες
τοῦ ἐδάφους, οἱ ρίζες τῶν δένδρων καὶ
τὰ χαμόκλαδα πού θὰ μᾶς ἔκαναν νὰ
σκοτανόμαστε σὲ κάθε δῆμα...

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀσκοπη πορεία με εἶ-
χε κουράσει ἀφάνταστα. Ἀποφάσισα
νὰ μὴν προχωρήσω καὶ νὰ περάσω τὴ
νύχτα πάνω στὸ λόφο.

Ἡ Γουήνα, ὅπως διαπίστωσα με ἀ-
νακούφιση, κοιμόταν βαθειά. Τὴ σκέ-
πασα προσεκτικὰ με τὸ σακκάκι μου
καὶ κάθισα δίπλα τῆς περιμένοντας νὰ
δγῇ τὸ φεγγάρι.

Ἡ λοφοπλαγιά ἦταν ἡσυχὴ καὶ ἔρη-
μη, ἀλλὰ πιὸ κάτω, στὸ σκοτεινὸ δά-
σος, μὲ φαινόταν ὅτι κάτι ζωντανό
κεῖται πότε - πότε. Ἀπὸ πάνω μου ἔ-
λαμπαν τάσπρα, γιὰτὶ ὁ οὐρανὸς ἦταν
ἀνέφελος, καὶ τὸ τρεμουλιαστὸ τοὺς
φῶς μὲ φαινόταν φιλικὸ καὶ μ' ἔκανε
νὰ νοιώθω λίγη σιγουριά.

Ὡστόσο, πρόσεξα ὅτι κανένας ἀπὸ
τοὺς γνῶριμους παλιούς ἀστερισμοὺς
δὲν εἶχε μείνει στὸν οὐρανό. Στὸ ἔτος
802.701 μ.Χ. ὁ οὐρανὸς εἶχε ἀνασυν-
θέσει τοὺς σχηματισμούς του. Ὁ Γα-
λαξίας, ὁμῶς, ἦταν ἀκόμα ἐδῶ. Καὶ
πρὸς τὰ νῦντα εἶδα ἕνα ἄστρο με πολὺ
ζωηρὸ κοκκινωπὸ φῶς πού μὲ ἦταν
ἐντελὲς ἀγνωστο. Ἦταν πολὺ λαμπρὸ
τερο ἀπὸ τὸν Σείριο πού γνωρίζουμε
σήμερα. Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ φωτὰ
κιὰ πού τρεμόπαιζαν διέκρινα τὸ στα-
θερὸ φῶς ἐνὸς πλανήτη...

Ἡ σκέψη τῶν Μάρλοκ δὲν ἔφευγε
ἀπ' τὸ νοῦ μου αὐτὴ τὴ νύχτα. Ξανά
θυμώμουνα τὴν περιπέτειά μου στὶς ὑ-
πόγειες στοῖες καὶ προσπάθουσα νὰ
βγάλω συμπεράσματα ἀπὸ τὶς βια-
στικὲς εἰκόμες, τὶς φευγαλέες ἐντυπώ-
σεις τοῦ παράξενου αὐτοῦ κόσμου. Θυ-
μήθηκα πάλι τὸ μεταλλικὸ τραπέζι,
στρωμένο με κρέατα. Καὶ ξαφνικὰ, ἡ
ὑποψία πού εἶχα διώξει με φρίκη ἀπὸ τὸ
πνεῦμα μου λίγες ὥρες πρὶν, ἔγινε
τρομακτικὴ βεβαιότητα! Ναί! δὲν ὑ-
πῆρχε ἄλλη ἐξήγηση! Αὐτὰ τὰ κρέατα
πού εἶχα εἶδεῖ ἦταν ἀνθρώπινα! Οἱ
Μάρλοκ τρεφόταν ἀπὸ τοὺς Ἑλόνι!

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ

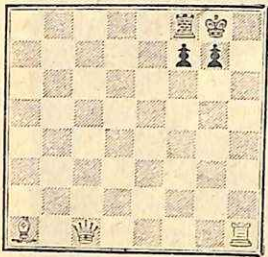
ΑΕΡΟΣΤΑΤΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΕΛΗΝΗ

Στὸ Κέντρο Ἀεροναυτικῶν Ἑρευνῶν τοῦ Νιούπορτ Νιούς τῆς Βιργινίας
(Η.Π.Α.) κατασκευάσθηκε ἕνα σφαιρικὸ αερόστατο πλάτους 30 μέ

ΤΟ ΣΚΑΚΙ

ΑΣΚΗΣΙΣ 47η

(Άσκησις για άρχαρίους) -

ΛΕΥΚΑ: Ρ (όπουδήποτε), Βγ1, Πθ1, Αα1 (κομμάτια 4).

ΜΑΥΡΑ: Ρη8, Πζ8, Σζ7 και η7 (κομμάτια 4).

Παίζουν τα Λευκά και κάνουν μāt σε τρεις κινήσεις.

Η λύσις στο επόμενο.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΧΙΙ ΣΚΑΚΙΣΤΙ ΚΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ.

(Μόσχα 1956)

ΛΕΥΚΑ: Μποτδίνικ (Ε. Σ.Σ.Δ.).

ΜΑΥΡΑ: Γκόλομπек (Άγγλία).

1. γ4, ιζ6. 2. ιζ3, γ5. 3. η3, η6. 4. β3, Αη7. 5. Αβ2, 0-0. 6. Αη2, ιγ6. 7. 0-0, 66. 8. β4, γχ6. 9. ιχ6, Αβ7. 10. ιγ3, Βγ8. 11. ιγ2!, 66. 12. β4, ιβ7. 13. Ββ2, ιγ5. 14. ζ4, ιγ5 — ε6. 15. Παδ1, ιε6. 16. ιχ6, ιχ6. 17. ιβ5, Αχ6. 18. γχ6, ιβ5. 19. Αχ7, Ρχ7. 20. Πγ1! Και τα Μαύρα εγκατέλειψαν, διότι στις επόμενες κινήσεις τα Λευκά κερδίζουν τον 165. Εάν π.χ 20... Ββ7. 21. α4. Και εάν 21... ιγ7 22. Βγ3+, Εάν δε 21... ια3 22. Ββ2+ και κερδίζουν τον Ίππον.

ΑΣΚΗΣΙΣ 48η

ΛΕΥΚΑ: Ρα3, Βα4, Αβ3, Ιη5, Σζ7 και β6 (κομμάτια 6).

ΜΑΥΡΑ: Ρθ8, Πε8, Αη6 Σγ5 και β7 (κομμάτια 5).

Τα Λευκά παίζουν και κάνουν μāt σε δύο κινήσεις. Η λύσις την προσεχή Τετάρτη.

ΛΥΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ.

ΑΣΚΗΣΙΣ 45

1. ΙΧ4! σ. Απειλεί 2. Πβ3 μāt. Εάν 1... Πγ6 2. Ιε2 μāt. Εάν 1... Πβ6. ιη6 μāt. Εάν 1... Αγ6 2. Ια4 μāt. Εάν 1... Ιβ6 2. Ιβ7 μāt.

ΑΣΚΗΣΙΣ 46η

1... Πβ1.

2. ΡχΠ, ζ2 και τα Μαύρα κερδίζουν.

Θ.

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

1. Γίνεται και την πρώ- την του έτους.

2. Αναφέρονται στο με- τεωρολογικόν δελτίον. — Ποταμός της Ρωσίας, επί του οποίου εύρίσκεται η πόλις Όρελ.

3. Δεικτικόν της λαλουμέ- νης. — Πρόκλησις δυσσε- σκείας.

4. Δεν είναι οι ίδιες (κα- θαρ). — Υποθετικόν.

5. Πηγάει εκ των Κοτ- τίων Άλπεων. — Πόλις του Βελγίου, επί του ποταμού

5. Ένας από τους πρω- θυπουργούς της Ελλάδος της τελευταίας τεσσαρακον- ταετίας. — Η θερμή διαμο- νή των βασιλέων της Όλλαν- δίας.

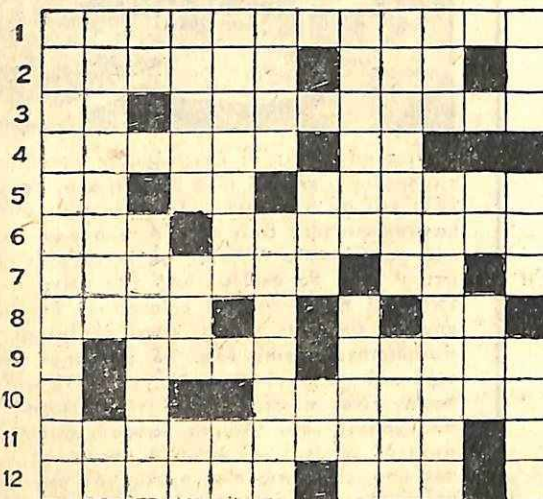
6. Μέλη μιᾶς οικογενείας. — Είναι και οι «Ήλιοι» του Βαν Γκόγκ (γεν.).

7. Νάνος του φυτικού βα- σιλείου. — Η γή των Δωρι- έων (άντιστρ.).

8. Βοιωτός ήρωας, πού έ- δοθήσε τον Ήρακλέα σε με- ρικούς από τους άθλους του. — Το «άνευ» ύπνοει (επίρ.).

9. Με το θέατρον σχετι- κά. — Τον φοβούνται ώρι-

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Αινώ. — Προβλέπονται και υπό του νόμου (αίτ.).

6. Υποδιαίρεσις της Βού- ας, στην αρχαίαν Σπάρτην. — Χρειώδες του ταξιδεύον- τος.

7. Περιοχή πού ανήκει στην Πολωνία και την Τσε- χολοβακία. — Το «πάλιν», αρχαιοπρεπώς.

8. Περιφημος Γάλλος κω- μικός ήθοποιός. — Το έχουν όκτώ μήνες.

9. Το κύριον πρόσωπον λογοτεχνικού έργου. (αίτ.).

— Διδάσκεται στα σχολεία.

10. Η πρωτεύουσα κρά- τος της Νοτίου Αμερικής, πού κείται στην κοιλάδα των Άνδεων.

11. Είναι τα ζητήματα πού χωρίζουν την Γιουγκο- σλαβίαν από τις άλλες χώρες της Ανατολικής Εύρώπης.

12. Υποδηλοί τον ευόϊω- νον. — Για πολλούς είναι πηγή ένοχλήσεων (δημ.).

ΚΑΘΕΤΩΣ

1. Στην Ελλάδα υπάρ- χους δύο.

2. Πόλις της είναι και η Σμύρνη. — Πρόθεσις με ά- πόστροφον.

3. Μετά δοτικής έκφράζει και τρόπον η κατάσταση (άντιστρ.). — Όργανα γυ- μναστικής.

4. Οι ώρες της είναι... με- τρημένες. — Τα άρχικά γνω- στού ιδρύματος. — Άρθρον.

σμένοι παραγωγοί (αίτιατ. δημ.).

10. Θεότης των Καππαδο- κών. — Είναι ώρισμένοι ίνες του σώματός μας.

11. Δίφθογγος. — Ανήκει στα σταθμά.

12. Βλαβερόν έντομον. — Το ίδιο έντομον. — Ο λαί- μαργος της Γραφής.

Θ.

ΛΥΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ:

1: ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ, 2: ΕΥΔΙΑ — ΕΤΟΣ, 3: ΛΙ- ΚΝΟΝ — ΣΤΑΛΑ, 4: ΒΑ- ΣΑΝΙΣΤΑΙ, 5: ΚΡΙΣ — Ε- ΣΤΙ — ΚΑ, 6: ΤΟΤΕ — ΙΤΙΕΣ, 7: ΤΑΜΕΙΟΝ — Ι- ΣΑ, 8: ΡΕ — ΙΛΥΟΣ — ΤΕΛ, 9: ΤΑΕ — ΥΝΙΣ, 10: ΝΑΣ — ΥΠΕΡΩΑ, 11: Η- ΛΙΑΣ — ΑΜΕΙΒΩ, 12: Α- ΠΙΣ — ΕΝΑ — ΑΒΑ.

ΚΑΘΕΤΩΣ:

1: ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ, 2: Α.Ε. — ΑΛΙ, 3: ΡΕΚ- ΒΙΕΜ — ΤΣΙΠ, 4: ΔΥΝΑ- ΣΤΕΙΑ — ΑΑ, 5: ΟΔΟΣ — ΟΪΛΕΥΣ, 6: ΣΙΝΑΪ- ΤΟΥ, 7: ΚΑ — ΝΟ — Ε- ΑΝ, 8: ΣΙΣΙ — ΣΥΡΜΑ, 9: ΠΕΤΣΕΤΑ — ΝΟΕ, 10: ΤΑΤΙ — ΙΣΤΙΑΙΑ, 11: ΚΟ- ΛΑΚΕΙΕΣ — ΒΒ, 12: Η- ΣΑΪΑΣ — ΖΩΑ.

1) Ποίος είναι ο μεγαλύ- τερος φιλόσοφος της Άγγλι- ας (βραβείο Νόμπελ), κι ά- πό τους πιο σθεναρούς ά- γωνιστές της υποθέσεως της ειρήνης, προμαχώντας για την κατάργηση των ατομι- κών όπλων;

2) Ποιος είναι γνωστότε- ρος και μεγαλύτερος έκδο- τικός οίκος της Άγγλίας και ποιος ο σημερινός του ιδιο- κτήτης;

3) Πότε ακριβώς έγινε η ναυμαχία στο Ναυαρίνο και ποίον στόλον κατεδύθισαν οι ήνωμένοι στόλοι της Άγγλι- ας, Γαλλίας και Ρωσίας;

4) Τι είδους ποιητής στην αρχαιότητα ήταν ο Μόσχος (250 π.Χ.);

5) Τι ακριβώς είναι το Μανχάτταν, ο μεγαλύτερος από τους τέσσερες δήμους της Νέας Υόρκης;

6) Ποιος από τους δυζα- τινούς αυτοκράτορες είχε εκ- δώσει διατάγματα, έναντίον των εικόνων, για να άρχισει ή φανατική έκστρατεία των εικονοκλαστών;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Άλμπερτ Άϊνσταϊν. 2. Ο Όυιλλιαμ Μόσχος. 3. 1827. 4. Η μάχη του Ναυαρίνου. 5. Η Νέα Υόρκη. 6. Ο Μανχάτταν. 7. Ο Μόσχος. 8. Ο Μόσχος. 9. Ο Μόσχος. 10. Ο Μόσχος. 11. Ο Μόσχος. 12. Ο Μόσχος.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Εβδομαδιαία

Εγκυκλοπαιδική Έπιθεώρησις

Υπεύθυνος έκδότης

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Λεωφόρος Άγ. Φιλοθέης 24

ΦΙΛΟΘΕΗ — ΑΘΗΝΑΙ

Υπεύθυνος Τυπογραφείου

ΕΥ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

Όδός Σπάρτης 10

ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Α' ΤΟΜΟΣ

ΤΗΣ «ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ»

Με το 26ον τεύχος συμπληρώθηκε το πρώτο εξαμή- νο και ο Α' τόμος της « ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ »

Η βιβλιοδεσία με καλλιτεχνικώτατο έξώφυλλο (χρυ- σά γράμματα σε μαύρο ή βαθύ κόκκινο χρώμα) δα στοιχίζει 25 δρχ. με παράδοση στα γραφεία μας.

Για τις έπαρχίες δα προστεδούν τα έξοδα αποστολής.

Η παράδοση βιβλιοδετημένων τόμων δ' άρχισει ά- πό τη 15η Δεκεμβρίου.

Η αξία όλοκλήρου του Α' τόμου για νέους άναγνώ- στες δρχ. 100.

Οί φίλοι της « ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ » παρακα- λούνται με την εύκαιρία της συμπληρώσεως του Α' τό- μου, να συστήσουν το περιοδικό στον κύκλο των γνω- ριμιών των και να διευρύνουν την κυκλοφορία του.

Η «ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ»

σημειώνει σημαντικό σταθμό στη μορφωτική ένημέρω- ση και την πολιτιστική ανάπτυξη του Έλληνικού Λαού.

ΤΟ ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

Έξαπέλυσε τόν ιδικόν του πύραυλον!

ΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΤΟΥ 1^{ου} ΤΥΧΕΡΟΥ

ΜΕ 180.000 ΔΡΧ. ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ!...

Είναι τὸ καταπληκτικῶρον κέρδος
πού ἐδόθη ποτέ ἀπὸ Λαχεῖον
εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

ΠΡΟΣΟΧΗ! ΕΦΕΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΔΥΟ ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΛΑΧΝΟΙ-ΣΠΙΤΙΑ:

Ὁ 1^{ος} ΤΥΧΕΡΟΣ τῆς Γενικῆς Κληρώσεως κερδίζει 6 ΣΠΙΤΙΑ!

Ὁ 1^{ος} ΤΥΧΕΡΟΣ τῶν 7 Πρώτων Προνομιούχων Σειρῶν κερδίζει
3 ΣΠΙΤΙΑ (Ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ 1 ἐπιπλωμένον ἀπὸ
τὴν "ΣΤΡΩΜΑΤΕΞ") καὶ ΕΝΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ!

Οἱ κάτοχοι λαχείων τῶν 7 Πρώτων Σειρῶν μετέχουν καὶ τῶν κερδῶν
τῆς Γενικῆς Κληρώσεως.

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΘΗΤΕ ΕΓΚΑΙΡΩΣ ΤΑ ΛΑΧΕΙΑ ΣΑΣ
ΟΛΑΙ ΑΙ ΣΕΙΡΑΙ ΔΙΝΟΥΝ ΠΡΩΤΟΦΑΝΗ ΚΕΡΔΗ**

— ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΛΑΧΕΙΑ —
ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΕΤΕ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

